

Pirita Juppi

TERRORISTEJA, DISNEY-SUKUPOLVEA VAI EETTISTÄ ETUJOUKKOA?

Eläinoikeusliike määrittelykamppailun ja marginalisoinnin
kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä

Journalistiikan lisensiaatintyö
Viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
2002

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä PIRITA JUPPI	
Työn nimi Terroristeja, Disney-sukupolvea vai eettistä etujoukkoa? Eläinoikeusliike määrittelykamppailun ja marginalisoinnin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä	
Oppiaine JOURNALISTIIKKA	Työn laji LISENSIAATINTYÖ
Aika HUHTIKUU 2002	Sivumäärä 265
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimuksessa tarkastellaan eläinoikeusliikkeen julkisuuskuvaa suomalaisessa sanomalehdistössä. Aineisto koostuu 1204:stä Helsingin Sanomista, Aamulehdestä, Iltasanomista, Iltalehdestä, Keski-suomalaisesta, Pohjalaisesta, Ilkasta, Etelä-Suomen Sanomista ja Savon Sanomista kootusta eläinoikeusliikettä käsittelevästä fakta- ja mielipidejutusta.</p> <p>Tutkimus nojautuu konstruktionistisiin lähtökohtiin ja kriittisen diskurssianalyysin teoreettis-metodiseen viitekehykseen, ja siinä yhdistetään laadullisia menetelmiä ja määrällistä sisällönerittelyä. Työssä tarkastellaan sitä, mitkä toimijat ovat mediajulkisuudessa määritelleet eläinoikeusliikettä sekä sitä, miten liike ja aktivistit on representoitu kilpailevissa diskursseissa.</p> <p>Toimija-analyysi osoittaa, että eläinoikeusliikettä ovat julkisuudessa määritelleet erityisen näkyvästi poliisiviranomaiset ja itse toimittajat. Toimittajat ovat osallistuneet eläinoikeusliikkeen kuvan konstruointiin paitsi pääkirjoituksissa ja muussa toimituksellisessa mielipideaineistossa, myös käyttämällä aktiivista määrittelyvaltaa fakta-aineistossa. Aineistossa eläinaktivistit itse ovat päässeet ääneen toimijoista toiseksi useimmin, mutta toimittajat ovat erilaisin vastastrategioiden horjuttaneet eläinaktivistien ja heidän näkemystensä uskottavuutta. Lähes yhtä usein kuin eläinaktivistit, ovat eläinoikeusliikkeen määrittelyyn osallistuneet turkistarhaajat.</p> <p>Eläinoikeusliikettä eri tavoin merkityksellistävästä diskursseista julkisuudessa esiintyvät useimmin demonisoiva diskurssi, mitätöivä diskurssi ja kriminalisoiva diskurssi. Eläinoikeusaktivismi näyttäytyy siis useimmiten yhteiskunnallisena uhkana, kaupunkilaisnuorten häiriköintinä tai rikollisuutena. Erityisesti demonisoivalle diskurssille ja samalla sen kanssa usein rinnakkain esiintyvälle mitätöivälle diskurssille on julkisuudessa tuotettu aktiivisesti hegemonista asemaa. Vastustavaan ja marginaaliseen asemaan jäävät sen sijaan holhoava, sympatisoiva ja eksotisoiva diskurssi sekä valtakulttuuristen diskurssien merkitykset haastava vastakulttuurinen eläinoikeusdiskurssi. Niinpä yhteiskunnalliseksi ongelmaksi määritellään julkisuudessa eläinoikeuskysymyksen sijasta itse eläinoikeusliike.</p> <p>Kaikissa valtakulttuurisissa diskursseissa eläinoikeusliike määritellään tavalla tai toisella ”toiseksi”, jonka vastakohtaksi konstruoidaan kuvitteellinen yksimielinen ja yhtenäinen ”me”-yhteisö. Jyrkimmillään vastakkainasettelu esiintyy demonisoivassa diskurssissa itse ”yhteiskunnan” ja yhteiskuntaa vastaan asettuvien ”terroristien” vastakkainasetteluna. Eläinoikeusliike suljetaan näin symbolisesti paitsi keskustelun, myös yhteiskunnan ulkopuolelle.</p> <p>Eläinoikeusjulkisuuden jyrkimmissä tulkinnoissa onkin havaittavissa merkkejä moraalista paniikista. Totuttuja protestoinnin muotoja ja näin ollen ”yhteisesti sovittuja pelisääntöjä” rikkova eläinoikeusliike koetaan uhaksi yhteisön moraalille järjestykselle ja konsensusideologialle. Media osallistuu levottomuuden lietsontaan liioittelemalla uhkaa ja legitimoimalla samalla kasvavan kontrollin vaatimukset. Vastareaktionä moraalisen kriisiytymisen tunteelle julkisuudessa pyritään myös vahvistamaan ”me”-yhteisön kiinteyttä.</p>	
<p>Asiasanat</p> <p>Eläinoikeusliike, yhteiskunnallinen liike, vastakulttuuri, identiteetti, media, julkisuus, kriittinen diskurssianalyysi, moraalinen paniikki, yhteiskunnallinen ongelma</p>	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto / Tourulan kirjasto	

Kiitos tutkimusta tukeneelle Emil Aaltosen Säätiölle.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	”War has begun”	2
1.2	Eläinoikeusjulkisuus kamppailevien diskurssien kenttänä	4
1.3	Tutkijan positioista	5
1.4	Tutkimuksen rakenne	7
2	TEOREETTISIA JA KÄSITTEELLISIÄ LÄHTÖKOHTIA	9
2.1	Konstruktionistinen lähtökohta	9
2.1.1	Todellisuuden yhteiskunnallinen rakentuminen	9
2.1.2	Yhteiskunnallisten ongelmien konstruoiminen	11
2.2	Kriittinen diskurssianalyysi	14
2.2.1	Diskurssi käytäntönä ja muodostelmana	14
2.2.2	Kriittinen diskurssianalyysi vallan ja ideologian jäljillä	17
2.2.3	Diskurssianalyysin metodisia ratkaisuja	20
2.3	Identiteetti ja representaatio	23
2.3.1	Moninainen identiteetti	23
2.3.2	Representaatio esittämisenä	25
2.4	Kulttuurien yhteentörmäys	28
2.4.1.	Kulttuuri jaettuina merkityksinä	28
2.4.2.	Valtakulttuuri ja vastakulttuuri	30
3	LIIKKEET YHTEISKUNNALLISINA TOIMIJOINA	34
3.1	Yhteiskunnallisen liikkeen määrittely	34
3.2	Uudet yhteiskunnalliset liikkeet	37
3.3	Uudet liikkeet Suomessa	41
3.4	Eläinoikeusliike yhteiskunnallisena liikkeenä	43
3.5	Mediajulkisuus yhteiskunnallisten liikkeiden välineenä	46
3.6	Uudet liikkeet ja identiteettikamppailut	49
3.7	Median merkitys protestien kehittymiselle	53

4	SUOMALAINEN ELÄINOIKEUSLIIKE	59
4.1	Suomalaisen eläinoikeusliikkeen synty	59
4.2	Eläinoikeusliike maailmalla	61
4.3	Miksi eläimet ja miksi 1990-luvulla?	63
4.4	Suomalaisten eläinaktivistien taustat	74
4.5	Eläinoikeusliike toimijoiden ja ryhmittymien verkostona	75
4.6	Eläinoikeusliikkeen filosofia	84
4.7	Eläinoikeusliike protestikulttuurin uudistajana	87
4.8	Eläinoikeusliike ja media	90
5	MEDIAN YHTEISKUNNALLINEN ROOLI	92
5.1	Media todellisuuden merkityksellistäjänä	92
5.2	Media yhteiskunnallisen keskustelun areenana	95
5.3	Elämää ”medialisoituneessa” yhteiskunnassa	102
6	MEDIA, VALTA JA IDEOLOGIA	106
6.1	Merkityskamppailut ja valta	106
6.2	Ideologioiden tuottaminen ja uusintaminen	109
6.3	Media identiteettien ja toiseuden tuottajana	115
6.4	Ideologia ja määrittelykamppailu eläinoikeuskysymyksessä	121
7	TUTKIMUKSEN AINEISTO JA METODIT	125
7.1	Tutkimuksen empiirinen aineisto	125
7.1.1	Tutkimuksen sanomalehdet	125
7.1.2	Aineiston rajaaminen	127
7.1.3	Aineiston edustavuus	131
7.2	Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen toteutus	132
7.2.1	Tutkimuksen kysymyksenasettelu	132
7.2.2	Diskurssianalyysia laadullisin ja määrällisin menetelmin	133
7.2.3	Julkisuuden toimijoiden luokittelu	135
7.2.4	Julkisuuden toimijoiden hierarkia	138

8 ELÄINOIKEUSLIIKKEEN MÄÄRITTELIJÄT	142
8.1 Eläinoikeusliike julkisuuden agendalla	142
8.1.1 Kevät 1995: Kettutyöt Pohjanmaan tarhoilla	142
8.1.2 Itsenäisyyspäivä 1997: Aktivistit haulisateessa	146
8.1.3 Syksy 2000: Hennaa ja verenhimoisia minkkejä	149
8.1.4 Karttula-protestit: Leirielämää ja koirien vapautuksia	151
8.1.5 Turkismielenosoitukset: Käsirysyjä ja virtuaalimielenosoittajia	154
8.1.6 Eläinoikeusliike: Ruokaa, radikalismia ja rikoksia	156
8.2 Julkisuuden toimijat ja ensisijaiset määrittelijät	159
8.2.1 Toimijat koko eläinoikeusaineistossa	159
8.2.2 Toimijat tapauksittain ja teemoittain	162
8.2.3 Lehtien väliset erot	174
8.3 Toimittaja määrittelyvallan käyttäjänä	181
8.3.1 Vallankäyttö suhteessa toimijoihin	181
8.3.2 Vallankäytön strategioita	185
9 ELÄINOIKEUSJULKISUUDEN DISKURSSIT	195
9.1 Demonisoiva diskurssi: Eläinaktivismi yhteiskunnallisena uhkana	195
9.2 Mitätöivä diskurssi: Eläinaktivismi keskenkasvuisten häiriköintinä	200
9.3. Holhoava diskurssi: Eläinaktivismi nuorisokapinana	204
9.4 Sympatisoiva diskurssi: Eläinaktivismi tarpeellisena muutosliikkeenä	208
9.5 Kriminalisoiva diskurssi: Eläinaktivismi rikollisuutena	211
9.6 Eksotisoiva diskurssi: Eläinaktivismi elämäntapana ja kuriositeettina	213
9.7 Eläinoikeusdiskurssi: Eläinaktivismi moraalisenä vallankumouksena	215
9.8 Diskurssien rinnakkaiselo, ristiriidat ja hegemoniakamppailu	219
10 MARGINALISOITU ELÄINOIKEUSLIIKE JA ”LEGITIIMI YHTEISKUNTA”	223
10.1 Valtakulttuuriset diskurssit eläinoikeusliikkeen marginalisoijina	223
10.2 Media konsensuksen ja ”me”-yhteisön vahvistajana	228

11 LOPUKSI	234
11.1 Poliisin ja toimittajien määrittelemä eläinoikeusliike	234
11.2 Demonisoitu, kriminalisoitu ja mitätöity eläinoikeusliike	236
11.3 Marginalisoitu eläinoikeusliike yhteiskunnallisena ongelmana	239
11.4 Moraalisesta paniikista moraalisen järjestyksen vahvistamiseen	241
LÄHTEET	247
LIITE 1: Aineiston keruu	258
LIITE 2: Aineiston luokittelurunko	261
LIITE 3: Taulukot 1–4	262

1 JOHDANTO

In the late twentieth Century, political movements feel called upon to rely on large-scale communications in order to *matter*, to say who they are and what do they intend to publics they want to sway; but in the process they become “newsworthy” only by submitting to the implicit rules of newsmaking, by conforming to journalistic notions (themselves being embedded in history) of what a “story” is, what an “event” is, what a “protests” is. The processed image then tends to *become* “the movement” for wider publics and institutions who have few alternative sources of information, or none at all, about it; that image has its impacts on public policy, and when the movement is being opposed, what is being opposed is in large part a set of mass-mediated images. Mass media define the public significance of movement events or, by blanking them out, actively deprive them of larger significance. Media images also become implicated in a movements self-image; media certify leaders and officially noteworthy “personalities”, indeed, they are able to convert leadership into *celebrity*, something quite different. The forms of coverage accrete into systematic framing, and this framing, much amplified, helps determine the movement’s fate. (Gitlin 1980, 3.)

Näin kirjoitti yhdysvaltalainen sosiologi ja viestinnätutkija Todd Gitlin vuonna 1980 median ja 1960-luvun amerikkalaisen uusvasemmistolaisen liikkeen suhteesta – liikkeen, jonka toimintaan oli itsekin osallistunut ja josta mediajulkisuudessa rakennettua kuvaa ei kyennyt aina tunnistamaan. 2000-luvun alussa Gitlinin ajatukset ovat ajankohtaisempia kuin koskaan: yhteiskunnallisen liikkeen julkisuuskuvalla on aina vain keskeisempi merkitys niin liikkeen toiminnalle ja itseymmärrykselle, suuren yleisön käsityksille kuin yhteiskunnan vallankäyttäjien ja kontrollikoneiston reaktioillekin. Vahvasti mediavälitteiseksi käyneessä yhteiskunnassa yhteiskunnallinen liike kohtaa niin kannattajansa kuin vastustajansakin yhä useammin juuri julkisuuden¹ areenalla. Median välityksellä liike esittää haasteensa ja vaatimuksensa, politisoi aiemmin politisoimattoman, tekee näkyväksi aiemmin näkymättömän. Liike siis tarvitsee mediaa tullakseen kuulluksi ja nähdyksi.

Mediajulkisuuteen pyrkiminen merkitsee yhteiskunnalliselle liikkeelle samalla median armoille heittäytymistä, jonka seuraukset voivat olla liikkeen kannalta ennakoimattomat ja kaikkea muuta kuin toivotunlaiset. Koska liike ei voi saavuttaa tavoitteitaan ilman laajempaa julkista keskustelua ja tukea, on sen kuitenkin opittava elämään median kanssa mahdollisista haittapuolista huolimatta.

¹ ”Julkisuudella” tarkoitetaan tässä työssä nimenomaan mediajulkisuutta.

Toisaalta myös median on opittava elämään yhteiskunnallisten liikkeiden kanssa. Kun poliittiset puolueet ovat vuosituhatien vaihteeseen tultaessa menettäneet merkitystään kansalaisryhmien poliittisen aloitteellisuuden kanavoijina, mielipiteen ja sosiaalisten identiteettien muodostamisen areenoina, erilaiset kansalaisjärjestöt ja yhteiskunnalliset liikkeet näyttelevät yhä merkittävämpää roolia kansalaisyhteisön yhteiskunnallisen osallistumisen ja vaikuttamisen pyrkimyksissä (Della Porta 2000). Uudessa tilanteessa media ei voi yksiselitteisesti ohittaa ja marginalisoida kaikkea ruohonjuuritasolta lähtevää mobilisaatiota, ellei se halua leimautua pelkän eliitin äänitorveksi ja vieraannuttaa aktiivista kansalaisuutta hakevia lukijoitaan.

Suomessa yhteiskunnallisista liikkeistä ylivoimaisesti eniten median huomiota herätti viime vuosikymmenellä kotimaisen liikekentän uusi tulokas, eläinoikeusliike. Vaikka eläinoikeusliike ei edusta suomalaista kansalaistoimintaa ja liikettä tyypillisimmillään – päinvastoin – tarjoaa se kiinnostavan esimerkin yhteiskunnallisen liikkeen ja median ristiriitaisesta suhteesta, joka yhtenä hetkenä voi olla jyrkän antagonistinen, toisena jopa symbioottinen (vrt. Gitlin 1980), muttei silti koskaan vailla jännitteitä.

1.1 ”War has begun”

Radikaalien eläinaktivistien sodanjulistus herätti niin suomalaiset tiedotusvälineet, viranomaiset kuin suuren yleisönkin kertarysäyksellä keväällä 1995. Kaikkiaan neljä kettutarhaa Uudessakaarlepyyssä ja Evijärvellä sai kutsumattomia vieraita toukokuun lopussa kahtena peräkkäisenä yönä. Häkinovia oli auottu ja kymmenittäin kettuja päästetty vapauteen. Tämä koitui kohtalokkaaksi etenkin nuorille ketunpennuille. Varjotalojen seinään oli spraymaalattu viesti ”War has begun”, sekä salaperäiset kirjainyhdistelmät EVR ja ALF.

Iskua seuranneiden kuukausien aikana tapaus sai runsaasti julkisuutta. Anonyymisti yön pimeydessä tehdyt iskut ja tekijöiden vastuunpakoilu herättivät suurta paheksuntaa lehtien palstoilla. Vähintään yhtä suurta oli kuitenkin närkästys, kun iskuja tehneet nuoret naiset – jotka julkisuus pian risti ”kettutyttöiksi” – kiinni jäätyään astuivat julkisuuteen perustelemaan tekoaan. Aiemmin raukkamaisiksi moitituista tekijöistä tuli nyt ”mediaiskuun” (pääkirjoitus, Ilkka 28.7.1995) syyllistyneitä julkisuuden kalastajia. Silti lehdet uutisoivat uskollisesti tapauksen tutkinnan ja oikeudenkäyntien vaiheita.

Kerran uutiskynnyksen ylitettyään eläinoikeusliike on myös pysytellyt julkisuuden agendalla, joskin julkisuuden määrässä on ollut voimakasta kausittaista vaihtelua. Ensimmäisistä eläinoikeusliikkeen saaman mediajulkisuuden määrään näyttävät vaikuttaneen kulloisetkin laittoman suoran toiminnan iskut.² ”Kettutyttöjen” jälkeen seuraava voimakkaan julkisuuden kausi ja samalla koko eläinoikeusjulkisuuden huippu ajoittui talveen 1997–1998. Median huomiota herättivät jo syksyn mittaan suuret minkkivapautukset ja turkistarhaajien tunteiden kuumeneminen, mutta varsinaisen ”potin” räjäyttivät Orimattilan tapahtumat itsenäisyyspäivän yönä. Tällöin turkistarhaaja Markku Kuisma ampui haulikolla tarhalleen hiippaillutta viiden aktivistin joukkoa haavoittaen heistä kolmea, ja ryhmän kiinni jäännin myötä lähti purkautumaan useiden selvittämättä jääneiden iskujen sarja. Orimattilan tapauksen jälkimainingeissa lehtien palstoilla käsiteltiin iskujen lisäksi eläinoikeusliikettä yleisemminkin.

Lähes parin vuoden hiljaisemmän vaiheen jälkeen eläinoikeusliike nousi jälleen näkyvämmiin julkisuuteen syksyllä 2000 Pohjanmaalla sekä muualla Suomessa tapahtuneiden tarhaiskujen sarjan myötä. Keväällä 2001 julkisuudessa seurattiin lyhyen aikaa iskuista epäiltyinä olleiden vangitsemista ja tapauksen tutkintaa. Tätä kirjoitettaessa tutkinta on vielä kesken, eikä syytteitä ole nostettu.

Median ja eläinoikeusliikkeen suhde on ollut alusta alkaen jännitteinen. Eläinaktivistit ovat toisaalta olleet tiedotusvälineille herkullinen uutisaihe: Etenkin alussa ilmiö oli uusi ja outo, ja eläinoikeusliikkeen astuminen suomalaisen protestitoiminnan näyttämölle oli taatusti yllättävä ja uutisarvostuksiin sopivan dramaattinen ja negatiivinen avaus. Jatkossakin liike on kiinnostanut paitsi radikaalien toimintatapojensa, myös mm. erikoisten ja ”eksoottisten” elämäntapojensa (erityisesti veganismin) puolesta. Toisaalta kuitenkin valtamediarintama alkoi pian myös ilmaista ärtymystään ja epäilyksiään siitä, että iskuista uutisoidessaan se tuli itse asiassa

² Osittain eläinoikeusliikkeen saaman julkisuuden vaihteluista voitaneen selittää myös laajemmalla yhteiskunnallisella kontekstilla, sekä tiedotusvälineiden toimintalogiikalla (esim. kerran julkisuuteen nousseiden teemojen taipumus ylittää uutiskynnys helpommin myös jatkossa) ja lehtien ja lukijoiden väliseen suhteeseen liittyvillä mekanismeilla. Yhteiskunnallisten ongelmien ja poliittisten teemojen kulloistakin näkyvyyttä, ”huomiosyklejä” (Downs 1972), mediajulkisuudessa tai muussa yhteiskunnallisessa keskustelussa on pyritty selittämään erilaisilla elinkaarimalleilla (eri malleista ja niiden soveltamisesta ks. esim. Suhonen 1994, 27–36; Väliverronen 1996, 50–54). Eläinoikeusliikkeen ja eläinkäsityksen kannalta relevantin lienee Anthony Downsin ekologisia kysymyksiä koskeva elinkaariteoria, joka tarkastelee teeman nousua ja laskua median ja yleisön välisen suhteesta näkökulmasta. Mallin mukaan yhteiskunnallisiksi ongelmiksi ekologiset kysymykset nostaa usein dramaattinen onnettomuus tai eturyhmien ja asiantuntijoiden kampanjointi. Ongelmasta tulee julkinen ja kaikkien tiedossa oleva, mutta kun yleisö alkaa tiedostaa, että sen ratkaisemiseen vaatisi uhrauksia ja perustavanlaatuisia yhteiskunnallisia muutoksia, he alkavat kyllästyä aiheeseen, ahdistua siitä ja ärtyä muutosvaatimuksista. Tämä saa yleisöistä kilpailevat tiedotusvälineet siirtymään muihin aiheisiin. (Downs 1972, 38–41.)

hyväksikäytetyksi – julkisuushan oli juuri sitä, mitä aktivistit (tai ”terroristit”, kuten tuomio monessa lehdessä kuului) iskuillaan hakivat.

Eläinaktivistit taas ovat alusta alkaen moittineet mediaa puolueellisesta, vääristelevästä ja epäreilusta suhtautumisesta liikkeeseen. Aktivistit ovat kokeneet median kiinnittävän huomiota yksipuolisesti liikkeen radikaaleimman osan harjoittamiin laittomiin iskuihin ja unohtavan niin aktivistien enemmistön harjoittaman laillisen ja pitkäjänteisen kampanjointityön kuin itse eläinkysymyksenkin. Silti eläinoikeusliike on tarvinnut mediaa sanomansa levittämiseen – vaikka julkisuus sitten olisi kielteistäkin.

Alun perin uteliaisuuteni ja kiinnostukseni eläinoikeusliikkeen julkisuuskuvan tutkimiseen herätti nimenomaan liikkeen mediassa nostattamien reaktioiden voimakkuus ja eläinoikeusliikkeestä julkisuudessa esitettyjen tulkintojen ristiriitaisuus. Mikä muutaman sadan aktivistin muodostamassa eläinoikeusliikkeessä saattoi olla niin uhkaavaa, että se sai niin Suojelupoliisin kuin päätoimittajakin sotajalalle? Toisaalta, miten eläinoikeusaktivistit saattoivat julkisuudessa olla yhtenä hetkenä yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavia fanaattisia terroristeja, toisena naurettavia, naiiveja ja tietämättömiä kaupunkilaiskakaroina, tai joskus taas ymmärrystä osakseen saavia eettisesti suoraselkäisiä nuoria?

1.2 Eläinoikeusjulkisuus kamppailevien diskurssien kenttänä

Tarkastelen työssäni kriittisen diskurssianalyysin tarjoamasta väljästä teoreettis-metodisesta viitekehystä käsin eläinoikeusjulkisuuden sisältöä. Olen kiinnostunut siitä, minkälaista kuvaa valtakulttuurisia arvoja ja näkemyksiä edustava valtalehdistö rakentaa vastakulttuurisesta eläinoikeusliikkeestä, joka haastaa perustavanlaatuisesti kulttuuriset itsestäänselvyydet, vallitsevat arvot ja moraalit, sekä rikkoo totuttuja protestoinnin muotoja.

Pidän mediaa aktiivisena todellisuuden määrittelijänä sekä kilpailevien toimijoiden ja diskurssien kenttänä – en ulkoisen todellisuuden neutraalina välittäjänä tai peilimäisenä heijastajana. Niinpä myös eläinoikeusliikkeen tapauksessa mediajulkisuus näyttäytyy erilaisten toimijoiden, diskurssien ja representaatioiden kamppailuareenana, merkityksistä käytyä taisteluna. Tarkastelen mm. sitä, miten kilpailevissa diskursseissa selitetään ja tulkitaan eläinoikeusliikettä ja aktivistien motiiveja sekä nimetään liikkeen aktivistit ja toiminta. Olen kiinnostunut siitä, mikä diskursseissa määritellään

varsinaiseksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi – eläinoikeuskysymys vaiko eläinoikeusliike – ja millaisia ratkaisuja siihen tarjotaan.

Eläinoikeusliikkeestä eri diskursseissa tuotettujen representaatioiden lisäksi olen kiinnostunut siitä, *kuka* liikettä julkisuudessa määrittelee. Mitkä yhteiskunnalliset toimijat pääsevät julkisuudessa määrittelemään ilmiötä ja kenen määrittelyt nousevat hallitseviksi? Millä tavalla toimittajat itse tulkitsevat ilmiötä ja keiden määrittelyt he hyväksyvät sidosdiskurssiinsa? Entäpä pääsevätkö eläinoikeusaktivistit itse aktiivisiksi julkisuuden toimijoiksi ja tilanteenmäärittelijöiksi, vai jääkö heille vain passiivisen kohteen rooli?

Varsinaisen empiirisen analyysin lisäksi olen kriittiselle diskurssianalyysille tyypilliseen tapaan kiinnostunut myös eläinoikeusliikkeen saaman julkisuuden seurauksista: siitä, mitä merkitystä median ja liikkeen suhteella ja median eläinoikeusliikkeestä esittämällä kuvalla on niin liikkeen itsensä kuin laajemminkin yhteiskunnan kannalta.

Tutkimuskysymyksiä selvitetään eläinoikeusliikettä käsittelevien sanomalehtijuttujen määrällisen ja laadullisen analyysin keinoin. Aineistoon kuuluu noin 1200 juttua yhdeksästä eri sanomalehdestä: Helsingin Sanomista, Ilta-Sanomista, Iltalehdestä, Aamulehdestä, Keski-suomalaisesta, Pohjalaisesta, Ilkasta, Savon Sanomista ja Etelä-Suomen Sanomista. Aineistoon kuuluvat ensimmäisiä Pohjanmaan iskuja ja Orimattilan tapausta käsittelevät jutut oikeudenkäynnit mukaan lukien, syksyn 2000 iskujen ja niiden tutkinnan uutisointi, Kuopion yliopiston Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaista toimintaa käsitteleviä juttuja, Vantaan Fur Centerin turkishuutokauppojen vastaisten mielenosoitusten uutisointi vuosilta 1995–1999, sekä eläinoikeusliikettä ja veganismia yleisemmällä tasolla käsitteleviä juttuja vuosilta 1995–2000. Fakta-aineiston lisäksi aineistoon on kerätty mahdollisimman kattavasti pääkirjoitukset ja muu toimituksellinen mielipideaineisto vuosilta 1995–2000. (Ks. tarkemmin luku 7.)

1.3 Tutkijan positiosta

Monien yhteiskunnallisia liikkeitä ja liikkeiden ja median suhdetta tarkastelleiden tutkijoiden tutkimuskiinnostuksen taustalla on omakohtainen kosketus tai aktiivinen osallistuminen liikehdintään (esim. Gitlin 1980; Pyykkönen 2000; Suominen 1997). Niin myös omassa tapauksessani. Toimin 1990-luvun lopulla joidenkin vuosien ajan aktiivisesti eläinoikeusliikkeessä, ja jo paljon tätä ennen olen ollut kiinnostunut

eläinoikeuskysymyksistä. Sittemmin aktiivinen osallistumiseni eläinoikeusliikkeen paikalliseen ja valtakunnalliseen toimintaan on vaihtunut lähinnä toiminnan sivusta seuraamiseen, liikkeen sisäiseen sähköpostikeskusteluun osallistumiseen ja henkilökohtaisiin elämäntapavalintoihin. ”Passivoituminen” ja jonkinlaisen etäisyyden ottaminen liikkeeseen on tuntunut aiheelliselta jo tutkimukseni vuoksi – liian läheltä asioita tarkasteltaessa kun näkökyky ei useinkaan ole aivan terävimmillään.

Omat näkemykseni ja arvoni sijoittuvat vahvasti siihen merkitysten maailmaan, johon viittaa tässä tutkimuksessa vastakulttuurina. Tämä vaikuttaa osaltaan siihen, millaisin silmin maailmaa tarkastelen, mitä tutkin ja mistä näkökulmasta – aivan kuten valtakulttuuriset (tai jonkin muun ala- tai vastakulttuurin) merkitykset sisäistäneen tutkijan katse epäilemättä ohjautuu osittain tämän merkityskartan ohjaamana.

Vastakulttuurisen tutkijan positioni koen eduksi kahdessa suhteessa. Ensimmäkin tunnen eläinoikeusliikkeen omakohtaisesti, enkä näin ollen joudu liikkeen muotokuvaa hahmotellessani ja sen mediasuhdetta pohtiessani nojautumana ainoastaan muiden tekemään tutkimukseen. ”Sisäpiiriläisyyteni” vuoksi omaan tietoa, jota täysin ulkopuolisella tutkijalla ei välttämättä olisi, ja eläinoikeusliikkeen omat merkityksenannot avautuvat minulle helposti. Toiseksi kriittisen tutkimuksen periaatteiden mukainen ideologisten itsestänselvyyksien purkaminen voi olla hedelmällisempää, kun valtakulttuurisia itsestänselvyyskäsitteitä tarkastellaan vastakulttuurisin silmin. Vastakulttuurinen katseeni saattaa kohdistua asioihin, joihin valtakulttuuriin nojautuva tutkija ei välttämättä juuri niiden itsestänselvyyskäsitteiden ja arkijärkisyyden vuoksi kiinnittäisi huomiota.

Toisaalta tiedostan, että siinä missä vastakulttuurinen katseeni voi tehdä valtakulttuuristen merkitysten kriittisen tarkastelun helpommaksi, saattaa se tehdä minut sokeaksi vastakulttuurin ideologisille itsestänselvyyksille. On myös mahdollista, että vastakulttuurisen positioni vuoksi kaikki tulkintani eivät aukea riittävän selvästi niitä valtakulttuurisesta merkitysjärjestelmästä käsin tarkastelevalle. Pysin pitämään nämä potentiaalisen karikat mielessäni, ja välttämään ne ennen kaikkea analyysin ja tulkintojen mahdollisimman suurella läpinäkyvyydellä. Yritän tehdä mahdollisimman näkyväksi, mihin tulkintani perustan ja miten olen niihin päätenyt, jolloin lukijalla on mahdollisuus itse arvioida tulkintojani.

Edellä esitettyjen varausten jälkeen todettakoon kuitenkin, että vastakulttuurisen tutkijanposition vaikutusta ei liene syytä myöskään liioitella. Vaikka jaan yhteisiä merkityksiä eläinoikeusliikkeen ja laajemman vastakulttuurisen kentän kanssa, ei identiteettini ja maailmankatsomukseni perustu yksinomaan vastakulttuuriseen

toimijuuteen. Olen kasvanut ja elän edelleen valtakulttuuristen merkitysten ympäröimänä, en suinkaan vastakulttuuriseen maailmaan eristettynä. Identiteettini ei myöskään perustu vain toimimiselle yhteiskunnallisissa liikkeissä, vaan rakentuu monista aineksista kuten kenen tahansa nyky-yhteiskunnan jäsenen. Omakohtaista kokemusta minulla ei tokikaan ole ainoastaan ruohonjuuritason kansalaisaktivismista, vaan yhtä lailla esimerkiksi toimittajan työstä. Identiteettini kansalaisaktivistina tuskin tekee minusta vähemmän toimittajaa tai vähemmän tutkijaa.

Eräiden eläinoikeusliikkeen omien määrittelyjen ja nimeämiskäytäntöjen hyväksyminen tutkijan kielenkäyttöön on tässä työssä tietoinen valinta. Puhun siis tarkoituksellisesti laittomien iskujen yhteydessä eläinten *vapauttamisesta*, enkä esimerkiksi eläinten varastamisesta tai irti päästämisestä. Tämä johtuu siitä, että pyrin valtajulkisuuden diskurssien taustaksi ja vertailukohtaksi tuomaan työssä esiin myös eläinoikeusliikkeen omia merkityksenantoja, eli sitä miten liike itse määrittelee ja selittää omaa toimintaansa ja tavoitteitaan (ks. luku 4). Nämä eläinoikeusliikkeen toiminnalleen antamat ideologis-poliittiset merkitykset häviävät, mikäli eläinoikeusliikkeen toimintansa merkityksellistämiseen käyttämä kieli pyritään neutralisoimaan. Eläinten vapautuksesta puhuminen ei siis tässä työssä ole kannanotto tiettyjen toimintamuotojen puolesta, vaan pyrkimys tehdä näkyväksi, mitä tietty toimintamuoto *merkitsee*.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus muodostuu aineiston analyysiä taustoittavasta ja pohjustavasta teoriaosasta, jossa kartoitetaan yhteiskunnallisten liikkeiden ja median suhdetta, sekä varsinaisesta empiirisestä osasta. Tarkastelen aluksi luvussa 2 työni yleisiä teoreettis-metodisia lähtökohtia ja tutkimuksen keskeisiä käsitteitä, kuten diskurssia, representaatiota, identiteettiä ja valta- ja vastakulttuuria. Luvussa 3 siirryn tarkastelemaan yhteiskunnallisiin liikkeisiin liittyvää problematiikkaa: yhteiskunnallisten liikkeiden määrittelyä ja liikkeitä kollektiivisen toiminnan erityisenä muotona, uusia yhteiskunnallisia liikkeitä sekä liikkeiden ja median suhdetta. Luvussa 4 suuntaan tarkastelun suomalaiseen eläinoikeusliikkeeseen: sen syntyyn, toimijoihin, aatteellis-filosofiseen taustaan ja toimintakulttuuriin.

Yhteiskunnallisten liikkeiden tarkastelusta siirryn suhteen toiseen osapuoleen, mediaan. Luvussa 5 tarkastelen median merkitystä nyky-yhteiskunnassa, sekä sen roolia

valikoivana yhteiskunnallisen keskustelun areenana ja todellisuuden määrittelijänä ja konstruoijana. Luvussa 6 pohdin median määrittelyvaltaan, ideologisuuteen ja identiteettien ja toiseuden tuottamiseen liittyvää problematiikkaa, sekä nimenomaan eläinoikeusjulkisuudessa käytyjä määrittelykamppailuja.

Luvussa 7 esittelen tarkemmin tutkimuksen aineiston ja tutkimusmenetelmät. Luvussa 8 tarkastelen eläinoikeusjulkisuuden määrittelijöitä niin koko aineistossa kuin yksittäisiä uutistapahtumia ja teemoja koskevassa kirjoittelussakin. Tarkastelen myös toimittajan määrittelyvallan käyttöä. Luvussa 9 siirryn tarkastelemaan koko tekstiaineistosta hahmotettavia diskursseja ja niiden keskinäisiä suhteita. Luvussa 10 kohdennan katseen diskursseissa eläinaktivisteille tuotettuihin identiteetteihin, sekä niiden vastakohtaksi määritellyn ”me”-yhteisön tuottamiseen ja vahvistamiseen. Luvussa 11 kokoan yhteen tutkimuksen keskeiset tulokset ja hahmotelen näin eläinoikeusliikkeestä julkisuudessa syntyvää kokonaiskuvaa. Pyrin myös pohtimaan tämän julkisuuskuvan merkitystä ja seurauksia aktivistien, näiden ajaman asiakysymyksen sekä yhteiskunnallisen konfliktin kannalta.

2 TEOREETTISIA JA KÄSITTEELLISIÄ LÄHTÖKOHTIA

Tutkimukseni nojautuu kriittisen kulttuurintutkimuksen perinteeseen sikäli, että olen kiinnostunut merkitysten diskursiivisesta tuottamisesta ja siihen kytkeytyvistä vallan ja ideologian kysymyksistä. En katso, että merkitykset sisältyisivät ulkoisen todellisuuden objekteihin tai kytkeytyisivät ja viittaisivat niihin jollain yksiselitteisellä, ongelmattomalla ja lopullisella tavalla. Asiat itsessään eivät merkitse, vaan merkitykset konstruoidaan käyttämällä representaatiojärjestelmiä: käsitteitä ja merkkejä (Hall 1997b, 25). Pidän siis merkityksiä sosiaalisesti tuotettuina, kielen ja muiden merkkijärjestelmien avulla tapahtuvan merkityksellistämisen tuloksina, ja näin ollen muuttuvina, moninaisina ja kiistanalaisina.

Käytännöllinen lähestymistapani metodeineen asettuu kriittisen diskurssianalyysin väljään viitekehykseen ja nojautuu konstruktionistisiin lähtökohtiin. Tutkimukselleni keskeisiä käsitteitä ovat myös representaation, identiteetin sekä valta- ja vastakulttuurin käsitteet.

2.1 Konstruktionistinen lähtökohta

2.1.1 Todellisuuden yhteiskunnallinen rakentuminen

Tässä työssä mediaa ei ymmärretä ulkoisen todellisuuden neutraalina heijastajana tai välittäjänä, vaan mediatutkimuksessa ja yleensäkin yhteiskuntatieteissä yleistyneen konstruktionistisen näkemyksen mukaisesti yhteiskunnallisen todellisuuden aktiivisena rakentajana. Tämä vaikuttaa osaltaan siihen, miten kysymystä eläinoikeusliikkeen julkisuuskuvasta lähestytään.

Konstruktionistinen tutkimus voidaan määritellä Pertti Alasuutarin tavoin yhteiskunnallisen todellisuuden lähestymiseksi siltä kannalta, ”miten kielessä ja käytännöissä ilmaisunsa saavien käsite-erottelujen ja ajatuskehysten kautta rakennetaan sosiaalista todellisuutta.” Kyse on siis ”merkitysrakenteiden” tutkimisesta. (Alasuutari

1996, 17.) Konkreettiset tutkimuskysymykset tosin eivät useinkaan liiku koko sosiaalisten todellisuuden alueella, vaan kapeammassa kohteissa: empiirisissä tutkimuksissa on tarkasteltu hyvin monenlaisten objektien ja käsitteiden sosiaalista konstruktioita. Näkökulmana on tällöin yleensä kyseenalaistaa erilaisten konstruoiduiksi katsottujen ilmiöiden itsestäänselvyys, ”luonnollisuus” ja välttämättömyys (Hacking 2000, 6–7, 21–23; ks. myös Alasuutari 1998). Tämän ajattelu- ja lähestymistavan nimeäminen on ollut jossain määrin vaihtelevaa. Sitä on kuvattu sekä (*sosiaalisena*) *konstruktionismina* että *konstruktivismina*. Itse pitäydyn tässä työssä konstruktionismi-termin käytössä.³

Konstruktionistisen teoreettisen ajattelun tärkeinä vaikuttajina pidetään Peter Bergeriä ja Thomas Luckmannia, jotka tarkastelivat vuonna 1966 julkaistussa teoksessaan *The Social Construction of Reality* sitä, miten sosiaalisissa prosesseissa muokkautuva arkitieto muuttuu yhteiskunnassa itsestään selvyyksiksi ja näin ollen ihmisten ”todellisuudeksi”. Heidän mukaansa tiedon objektivoitumisen myötä ”tietystä sosiaalisesta maailmasta tulee *maailma*, ainoa oleva, ainoa kuviteltavissa oleva maailma. Yhteiskunnassa selvänä pidetystä tiedosta tulee yhtä kuin tiedettävissä oleva, tai se ainakin muodostaa tiedollisen kehyksen, jonka puitteissa kaikki, mitä ei vielä tiedetä, tiedetään tulevaisuudessa.” (Berger & Luckmann 1995, 79.)

Niin Bergeriä ja Luckmannia kuin konstruktionistista ajattelua yleisemminkin on ajoittain ylitulkittu: konstruktionistien on katsottu kieltävän koko ulkoisen todellisuuden olemassaolon. Yhteiskuntateoreettisessa konstruktionismissa ei kuitenkaan ole kyse ole filosofisesta (ontologisesta) idealismista, joka kieltäisi subjektin tietoisuudesta riippumattoman todellisuuden olemassaolon. Kuten Ian Hacking (2000, 24) toteaa, konstruktionismia edustava nykytutkijat eivät edusta *universaalialia konstruktionismia*, ajattelua, jonka mukaan kaikki maailmassa olisi sosiaalisesti konstruointua, vaan he tutkivat nimenomaan tiettyjen käsitteiden tai objektien konstruktioita, tai laajemmin todellisuutta koskevien käsitysten muodostumista tai sisältöä.

³ Tieteenfilosofi Ian Hacking suosittelee sekaannuksen välttämiseksi rajaamaan konstruktivismi-termin käytön matematiikan alle, jossa nimitystä ensin käytettiin. Konstruktionismilla Hacking puolestaan viittaa erilaisiin sosiologisiin, historiallisiin ja filosofisiin projekteihin, joissa pyritään analysoimaan ja jäljittämään niitä sosiaalisia prosesseja, joissa erilaisia entiteettejä tai faktoja tuotetaan. (Hacking 2000, 48.) Myös esimerkiksi kasvatustieteen ja psykologian aloilla konstruktivismilla viitataan hieman toiseen asiaan kuin sosiaalisella konstruktionismilla. *Konstruktivismilla* viitataan näkemykseen, jonka mukaan mieli rakentaa todellisuutta systemaattisessa suhteessa ulkoiseen maailmaan, kun taas todellisuuden sosiaaliin määrittelyprosesseihin, sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitykseen ihmisen tietorakenteiden ja todellisuuskäsitysten syntymisessä, viitataan *sosiaalisella konstruktionismilla* (Mustonen 2001, 25–27).

Yhteiskuntateoreettinen konstruktionismi nykymuodossaan ei siis esitä ontologisia väitteitä todellisuudesta itsestään, vaan epistemologisia väitteitä todellisuutta koskevasta tiedostamme: niistä tavoista, joilla sosiaalisessa kanssakäymisessä muodostamme käsityksemme todellisuudesta, siis hahmotamme ja teemme merkitykselliseksi meitä ympäröivää maailmaa.

Myöskään tässä työssä ei epäillä ulkoisen todellisuuden olemassaoloa: on selvää, että julkisuuden määrittelykamppailun kohteena on todellinen, reaalisesti olemassa oleva yhteiskunnallinen ilmiö, eläinoikeusliike⁴, josta pyritään tämän tutkimuksen teoriaosassa rakentamaan mahdollisimman ”todenmukaista” kuvaa. Yhtä selvää kuitenkin on myös se, että mitään objektiivista ”totuutta” eläinoikeusliikkeestä ei voida saavuttaa: olipa kyse sitten eläinoikeusliikkeen omista merkityksenannoista, liikkeestä tehtyjen tutkimusten tarjoamista näkökulmista, mediajulkisuuden diskursseista tai tässä työssä hahmotellusta eläinoikeusliikkeen kuvasta, kyse on aina tietyistä lähtökohdista ja näkökulmista käsin rakennetuista tulkinnoista. Tämä ei kuitenkaan sinänsä vähennä niiden ”arvoa” ja käyttökelpoisuutta, vaan konstruktionistisista lähtökohdista kiinnostavaa on nimenomaan tarkastella kilpailevia tulkintoja ja diskursseja ja niiden välillä käytyä määrittelykamppailua. Kiinnostavaa on myös verrata keskenään esimerkiksi eläinoikeusliikkeen omia merkityksenantoja ja tulkintoja ja valtajulkisuuden diskursseissa konstruoitua eläinoikeusliikettä.

2.1.2 Yhteiskunnallisten ongelmien konstruoiminen

Myös yhteiskunnallisten ongelmien tutkimuksessa on viime vuosikymmeninä lisääntyvässä määrin vallannut alaa käsitys ongelmien rakentumisesta sosiaalisissa prosesseissa, kollektiivisen määrittelyn tuloksena. Armand L. Mauss (1992) erottelee tämän uudemman, *subjektivistiseksi* ja *konstruktionistiseksi* kutsutun paradigman perinteisestä *objektivistisesta* paradigmasta. Objektivistisessä paradigmassa yhteiskunnalliset ongelmat nähdään objektiivisina, olemassa olevina asiantiloina, joiden tiedostaminen on kiinni lähinnä riittävän tarkkasilmäisestä havainnoinnista. Konstruktionistisessä paradigmassa taas katsotaan, että vaikka tietyt asiantilat voivatkin olla todellisia, ne eivät vielä itsessään selitä niiden nimeämistä ongelmaksi, vaan siihen

⁴ Joskin yhteiskunnallinen liike empiirisenä ilmiönä voi olla vaikeasti määriteltävä ja rajattava, ja liike-käsitteen suhde niihin todellisuuden moninaisiin kollektiivisen toiminnan muotoihin, joihin sillä viitataan, ei ole lainkaan yksiselitteinen (ks. luvut 3.1 ja 3.4).

vaaditaan arvoarvostelmaa, joka ei sisälly itse asiantilaan. Käsitteisiin jonkin asiantilan ongelmallisuudesta voivat vaikuttaa vaikkapa sitä arvioivan henkilön poliittiset, taloudelliset, kulttuuriset ja moraaliset intressit. Paradigman mukaan siis ”yhteiskunnallinen ongelma on katsojan silmässä, ei objektiivisessä todellisuudessa”. (Mauss 1992, 1917–1918.)

Konstruktionistisen lähtökohdan omaksuminen ei kuitenkaan merkitse todellisuuden hylkäämistä myöskään yhteiskunnallisten ongelmien tapauksessa. Kuten konstruktionistista lähestymistapaa ympäristöongelmiin soveltanut Pertti Suhonen (1994, 39) toteaa Maussia tulkitessaan, konstruktionistinen käsitys yhteiskunnallisista ongelmista ei poikkea positivistisista ja objektivistisistä käsityksistä *niinkään ontologialtaan kuin tietoteorialtaan*. Yhteiskunnallisten ongelmien materiaalista perustaa ja todellisuutta ei siis sinänsä kiistetä, mutta tutkimushuomio suunnataan niihin prosesseihin, joissa tietyt kysymykset määritellään, tuotetaan ongelmiksi (ks. esim. Suhonen, 1994, 41; Väliverronen 1996, 42–43).

Konstruktionistinen käsitys yhteiskunnallisten ongelmien rakentumisesta nostaa tutkimuksen keskiöön juuri yhteiskunnalliset liikkeet. Yhteiskunnallisia ongelmia määrittelemään pyrkivät intressiryhmät järjestäytyvä ja mobilisoituvat usein liikkeiksi, jotka pyrkivät saavuttamaan yleisen poliittisen hyväksynnän omalle ongelmanmäärittelylleen. Maussin mukaan tästä näkökulmasta voisi jopa katsoa, että yhteiskunnallinen ongelma on pohjimmiltaan sama asia kuin yhteiskunnallinen liike. (Mauss 1992, 1920.)

Toisaalta keskiöön nousevat myös tiedotusvälineet, joilla on keskeinen rooli ongelmien konstruoinnissa, niin määrittelykamppailujen areenana kuin itsekin ongelmanmäärittelijöinä. Tiedotusvälineet osaltaan vaikuttavat siihen, mitkä kysymykset ylipäättänsä määritellään ongelmiksi, mitkä ongelmat nousevat julkisuuteen ja kenen määrittelemänä (Väliverronen 1996, 38–40, 89).

Murray Edelman (1988, 1) on vienyt ajatuksen median ja yhteiskunnallisten ongelmien suhteesta vielä pitemmälle: hän kuvaa uutisjournalismia spehtaakkeliksi, joka jatkuvasti konstruoi ja rekonstruoi yhteiskunnallisia ongelmia, kriisejä, vihollisia ja johtajia; joka vuoroin luo uhkia, vuoroin rauhoittelee. Edelman näkeekin ongelmat olennaisesti ideologian tuotteena. Aiemmin ongelmattomina ja ”luonnollisina” pidetyt asiantilat voidaan uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa määritellä ongelmiksi, ja kerran ongelmiksi hyväksytyt asiat voivat hävitä keskustelusta tai niitä koskevat määrittelyt voivat muuttua täysin. Kaikkia jollekin osapuolelle vahingollisia asiantiloja

ei välttämättä koskaan määrittellä ongelmiksi ja poliittisiksi kysymyksiksi, sillä se, mikä on toisen ongelma, voi olla toisen etu. (Emt., 12–14.)

Edelman painottaa, että myös käsitykset ongelmien syistä ovat konstruoinnin tulosta ja voivat näin vaihdella laajasti. Ongelman alkuperää koskevat selitykset taas rajaavat mahdollisia tarkastelukulmia ja perustelevat tiettyjä toimintamalleja ja ratkaisuja (emt., 17–18). Näin ollen sosiaalisesti tuotetuilla tilanteen- ja ongelmanmäärittelyillä on todellisia vaikutuksia valittuun politiikkaan ja siten yhteiskunnan kehityksen suuntaan. Ongelman määrittelyjä voidaan myös käyttää tarkoituksellisesti hyväksi tietynlaisen politiikan ajamiseen. Edelmanin mukaan ratkaisut tulevat käytännössä usein ennen ongelmia, eli ”ongelmien” tehtävänä on vain toimia jonkin halutun toimintalinjan oikeuttajana (emt., 22). Toisaalta uuden ongelman konstruointi voi auttaa suuntaamaan huomiota pois muista, kiusallisemmista ongelmista (emt., 27).

Konstruktivistinen lähtökohta on hyvin relevantti tutkimukseni kysymyksenasetteluille myös ongelmanmäärittelyn näkökulmasta. Eläinoikeusaktivisteille on selkeästi olemassa yhteiskunnallinen ongelma: ihmisen ja eläimen välisen suhteen epätasa-arvoisuus ja välineellistävä luonne ja siitä seuraavat eläinten hyväksikäytön muodot. Jotta asiantilaan olisi mahdollisuutta saada muutoksia, tulisi eläinkysymys ensin hyväksyä yhteiskunnalliseksi ongelmaksi aktivistipiirejä huomattavasti laajemmin. Tämä edellyttää asian saattamista laajempaan tietoisuuteen ja julkiseen keskusteluun, mihin aktivistit tarvitsevat välineeksi mediajulkisuutta.

Valtajulkisuus ei kuitenkaan toimi yhteiskunnallisten liikkeiden ehdoilla, vaan voi tehdä yhteiskunnallisesta ongelmasta täysin vastakkaisen tulkinnan: suunnata huomion yhteiskunnallisesta epäkohdasta tai asiantilasta sen motivoimina mobilisoituneisiin yksilöihin. Edelmanin (1988, 27–28) mukaan näin tapahtuu usein puhuttaessa yksilöiden ”poikkeavasta” käytöksestä: olipa kyse sitten vaikkapa rikoksista, mielisairaudesta tai mellakoinnista, huomion suuntaaminen yksilöllisiin patologioihin ja rangaistuksiin on houkuttelevaa juuri siksi, että se ohjaa huomion pois ongelmien yhteiskunnallisista syistä. ”Hankalien” yksilöiden kuriin pistäminen on helpompaa kuin rakenteellisten muutosten toteuttaminen.

Eläinoikeusliikkeenkään tapauksessa eläinten asemaa yhteiskunnassa ei siis välttämättä katsota julkisuudessa vakavasti otettavaksi, poliittisia ratkaisuja vaativaksi ongelmaksi, vaan yhteiskunnalliseksi ongelmaksi tulkitaan mieluummin radikaali protestiliike, sen aktivistit ja toimintatavat, ja ratkaisuja haetaan näiden kontrolloinnista. Ongelmaa eivät välttämättä pääse määrittelemään julkisuudessa eläinaktivistit, vaan esimerkiksi turkistarhaajat ja viranomaiset.

Tämän ongelmanmäärittelystä käytävän kamppailun ohella eläinoikeusjulkisuudessa käydään myös muunlaista määrittelykamppailua: kamppailua siitä kuka määrittelee ja miten niin eläinoikeusliikkeen, sen toimintatavat, kuin yksittäiset aktivistitkin – siis miten liikettä median diskursseissa representoidaan ja minkälaisia identiteettejä sille tuotetaan.

2.2 Kriittinen diskurssianalyysi

2.2.1 Diskurssi käytäntönä ja muodostelmana

Vaikka diskurssista on tullut keskeinen käsite monilla eri tieteenaloilla, sen käytössä ja tulkinnassa esiintyy myös eroja. Siksi katson tarpeelliseksi tarkentaa tässä, mitä tarkoitan tutkimuksessani puhuessani diskursseista.

Diskursseilla viitataan yleensä toisaalta käytäntöön, toisaalta toiminnan lopputulokseen, kielelliseen muodostelmaan. Kriittisen diskurssianalyysin teoreetikko Norman Fairclough erottaakin diskurssin käytössä kaksi eri merkitystä: kielitieteissä vallitsevan käsityksen diskurssista sosiaalisena toimintana ja ihmisten välisenä vuorovaikutuksena sekä jälkistrukturalistisessa yhteiskuntateoriassa vallitsevan käsityksen diskurssista todellisuuden sosiaalisena konstruktiona, tiedon muotona. Fairclough itse käyttää termiä molemmissa merkityksissä liittäen nämä kaksi tasoa yhteen. Ensin mainitussa mielessä hän katsoo termin liittyvän lähinnä kielen *interpersonaaliseen* (identiteettejä ja suhteita tuottavaan) funktioon ja lajityypin käsitteeseen, jälkimmäisessä kielen *ideationaaliseen*, asioita representoivaan tasoon. (Fairclough 1997, 31.)

Omassa työssäni määrittelen diskurssin suhteellisen yhtenäiseksi merkitysjärjestelmäksi, eräänlaiseksi tulkintakehykseksi, joka ilmenee kielenkäytössä tietynlaisena puhetapana, lausumien kokonaisuutena, ja on näin tulkittavissa journalistisista teksteistä. En siis ymmärrä diskurssilla pelkästään diskursiivisen käytännön lopputulosta – tiettyä tekstissä fyysisen ilmiönsä saavaa diskursiivista muodostelmaa – vaan näen diskurssin olennaisena osana myös sen merkityksellistämisen ja tulkitsemisen järjestelmän, joka tekee tietyn puhettavan mahdolliseksi. Katson Faircloughin tavoin diskurssin pitävän sisällään sekä ideationaalisen että interpersonaalisen tason. Kielenkäyttö – siis tekstit ja diskurssit –

”rakentaa aina yhtäaikaisesti *sosiaalisia identiteettejä, sosiaalisia suhteita sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiä*” (emt., 76).

Katson myös, ettei diskurssista puhuttaessa ole syytä tehdä jyrkkää eroa käytännön ja sen lopputuloksen välille: vaikka analyttinen erottelu on mahdollista, käytännön elämässä diskursiivinen käytäntö ja diskursiivinen muodostelma (tai tiedon konstruktio) kytkeytyvät erottamattomasti yhteen. Kuten edellisessä luvussa todettiin, tietoa ja yhteiskunnallista todellisuutta konstruoidaan aina sosiaalisissa käytännöissä. Teksteistä hahmotettavien diskursiivisten muodostelmien taustalla on diskursiivinen käytäntö, jota ilman lopputulosta ei voisi olla. Toisin sanoen ymmärrän diskurssin sekä merkityksellistämiskäytäntönä että sen tuottamina merkityksinä. Liikunkin samoilla linjoilla Hallin kanssa, joka katsoo, että diskurssi on tiedon tuottamista ja representoimista kielen välityksellä, sekä käytäntöjen tuottamaa että itsessäänkin diskursiivinen käytäntö. ”– – diskurssi mahdollistaa aiheen näkemisen jollakin tietyllä tavalla. Se myös rajoittaa muita tapoja, joilla aihe voitaisiin esittää.” (Hall 1999, 98–99.)

Diskurssimääritelmäni laajuuden (tai syvyyden) vuoksi en myöskään pyri suomentamaan diskurssia ”puhetavaksi”, jota joskus käytetään suomenkielisenä vastineena diskurssille (ks. esim. Hoikkala 1989, Mustonen 2001), sillä näen tämän kattavan vain osan diskurssin merkityksestä. Oma tapani käsittää diskurssi lieneekin lähempänä tapaa, jolla Esa Väliweronen (1996, 107–122) käyttää *kehysten* käsitettä tulkittessaan metsätuhoista mediassa käytyä keskustelua ja siinä esiintyviä erilaisia tulkintoja ja puhetapoja. Väliwerosen mukaan joukkoviestimet jäsensivät kehystämällä yksittäisiä tapahtumia ja laajempia ilmiöitä kokonaisuudeksi, joilla oli syynsä ja seurauksensa. Välineinä kehystämisessä toimivat mm. metaforat, esimerkit, iskulauseet, toimijoiden kuvailut ja visuaaliset kuvat. Samaan tapaan eläinoikeusliikettä käsittelevässä julkisuudessa on hahmotettavissa erilaisia diskursseja, jotka tulkitsevat ja selittävät liikettä, sen syntysyitä ja aktivistien motiiveja eri tavoin, muodostavat omat tulkintansa ”ongelmasta” ja tarjoavat erilaisia ratkaisuja siihen, nimeävät liikettä ja sen aktivisteja eri tavoin, tukeutuvat erilaisiin analogioihin ja metaforiin jne.

Onkin syytä edelleen tarkentaa, että diskurssia ei määrää – ainakaan yksinomaan – sen kohde, vaan se merkitysjärjestelmä, johon diskurssi tukeutuu. Ei siis ole olemassa esimerkiksi yhtä eläinoikeusliikedisurssia, vaan eläinoikeusliikkeestä, kuten mistä tahansa asiasta, voidaan puhua erilaisista diskursiivisista viitekehyksistä käsin. (Ks. Valtonen 1998, 98.) Diskurssit voivat olla keskenään kilpailevia ja ristiriitaisia tai yhteen sovitettavissa ja toisiaan tukevia; ne voivat joko olla enemmän tai vähemmän

tasaveroisessa asemassa muodostaen erilaisten puhetapojen moninaisuuden, tai jotkut diskurssit voivat nousta hegemoniseen asemaan toisten jäädessä vastustavaan/marginaaliseen asemaan. (Ks. Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993, 24–29; Jokinen & Juhila 1993, 76–85.)

Tällainen ”monidiskurssisuus” on tyypillistä erityisesti tiedotusvälineille: mediajulkisuus kokonaisuudessaan muodostuu laajasta kirjosta erilaisia diskursseja, ja toisaalta yksittäiset sanomalehtijutut voivat koostua joko yhdestä tai useammasta diskurssista. Jutuissa voi esiintyä useita toimijoita, jotka merkityksellistävät ilmiötä eri diskursseista käsin, tai samankin toimijan puheeseen voi sulautua aineksia useammasta diskurssista. Etenkin toimittaja itse saattaa omaksua puheeseensa, eli jutun ”vieraita puheita” yhdistävään sidosdiskurssiin⁵, aineksia eri diskursseista.

Toisaalta diskurssia käytetään yleisesti kuvaamaan myös laajempia diskursiivisia kokonaisuuksia, jolloin diskurssit yhdistetään nimenomaan johonkin tiettyyn instituutioon. Voidaan puhua esimerkiksi mediadiskurssista, poliittisesta diskurssista tai tieteellisestä diskurssista. Itse en kuitenkaan näe yhteyttä diskurssin ja instituutioiden välillä erottamattomana: Tietyllä instituutiolla voi toki olla sille ominainen diskurssi, tai toisin päin, jokin diskurssi voi olla yhdistettävissä nimenomaan tiettyyn instituutioon. Katson kuitenkin, että yhtä lailla instituutioiden sisällä voi esiintyä useita keskenään ristiriitaisiakin diskursseja. Kuten Wodak (1996, 8–12) painottaa, käsitys instituutioiden sisäisistä jaetuista merkityksistä on usein harhaanjohtava: ennemminkin instituutioiden arkipäivää ovat sisäiset konfliktit, ristiriidat, diskurssien moninaisuus ja diskurssien ”häiriöt” (*disorders of discourse*). Kaikille diskursseille taas ei välttämättä ole määriteltävissä yhtä institutionaalista ”kotia”.

Itse hahmottaisinkin diskurssit eräänlaisena diskurssien hierarkiana, jossa on ylempiä ja alempia tasoja: on ylätasoa laajempia diskursiivisia muodostelmia, jotka voivat kytkeytyä tiettyihin instituutioihin, ja näiden sisällä taas on hahmotettavissa useita kapeampia ja spesifimpejä diskursseja, jotka tarkastelevat ilmiötä tietyistä näkökulmista/kehyksistä/merkitysjärjestelmistä käsin. Tässä työssä liikun tällä diskurssien alatasolla ja vältän puhumasta yleisesti mediadiskurssista.

⁵ Veikko Pietilän (1991) tekemän erottelun mukaan uutisessa voidaan erottaa varsinainen kertojan (toimittajan) sidosdiskurssi sekä esiintyjien (haastateltavien ym. lähteiden) diskurssit. Uutinen on toimittajan rakentama esitys, jossa hän vastaanottaa näitä ”vieraita puheita” esittäen ne joko omasta diskurssistaan erottuvina suorina ja epäsuorina lainauksina tai transformoiden ne eriasteisesti osaksi omaa diskurssiaan (emt.).

2.2.2 Kriittinen diskurssianalyysi vallan ja ideologian jäljillä

Diskurssianalyysiä luonnehditaan yleisesti ennemminkin väljäksi teoreettis-metodiseksi viitekehykseksi kuin selkeäksi tutkimusmetodiksi. Se mahdollistaa siis hyvin monenlaiset kysymyksenasettelut, lähestymistavat ja tutkimusmenetelmät, joita ohjaavat ja rajoittavat lähinnä tietyt yhteiset teoreettiset lähtökohdat. Diskurssianalyysi on saanut vaikutteita monilta eri tieteenoilta, ja sitä sovelletaan tutkimukseen monilla eri tieteenoilla. Olisikin kenties oikeampaa puhua diskurssianalyyseistä kuin yksikössä diskurssianalyysistä.

Tätä diskurssianalyysien moninaisuutta on pyritty selkeyttämään jaottelemalla eri tyyppisiä diskurssianalyttisiä ja -teoreettisia lähestymistapoja. Esimerkiksi Sanna Valtonen (1998) erottelee lingvistisen ja yhteiskuntatieteellisen diskurssianalyysin, jonka puolestaan jakaa kielenkäytön moninaisuutta tarkastelemaan sosiaalipsykologisesti suuntautuneeseen diskurssianalyysiin sekä valtakysymyksistä kiinnostuneeseen kriittiseen diskurssianalyysiin. Sari Pietikäinen (2000, 65–70) taas erottelee kriittisen diskurssianalyysin omaksi lähestymistavakseen, joka pyrkii yhdistämään lingvistisen ja yhteiskuntatieteellisen diskurssianalyysin menetelmällisiä ja teoreettisia lähtökohtia. Lingvistisessä diskurssianalyysissä huomio kohdistetaan ensisijaisesti kielenkäyttöön ja lausetta laajempien kielellisten elementtien tutkimiseen. Yhteiskuntatieteellisessä diskurssianalyysissä taas fokus kohdistuu kielenkäyttöön sosiaalisena käytäntönä, jossa sosiaalinen/yhteiskunnallinen toisaalta vaikuttaa kielenkäyttöön, siis diskurssiin, ja toisaalta kielenkäyttö vaikuttaa sosiaaliseen/yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Diskurssilla nähdään siis olevan todellisia vaikutuksia ja seurauksia, jolloin myös kysymykset vallasta nousevat huomion kohteeksi. Kriittinen diskurssianalyysi jakaa yhteiskuntatieteellisen suuntauksen kiinnostuksen diskurssiin sosiaalisena käytäntönä ja todellisuuden konstruoijana, mutta hyödyntää käytännössä myös yksityiskohtaista lingvististä analyysiä. Lähestymistavan kriittisyys merkitsee erityisen huomion kiinnittämistä valtasuhteisiin ja diskurssien seurauksiin. (Emt., 56–70, 92–93.)

Kuten edellä on todettu, nojaa oma työni kriittisen diskurssianalyysin viitekehykseen. Itse en kuitenkaan välttämättä näkisi tarpeelliseksi tehdä Pietikäisen tapaan yksiselitteistä eroa yhteiskuntatieteellisen ja kriittisen diskurssianalyysin välillä. Ensinnäkin, kuten Pietikäisenkin diskurssien erittelystä käy ilmi, kriittinen ja yhteiskuntatieteellinen diskurssianalyysi jakavat nimenomaan samat teoreettiset lähtökohdat ja kiinnostuksen kohteet. Erona on lähinnä kriittisen diskurssianalyysin

suuntautuneisuus lingvistiseen analyysiin. Toisaalta myös kunkin diskurssianalyttisen suuntauksen sisältä löytyy erilaisia painotuksia ja variaatioita sen sijaan, että ne tarjoaisivat selkeän, homogeenisen lähestymistavan. Tämä tekee diskurssianalyttisten lähestymistapojen ja ennen kaikkea yksittäisten tutkimusten tai tutkijoiden luokittelusta entistä hämäämpää aluetta.

Katson oman työni olevan painotuksiltaan sekä yhteiskuntatieteellistä että kriittistä. Jaan yhteiskuntatieteellisen diskurssianalyysin kirjavaa kenttää yhdistävät peruslähtökohtaukset, kuten käsityksen kielenkäytöstä (diskursseista) todellisuutta konstruoivana ja siten todellisia seurauksia omaavana toimintana, sekä käsityksen useiden erilaisten merkitysjärjestelmien olemassaolosta (ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 17–18). Diskurssit mahdollistavat tietyt tavat nähdä jokin asia ja samalla rajoittavat toisia, vaihtoehtoisia tapoja (Hall 1999, 98) – näin ollen ne ovat ”käytäntöjä, jotka systemaattiset muovaavat niitä kohteita, joista puhuvat” (Foucault 1972, 49). Käytännön tasolla olen kiinnostunut siitä, minkälaista kuvaa media diskursseissaan konstruoi eläinoikeusliikkeestä, miten yhteiskunnallis-kulttuurinen konteksti näihin diskursseihin vaikuttaa ja miten taas nämä diskurssit representaatioineen vaikuttavat liikkeeseen ja yhteiskuntaan.

Lähestymistapani on myös kriittinen, ovathan valtasuhteet ja ideologisuus yksi olennainen juonne sekä tutkimukseni teoreettisessa osassa, jossa hahmottelen diskursiivisten käytäntöjen institutionaalisia ja sosiokulttuurisia konteksteja, että empiirisessä analyysissä. Empiirinen analyysini ei kuitenkaan ole erityisen lingvistisesti painottunutta. Katsonkin, että vaikka tunnetut kriittisen diskurssianalyysin soveltajat ja teoreetikot, kuten Norman Fairclough ja Teun A. Van Dijk, ovat menetelmissään korostaneet yksityiskohtaista lingvististä analyysiä, ei tämä ole kriittisen diskurssianalyysin ehdoton edellytys. Yhteiskuntatieteellisesti suuntautunut diskurssianalyysikin voi siis olla kriittistä siinä, että se suuntaa erityistä huomiota nimenomaan valtakysymysten analyysiin.

Valta- ja ideologiakysymyksiä koskevien tarkastelujen kohteena voivat olla niin kilpailevien diskurssien väliset hegemoniakamppailut, toimijoiden asemoiminen ja valtasuhteet eri diskurssien sisällä kuin diskurssien seurauksetkin (ks. esim. Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 75; Valtonen 1998). Valtaa ei siis ymmärretä kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksessä staattisena ilmiönä, jonakin, jota ihmisellä joko on tai ei ole, vaan ennemminkin prosessina. Diskurssianalyysi tarkastelee sitä, miten valtasuhteita tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä: miten tietty tieto etuoikeutetaan

totuuden asemaan tai millaisia subjektipositioita eri ihmisille diskursseissa tuotetaan (Fairclough 1992, 12, 36). Valta on siis jotain, jota harjoitetaan ja josta neuvotellaan diskursseissa (Wodak 1996, 18).

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikkien toimijoiden nähtäisiin olevan lähtökohtaisesti samassa asemassa. Kriittinen diskurssianalyysi lainaa kriittiseltä teorialta ajatuksen vallan epätasaisesta jakautumisesta yhteiskunnallisten toimijoiden kesken (Valtonen 1998, 99). Epätasaisesti jakautunut valta taas merkitsee sitä, että toiset toimijat ovat toisia etuoikeutetumpia käyttämään myös symbolista, diskursiivista valtaa. Niinpä kriittinen diskurssianalyysi usein tarkasteleekin sekä sitä, miten diskurssit osaltaan konstruoivat, ylläpitävät, uusintavat ja legitimoivat valtasuhteita ja eriarvoisuutta, että sitä, miten valtasuhteet puolestaan muokkaavat diskursseja (Pietikäinen 2000, 67).

Myöskään ideologiaa ei tule ymmärtää liian staattisena käsitteenä kriittisen diskurssianalyysin yhteydessä. Kriittisessä diskurssianalyysissä, kuten kriittisen kulttuurintutkimuksen perinteessäkin, ideologia liitetään nimenomaan kiistanalaisiin merkityksiin: niihin tapoihin, joilla todellisuutta tulkitaan ja merkityksellistetään. Ideologiassa on kyse siitä, miten juuri tietyt merkitykset etuoikeutetaan niin, että ne saavat kulttuurissa itseäänselvyyksien, luonnollistettujen totuuksien aseman. Ideologia kytkeytyy siis olennaisesti valtaan: valtaan määrittellä ja ”kiinnittää” merkityksiä. (Ks. luku 6.2.)

Myös ideologia ja diskurssi kytkeytyvät käsitteinä olennaisesti yhteen. Niitä voidaankin pitää jopa lähes rinnasteisina käsitteinä (ks. Hall 1999, 100). Itse näen kuitenkin ideologian diskurssin yläkäsitteenä: ideologinen viitekehys ohjaa kylläkin niitä tapoja, joilla tiettyä ilmiötä voidaan merkityksellistää, mutta ideologia ja diskurssi eivät ole samaistettavissa yksi yhteen, vaan tietyistä ideologisista peruslähtökohdista käsin on mahdollista tuottaa useampia eri diskursseja. Pidän siis diskurssia ideologiaa kapeampana käsitteenä. Empiirisessä analyysissäni liikun nimenomaan diskurssien ja niissä tapahtuvan diskursiivisen vallankäytön tasolla, mutta voin niiden perusteella tehdä tulkintoja myös diskurssin taustalla olevista ideologisista oletuksista ja lähtökohdista.

2.2.3 Diskurssianalyysin metodisia ratkaisuja

Kuten edellä on todettu, diskurssianalyysiä sovelletaan monilla eri tieteenaloilla ja monenlaisiin tutkimuskohteisiin. Yhteistä eri aloilla tehtäville tutkimuksille on huomion kiinnittäminen tavalla tai toisella kielenkäyttöön, siis niihin kielellisiin valintoihin, joilla merkityksiä tuotetaan: esimerkiksi asioiden nimeämiseen ja luokitteluun, kieliopillisiin rakenteisiin, vuorovaikutuksen rakenteisiin, retorisiin keinoihin jne. Niin metodiset kuin teoreettisetkin ratkaisut voivat kuitenkin vaihdella paljonkin mm. tieteenalan, tutkimusaiheen ja aineiston mukaan sekä sen mukaan, onko kyse lingvistisemmin vai yhteiskuntatieteellisemmin suuntautuneesta tutkimuksesta. Myös eri suuntauksien sisällä esiintyy erilaisia variaatioita lähestymistavoista ja tutkimusmenetelmistä.

Joukkoviestinnän tutkimuksen saralla kriittisen diskurssianalyysin teoreettisia lähtökohtia ja metodisia ratkaisuja ovat kehittäneet erityisesti Fairclough ja van Dijk, joista kumpikin näkee diskurssit paitsi muodostelmina myös sosiaalisena käytäntönä, tarkastelee tekstejä niiden konteksteissa ja yhdistää yksityiskohtaista lingvististä tarkastelua ideologioiden ja valtasuhteiden analyysiin. Yhtymäkohdista huolimatta heidän lähestymistapansa kuitenkin eroavat selvästi toisistaan. Siinä missä Fairclough on yhteiskuntateoreettisemmin suuntautunut, on van Dijkin teoria psykologisemmin suuntautunut, ja siinä missä Fairclough tukeutuu kieltä sosiaalisena käytäntönä tarkastelemaan funktionalistiseen lingvistiseen traditioon, edustaa van Dijk kielen muotoa ja rakennetta korostavaa formalistista traditiota (ks. esim. Pietikäinen 2000, 72–89).

Faircloughin (1995, 97) lähestymistavan pohjana on kolmiulotteinen käsitys diskurssista: diskurssi on aina samanaikaisesti kielenkäyttöä (teksti), diskursiivinen käytäntö ja sosiokulttuurinen käytäntö. Fairclough (1997) erottelee kolme tasoa, joiden kautta diskurssien analysointia tulee lähestyä: representaatiot, identiteetit ja suhteet. Representaatioissa on kyse tieto- ja uskomusjärjestelmistä, siis siitä, millä tavalla jokin tapahtuma, tilanne, suhde, ihmiset tms. esitetään. Faircloughin Hallidayta⁶ mukaillen tekemässä jaottelussa representaatiot kuuluvat diskurssin ideationaaliseen tasoon. (Emt., 80, 136–139.) Identiteetit ja sosiaaliset suhteet Fairclough liittää interpersonaaliseen tasoon, siis joukkoviestinnän tapauksessa toimittajan, yleisön ja muiden toimijoiden väliseen vuorovaikutukseen. Faircloughille identiteetissä on kyse lähinnä diskurssissa

⁶ Halliday (1978) erottaa teoriassaan kielen kolme pääfunktioita: ideationaalisen eli maailmaa representoivan systeemis-funktionaalisen tason, interpersonaalisen eli vuorovaikutuksen tason, sekä tekstuaalisen tason, joka liittyy kielen toimimiseen konkreettisissa teksteissä.

konstruoiduista diskurssin tuottajan ja vastaanottajan (tai muiden osallisten) identiteeteistä, joissa voi korostua joko status ja rooli tai yksilöllisyys ja persoonallisuus. Identiteetti kytkeytyy tällöin olennaisesti suhteisiin: esimerkiksi toimittaja rakentaa kulloistakin identiteettiään suhteessa yleisöön. Fairclough käyttääkin identiteettiä synonyymisesti roolille.⁷ (Emt., 80, 165–168)

Fairclough esittelee joukon kysymyksiä, joiden kautta tiedotusvälineiden tekstejä voi lähestyä. Intertekstuaalisella tasolla huomiota kiinnitetään mm. siihen, mihin genreihin, puheääniin ja diskursseihin analysoitava teksti perustuu ja miten ne kytkeytyvät toisiinsa. Kielen representaatioiden tasolla Fairclough opastaa kiinnittämään huomiota mm. sanavalintoihin, nominalisaation ja aktiivi- ja passiivirakenteiden kaltaisiin kieliopillisiin valintoihin sekä siihen, miten toiminta ja osalliset kategorisoidaan ja metaforisoidaan. Interpersonaalaisella tasolla taas huomio tulee kohdistaa suhteiden ja identiteettien rakentumiseen vuorovaikutuksessa. (Emt., 265–267.)

Fairclough korostaa kuitenkin myös vahvasti tarvetta suunnata huomio paitsi itse teksteihin, myös *diskurssikäytäntöihin* – joihin Fairclough lukee sekä diskurssien tuottamiseen että niiden vastaanottamiseen kytkeytyvät käytännöt – ja *sosiokulttuurisiin käytäntöihin*. Tarkastelun kohteeksi nousevat siis tekstin lisäksi *kontekstit*. Diskurssikäytännön kontekstit Fairclough jakaa tilannekohtaiseen, yhteiskunnalliseen ja institutionaaliseen kontekstiin. Tilannekohtaisessa kontekstissa on kyse siitä erityisestä sosiaalisesta tilanteesta, jossa diskurssia tuotetaan ja vastaanotetaan, yhteiskunnallisessa kontekstissa taas laajemmasta yhteiskunnallisesta yhteydestä. Institutionaalisisessa kontekstissa on joukkoviestinnän tapauksessa kyse niistä toimitustyön käytännöistä, jotka vaikuttavat journalistisiin teksteihin, sekä toisaalta niistä tavoista, joilla juuri mediatekstejä vastaanotetaan. Sosiokulttuurisilla käytännöillä Fairclough viittaa taloudellisiin, poliittisiin ja kulttuurisiin näkökohtiin, kuten vallan, ideologian, arvojen ja identiteetin kysymyksiin. (Emt., 28–29, 85, 267–269; ks. myös Fairclough 1995, 96–102.)

van Dijk puolestaan tarkastelee erityisesti tekstien ja diskurssien rakennetta, niin temaattista ja semanttista rakennetta kuin tekstin muotoakin. van Dijkin diskurssianalyysi on kognitiivisesti suuntautunutta. Hän on saanut vaikutteita kognitiivisesta psykologiasta, mikä näkyy kiinnostuksena paitsi itse diskursseihin, myös niihin mentaaliin muisti- ja tietorakenteisiin, jotka kytkeytyvät diskurssien

⁷ Faircloughin identiteetille antama merkitys poikkeaa jossain määrin siitä tavasta, jolla identiteetti tässä työssä ymmärretään. Itse viitataan tässä työssä Faircloughin tarkoittamaan tilannekohtaiseen, tiettyssä vuorovaikutustilanteessa ja -suhteessa syntyvään ”tilanneidentiteettiin” *roolin* käsitteellä, ja ”säästän” *identiteetin* tarkoittamaan hieman pysyvämpiä sosiaalisia konstruktioita (ks. luku 2.3.1).

tuottamiseen ja vastaanottamiseen (ks. esim. van Dijk 1988, 22–23, 179–181). Siinä missä Fairclough tarkastelee diskurssikäytäntöjä diskursseja ja laajempaa sosiokulttuurista kontekstia välittävän tekijänä, van Dijkille juuri kognitiivinen mentaalisten prosessien ja rakenteiden taso muodostaa tämän välittävän linkin (Pietikäinen 2000, 81). van Dijk kytkee uutistuotannon ja vastaanoton taustalla olevat kognitiiviset representaatiot ideologioihin: niiden välityksellä yhteiskunnan ideologiset/kulttuuriset merkitykset vaikuttavat uutistuotantoon, ja toisaalta taas uutiset välittävät vastaanottajilleen tiettyjä ideologisia maailmanhahmotustapoja näiden kognitiivisten mallien välityksellä (van Dijk 1988, 182).

Mediatekstien analysointiin van Dijk hyödyntää monia menetelmiä sisällönerittelystä retoriikkaan ja yksityiskohtaiseen lingvistiseen analyysiin. van Dijkin omaperäisin metodi on kuitenkin diskurssin temaattisen, semanttisen ja skemaattisen rakenteen analysointi mm. *aiheen*, *mikro-* ja *makrostruktuurin*, *proposition* ja *makroproposition* sekä *superstruktuurin* käsittein. (Ks. van Dijk 1988.)

Omassa työssäni en pyri mekaanisesti soveltamaan tai seuraamaan sen enempää van Dijkin kuin Faircloughinkaan oppeja. Koen etenkin van Dijkin käsitteelliset työkalut vieraiksi ja metodin turhan tekniseksi. Lähestymistapani onkin lähempänä Faircloughin metodologiaa, analysoinhan työssäni eläinoikeusliikejulkisuuden diskurssien representaatioita, identiteettejä ja toimijoiden välisiä suhteita, sekä diskurssien yhteyttä tiettyihin puheääniin (joihin viitataan ”toimijalla”) ja genreihin. Tarkastelen myös journalistisia tekstejä institutionaalisessa ja yhteiskunnallis-kulttuurisessa kontekstissa, ja pohdin vallan ja ideologian kysymyksiä.

En kuitenkaan seuraa orjallisesti mitään valmista analyysimetodia, vaan yhdistelen omasta tutkimusaiheestani ja -aineistostani nousevien tarpeiden mukaan mm. diskurssianalyysin, retoriikan ja sisällönerittelyn käsitteistöä ja välineistöä. Ennen kaikkea lähestymistapani eroaa Faircloughin ja van Dijkin metodeista siinä, että en paneudu yksityiskohtaiseen lingvistiseen analyysiin. Aineistoni laajuuden sekä tutkimuskysymysteni luonteen vuoksi kiinnitän eläinoikeusliikkeestä kielellisessä analyysissä huomiota lähinnä nimeämisen, analogioiden ja metaforien kaltaisiin retorisiin seikkoihin, kun taas esimerkiksi lauserakenteellisia seikkoja ei tarkastella eksplisiittisesti (metodeista ks. luku 7).

2.3 Identiteetti ja representaatio

2.3.1 Moninainen identiteetti

Identiteeteistä puhutaan nykyään paljon niin arkisissa kuin tieteellisissäkin keskusteluissa. Näennäisestä yksiselitteisyydestään huolimatta identiteetti-käsitteelle on kuitenkin ominaista monimerkityksisyys, ja sen käyttö voi vaihdella jossain määrin paitsi arkisessa puheessa myös tieteenalalta toiselle. Ennen kaikkea identiteetti on ymmärretty eri tavoin eri aikoina. Siksi onkin syytä tarkastella lähemmin, mitä identiteetillä tässä työssä tarkoitetaan.

Identiteetti liittyy olennaisella tavalla yksilön ja yhteisön suhteeseen. Kuten Woodward (1997b, 1) toteaa, identiteetti voidaan nähdä yksilöllisen aseman ja sosiaalisen ja kulttuurisen tilanteen välisenä kosketuspintana:

Identiteetti kertoo meille, keitä olemme ja mikä on yhteytemme toisiin ihmisiin sekä maailmaan, jossa elämme. Identiteetti osoittaa, millä tavoin olemme samanlaisia kuin ne, jotka jakavat saman aseman ja millä tavalla eroamme, niistä, jotka eivät sitä jaa. Usein identiteettiä määrittelee selkeimmin ero, se mitä se ei ole. (emt., 1–2)⁸

Identiteetillä onkin usein ymmärretty yksinkertaisesti *kollektiivista minuutta*, ”yhteisöllisyyttä joka ilmenee yksilöissä” (Kivikuru 2000, 11). Puhutaan *kulttuurisista identiteeteistä*, kuten kansallisuuteen, etniseen ryhmään tai uskontoon perustuvista identiteeteistä (esim. Hall 1999, 19), ja *sosiaalisista identiteeteistä*, kuten ammatti-identiteeteistä tai seksuaalisista identiteeteistä (esim. Kivikuru 2000, 14).

Toisaalta identiteeteistä puhuttaessa erotellaan yleisesti myös *kollektiivinen* – jonkin ryhmän tai yhteisön jäsenyyteen perustuva ja sitä yhdistävä – *identiteetti* ja *yksilöllinen identiteetti*. On kuitenkin huomattava, että yksilöllistä identiteettiäkään ei nykyisessä tieteellisessä keskustelussa ymmärretä suinkaan sosiaalisista suhteista riippumattomaksi ja ”itseriittoiseksi” minuudeksi. Kuten Johnston, Laraña ja Gusfield (1994, 12) huomauttavat, yksilöllinen identiteetti on tiettyssä mielessä sisäisesti ristiriitainen termi, katsotaanhan yleisesti yksilöllisen identiteetin, henkilön itseymmärryksen, kehittyvän juuri sosiaalisissa prosesseissa. Yksilöllinen identiteettikin on siis olennaisesti sosiaalinen tuotos ja siinä mielessä yhteisöllinen ilmiö.

Yksi tapa hahmottaa identiteetin muuttuneita merkityksiä ja nykyistä ymmärtämistä on tarkastella käsitteen sisällön historiallista kehittymistä. Stuart Hall (1999, 21–23) erottelee kolme erilaista identiteettikäsitteistä: valistuksen subjektin, sosiologisen

⁸ “Identity gives us an idea of who we are and of how we relate to others and to the world we live in. Identity marks the ways in which we are the same as others who share that position, and the ways in which we are different from those who do not. Often, identity is most clearly defined by difference, that is by what it is not.” (Woodward 1997b, 1–2.)

(modernin) subjektin ja postmoderniin subjektin. Valistuksen subjektissa identiteetti liittyy käsitykseen ihmisistä järjellä ja tietoisuudella varustettuina yhtenäisinä yksilöinä, joilla on jonkinlainen olemuksellinen ”keskus”, syntyhetkellä alkunsa saava sisäinen ydin – siis identiteetti. Sosiologisessa subjektikäsitteessä taas ei nähdä tätä subjektin sisäistä ydintä autonomisena, vain itse subjektiin sidoksissa olevana, vaan katsotaan identiteetin muotoutuvan yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksessa, suhteessa ”merkityksellisiin toisiin”. Identiteetti on siis jotain joka kiinnittää yksilön kulttuuriin, subjektin rakenteeseen. Postmodernissa identiteettikäsitteessä taas korostuu identiteettien moninaisuus ja pirstoutuneisuus. Postmodernilla subjektilla ei ole olemuksellista tai pysyvää identiteettiä, vaan ”identiteetti muotoutuu ja muokkautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla meitä representoidaan tai puhutellaan meitä ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä” (emt., 23).

Identiteetti-käsite on siis muuttunut myöhäismodernissa ajassa yhä häilyvämmäksi ja monimutkaisemmaksi. Modernismin ja etenkin postmodernismin teorioissa perinteisten yhteisöjen suhteellisen kiinteistä ja pysyvistä identiteeteistä katsotaan siirtyvän nyky-yhteiskunnan vaihtuviin ja epävakaisiin identiteetteihin. Yksilöllä ei enää nähdä olevan vain yhtä, esimerkiksi kansallista tai luokkapohjaista identiteettiä, vaan pirstaloitunut identiteetti tai useita identiteettejä (esim. Hall 1996, 4; Hall 1999, 22–23, 28, 250; Kellner 2000, 261–296; Kivikuru 1998). Ympäröivät kulttuuristen merkitysten ja representaatioiden järjestelmät tarjoavat ihmisille yhä enemmän identiteettejä, joihin samaistua. Niinpä yksilön identifikaatiot voivat vaihdella hetkestä toiseen. (Hall, 1999, 23.) Toisaalta myöskään paikkaan sitoutuneet kansalliset, alueelliset tai etniset identiteetit eivät reaali maailman tapahtumien valossa ole edelleenkään menettäneet merkitystään (Kivikuru 2000, 11, 24–32), vaikka niiden rinnalle ja osittain tilalle on syntynyt joukko uusia. Ihmisillä voikin katsoa olevan nykyään ”identiteettikimppuja” tai ”identiteetinippuja”, joiden joukossa voi olla voimakkaammin ideologisia ja pysyvämpiä, sekä muutokselle alttiimpia (Kivikuru 1998, 323; 2000, 11, 27).

Muutos kohti postmodernia identiteettikäsitteistä on siis merkinnyt siirtymää essentialistisista, jonkinlaisiin olemuksellisiin identiteetteihin vetoavista käsityksistä kohti ei-essentialistisia käsityksiä, joissa identiteetit nähdään historiallisina, kulttuuristen prosessien tuotteina. Nykyhetkessäkin elää kuitenkin rinnakkain erilaisia tapoja ymmärtää, tulkita ja käyttää identiteettiä. Identiteettiä toiseuden ulossulkevana ”samuutena” voidaan käyttää tarkoitushakuisesti poliittisiin päämääriin tai identiteetti voidaan todellakin ymmärtää jonain ”alkuperäisenä” biologisten tai kulttuuristen voimien määräämänä tekijänä, joka on ensisijainen politiikkaan nähden. Essentialistisiin identiteetteihin saatetaan vedota esimerkiksi erilaisten etnisten konfliktien yhteydessä. (Gilroy 1997, 310–313.)

Tässä työssä identiteetistä puhutaan lähinnä postmodernin subjektin merkityksessä: identiteettiä ei nähdä ihmisen olemuksellisena ja muuttumattomana ”minän” ytimenä, vaan jonain joka muokkautuu sosiaalisessa kanssakäymisessä ja suhteessa ympäröiviin kulttuuriin merkityksiin. Identiteettiä muokkaavat siis niin kasvokkainen vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa, kuin toisaalta kulttuuristen järjestelmien, kuten median, tarjoamat moninaiset representaatiot ja identiteetit. Identiteetti on näin ollen moninainen ja vaihtuva: saatamme eri tilanteissa ja eri hetkinä samaistua erilaisiin identiteetteihin tai myös samanaikaisesti omata useita identiteettejä. Voikin sanoa Hallin (1996, 3) tapaan, että identiteetti ei tässä ole essentialistinen, vaan ”strateginen ja paikantunut käsite”. Toisaalta yhdyin kuitenkin Kivikuruun näkemykseen, että näiden identiteettikerrostumien joukossa voi olla myös pysyvämpiä ja määräävämpiä identiteettejä.

Teen työssäni myös analyttisen erottelun yksilölliseen ja kollektiiviseen identiteettiin: katson yksilöllisen identiteetin olevan kaikkien niiden moninaisten ja pirstaleisten identifikaatioiden summa, jota yksilö kantaa mukanaan, kun taas kollektiivinen identiteetti on nimenomaan tiettyä ihmisryhmään tai yhteisöä yhdistävä identiteetti – joka siis usein muodostaa vain yhden yksilön monista identiteeteistä.

Edellä esitetyt erottelut ja määrittelyt ovat olennaisia lähinnä eräänlaisena tutkimustani pohjustavana peruskivenä, joka auttaa ymmärtämään myöhemmissä luvuissa pohdittavia kysymyksiä identiteettien keskeisyydestä yhteiskunnallisille liikkeille sekä median keskeisyydestä identiteettien määrittelijänä ja tuottajan. Tässä työssä ei pyritä jäljittämään eläinoikeusliikkeen kollektiivista identiteettiä tai aktivistien yksilöllisiä identiteettejä, vaan tarkastellaan sitä tapaa, jolla identiteettejä tuotetaan ja representoidaan mediajulkisuudessa. Työssä liikutaan siis lähinnä ”julkisten identiteettien” (ks. luku 3.6) tasolla.

2.3.2 Representaatio esittämisenä

Representaatioissa on kyse jonkin asian, ilmiön tai ihmisen esittämisestä tietyllä tavalla, kuvan luomisesta tuosta kohteesta. Kuten Hall (1997c, 15) asian ilmaisee, representaatio on kielen käyttämistä kuvaamaan maailmaa tai esittämään sitä muille ihmisille jollakin mielekkäällä ja merkityksellisellä tavalla. Representaatio (*representation*) -termillä voidaan viitata niin esittämiseen/kuvaamiseen toimintana kuin sen lopputuotteeseenkin eli rakennettuun esitykseen/kuvaan. Kun siis puhun tässä työssä eläinoikeusliikkeestä julkisuudessa rakennetusta kuvasta, tai lyhyden vuoksi liikkeen julkisuuskuvasta, puhun nimenomaan eläinoikeusliikkeen representaatiosta tai useista erilaisista representaatioista.

Hall yhdistää representaation käsitteen läheisesti seuraavassa alaluvussa käsiteltävään kulttuurin käsitteeseen. Se on kulttuuria kapea-alaisempi käsite, mutta olennainen kulttuurin aspekti: juuri kulttuurin alueella ihmiset representoivat tai näkevät representoituina elämäänsä ja kokemuksiaan, ja toisaalta juuri representaatiot muodostavat kulttuuria. (Hall 1992, 307.) Koska representaatioon usein kytkeytyy valtaa – valtaa esittää joku tai jokin tietyllä tavalla (Hall 1999, 193) – näkee Hall kyvyn representoida myös poliittisena kysymyksenä: ”siellä missä on valta representoida on myös representaation politiikka” (Hall 1992, 308). (Ks. myös luvut 6.1 ja 6.3.)

Edellä käsitelty identiteettikysymys kytkeytyy olennaisesti representaatioihin ja niitä tuottaviin diskursseihin. Koska identiteetit nähdään yhä häilyvämpinä ja näin ollen kilpaileville määrittely-yrityksille alttiina, keskiöön nousevat ne prosessit, joissa identiteettejä tuotetaan:

– – ne [identiteetit] eivät koskaan ole yksittäisiä, vaan muodostuvat aina moninaisesti erilaisista, usein toisiaan risteävistä ja myös toisilleen vastakkaisista diskursseista, käytännöistä ja positioista. Ne ovat radikaalin historiallistamisen alaisia ja jatkuvan muutoksen ja siirtymien kohteena. – – Kyse ei siis ole niinkään siitä ”keitä me olemme” tai ”mistä me tulimme”, vaan siitä, keitä meistä voi tulla, kuinka meidät on esitetty ja mikä kaikki vaikuttaa siihen, kuinka mahdollisesti esitämme itsemme. Identiteetit muodostuvatkin esittämisen eli representaation sisällä, eivät sen ulkopuolella. (Hall 1999, 250.)

Identiteetit siis rakennetaan diskursiivisissa käytännöissä ja muodostumisissa, ja siksi niitä tulee myös tutkia näiden käytäntöjen sisällä (Hall 1996, 4). Diskurssit ja representaatiojärjestelmät muodostavat paikkoja, joista käsin ihmiset ymmärtävät itsensä ja joista käsin he voivat puhua; ne tuottavat tietynlaisia subjektipositioita ja asemoivat ihmiset niihin. Representaatioiden avulla ihmiset voivat ymmärtää kokemuksiaan ja sitä, keitä he ovat, keitä he haluavat olla tai keitä heistä voisi tulla. (Woodward 1997a, 14.)

Tokikaan representaatio ei rajoitu vain ihmisten esittämiseen ja identiteettien tuottamiseen. Yhtä lailla kulttuurin sisällä tuotetaan representaatioita mistä tahansa asioista, ilmiöistä, kokemuksista. Niinpä eläinoikeusliikkeenkään tapauksessa liikkeelle tai yksittäisille aktivisteille tuotettu identiteetti ei keskeisyydestään ja kiinnostavuudestaan huolimatta ole ainoa tarkasteltava kysymys. Eläinoikeusliikettä merkityksellistävissä diskursseissa representoidaan – jos ei eksplisiittisesti niin ainakin implisiittisesti – yhtälailla myös esimerkiksi eläimiä, eläimen ja ihmisen suhdetta ja yhteiskuntaa.

Representaatioita ja identiteettejä ei siis voi samaistaa yksi yhteen, kuten ei myöskään diskurssia ja representaatiota tai diskursseja ja kulttuuria/ideologiaa. Näiden käsitteiden suhteen voi ennemminkin hahmottaa eräänlaisena hierarkkisen rakennelmana, jossa kulttuuri tai ideologia muodostaa ylätasoa, sen merkitysavarouden, josta käsin on mahdollista tuottaa tietynlaisia diskursseja. Diskurssit puolestaan ovat

kapeampia merkitysjärjestelmiä tai tulkintakehyksiä, jotka mahdollistavat tietyt tavat puhua ilmiöstä ja rajaavat pois toiset tavat. Näin ilmiöstä tuotetaan tietyn diskurssin sisällä tietynlainen representaatio. Silloin kun puheena oleva ilmiö pitää sisällään myös ihmisiä, tuotetaan osana representaatiota myös identiteettejä.

Tässä vaiheessa on syytä palata edellä esitettyyn Faircloughin diskurssierittelyyn, jossa representaatiot kytkettiin ideationaaliseen tasoon, mutta identiteetit sen sijaan interpersonaaliseen tasoon. Faircloughille identiteetissä on siis kyse sosiaalisessa vuorovaikutuksessa diskurssin tuottajalle ja vastaanottajalle muotoutuvista tilannekohtaisista identiteeteistä, joihin sanoin itse viittaavani *roolin* käsitteellä. Ymmärrän siis roolilla diskurssin toimijoiden välitöntä, tilanne- ja juttukohtaista asemointia: esimerkiksi sitä, esiintyykö toimittaja kolumnissaan lukijoitaan ylhäältä päin opastavana auktoriteettina vaiko kenties lukijoiden tasolle asettuvana yksilönä, yhtenä ”meistä”, tai asemoidaanko jokin toimija jutussa legitimoidun asiantuntijan vaiko maallikon rooliin.

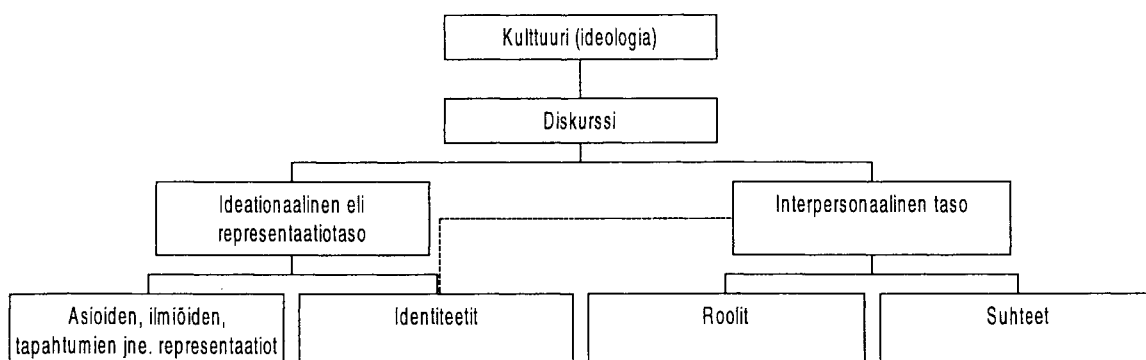
Kuten edellä on käynyt ilmi, *identiteetin* liitän ensisijaisesti representaation tasoon. Tämä johtuu osaltaan aiheestani ja kysymyksenasettelusta: työssäni on kyse erityisesti siitä, minkälaisia identiteettejä tuotetaan diskurssin kohteena oleville ”toisille”, siis siitä, miten toimittaja tai muut toimijat representoivat eläinaktivisteja yleisölle. Silloinkin kun diskurssin ”äänenä” ovat itse eläinaktivistit, näen identifikaation tapahtuvan ensisijaisesti representaatioissa – ennemmin kuin vuorovaikutuksesta yleisön tai muiden toimijoiden kanssa, kyse on siitä, miten aktivistit itse itseään määrittelevät: keitä he kertovat olevansa, millaisina esittävät itsensä.

En kuitenkaan irrota identiteettiä täysin interpersonaalisesta tasosta. Ensinnäkin tilannekohtaiset vuorovaikutusroolit ja pysyvämmät identiteettikonstruktiot kytkeytyvät osaltaan yhteen: roolit ovat yksi osa identiteettiä tai sen rakennusaine ja toisaalta identiteetit vaikuttavat rooleihin tietyssä vuorovaikutustilanteessa. Erottelua roolin ja identiteetin välillä ei välttämättä ole ylipäätänsä mahdollista tehdä kaikissa tilanteissa. Toisaalta myös varsinainen identiteettimäärittely ja -muodostus voi tapahtua osin interpersonaalisella tasolla. Näin on oman tutkimukseni tapauksessa esimerkiksi silloin, kun toimittaja tai muu julkisuuden toimija eläinaktivisteja määritellessään samalla implisiittisesti tai eksplisiittisesti määrittelee omaa identiteettiään sekä tekemällä näkyväksi sen, mitä ei itse ole, että vetoamalla mahdollisesti yleisön muodostamaan oletettuun ”me”-yhteisöön. Tällöin siis identiteettiä rakentavat osaltaan myös toimijoiden väliset suhteet ja vuorovaikutus.

Pidänkin erottelua ideationaaliseen ja interpersonaaliseen tasoon ainakin oman aineistoni ja tutkimukseni tapauksessa turhan jyrkkänä, jopa keinotekoisena. Erottelu on ehkä relevantimpi esimerkiksi kasvokkaisen kommunikaation tilanteissa, mutta

sanomalehtijuttujen tapauksessa pidän kyseenalaisena sitä, voidaanko yksiselitteisesti erottaa ideationaalista ja interpersonaalista tasoa.

Enemmän kuin erillisinä ja itsenäisinä tasoina ajattelisinkin ideationaalisen ja interpersonaalisen tiiviisti toisiinsa kietoutuvina diskurssin ulottuvuuksina. En siis pidä erottelua myöskään hyödyttömänä: se voi auttaa osaltaan ymmärtämään diskurssin moniulotteisuutta. Siksi käytän Faircloughin erottelua hyväkseni myös oheisessa kaaviossa (Kuvio 1.), jossa pyrin selventämään omaa näkemystäni eri käsitteiden suhteista toisiinsa.

KUVIO 1. Kulttuuri, diskurssi ja diskurssin esittävät ja vuorovaikutukselliset ulottuvuudet käsitteiden hierarkkisena järjestelmänä.

2.4 Kulttuurien yhteentörmäys

2.4.1 Kulttuuri jaettuina merkityksinä

Kulttuuri on eri yhteyksissä ja eri aikoina määritelty eri tavoin. Laajimmillaan kulttuurilla voidaan tarkoittaa kaikkea tietoista inhimillistä toimintaa ja sen tuotteita, jolloin kulttuuri nähdään kapeasti käsitetyn ”luonnon” vastakohtana ja ihmisiä muista eläimistä erottavana piirteenä (ks. Ahlman 1976, 14–17). Usein kulttuuri-käsitteellä on kuitenkin tarkoitettu vain tiettyjä inhimillisen toiminnan muotoja ja tuloksia, kuten musiikkia, kirjallisuutta ja kuvataiteita. Tässä perinteisessä hierarkkisessa kulttuurikäsitteessä kulttuuri on siis ollut ”parasta ja kauneinta”, jota jokin kansa, yhteiskunta tai sivilisaation on tuottanut, sen ajan ”korkeakulttuuria” (Alasuutari 1994, 48; Hall 1997a, 2). Modernimmissa tulkinnoissa tämä käsitys on laajentunut pitämään

sisällään myös erilaiset viihteen ja vapaa-ajanvieron muodot, joihin on viitattu ”populaarikulttuurin” ja ”massakulttuurin” käsitteillä (Hall 1997a, 2).

Yhteiskuntatieteissä käytetty kulttuurin käsite eroaa selvästi edellä mainituista. Antropologisessa ja sosiologisessa tutkimuksessa kulttuuri ymmärretään yleisesti jonkin ihmisryhmän elämäntapojen, arvojen ja maailmanhahmottamisen tapojen kokonaisuutena. Kulttuuri voidaan joko samaistaa elämäntapaan, tai elämäntavan voidaan katsoa ilmentävän kulttuurisia arvoja ja käsityksiä (ks. esim. Knuutila 1989, 183–186; Roos 1986, 38). Jälkimmäisessä tapauksessa kulttuuri siis toimii ennemminkin jonkinlaisena elämän ja maailman hahmottamisen ja jäsentämisen välineenä. Kuten sosiaaliantropologi Mary Douglas (2000, 90) asian ilmaisee, ”Kulttuuri – ymmärrettynä yhteisölle yhteiseksi, vakioидуiksi arvoiksi – toimii välittäjänä yksilön kokemuksille. Kulttuuri antaa joukon perusluokkia, positiivisen mallin, johon aatteet ja arvot siististi järjestetään.”

Itse ymmärrän tässä työssä kulttuurilla toisaalta konkreettista elämäntavallista ulottuvuutta, toisaalta kriittisen kulttuurintutkimuksen painottamaa symbolisempaa ulottuvuutta eli niitä merkityksiä, jotka ovat elämäntapojen taustalla. Katson siis Hallin (1997a, 1) pelkistetyn määritelmän mukaisesti, että kulttuurissa on kyse ”jaetuista merkityksistä”. Nämä jaetut merkitykset puolestaan ohjailevat ja säätelevät sosiaalisia käytäntöjä ja ihmisten käyttäytymistä. Ihmisten kuuluminen samaan kulttuuriin merkitsee tämän kulttuurikäsitteen mukaisesti, että he tulkitsevan maailmaa jotakuinkin samalla tavalla ja voivat ilmaista käsityksiään ja tuntemuksiaan siitä tavalla, jota toiset kulttuurin jäsenet ymmärtävät. (Emt., 1–4.) Kuuluminen johonkin kulttuuriin edellyttää siis yhteisten käsittekarttojen, kulttuuristen koodien ja kielijärjestelmän hallitsemista (emt., 4; Hall 1997c, 21). Merkityksiä korostava kulttuurimääritelmä nostaa kulttuurin keskiöön kielen, diskurssit ja representaatiot. Kieli muodostaa tärkeimmän representaatiojärjestelmän, jolla ajatuksia, käsitteitä ja tunteita representoidaan kulttuurissa ja jonka kautta näin ollen tuotetaan ja jaetaan kulttuurin merkityksiä. Toisaalta merkityksiä voidaan välittää myös esimerkiksi kuvien, ilmeiden tai vaatetuksen muodossa olevilla merkeillä ja koodeilla. (Hall 1997a, 1–5.)

Representaatio on oleellista merkitysten ja koko kulttuurin muodostumisen kannalta, koska – kuten edellä on painotettu – asioilla itsellään ei ole kiinteitä ja muuttumattomia merkityksiä. Ne siis saavat merkityksensä sen mukaan, miten ne esitetään: millä sanoilla ne nimetään, millaisia mielikuvia tuotetaan, millaisia tunteita tai arvoja niihin liitetään, miten ne luokitellaan ja käsitteellistetään. Näitä merkityksiä tuotetaan jatkuvasti sosiaalisessa kanssakäymisessä – niin kasvokkaisuviestinnässä kuin erilaisten viestintävälineidenkin välityksellä. Nykyisin erityisesti joukkotiedotusvälineet ovat keskeisessä asemassa merkitysten tuotannossa ja välittämisessä. (Emt., 3.)

Kulttuuria ei tulekaan ymmärtää myöskään liian staattisena ja homogeenisena käsitteenä: vaikka kulttuuri perustuu jaetuille merkityksille, ei se merkitse merkitysten muuttumattomuutta tai tietyn kulttuurin jäsenten täydellistä yksimielisyyttä ja ehdottoman samanlaista maailman hahmottamista. Sen sijaan kulttuurin merkityksistä voidaan myös kamppailla ja niitä voidaan muuttaa. Näin ollen kulttuuriset merkitykset ovat myös valtasuhteiden ja -taistelujen kenttää. Hallin mukaan kulttuuriset representaatiojärjestelmät ”eivät ole ainoastaan järjestelmiä vaan hallitsemisjärjestelmiä”. Hallille kulttuuri ei siis ole ”yleispätevien arvojen alue, joka olisi vapaa valtapelistä”, vaan nimenomaan alue, jossa voidaan myös käyttää valtaa. Hall näkeekin käyttämänsä kulttuurin käsitteen olevan lähellä ideologian problematiikkaa. (Hall 1992, 308.)

Tällainen kulttuurikäsitys voi osaltaan selittää, miksi valtakulttuurin tai tietyn emokulttuurin sisällä voi syntyä erilaisia eriytyneitä alakulttuureita tai vallalla olevan kulttuurin merkitykset ja arvot haastavia tai kieltäviä vastakulttuureita.

2.4.2 Valtakulttuuri ja vastakulttuuri

Tässä työssä tarkastelen eläinoikeusliikkeen ja valtajulkisuuden tai valtaväestön kohtaamista valtakulttuurin ja vastakulttuurin välisenä konfliktina. Myös useissa muissa uusissa radikaaliliikkeitä käsittelevissä tutkimuksissa liikehdintää on tarkasteltu valtakulttuuri–vastakulttuuri-kehyksessä (esim. Jäppinen 1998; Pyykkönen 2000; Toivanen 1997). Koska kuitenkin erilaisten kulttuuristen muodostumien kuvaamiseen liittyy melkoista käsitteellistä kirjavuutta, on syytä selvittää, mitä tarkoitan tässä työssä valtakulttuurilla ja vastakulttuurilla, ja miten ne suhteutuvat muihin kulttuurimuodostelmiin.

Kulttuurintutkimuksessa asetelmana on usein tarkastella jotain nuorisokulttuurin muodostelmaa yhteiskunnan ”aikuiskulttuurien” taustaa vasten: nuorisokulttuuria voidaan suhteuttaa valtakulttuuriin ja/tai emokulttuuriin. *Emokulttuuri* liittyy olennaisena käsitteellisenä vastinparina nuorisokulttuurin muodostelmiin: sillä on viitattu omia alakulttuureitaan muodostavan nuorison vanhempien luokkaperustaiseen kulttuuriin. *Valtakulttuurilla* taas on viime vuosikymmenien länsimaisessa kontekstissa yleisesti ymmärretty hallitsevassa asemassa olevaa keskiluokkaista kulttuuria. Itse käytän käsitettä yksinkertaisesti merkitsemään tietystä yhteisössä tai alueella vallitsevaa, hegemonisessa asemassa olevaa kulttuuria, jonka ei välttämättä tarvitse olla sidoksissa mihinkään yksittäiseen yhteiskuntaluokkaan.

Nuorisokulttuureita tarkasteltaessa erotetaan yleensä toisistaan alakulttuurit ja vastakulttuurit. Kiinnostus *alakulttuureihin* levisi suomalaisenkin sosiologiseen

tutkimukseen alun perin Birminghamin Nykykulttuurin tutkimuskeskuksessa 1970-luvulla kehitellystä marxilaishenkisestä alakulttuuriteoriasta (Lähtenmaa 1996). Alakulttuuritutkimuksessa kohteena olivat nimenomaan työväenluokkaiset nuorisokulttuurin ilmentymät. Niiden katsottiin nousevan osittain reaktionä työväenluokkaisen emokulttuurin rapautumiseen keskiluokkaistuvan yhteiskunnan paineissa. Alakulttuurien katsottiin pyrkivän emokulttuurinsa ristiriitojen ratkaisemiseen. (Esim. Clarke, Hall, Jefferson & Roberts 1976.)

Vastakulttuuria on puolestaan pidetty nimenomaan keskiluokkaisena ilmiönä. Kyse on keskiluokkaisen emokulttuurin sisäisten ristiriitojen ratkaisupyrkimyksistä, hegemoniakulttuurin sisäisestä katkoksesta. Vastakulttuureihin on kuulunut hippiliikkeen ja opiskelijaradikalismien kaltaisia yhteiskuntakriittisiä liikkeitä, jotka eivät ole aluesidonaisia tai ryhmäkeskeisiä. (Emt., 57–74.)

Alakulttuuri-käsitteen soveltaminen Suomen oloihin on koettu jossain määrin ongelmalliseksi sille birminghamilaisessa kulttuuritutkimuksessa annetun vahvan työväenluokkasidoksen vuoksi (esim. Hoikkala 1989, 9). Kaikki alakulttuuritutkijat eivät kuitenkaan yhdistä käsitettä yksinomaan työväenluokkaan. Esimerkiksi Dick Hebdige (1984) katsoo, että punk-musiikin ympärille syntyneessä alakulttuurissa selkeää jaottelua työväenluokkaisen tai keskiluokkaiseen kulttuuriin ei voi tehdä, vaan kyseessä on alakulttuurinen tyyliperustainen muodostelma, jonka luokkasisältö on epäselvä ja johon kuuluvien nuorten taustat ovat moninaiset. Suomessakin alakulttuurin käsitettä on sovellettu mm. juuri punkin yhteydessä, kuten myös muiden musiikkityyleihin liittyvien alakulttuurien. Alakulttuureista on puhuttu myös mm. erilaisten rikollisten sekä aatteellisten ryhmien yhteydessä, skinheadeista, saatananpalvojista ja moottoripyöräjengeistä eläinaktivisteihin ja ”radikaaleihin luonnonsuojelijoihin” (ks. Lähtenmaa 1996, 115; 2000). Eläinoikeusliikkeen tapaisista radikaaleista yhteiskunnallisista liikkeistä puhuttaessa käytetään kuitenkin yleisemmin vastakulttuurin käsitettä.

Nuorisokulttuurien ja ala- ja vastakulttuurien tarkempia vivahteita valottaa Ilkka Heiskasen ja Ritva Mitchellin (1985) tekemä jaottelu ja määrittely. He jakavat nuorisokulttuurit yhteiskunnan valtakulttuurin rajoihin hyvin sopeutuvaan nuorten yleiskulttuuriin sekä siitä poikkeaviin vastakulttuureihin ja alakulttuureihin. Vastakulttuurisissa kulttuurimuodostelmissa on kyse enemmän tai vähemmän tietoisesta asettumisesta vastustamaan valtakulttuurin arvoja, kun taas alakulttuureissa on kyse aikuiskulttuurista irralleen rakennetuista ja siitä vain osia lainaavista kulttuurisista muodostelmista. Vastakulttuureissa on yleensä kyse arvoista, aatteista ja niitä toteuttavista liikkeistä, alakulttuureissa taas ryhmistä, tyyleistä ja elämänmuodoista. (emt., 31–32.) Käytännössä tämä jaottelu lienee monissa tapauksissa turhan mustavalkoinen. Esimerkiksi suomalaista punkkulttuuria on perinteisesti yhdistänyt niin

musiikki, ulkoinen tyyli kuin aatteelliset sisällötkin. Aatteelliseen vastakulttuuriin yhdistyy puolestaan usein myös tyyllillisiä ja elämäntavallisia valintoja. Silti määritelmä auttaa ymmärtämään näiden kahden kulttuurityypin välistä eroa.

Heiskanen ja Mitchell jakavat alakulttuurit edelleen primääriyhmä-, aluehallinta-, instituutio- ja tyyliperustaisiin alakulttuureihin. Tämä jaottelu sallii siis alakulttuurikäsitteen soveltamisen myös muihin kuin työväenluokkaisiin kulttuurimuodostelmiin. Vastakulttuurit Heiskanen ja Mitchell puolestaan jakavat älyllisiin käännteiskulttuureihin ja radikaaleihin yhteiskunnallis-ideologisiin vastakulttuureihin. Näistä edellinen on ulosjättäytymis (*drop out*) -kulttuuria, jälkimmäinen taas valtakulttuurin muuttamiseen pyrkivää kulttuuria, joka ilmenee yhteiskunnallisina liikkeinä ja radikaalina poliittisena toimintana, kuten mielenosoituksina. (Emt., 31–32.)

Tässä jaottelussa eläinoikeusliikkeen – sekä sitä laajemman vuosituhannen vaihteen radikaaliliikkeiden muodostaman kokonaisuuden – kulttuuri on selkeästi yhteiskunnallis-ideologista vastakulttuuria. Liikehdintä suhtautuu kriittisesti valtakulttuurisiin arvoihin ja elämäntapoihin ja tuottaa valtakulttuurille vaihtoehtoisia tai vastakkaisia merkityksiä. Ymmärrän siis vastakulttuurin Heiskanen ja Mitchellin tapaan valtakulttuuria arvoja vastustavana ja valtakulttuurin muuttamiseen pyrkivänä kulttuurisena merkitysjärjestelmänä. Sen sijaan en katso vastakulttuurin tiukimpien määrittelijöiden (esim. Westhues 1972) tapaan, että vastakulttuurin käsite edellyttäisi ympäröivän yhteiskunnan täydellistä hylkäämistä. Nähdäkseni vastakulttuurikin väistämättä aina jakaa edes joitakin merkityksiä ympäröivän yhteiskunnan valtakulttuurin kanssa, sillä täydellinen eristäytyminen ja irtautuminen vallitsevasta kulttuuriympäristöstä lienee käytännössä sula mahdottomuus.

Eläinoikeusliikkeen vastakulttuuria suomalaisesta ja laajemminkin länsimaisesta valtakulttuurista selkeimmin erottava ulottuvuus on sen luonto- ja eläinsuhde. Eläinoikeusliikettä sekä laajemminkin sen ympärille muotoutunutta *ympäristöliikehdinnän neljättä aaltoa* (ks. luku 3.3), luonnehtii keskeisenä kulttuurisena teemana *antroposentrisen maksimin korvaaminen ekosentrisellä maksimilla* (Konttinen 2002). Vastakulttuurissa siis länsimainen kristillis-humanistinen arvomaailma korvautuu ekologisella maailmankuvalla. Ihmistä ei nähdä kaiken mittana ja keskipisteenä, ”luomakunnan kruununa”, jolla on oikeus käyttää luontoa ja eläimiä välineenä päämääriinsä. Sen sijaan luonnolla ja eläimillä nähdään niiden välineellisestä hyödystä riippumaton itseisarvoa, ja niihin suuntaudutaan eettisesti, laajentaen moraalin piiriä ihmiskunnan ulkopuolelle. (Ks. esim. Helve 1996, 79–82; 1997, 154–155.)

Eläinoikeusliikkeen, radikaalin ympäristöliikehdinnän sekä mm. anarkististen ja antifasististen ryhmien muodostamaa vastakulttuurista kokonaisuutta luonnehtivat myös

muut kulttuuriset teemat. Näitä ovat esimerkiksi anarkistisuuden, herruudettomuuden ja desentralisaation kaltaiset ajatukset (Pyykkönen 2000, 9; ks. myös Konttinen & Peltokoski 2000), joilla vastakulttuuri pyrkii kyseenalaistamaan ja haastamaan valtakulttuuriset toimintamallit ja vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän. (Ks. myös luvut 3.3 ja 4.4.)

Koska vastakulttuurin koko määritelmä perustuu nimenomaan vallitsevien kulttuuristen merkitysten vastustamiseen, on selvää, että vastakulttuurin ja valtakulttuurin kohtaaminen on herkkä yhteentörmäyksille tai vähintäänkin kommunikaatiokatkoksille. Katson Marja Tuomisen tavoin, että tämä konfliktialttius perustuu vasta- ja valtakulttuurille ominaisten erilaisten todellisuuskokemusten ja niihin perustuvien tulkintojen väliseen ristiriitaan. Sukupolvihegemonian kriisiä 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa tarkastelleen Tuomisen mukaan juuri tähän ristiriitaan sisältyy ”paitsi kulttuurin kriisin myös kulttuurin muutoksen siemen”. Tuominen näkee konfliktin keskiössä olevan niiden normien, arvojen, symbolien ja instituutioiden, joissa vasta- ja valtakulttuuri ilmentävät ja uusintavat todellisuuden tulkintojaan. (Tuominen 1991, 385.) Näin olleen keskeiseen asemaan konfliktissa nousee nyky-yhteiskunnassa juuri media, jonka kentällä symbolista kamppailua todellisuuden tulkinnoista käydään.

Lopuksi on vielä syytä huomauttaa, että tekemäni jaottelu valta- ja vastakulttuuriin on väistämättä jossain määrin musta-valkoinen ja asioita yksinkertaistava abstraktio. Tarkoitus ei ole esittää, että suomalainen kulttuuri olisi polarisoitavissa yksiselitteisesti kahteen vastakkaiseen, vastakulttuuriseen ja valtakulttuuriseen, leiriin. On selvää, ettei itse ”valtakulttuurikaan” ole täysin yhtenäinen, muuttumaton ja homogeeninen kokonaisuus, sillä pääsääntöisesti valtakulttuuriset merkitykset jakavilla ihmisilläkin lienee ainakin jonkinasteisia eroja maailmanhahmottamistavoissaan, käsityksissään ja arvoissaan. Yksi ja sama kulttuuri mahdollistaa lisäksi monia erilaisia elämäntapavalintoja (ks. esim. Roos 1986). En myöskään esitä, että tässä työssä käsitelty ”vastakulttuuri” olisi Suomessa ainoa valtakulttuurista poikkeava kulttuurinen muodostelma. Enemminkin valtakulttuurin varjossa voi nähdä useita siitä enemmän tai vähemmän eriytyneitä osakulttuureja, alakulttuureja, vastakulttuureja jne.

Pidän kuitenkin näistä varauksista huolimatta dikotomista jaottelua käyttökelpoisena analyttisena työvälineenä, joka auttaa omalta osaltaan hahmottamaan ja ymmärtämään eläinoikeusliikkeen ja valtaväestön välisiä kommunikaatio-ongelmia, konflikteja sekä julkisuuskamppailun keskeisyyttä eläinoikeuskysymyksessä.

3 LIIKKEET YHTEISKUNNALLISINA TOIMIJOINA

Tutkimuksessani on olennaisesti kyse yhteiskunnallisena liikkeenä tunnetun kollektiivisen toiminnan muodon ja tiedotusvälineiden välisestä suhteesta ja dynamiikasta. Näin ollen yhteiskunnallisiin liikkeisiin liittyvän problematiikan tarkastelu sosiologisen liiketutkimuksen valossa on olennaista tutkimusongelmani ja empiirisen analyysini taustoitamiseksi. Tarkastelen tässä luvussa mm. sitä, miten yhteiskunnalliset liikkeet analyytisesti määritellään ja erotetaan muista kollektiivisen toiminnan muodoista, mitä tarkoitetaan uusilla yhteiskunnallisilla liikkeillä ja miten eläinoikeusliike suhteutuu toisaalta teoreettisiin määrittelyihin, toisaalta empiiriseen yhteiskunnallisten liikkeiden jatku-
moon. Tarkastelen myös mediajulkisuuden merkitystä yhteiskunnallisille liikkeille ja julkisuuden vaikutusta liikkeiden kehitykseen.

3.1 Yhteiskunnallisen liikkeen määrittely

Yhteiskunnallisen liikkeen määrittelystä tekee haastavaa se, miten vaihteleviin reaali-
maailman ilmiöihin käsitettä on käytännössä sovellettu. Käsitteen alle on luettu niin hierarkkisesti organisoituneita toimijoita kuin sangen epämuodollista ja hajanaistakin liikehdintää; niin suuria joukkoliikkeitä kuin joidenkin satojen toimijoiden aktivistiporukoitakin. Esimerkiksi hierarkkisesti järjestäytyneellä ja laajapohjaisella ammattiyhdistysliikkeellä ei äkkipäätä näyttäisi olevan juurikaan yhteisiä nimittäjiä hajautetun ruohonjuuritoiminnan nimiin vannovan 1990-luvun radikaalin ympäristöliikehdinnän kanssa. Jos liike-käsitettä siis käytetään näin väljästi, miten voidaan ylipäätensä määritellä yhteiskunnallinen liike? Mistä voidaan lähteä hakemaan yhteisiä nimittäjiä niinkin erilaisille ilmiöille kuin ay-liike, opiskelijaliike, naisliike, ympäristöliike, rauhanliike ja eläinoikeusliike?

Historiallisesti ensimmäiset yhteiskunnalliset liikkeet ja yhteiskunnallisen liikkeen käsite nykymerkityksessä on paikannettu Ranskan vallankumoukseen. Selkeämmin yhteiskunnallinen liike nousi kuitenkin ihmisten tietoisuuteen vasta teollisen ajan työväenliikkeen myötä. (Esim. Siisiäinen 1992b, 72–73.) Alurperin yhteiskunnallisen

liikkeen käsite onkin yhdistetty olennaisesti paitsi jonkin yhteiskunnallisen muutoksen ajamiseen tai vastustamiseen, myös luokkaristiriitoihin.⁹

Yhden suuren ja hallitsevan liikkeen häviäminen ja yhteiskunnallisen liikehdinnän kentän kirjavoituminen 1960-luvulta alkaen on tehnyt yhteiskunnallisesta liikkeestä aiempaa problemaattisemman käsitteen. Alan johtaviin tutkijoihin kuuluva Alberto Melucci kritisoi termin suppeutta ja riittämättömyyttä kuvaamaan nykyisen liikehdinnän monimuotoisuutta, ja onkin paikoin korvannut sen ”liikeverkoston” (*movement network*) tai ”liikekentän” (*movement area*) käsitteillä (Melucci 1985, 798–799; ks. myös Melucci 1989, 28–29.) Melucci (1989, 25, 28) kyseenalaistaa vallitsevan tavan puhua yhteiskunnallisista liikkeistä ikään kuin ne olisivat ”elollisia subjekteja, jotka toimivat homogeenisinä entiteetteinä” ja korostaa sen sijaan liikkeiden – niiden keinojen, päämäärien, järjestäytymisen muotojen jne. – moneutta.

Meluccin mukaan yhteiskunnallinen liike on mahdollista määritellä lähinnä ”analyttisenä käsitteenä, joka ei ole identtinen kollektiivisen toiminnan moninaisten empiiristen muotojen kanssa” (emt., 29). Samaa esittää myös Ilmonen (1998, 15–16), jonka mukaan yhteiskunnallinen liikkeen käsite on ”pikemminkin analyttinen kuin johonkin sosiaalisessa todellisuudessa jo olevaan viittaava kategoria”.

Nykyisten liiketutkijoiden hahmottelemisissa analyttisissä määritelmässä korostuvat mm. konfliktin, muutospyrkimyksen, solidaarisuuden ja yhteisten tavoitteiden kaltaiset tekijät:

Analyttisenä käsitteenä se [yhteiskunnallinen liike] viittaa sellaisiin kollektiivisen toiminnan muotoihin, jotka a) pyrkivät edistämään tai jarruttamaan sosiaalista muutosta (yhteiset tavoitteet) ja niin tehdessään saavat aikaan yhteiskunnallisia konflikteja, b) jakavat kohtalaisen yhtenäisen käsityksen siitä, miten tavoitteisiin päästään (yhteiset keinot), ja c) herättävät ja pitävät yllä solidaarisuuden tunteja sekä ovat sikäli ”organisointuneita”, että niillä on ajallista jatkuvuutta. (Ilmonen 1998, 15–16.)

Esimerkiksi Melucci (1989, 29) määrittelee yhteiskunnallinen liikkeen sellaiseksi kollektiivisen toiminnan muodoksi, johon kuuluu solidaarisuus, jonka toiminta liittyy konfliktiin ja joka ei ole ristiriidattomasti yhteensovittavissa ympäröivään järjestelmään, vaan rikkoo sen rajoja. Donatella Della Porta ja Mario Diani (1999, 16) puolestaan määrittelevät yhteiskunnalliset liikkeet jaettuihin uskomuksiin ja

⁹ Jälkitekollisella ajalla tapahtunut jyrkän luokkajaon mureneminen ja yhteiskunnallisten liikkeiden kentän kirjavoituminenkaan ei ole saanut kaikkia liiketutkijoita hylkäämään käsitystä yhteiskuntaluokkien välisistä intressiristiriidoista yhteiskunnallisten liikkeiden pohjana. Esimerkiksi Alain Touraine (1981) on pitänyt kiinni yhteiskunnallisten liikkeiden yhteydestä luokkataisteluun. Toiset liiketutkijat taas ovat nähneet tarpeelliseksi analysoida nykyisiä yhteiskunnallisia konflikteja muussa kuin luokkasuhteiden kehityksessä (ks. esim. Melucci 1994).

solidaarisuuteen perustuviksi epämuodollisiksi verkostoiksi, jotka mobilisoituvat konfliktikysymyksissä käyttämään erilaisia protestoinnin muotoja.

Vaikka etenkin suomalaisen kansalaisaktiivisuuden historiassa on esiintynyt hyvin muodollisesti organisoituneita yhteiskunnallisia liikkeitä, kuten ammattiyhdistysliike tai opiskelijaliike, yhteiskunnallisen liikkeen käsitettä ei pidä sekoittaa järjestön käsitteeseen. Della Porta ja Diani (emt., 16) painottavat, että liikkeet muodostuvat vuorovaikutuksen verkostoista erilaisten toimijoiden välillä. Näiden joukossa voi mahdollisesti olla muodollisia organisaatioita, mutta yksittäinen organisaatio ei itsessään ole yhteiskunnallinen liike. Myös Martti Siisiäinen tuo esiin suomalaisen protestitoiminnan tavallisimman organisoitumismuodon, yhdistyksen, ja liikkeen eroa. Siisiäisen mukaan nämä sosiaaliset muodostelmat eroavat toisistaan lähinnä organisoitumisensa ja hallinnollisten rakenteidensa formaaliuden perusteella. Kaikki liikkeet eivät formalisoidu ajan kanssa yhdistyksiksi, ja osa yhdistyksistä taas syntyy suoraan formaaleina organisaatioina ilman edeltävää epämuodollisemman liikehännän vaihetta. (Siisiäinen 1998, 220.)

Liikkeiden epäformaalin muodon vuoksi myös yksittäisten toimijoiden suhde liikkeeseen eroaa perinteisestä yhdistystoiminnasta ja muodollisista organisaatioista. Della Portan ja Dianin (1999, 17) mukaan yhteiskunnalliselle liikkeelle on tyypillistä se, että ne perustuvat yksilöiden *osallistumiseen* enemmän kuin *jäsenyyteen*: ”liikkeillä ei tarkkaan ottaen ole jäseniä, vaan osallistujia”. Osallistuminen toimintaan ei vaadi automaattisesti kuulumista tiettyyn järjestöön, ja se voi saada monia muotoja: se voi olla osanottoa yksittäisiin protestiaktioihin, työryhmiin ja tapaamisiin tai vaikkapa liikkeen tavoitteiden edistämistä muilla yhteiskunnan areenoilla, kuten erilaisissa instituutioissa, poliittisten toimijoiden keskuudessa tai mediassa (emt., 17–18).

Muodollisen organisaation lisäksi yhteiskunnallinen liike on tapana erottaa muusta satunnaisemmasta kollektiivisesta toiminnasta. Liike ei ole sama asia kuin kollektiivinen toiminta, vaan erityinen kollektiivisen toiminnan muoto. Kaj Ilmonen (1998, 15–16) huomauttaa, että kollektiivinen toiminta voi olla lyhyt- tai pitkäkestoista; kyse voi olla pelkästä hetkellisestä purkauksesta, ja riippuu monista tekijöistä, muuntuvatko nämä purkaukset yhteiskunnallisiksi liikkeiksi.

Della Portan ja Dianin (1999, 19) mukaan yhteiskunnallista liikettä erottaa pelkistä irrallisista protesteista tai löyhistä poliittisista yhteenliittymistä jokin toimintaa jäsentävä visio maailmasta (*vision of the world*) sekä kollektiivinen identiteetti. Nämä auttavat osallistujia sijoittamaan erilaiset protestitapahtumat laajempaan yhteyteen:

Että voidaan puhua yhteiskunnallisista liikkeistä, on välttämätöntä, että yksittäiset episodit nähdään osana pitkäkestoista toimintaa, enemmän kuin irrallisin tapahtumina, ja toimintaan osallistuvat kokevat solidaarisuuden ja aatteellisen yhteisyyden tunteen yhdistävän heitä toisten vastaavien mobilisaatioiden toimijoihin. (emt., 19.)¹⁰

Tämän käsityksen mukaan siis ratkaisevaa yhteiskunnallisen liikkeen olemassaololle eivät ole vain ”objektiiviset” kollektiivisen toiminnan muodot, vaan subjektiivinen ja intersubjektiivinen tietoisuus toiminnan luonteesta yhteiskunnallisena liikkeenä.

Määrittelyn merkitystä voidaan kärjistää vieläkin pitemmälle, jolloin lähestytään nominalismia. Matti Hyvärinen (1994, 32) mukaan yhteiskunnallinen liike on vahvasti ”puheella tuotettua todellisuutta” tai ”kertomus”: ”liike on olemassa, kun sen *sanotaan* olevan olemassa, kun niin *väitetään* olevan, ja kun sen *uskotaan* olevan olemassa.” Olennaista on siis liikkeen itseymmärrys (ymmärrys itsestään liikkeenä) sekä itsensä nimeäminen liikkeeksi – ja se että myös liikkeen ulkopuoliset toimijat hyväksyvät määrittelyt, ”uskovat” liikkeen olemassaoloon.

Täysin kirjaimellisesti otettuna Hyvärinen ajatus voisi tietysti johtaa absurdeihin seurauksiin – minkä hän itsekkin tiedostaa (ks. Hyvärinen 1985, 28–31; 1994, 38). Tuskin olemme valmiita hyväksymään, että yhteiskunnallinen liike voisi olla mitä tahansa, minkä joku keksii nimetä liikkeeksi. Itseymmärryksen lisäksi liikkeen kriteereiksi tarvitaan siis edellä analyytisissä määritelmässä esitetyn kaltaisia objektiivisempia kriteereitä. Itseymmärryksen ulottuvuuden mukaan ottaminen tuo kuitenkin arvokkaan lisän yhteiskunnallisen liikkeen ja erityisesti liikkeen kollektiivisen identiteetin merkityksen ymmärtämiseen.

3.2 Uudet yhteiskunnalliset liikkeet

Useat yhteiskunnallisten liikkeiden tutkijat erottavat toisistaan perinteiset joukkoliikkeet sekä uudet, ”jälkitraditionaaliset” (ks. esim. Touraine 1981) yhteiskunnalliset liikkeet, joilla on viitattu monissa länsimaissa jo 1960-luvulla opiskelijaliikkeen jälkimainingeissa kehittymään lähteneeseen, mutta vasta 1970-luvulla voimakkaammin aktivoituneeseen liikehdintään, kuten rauhanliikkeeseen, naisliikkeeseen ja ympäristöliikkeeseen.

¹⁰ ”In order to be able to speak of social movements it is necessary that single episodes are perceived as components of a longer-lasting action rather than discrete events; and that those who are engaged feel linked by ties of solidarity and of ideal communion with protagonists of other analogous mobilizations.” (Della Porta & Diani 1999, 19.)

Uusien liikkeiden käsitteellä ei viitata ainoastaan tiettyjen teemojen tai toimintatapojen esiinmarssiin, vaan kokonaisvaltaisempaan muutokseen liikehdinnän luonteessa. Liiketutkijat ovat mm. korostaneet uusien yhteiskunnallisten liikkeiden luonnetta kulttuurisina, identiteettiä luovina ja vallitsevia merkityksiä haastavina kollektiivisen toiminnan verkostoina. Ilmosen (1998, 36–37) sanoin uudet liikkeet ”pyrkivät välittämään itsessään vastavuoroista yhteisyyttä, korostamaan erityispiirteitään ja avaamaan uusia valtakulttuurista poikkeavia näkökulmia itseään lähellä oleviin asioihin, ruumiiseen, luontoon, seksuaalisuuteen, rotuun jne.” On siis tapahtunut siirtymä luokkapohjaisista intressiliikkeistä ja niiden materiaalisista, taloudellis-poliittisista kamppailuista yhä enemmän kulttuurisemmalle ja symbolisemmalle tasolle (esim. Melucci 1985, 1989, 1994; Touraine 1985, 774–780).

Kaikki liiketutkijat eivät suinkaan ole yksimielisiä uusien liikkeiden ”uutuudesta”, vaan joidenkin näkemysten mukaan kyse on ennemminkin liikkeiden elinkaaren tiettyyn vaiheeseen liittyvistä piirteistä, joita on esiintynyt aikanaan myös perinteisissä joukkoliikkeissä (esim. Ilmonen 1998; Tarrow 1998, 202). Uusista liikkeistä puhumisen on joidenkin näkemysten mukaan katsottu kertovan ennemminkin näkökulman muutoksesta, uudesta diskurssista, kuin reaalityodellisuudessa tapahtuneesta muutoksesta (ks. esim. Plotke 1995).

Uusien liikkeiden käsite onkin eittämättä jossain määrin ongelmallinen: kuten käsitteen nimiinsä ottanut Melucci (1989, 42) toteaa, ”uutuus on jo määritelmällisesti suhteellinen käsite”. Tuoreemmassa tuotannossaan Melucci itse puhuikin mieluummin ”nykyajan” tai ”nykyisistä” liikkeistä (*contemporary movements*). Katson kuitenkin Meluccin (emt., 42) tapaan, että uusien liikkeiden käsite auttaa suhteellisuudestaan huolimatta tekemään vertailevaa eroa erilaisen kollektiivisen toiminnan muotojen välillä. Se on siis käyttökelpoinen analyttinen työväline, kuten yhteiskunnallisen liikkeen käsittekin. Oman työni takia se on arvokas ennen kaikkea siksi, että liikkeitä tästä näkökulmasta tarkastelleet tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota liikehdinnän niihin puoliin, jotka ovat erityisen relevantteja mediajulkisuudessa tapahtuvia määrittelykamppailuja koskevan kysymyksenasetteluni kannalta.

E erityisen perusteellisesti näitä uusille yhteiskunnallisille liikkeille tyypillisiä (uus)ia piirteitä on eritellyt Melucci. Hänen mukaansa nykyiset liikkeet haastavat hallitsevan logiikan symbolisella tasolla: ne kyseenalaistavat vallitsevat koodit, määrittelyt ja todellisuuden nimeämisen. Toisin kuin perinteiset, materiaalien resurssien tuotannosta ja jakamisesta huolestuneet poliittiset liikkeet, nykyiset liikkeet ovat

huolissaan merkitysten tuotannosta ja jaosta yhteiskunnassa. Informaatioresurssit ovatkin nousseet kamppailun ytimeen. (Melucci 1985, 812; 1989, 61–63, 74–75).

Kamppailun tason muutoksen myötä nykyisille liikkeille on ominaista se, että ne eivät ole ainoastaan välineitä tavoitteiden saavuttamiseen, vaan päämäärä itsessään. Koska kollektiivinen toiminta keskittyy kulttuuriseen alueeseen, liikkeen *muoto* on itsessään viesti, symbolinen haaste vallitseville koodeille ja malleille. Liikkeen järjestäytyminen on luonteeltaan itserefleksiivistä, ja sen muoto ilmaisee toiminnan merkitystä tai tavoitetta. Välineelliset tavoitteet eivät katoa, mutta päämääristä tulee väliaikaisia ja jossain määrin muutettavissa olevia. (Melucci 1989, 56, 60, 74; ks. myös 1985, 801.) Tämä ei kuitenkaan latista liikkeitä vain ekspressiiviseksi alakulttuuriseksi ilmiöiksi: koska informaatioyhteiskunnassa valtaa harjoitetaan kontrolloimalla kulttuurisia koodeja, yhteiskunnallisen liikkeen antagonismi sisältyy juuri sen kykyyn vastustaa näitä koodeja ja kumota ne. Perinteinen jaottelu välineelliseen ja ekspressiiviseen toimintaan ei pädekään uusissa liikkeissä: symbolinen toiminta on samalla myös kommunikation väline. (Melucci 1994, 123, 126).

Nykyisissä liikkeissä tärkeitä eivät siis ole ainoastaan näyttävät aktiot, vaan myös arkipäiväinen olemassaolo. Liikkeet perustuvatkin olennaisesti latentin ja näkyvän toiminnan yhdistymiseen: Henkilökohtaista osallistumista ja panostamista vaativat arkielämän pienten ryhmien verkostot tarjoavat tilaisuuden toteuttaa käytännössä vallitsevista sosiaalisista koodeista poikkeavia elämäntapa- ja ihmissuhdemalleja, luoda uusia merkityksiä ja vaihtoehtoisia ajattelutapoja. Näkyvät konfrontaatiot, kuten mielenosoitukset, taas tekevät muulle yhteiskunnalle näkyväksi olemassa olevat konfliktit ja niiden suhteen järjestelmän logiikkaan, sekä liikkeen tarjoamat vaihtoehdot. (Melucci 1985, 800; 1989, 55, 60, 70–73 .)

Kulttuurinen ja symbolinen taso on siis eittämättä keskeinen uusissa liikkeissä. Näiden liikkeiden toiminnan määrittelevä *yksinomaan* kulttuuriseksi ja symboliseksi on kuitenkin liikkeiden omien merkityksenantojen valossa yksipuolista ja kapeakatseista. Tällainen kategorisointi perustuu perinteiseen politiikkakäsitykseen: mikäli poliittinen toiminta ymmärretään suppeassa mielessä vain tietynä yhteiskunnan sektorina, ja poliittisiksi kysymyksiksi katsotaan vain materiaalistien resurssien jakamiseen liittyvät kysymykset, nykyisten liikkeiden toimintaa on vaikea mieltää poliittiseksi.

Useat uusien liikkeiden toimijat itse kuitenkin haastavat ”politiikan” ja ”poliittisen” vallitsevat määritelmät ja kyseenalaistavat poliittisen ja kulttuurisen jyrkän erottamisen.

Esimerkiksi Suomessa 1990-luvulla lopulla nousseen uusimman liikeaallon toimijoille politiikan samaistaminen vain tiettyihin instituutioihin, ammattipoliitikoihin ja poliittisiin puolueisiin näyttäytyy aivan liian kapea-alaisena käsityksenä. Liikkeiden toimijat antavat oman toimintansa kontekstissa ”poliittiselle” laajemman merkityksen yhteiskunnallisena toimintana, ajatteluna ja vaikuttamisena, omaehtoisena ruohonjuuritason politiikkana. (esim. Termonen 2000, 7.) Liikkeiden symbolisella tasolla kulttuurisista merkityksenannoista käymää kamppailuakin voi pitää luonteeltaan poliittisena, ovathan kulttuuriset merkitykset ja arvostukset pohjana niin liikkeiden konkreettisille muutosvaatimuksille kuin varsinaisten poliittisten instituutioiden päätöksenteollekin.

Naisliikkeen viitoittamaa polkua seuraten vuosituhannen vaihteen liikkeet ovat myös jatkaneet henkilökohtaisen politisoimista: toimijat korostavat yhteiskunnallisten muutosvaatimusten ohella henkilökohtaisia elämäntapa- ja kulutusvalintoja. Erityisen näkyvä esimerkki tästä on eläinoikeusliikkeessä yleinen veganismi, joka koetaan liikkeessä luonteeltaan poliittisena valintana (esim. Tuomivaara 1998b, 94). Anthony Giddens viittaa yksilöllisten valintojen politisoitumiseen ja moraalisten kysymysten esiin nousemiseen myöhäismodernissa *elämänpolitiikan* käsitteellä. Elämänpolitiikka on nimenomaan elämän *valintojen* tai *päätösten* ja *elämäntyylien* politiikkaa. Sille on tyypillistä moraalisesti oikeutettujen elämänmuotojen etsiminen: kyse on siitä, miten meidän tulisi elää. Elämänpolitiikka on itsensä toteuttamista, mutta ei itsekkäässä ja yltyöyksilöllisessä mielessä, vaan tietoisena globaaleista riippuvuussuhteista, henkilökohtaisten valintojen vaikutuksista. Giddensin mukaan yhteiskunnalliset liikkeet ovat näytelleet tärkeää osaa elämänpolitiikan kysymysten esiin nostamisessa, olipa kyse sitten naisliikkeestä tai ympäristöliikkeestä. Juuri ekologinen huoli on otollinen elämänpolitiikan kasvualusta, koska ekologiset ongelmat korostavat globaalien järjestelmien keskinäisriippuvaisuutta ja tuovat esiin henkilökohtaisten valintojen ja maapallonlaajuisten ongelmien väliset yhteydet. (Giddens 1991, 214–231.)

Tarkempi tarkastelu siis osoittaa, ettei uusia liikkeitä voida kategorisoida yksioikoisesti kulttuurisiksi ja symbolisiksi – ellei sitten haluta pitää kiinni perinteisestä, kapeasta politiikkakäsityksestä. Ennemmin voidaan sanoa, että uudet liikkeet ovat laajentaneet politiikan aluetta, muuttaneet politiikan luonnetta, politisoineet uusia elämäalueita ja murtaneet raja-aitoja poliittisen ja kulttuurisen väliltä – eivät suinkaan hylänneet politiikkaa. Silti myös liikkeiden taistelun kulttuuris-

symbolisen ulottuvuuden mielessä pitäminen on tärkeää mm. liikkeiden ja median suhteen ymmärtämisen kannalta.

3.3 Uudet liikkeet Suomessa

Vaikka uusien liikkeiden syntykausi länsimaissa ajoitetaan yleisesti 1960- ja 1970-luvuille, on niiden esiinmarssissa ollut eroja eri maiden välillä. Suomessa liikehdintä on tullut jälkijunassa Yhdysvaltoihin ja moniin Euroopan maihin verrattuna. Pohjoismaiden naisliikehdintää tutkineen Solveig Bergmanin (1998, 167) mukaan uudet yhteiskunnalliset liikkeet syntyivät Suomessa viiveellä myös muihin Pohjoismaihin nähden, vasta 1970- ja 1980-luvun vaihteessa. Myös Siisiäinen (1990, 71–71) katsoo vasta vuonna 1979 aktivoituneen Kojärvi-liikkeen aloittaneen uuden jakson suomalaisen protestin historiassa ja toimineen lähtölaukauksena uusille yhteiskunnallisille liikkeille. Meillä 1960-luvun liikkeet, jotka monissa maissa olivat jo uusien liikkeiden ensi vaihe, olivat lähinnä ”välittävä muoto” vanhojen ja uusien liikkeiden välillä (Siisiäinen 1998, 226–227).

Esa Konttisen (1998, 188–189, 210–211) mukaan suomalaiselle 1970-luvun käänteän jälkeiselle liikehdinnälle oli luonteenomaista ”ihmisen ’aidon’ subjektiviteetin, autonomian, samoin kuin lähimiljöiden puolustaminen modernin yhteiskunnan kaikkialle tunkeutuvia rakenteellisia kolonisaatiopaineita vastaan”, arkikokemuksen keskeisyys sekä modernisaatiouuskon murtuminen. Juuri tämä liikehdinnän luonteessa tapahtunut murros, käänne vielä 1960-luvun ja 1970-luvun alkupuolen liikehdinnässä vallinneesta modernisaatiouuskosta antimodernismiin ja subjektiviteetin puolustamiseen, auttaa Konttisen mukaan osaltaan ymmärtämään uusien yhteiskunnallisten liikkeiden käsitteen syntyä: 1970-luvun liikkeet näyttäytyivät niihin osallistuneille helposti kokonaan uusina aiempaa liikehdintää vasten tarkasteltuna (emt., 212).

Kuten edellä todettiin, uusien liikkeiden ”uutuus” on kuitenkin kiisteltyä ja suhteellista – niin myös Suomessa. Konttisen (1998, 213) mukaan yhteiskunnallisten liikkeiden historian lähempi tarkastelu osoitti niin uusien yhteiskunnallisten liikkeiden termin 1970- ja 80-lukujen vaihteessa lanseeranneille tutkijoille kuin liikkeiden toimijoillekin yhtäläisyyksiä aiemman liikehdinnän muotoihin. Myös Siisiäinen (1998, 227–228) korostaa, että uusissa liikkeissä oli paljon vanhaakin: 1980-luvun liikkeet omaksuivat 1960-luvun liikkeiltä mm. keinoja ja teemoja, ja myös samoja toimijoita oli mukana niin varhaisemmassa kuin uudemmassakin liikehdinnässä.

1980-luvun liikkeet toivat Siisiäisen mukaan kuitenkin myös jotain uutta suomalaiseen kollektiiviseen toimintaan. Osa liikkeistä luopui vanhasta organisoitumisen kaavasta ja tilalle tuli sen sijaa löyhempiä järjestäytymismuotoja. Liikkeet myös sovelsivat erilaisia passiivisen vastarinnan muotoja, kuten työkoneisiin kytkeytymistä tai suojeltaviin puihin kiipeilemistä. Erityisen suuri muutos oli julkisuuden roolin korostuminen liikkeiden toiminnassa. (Emt., 228–229.)

1990-luvulla alkunsa saaneen eläinoikeusliikkeen ja muun vuosituhannen vaihteen radikaalin liikehdinnän voi katsoa oleva osa tätä uusien yhteiskunnallisten liikkeiden jatkumoa – joskin uusi liikeaalto on taas omalta osaltaan uudistanut liikkeiden teemoja, järjestäytymismuotoja ja toimintarepertoaria. Sidoskohtia – joskin myös eroavaisuuksia – löytyy etenkin aiempaan ympäristöliikehdintään. Esa Konttinen ja Jukka Peltokoski (2000) puhuvatkin vuosituhannen vaihteen liikehdinnästä ympäristöprotestin neljäntenä aaltona. Aikaisemmat ympäristöprotestoinnin voimakkaan purkautumisen kaudet, ”aallot”, ovat toistuneet noin kymmenen vuoden välein: Ensimmäinen aalto osui 1960-luvun loppuun ja 70-luvun taitteeseen. 1970- ja 80-lukujen vaihteeseen ajoittuneen toisen aallon symboliksi kohosi Kojärvi-liike, mutta samaan ajanjaksoon ajoittui myös useita muita paikallisia ympäristökamppailuja. Kolmas alkoi 1980-luvun lopulla ja jatkui 1990-luvulle. Sitä ovat leimanneet erityisesti metsäkiistat. (Konttinen & Peltokoski 2000, 112; ks. myös Rannikko 1994).

Uutta ”ympäristöradikalismia” tutkineen Arto Lindholmin (1998, 5) mukaan liikehdinnän ydinteemoja ovat olleet eläinten oikeudet, ekologiset ongelmat laajasti ymmärrettyinä, maailmanlaajuinen sosiaalinen tasa-arvo, antiautoritaarisuus, antirasismi ja antimilitarismi (ks. myös Pyykkönen 2000). Konttinen ja Peltokoski (2000, 114–116) pitävätkin yhtenä ympäristöprotestin neljännen aallon silmiinpistävimmistä piirteistä juuri osallistumisen laajaa sisällöllistä skaalaa: vaikka ympäristökysymykset ovat keskeisessä asemassa, osallistuvat neljännen aallon aktivistit yleisesti myös mm. eläinoikeusjärjestöjen, ihmisoikeus- tai rauhanjärjestöjen, kehitysmaajärjestöjen ja anarkistijärjestöjen toimintaan. Nimenomaan eläinten oikeudet näyttävät olevan uuden ympäristöliikkeen tärkein yksittäinen mielenkiinnon kohde, jonka puolesta toimimiseen monet aktivistit osallistuvat erityisen aktiivisesti (emt., 114).

Siisiäisen (1998, 234–235) mukaan eläinoikeuksien puolustamisen ympärille syntyneessä liikehdinnässä on aiempiin protestijaksoihin verrattuna uutta ennen kaikkea mielenosoittajien nuoruus ja naisten suhteellisen suuri osuus, yksityisen omaisuuden vahingoittaminen ja puuttuminen (turkis)kaupankäyntiin, maanalaisuuden ja julkisuuden vuorottelu, sekä toiminnan taustalla olevien sosiaalisten verkkojen

joustavuus. Lindholm (1998, 75–76) puolestaan katsoo 1990-luvun ympäristöradikalismissa uudeksi nimenomaan eläinoikeuskysymyksen nousun muiden ympäristökysymysten rinnalle, mutta myös laittoman toiminnan systemaattisen käyttämisen ja laajan hyväksynnän, muutosliikkeen planetaarisen ulottuvuuden sekä erilaisten teemojen kytkemisen kokonaisuudeksi.

Uusimmalle liikehdintäaallolle on myös tyypillistä niin Suomessakin kuin muissakin länsimaissa vanhojen vasemmisto–oikeisto-jakojen ja jyrkän ”ideologismien” hylkääminen (Della Porta 2000; Lappalainen 2000b). Vaikka liikkeet ovat usein ideologisesti lähempänä vasemmistoa kuin oikeistoa, ne pitävät etäisyyttä poliittisiin puolueisiin ja pyrkivät tietynlaiseen ”ideologiseen puolueettomuuteen” (Della Porta 2000, 243). Tiukkojen ohjelmien ja dogmaattisten opinkappaleiden noudattamisen sijaan uudessa liikehdinnässä korostuu tavoitteiden ja toiminnan tilannekohtainen arviointi (Lappalainen 2000b, 259–264).

1990-luvun ja 2000-luvun alun radikaaliliikkeet ovat siis tietyssä mielessä jälleen ”uusina” yhteiskunnallisia liikkeitä ”uusien” yhteiskunnallisten liikkeiden jatkumossa. Tämä onkin tuottanut tarvetta tehdä erottelua myös nimeämisen tasolla. 1990-luvulla aktivoituneesta mm. anarkismia, eläinoikeusajattelua ja ympäristöajattelua yhdistävästä liikehdinnästä onkin Suomessa puhuttu vaihtelevasti paitsi ”ympäristöprotestin neljäntenä aaltona” (Konttinen & Peltokoski 2000), myös mm. ”vaihtoehtoliikkeinä” (Kalliala 1999), ”radikaalina ympäristöaktivismina” tai ”ympäristöradikalismina” (Lindholm 1998), ”scenenä” tai ”skenenä” (Toivanen 1997; Pyykkönen 2000) ja jopa ”uusliikkeinä” (Lappalainen 2000b) tai ”uus-uus liikkeinä” (*new-new movements*) (Lappalainen 2000a).

3.4 Eläinoikeusliike yhteiskunnallisena liikkeenä

Vaikka edellä todettiin, että eläinoikeustoiminta voidaan tulkita osaksi neljännen aallon ympäristöprotestin kokonaisuutta, on työni kannalta olennaista tarkastella eläinoikeusliikettä omana kokonaisuutenaan. Näiden kahden lähestymistavan välillä ei sinänsä ole mitään sovittamatonta ristiriitaa. Nähdäkseni on perusteltua katsoa eläinoikeusliikkeen olevan liike liikkeen (tai Meluccin termin ”liikekentän” tai ”liikeverkoston”) sisällä: toisaalta eläinoikeusliike on hahmotettavissa selkeästi omaan asiakokonaisuuteensa keskittyvänä kollektiivisen toiminnan verkostona, toisaalta taas osana laajempaa muutosliikehdintää ja sen vastakulttuurisia merkityksiä, tavoitteita ja

toimijaverkostoja (vrt. Luukka 1998, 61–70). Tämä ilmenee yhtäältä siinä, että eläinoikeusaktivistit kytkevät eläinoikeuskysymyksen laajempiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, toisaalta siinä, että eläinoikeusliikkeessä aktiiviset ihmiset usein toimivat myös muissa ryhmissä, kampanjoissa, järjestöissä ja liikkeissä (esim. Konttinen & Peltokoski 2000; Luukka 1998, 64).

Kuten edellä on todettu (luku 3.1), yhteiskunnalliset liikkeet ovat usein empiirisesti vaikeasti määriteltäviä ja rajattavia ilmiöitä. Hyvärinen toteaa liikkeiden esiintyvän harvoin ”yksinään, erillisinä ja selvärajaisina”. Sen sijaan ”usein esiintyy päällekkäin erilaisia protesteja, kilpailevia järjestöjä ja kilpailevia teemoja. Aina ei ole selvää, mihin liikkeeseen mikäkin protesti ja kukakin aktivisti kirjataan”. (Hyvärinen 1994, 34.) Tämä pätee osittain myös eläinoikeusliikkeeseen: liikettä fyysisenä kokonaisuutena voi olla vaikea rajata empiirisestä todellisuudesta, erottaa se yksiselitteisesti muusta radikaalista liikehdinnästä, tai luokitella yksittäisiä toimijoita eläinoikeusaktivisteiksi ja muiksi aktivisteiksi.

Toisaalta kuitenkin eläinoikeusliikkeen erottamista helpottaa sen tavoitteiden selvärajaisuus. Nimenomaan tavoitteiden, tietyn asiakokonaisuuden – eikä siis aktivistien – kautta lähestyttäessä yhteiskunnallinen liike alkaakin näyttäytyä selkeämpänä ilmiönä. Kuten Charles Tilly (1978, 9–10) toteaa, yhteiskunnallisista liikkeistä puhuttaessa tarkoitetaan usein nimenomaan tiettyjä periaatteita kannattavien ihmisten ryhmää, ja tällöin liikkeen kulloinenkin toimijajoukko voi vaihdella paljonkin ilman, että se sinänsä horjuttaisi uskoamme liikkeen olemassaoloon ja jatkuvuuteen. Olennaista eivät siis ole juuri tietyt yksittäiset aktivistit, vaan se, että ylipäättänsä on ihmisiä, jotka jakavat tietyn liikkeen tavoitteet – vaikka nämä ihmiset sitten välillä vaihtuisivatkin, osallistuisivat myös muiden liikkeiden toimintaan jne.

Liikkeiden empiiriseen rajaamiseen mahdollisesti liittyvät ongelmat eivät merkitse sitä, etteikö ”eläinoikeusliike” olisi joka tapauksessa käyttökelpoinen teoreettisena työvälineenä, analyttisenä käsitteenä, joka auttaa näkemään yhteyden yksittäisten empiiristen tapausten ja toimijoiden välillä. Edellä esiteltyjen liikemääritelmien valossa on selvää, että eläinoikeusliike voidaan katsoa yhteiskunnalliseksi liikkeeksi. Vaikka se uusille yhteiskunnallisille liikkeille tyypilliseen tapaan onkin kirjava toimijoiltaan, toimintatavoiltaan ja organisoitumismuodoiltaan (joista enemmän seuraavassa luvussa), yhdistävät sitä tiettyyn yhteiskunnalliseen konfliktiin liittyvät ja tiettyihin jaettuihin arvoihin ja katsomuksiin perustuvat yhteiset tavoitteet, sekä solidaarisuuden ja aatteellisen yhteisyyden tunteet.

Eläinoikeusliike on yhteiskunnallinen liike myös itsemäärittelyn näkökulmasta. Liikkeessä aktiivisesti toimivat identifioituvat liikkeeseen ja määrittelevät toimintakontekstikseen eläinoikeusliikkeen. Yksittäiset aktiot lentolehtisten jakamisesta mielenosoituksiin, yleisötilaisuuksiin tai laittomaan suoraan toimintaan tulkitaan osaksi laajempaa toiminnan jatkumoa tai kenttää, ei irrallisiksi protesteiksi. Saman tulkinnan tekevät yleisesti myös liikkeen ulkopuoliset toimijat, niin valtamedia, viranomaiset kuin suuri yleisökin.¹¹

Uusille liikkeille tyypillisesti myöskään eläinoikeusliikkeen konfliktissa ei ole kyse materiaalisista resursseista käytävästä taistelusta. Kyse on ennemminkin symbolisesta ja kulttuurisesta kamppailusta: yhteiskunnan vallitsevien arvojen, moraalisten ja kulttuuristen koodien haastamisesta. Polttopisteessä on tässä tapauksessa erityisesti ihmis-eläinsuhde, kulttuurimme eläinkäsitykset ja eläinten asema yhteiskunnassa, joskin eläinten asema ja kohtelu kytketään myös laajemmin mm. hierarkkisten pakkovaltasuhteiden kritiikkiin, ihmisen luontosuhteen pohdintaan ja erilaisuuden ja tasa-arvon kysymyksiin. Liikkeen taistelu on kuitenkin olennaisesti myös poliittista, sillä juuri uudenlaisten kulttuuristen koodien ja eettisten normien luomisen odotetaan johtavan myös konkreettisiin poliittisiin päätöksiin: jos eläin määritellään itseisarvoiseksi olennoiksi, jolla on perustavanlaatuisia oikeuksia, kuten oikeus elämään, vapauteen ja luontaisten tarpeidensa tyydyttämiseen, ei nykyisen kaltaisen eläinten kohtelun ja hyväksikäytön jatkaminen ole mahdollista.

Eläinoikeusliikkeeseen pätee myös Meluccin kuvaama, nykyisille yhteiskunnallisille liikkeille tyypillinen latentin ja näkyvän toiminnan yhdistyminen ja vuorottelemine. Julkisuudessa eläinoikeusliikkeestä nähdään enimmäkseen vain kaikkein näkyvin ja radikaalein puoli: julkiset konfrontaatiot, kuten mielenosoitukset ja laittoman suoran toiminnan iskut. Koko eläinoikeusliikkeen kuva on kuitenkin huomattavasti laajempi veganismin ympärille keskittyvine elämäntapavalintoineen. Melucci (1989, 70–71) huomauttaakin, että yhteiskunnallinen liike usein virheellisesti samaistetaan pelkkään näkyvään pintaan, tiettyjen kysymysten ympärille kehkeytyvään mobilisaatioon, ja unohtetaan, että liike saa voimansa arkielämässä tapahtuvasta vaihtoehtojen merkitysten tuottamisesta. Juuri tässä latentissa toiminnassa – sosiaalisten suhteiden verkostoissa, vaihtoehtoisissa elämäntavoissa – tuotetaan se vastarinnan potentiaali, joka todentuu tiettyjen olosuhteiden vallitessa näkyväksi liikehdinnäksi. ”Tämä

¹¹ Liikkeen ulkopuolisille toimijoille tosin erottelu eläinsuojelun ja eläinoikeuksien välillä on usein epäselvä, ja eläinoikeusaktivisteista saatetaan puhua välillä eläinsuojelijoina.

ullottuvuus ei ole marginaalinen tai jäännöstuote. – – Paradoksaalisesti juuri liikkeen näkymättömyydessä piilee sen vaikuttava voima.” (Emt., 71.)

3.5 Mediajulkisuus yhteiskunnallisten liikkeiden välineenä

Vuosituhanne vaihteessa mediajulkisuudesta on tullut olennaisen tärkeä tekijä yhteiskunnallisten liikkeiden toiminnalle. Nykyiset yhteiskunnalliset liikkeet kohdistavat yhä harvemmin protestiaan ja muutosvaatimuksiaan suoraan jollekin yksittäiselle taholle, sen sijaan niin konkreettiset poliittiset vaatimukset kuin laajemmat kulttuurisista merkityksistä käytävät kamppailutkin tuodaan suuren yleisön tietoisuuteen julkisuuden välityksellä. Osaltaan mediajulkisuuden kasvanut merkitys liittyy juuri edellä esiteltyyn muutokseen yhteiskunnallisten liikkeiden taistelujen luonteessa: kamppailun siirtymiseen materiaalien resurssien hallinnasta ja jaosta tietoresurssien hallintaan, siis kulttuuris-symbolisten taistelujen tasolle. Osaltaan taas on kyse yleisemmästä yhteiskunnallisesta suuntauksesta: yhteiskunnan muuttumisesta yhä mediavälitteisemmäksi (ks. luku 5.3).

Tiedotusvälineillä oli toki merkitystä yhteiskunnallisille liikkeille jo aikaisemminkin 1900-luvulla. 1960-luvun opiskelijaradikalismien ja sodanvastaisen liikehdinnän tapauksessa media mahdollisti liikkeiden kehittymisen samanaikaisesti eri puolilla maailmaa (Siisiäinen 1998, 228), ja vaikutti osaltaan liikehdinnän saamaan vastaanottoon ja kehittymiseen määriteltessään sitä niin yleisölle kuin liikkeiden toimijoillekin (Gitlin 1980). Sitten julkisuuden rooli on kuitenkin entisestään korostunut, ja liikkeiden toimijat joutuvat yhä tietoisemmin pohtimaan suhdettaan valtamediaan. Median keskeisen merkityksen ymmärtävät aktivistit ovatkin kehittäneet yhä sofistikoituneempia tapoja vaikuttaa toimintaansa koskevaan uutisointiin (Meyer & Tarrow 1998, 14).

Mediajulkisuuden suuri merkitys on liitetty nimenomaan uusien yhteiskunnallisten liikkeiden esiinmarssiin. Siisiäinen katsoo uusien liikkeiden tavan hyödyntää julkisuutta jopa kaikkein keskeisimmäksi muutokseksi verrattuna vanhoihin liikkeisiin. Hänen mukaansa ”vasta uusissa yhteiskunnallisissa liikkeissä julkisuudesta on tullut tietoisesti hyödynnetty keino rekrytoida jäseniä, pitää yllä liikkeen toimintamahdollisuuksia toiminnan latentin vaiheen aikana ja kytkeä liike poliittisten suhdanteiden vaihteluihin.” (Siisiäinen 1998, 228.) Julkisuudessa liikkeet pyrkivät luomaan mielikuvaa itsestään ja vastustajistaan ja kasvattamaan luottamusta asiantuntemukseensa (Ilmonen 1998, 37).

Liikkeet pyrkivät haastamaan median välityksellä hallitsevien instituutioiden auktoriteetin, nostamaan ajamiaan asioita paikalliselle tai kansalliselle poliittiselle agendalle ja keräämään kannatusta ja sympatiaa liikkeelle ja sen tavoitteille. Vallitsevan järjestyksen haastavalle ja siten uhaksi tulkitulle liikkeelle julkisuuden valokeila voi joissakin tapauksissa tarjota jopa turvaa. (Gitlin 1980, 242.)

Mediajulkisuuden merkityksen kasvu liikkeiden resurssina kytkeytyy osaltaan poliittisten puolueiden aseman horjumiseen. Media on pitkälti korvannut puolueet kansalaisryhmien aloitteellisuuden ja protestien kanavoijana ja välittäjänä: siinä missä päättäjiin pyrittiin ennen vaikuttamaan puolue-elimien kautta, tavoitellaan näiden huomiota nyt mediajulkisuuden välityksellä (Della Porta 2000, 242).

Media toimii siis monella tapaa välttämättömänä välineenä ja resurssina yhteiskunnallisille liikkeille. Konkreettisempien poliittisten tavoitteiden ajamisen lisäksi medialla on kuitenkin suuri merkitys myös laajemmassa kulttuuris-symbolisessa taistelussa. Median välityksellä liikkeet ”voivat tuoda yhteiskunnalliseen keskusteluun uusia kulttuurisia koodeja, ajatustapoja, ja yrittää vakiinnuttaa niitä vaihtoehtoisiksi diskursseiksi olemassaoleville ajatusmalleille”. (Ilmonen 1998, 30.) Kyse on siis suurelle yleisölle suunnatusta symbolisesta haasteesta; pyrkimyksestä kyseenalaistaa vallitsevat kulttuuriset merkitykset ja käytännöt, ja tarjota tilalle vastustavia tai vaihtoehtoisia merkityksiä. Vasta tämän symbolisen kamppailun kautta tulee mahdolliseksi kannatuksen saaminen konkreettisille vaatimuksille, jolloin liikkeet voivat median välityksellä mm. levittää vaihtoehtoisia kulutus- ja elämäntapamalleja, mobilisoida ihmisiä toimimaan ajamiensa asioiden puolesta, sekä tätä kautta vaikuttaa välillisesti päätöksentekokoneistoihin.

Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden toimijat eivät toki keskitä voimiaan vain valtamediaan, vaan hyödyntävät aktiivisesti myös vaihtoehtoista mediaa. Etenkin internetistä sähköpostilistoineen, kotisivuineen, verkkolehtineen ja vaihtoehtoisine tietotoimistoineen¹² on tullut yhä merkittävämpi resurssi liikkeiden toiminnassa. Mikael Böökin (2000) mukaan internet toimii nykyisten kansalaisaktivistien välineenä kahdessa mielessä: se on sekä logistinen väline että media.¹³

¹² Suomeen perustettiin vuonna 2000 vaihtoehtoinen tiedonvälittäjä, Vaikuttava Tietotoimisto (VAI), joka on osa kansainvälistä Independent Media Center (IMC) -verkostoa. IMC syntyi alunperin vuonna 1999 uutisoimaan Seattlen WTO:n vastaisia protesteja, ja on myöhemmin levinnyt eri puolille maailmaa. Vaikuttava Tietotoimisto ei pidä ”objektiivista” tiedonvälitystä ylipääntensä mahdollisena, vaan tähtää monipuoliseen ja tarkkaan uutisointiin. VAI pyrkii tuomaan esiin – vastapainoksi valtamedialle – vaihtoehtoisia ääniä ja näkemyksiä maailman tapahtumista ja ilmiöistä sekä aktivoimaan ihmiset osallistumaan tiedonvälittämiseen ja keskusteluun. (Vaikuttava tietotoimisto 2001.)

¹³ Internetin hyödyntämisestä kansalaisaktivismissa ks. myös Sassi 2000.

Logistisena välineenä verkko edesauttaa järjestäytyneiden operaatioiden läpivientiä, kuten jäsenten värväystä, rahankeruuta ja kuljetusten ja mielenosoitusten järjestämistä (emt.). Uuden viestintäteknologian suurin merkitys yhteiskunnallisille liikkeille onkin nähtävissä juuri tässä funktiossa. Joukkoviestinnän kasvu ja leviäminen yhä useamman ulottuville on yleisemminkin edesauttanut protestien nopeaa leviämistä maasta toiseen ja yhä useampien yhteiskunnallisten ryhmien ulottuville (Meyer & Tarrow 1998, 12–13), mutta internet on vienyt kansainvälisen mobilisaation mahdollisuudet aivan uusiin ulottuvuuksiin. Sähköposti on tehnyt kansalaisaktiiviteille mahdolliseksi seurata suuryritysten ja hallitusten suunnitelmia ja toimia ja vastata niihin omilla vastasuunnitelmilla ja -toimilla (Böök 2000).

Tietoverkkojen välityksellä tapahtuvaa kansainvälistä mobilisaatiota on esiintynyt etenkin 2000-luvun alussa, kun talouden ehdoilla tapahtuvan globalisaation vastustajien verkosto on koonnut joukkojaan milloin Seattleen, Washingtoniin tai Quebeciin, milloin Prahaan, Nizzaan tai Genovaan. Vain nopea tiedon leviäminen ja aktiivinen yhteydenpito mahdollistavat suuret, suunnitellut protestit, jotka kokoavat voimia niin eri maista ja mantereilta kuin hyvin erilaisista yhteiskunnallisista liikkeistä ja intressiryhmistäkin. Internetillä on suuri merkitys myös kansallisten protestitapahtumien järjestämisessä: Suomessakin verkkojen kautta kulkee tieto mm. mielenosoituksista ja niihin järjestetyistä kuljetuksista.

Internetin merkitys *mediana* on sen sijaan rajallisempi. Verkko kylläkin muodostaa uusia edellytyksiä vaihtoehdoisen julkisuuden, erilaisten osajulkisuuksien ja keskusteluyhteisöjen rakentamiseen (ks. Böök 2000, Sassi 2000), mutta sen ongelma on yleisön rajallisuus. Verkkojen vaihtoehtoinen tieto ei tavoita laajoja yleisöjä suoraan, vaan tarvitsee välikädeksi valtamediaa ja ammattitoimittajia. Internetin (www-sivujen tai sähköpostin) välityksellä järjestöt, aktivistien ryhmittymät tai laajemmat liikkeet ja verkostot saattavat tavoittaa toimittajan, ja usein vasta tämän kiinnostuminen ryhmän sanomasta tai toiminnasta tuo viestin perinteisen median kautta suuren yleisön ulottuville. (Vrt. Tuomaala 2001, 3.)

Uuden viestintäteknologian lisäksi myös perinteiset vaihtoehtojulkaisut ja pienlehdet ovat edelleen voimissaan vuosituhaten vaihteen radikaaliliikkeiden muodostamassa vastakulttuurisessa ”skenessä”¹⁴. Suomessakin julkaistaan useita järjestöjen lehtiä (mm.

¹⁴ Miikka Pyykkönen (2000; 2002) tarkoittaa skenellä erityisesti 1990-luvulla aktivoituneen suomalaisen radikaaliliikehännän muodostamaa kokonaisuutta, toimintayhteisöä ja sen kulttuuria. Skeneen kuuluu anarkisteja, eläinaktivisteja, talonvaltaajia, radikaaleja ympäristöaktivisteja ja antifasisteja, joita yhdistää pyrkimys kokonaisvaltaiseen vastarintaan vallitsevalle yhteiskuntajärjestykselle, ja jotka korostavat toiminnassaan suoraan demokratiaan, anarkkisia tiloja ja herruudettomuutta. Skene on nimenomaan

Oikeutta eläimille -jäsenlehti, Aseistakieltäytyjäliiton Sivari & totaali), sekä yleisempiä skenen äänitorvia (mm. ympäristövallankumouksellinen Muutoksen kevät, anarkistilehti Kapinatyöläinen, radikaali yhteiskuntakriittinen lehti Megafoni).

Perinteisinä painotuotteina julkaistavan vaihtoehtomedian merkitys on vielä rajallisempi kuin internetin www-sivuille luotavan vaihtoehtojulkisuuden, joka ainakin periaatteessa on kaikkien verkkokäyttäjien ulottuvilla. Pienlehtien painokset ovat pieniä ja ne leviävät rajatulle lukijakunnalle: useimmiten niitä ostavat ja lukevat ihmiset, jotka jo valmiiksi sympatiseeraavat lehtien edustaa aatemaailmaa ja yhteiskunnallisia näkemyksiä. Harvemmin ne toimivat kanavana skenen ulkopuoliseen maailmaan.¹⁵

Vaihtoehtojulkisuus – sen enempää perinteinen kuin uuden teknologian mahdollistamakaan – ei siis kykene kilpailemaan valtajulkisuuden kanssa tai korvaamaan sitä, vaan parhaimmillaankin vain täydentämään. Liikkeiden oma julkisuus on merkittävää lähinnä skenen sisäisen kommunikaation välineenä, kenttänä, jossa tuotetaan ja vahvistetaan yhteisiä merkityksiä tai kiistellään niistä. Sen sijaan yhteiskunnallisten liikkeiden tärkeinä pitämien teemojen tuominen laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun, sekä vaihtoehtoisten ja marginalisoitujen kulttuuristen merkitysten, diskurssien ja identiteettien näkyväksi tekeminen vaatii välineeksi valtajulkisuutta.

3.6 Uudet liikkeet ja identiteettikamppailut

Yhteiskunnallisten liikkeiden symbolisissa kamppailuissa on kyse myös kiistanalaisista identiteeteistä, *identiteettipolitiikasta* (ks. esim. Woodward 1997a, 24–28). Nimenomaan uusissa yhteiskunnallisissa liikkeissä identiteetit ovat nousseet uudella tavalla kamppailun keskiöön: yhteiskunnallisen liikkeen taistelu on myös taistelua oikeudesta itsemäärittelyyn (Plotke 1995, 126) ja kamppailua oikeudesta toteuttaa omaa identiteettiään (Melucci 1980, 218). Samalla kun uudet yhteiskunnalliset liikkeet ovat politisoineet yhä uusia kysymyksiä, ne ovat siis politisoineet myös identiteetin.

toimijoiden itsensä toimintayhteisöstään usein käyttämä nimi, jonka myös radikaaliliikkeitä tutkivat tutkijat ovat alkaneet omaksua. Niinpä käytän tässäkin työssä ”skeneä” sanan alkuperäisestä puhekielisyydestä huolimatta.

¹⁵ Vaihtoehtolehdistä laajimmalle leviää ympäristövallankumouksellinen lehti Muutoksen kevät, jonka painos on enimmillään ollut 3000 kpl. Muutoksen kevättä lukevat radikaalin ympäristöliikkeen aktivistien lisäksi myös hieman laajemmat piirit – aiheen sympatiseeraajista aina liikettä silmällä pitäviin poliiseihin ja turkistarhaajiin.

Identiteettikamppailun keskeisyys johtuu osaltaan siitä, että monet uudet liikkeet – kuten naisliike tai mustien kansalaisoikeusliike – ja niiden kamppailut ovat perustuneet olennaisella tavalla juuri identiteeteille, jäsenyydelle jossakin sorretussa ja marginalisoidussa ryhmässä (Woodward 1997a, 24). Tällöin siis identiteettiä ei voi ylipäättänsä erottaa itse asiakysymyksestä, liikkeen tavoitteista, vaan se on olennaisesti osa sitä. Toisaalta identiteetti on tullut aiempaa näkyvämmäksi siksi, että se ei ole enää samalla tavalla problematisoimaton, muuttumattomaksi ja olemukselliseksi oletettu kuin aikaisemmissa joukkoliikkeissä. Kun aiemmin luokkapohjaisissa liikkeissä identiteetti oletettiin itsestään selvästi luokka-asemaan kiinnittyväksi, nyt identiteetistä kamppailee joukko erilaisia kollektiivisia toimijoita, joiden asema ei asetu yksin luokka-aseman kanssa ja joiden identiteetti ei ole palautettavissa luokkaan (Escobar 1992, 406; Plotke 1995, 125–126; Woodward 1997a, 24–26). Vaikka osa uusistakin liikkeistä vetoaa erilaisiin olemuksellisiin identiteetteihin, monissa liikkeissä essentialistiset käsitykset torjutaan ja identiteetit nähdään muuttuvina ja moninaisina. Uudet liikkeet ovatkin haastaneet vanhat käsitykset kiinteistä ja olemuksellisista – esimerkiksi luokkapohjaisista tai biologisesti määräytyvistä – identiteeteistä ja tuoneet näyttämölle aiemmin näkymättömiä tai marginalisoituja identiteettejä. (Woodward 1997a, 26.)

Identiteeteistä käydyt kamppailut ja identiteettipolitiikka ovat tärkeällä sijalla myös suomalaisen ympäristöliikkeen uusimmassa aallossa, sekä ympäristöliikettäkin laajemmassa radikaaliliikkeiden vastakulttuurisessa skenessä. Miikka Pyykkönen tekee kuitenkin tärkeän tarkennuksen skenen identiteettipolitiikkaan: identiteettipolitiikkaa ei tässä yhteydessä tule ymmärtää siten, että liike puolustaisi yhtä tiettyä kiinteää ja essentialistista identiteettiä, vaan kyse siitä, että ”subjekti tai subjektit joutuvat kamppailemana omasta identiteetistään merkitsemisen pelissä – –, jossa voi olla monia osapuolia ja jota valta-asetat rakenteistavat” (Pyykkönen 2000, 87). Skenen identiteettikamppailut voi hahmottaa kahdensuuntaisina: toisaalta erilaiset valtakulttuuriset toimijat – kuten media ja viranomaiset – määrittelevät aktivistien identiteettiä ja tuottavat eroa valtaväestön ja liikkeen toimijoiden välille. Toisaalta taas identiteettimäärittelyissä on kyse aktivistien itsensä erottautumisesta valtaväestöstä, oman yhteisön rajaamisesta ja vahvistamisesta. (Pyykkönen 2002.)

Liikkeiden identiteettikamppailujen hahmottamista auttaa Johnstonin, Larañan ja Gusfieldin (1994, 12–20) tekemä analyttinen erottelu yhteiskunnallisen liikkeen identiteetin kolmeen keskenään vuorovaikutuksessa olevaan tasoon: *yksilölliseen*, *kollektiiviseen* ja *julkiseen identiteettiin*. Yksilöllinen identiteetti viittaa yksilön itseymmärrykseen, käsitykseen siitä kuka hän on. Kollektiivinen identiteetti taas viittaa

ryhmätasoon: liikkeen yhteisiin tilanteenmäärittelyihin, jaettuihin käsityksiin mm. liikkeen tavoitteista ja hyväksyttävistä keinoista. Yksilöllinen ja kollektiivinen identiteetti ovat olennaisella tavalla vuorovaikutuksessa: Liikkeen toimijan yksilöllinen identiteetti muokkautuu osaltaan vuorovaikutuksessa ryhmän kanssa, siis liikkeen kollektiivinen identiteetti merkityksineen ja arvostuksineen vaikuttaa yksilölliseen toimijaan. Toisaalta kaikki liikkeen osallistujat yksilöllisin identiteetteineen tuovat aineksia liikkeen identiteettiin, eli kollektiivinen identiteetti muokkautuu ryhmän jäsenten keskinäisessä vuorovaikutuksessa.(emt., 28). Johnston, Laraña ja Gusfield (1994, 16–17) painottavatkin, että kollektiivista identiteettiä ei pitäisi käsittää kiinteäksi ja muuttumattomaksi, vaan ennemminkin tulisi tarkastella identiteettiä prosessina, jonain voi vaihdella liikkeen elinkaaren kuluessa. Kollektiivisen identiteetin liikkuvuus ja joustavuus näkyy selkeästi uusimpien radikaaliliikkeiden tapauksessa: skenen sisällä pyritään jopa tietoisesti välttelemään monistista, totalisoivaa ja essentialistista kollektiivista identiteettiä. Skenen kollektiivinen identiteetti on ennemminkin moninainen ja vaihteleva, ja siitä voidaan neuvotella ja kiistellä myös skenen sisällä (Pyykkönen 2000, 96, 122–125).

Mediajulkisuudessa käytäviä identiteetikamppailuja ajatellen olennaisin identiteetin taso on julkinen identiteetti. Siinä missä yksilöllinen ja kollektiivinen identiteetti perustuvat yksilön tai ryhmän itsearviointiin, julkinen identiteetti viittaa ulkopuolisten vaikutukseen liikkeen identiteetin muotoutumisessa. Monet yhteiskunnalliset toimijat pyrkivät määrittelemään yhteiskunnallisia liikkeitä ja niiden identiteettiä, media etunenässä. Julkiset määrittelyt sekä kasvokkainen vuorovaikutus liikkeen ulkopuolisten kanssa vaikuttavat osaltaan liikkeen jäsenten yksilöllisiin ja kollektiiviseen identiteettiin, ja tällä taas voi olla vaikutusta liikkeen toimintaan. (Johnston, Laraña & Gusfieldin 1994, 18–19).

Julkinen identiteetti on se identiteettien taso, johon tässä työssä kiinnitetään ensisijaisesti huomiota. En siis tarkastele sitä, millainen on eläinoikeusaktivistien yksilöllinen identiteetti tai eläinoikeusliikkeen kollektiivinen identiteetti, vaan sitä, millaisia identiteettejä eläinoikeusliikkeen toimijoille mediajulkisuudessa tuotetaan – liikkeen itsensä tai erityisesti muiden toimijoiden toimesta. Koska kuitenkin julkinen identiteetti kytkeytyy olennaisesti muihin identiteetin tasoihin, ei myöskään yleisempiä kysymyksiä yhteiskunnallisten liikkeiden identiteeteistä voi välttää. Eläinoikeusliikkeenkin tapauksessa aktivistien yksilölliset identiteetit ja etenkin liikkeen kollektiivinen identiteetti vaikuttavat osaltaan siihen, millaiseksi julkinen identiteetti muotoutuu tai millaiseksi liike itse ainakin pyrkii sitä muokkaamaan.

Toisaalta taas identiteettikamppailujen seurauksena syntyvä julkinen identiteetti voi osaltaan vaikuttaa eläinaktivistien itseymmärrykseen ja välittyä tätä kautta myös toimintaan.

Eläinoikeusliikkeen, samoin kuin muiden skeneen luettavien liikkeiden, tapauksessa identiteetillä voi katsoa olevan jossain määrin erilaisen merkityksen kuin ”vanhemmissa uusissa liikkeissä”. Esimerkiksi eläinoikeusliikkeen identiteetti ei ole samalla tavalla olennaisena osana varsinaista liikkeen kamppailua kuin vaikkapa naisliikkeen, mustien kansalaisoikeusliikkeen tai homoseksuaalien seksuaalipoliittisten liikkeiden tapauksessa. Eläinoikeusliikkeessä identiteetti on erillinen itse asiakysymyksestä: liikkeen taistelussa ei ole kyse marginalisoidun ja poissuljetun identiteetin näkyväksi tekemisestä ja puolustamisesta, vaan itsestä ja identiteetistä irrallisen kysymyksen ajamisesta.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö identiteetti olisi merkityksellinen myös eläinoikeusliikkeessä. Kollektiivinen identiteetti on merkityksellinen liikkeen yhteisöllisyyden muodostajana ja yhteisten merkitysten kantajana. Mikäli itseymmärrystä liikkeessä toimimisesta pidetään yhtenä yhteiskunnallisen liikkeen tunnusmerkeistä (ks. luku 3.1.), voi sanoa, ettei liikettä ylipäättänsä voi olla olemassa ilman edes jossain määrin yhtenäistä kollektiivista identiteettiä, joka muodostaa toimijoille käsityksen toimimisesta yhdessä muiden toimijoiden kanssa yhteisen arvomaailman pohjalta ja yhteisten päämäärien vuoksi. Tutkimukseni kannalta keskeisempi julkinen identiteetti taas on merkityksellinen eläinoikeusliikkeelle ennen kaikkea välineellisen merkityksensä vuoksi. Se, minkälaisia identiteettejä eläinoikeusaktivisteille ja -liikkeelle julkisuudessa tuotetaan, vaikuttaa osaltaan siihen, miten liikkeen ajamaan asiaan suhtaudutaan: kuunnellaanko liikettä ja otetaanko sen sanomaa vakavasti vai ei. Toisaalta eläinoikeusliikkeelle tuotettu identiteetti voi osaltaan vaikuttaa myös siihen, miten yhteiskunnan kontrollikoneisto liikettä kohtelee.

Vaikka siis itse asiakysymys on eläinoikeusliikkeen tapauksessa irtautunut liikkeen identiteetistä, ei identiteetti ole merkityksettömämpi tai vähemmän kiistanalainen ja poliittinen kysymys kuin luonteeltaan selkeämmin identiteettiliikkeiksi katsottavissa liikkeissä. Tietystä mielessä voi katsoa, että mediajulkisuudessa käytävät identiteettikamppailut ovat nousseet jopa aikaisempaa keskeisempään asemaan. Tämä johtuu juuri siitä, että eläinoikeusliikkeen tapauksessa liikkeen toimijoille ei voida määrittellä mitään näennäisen essentialistista identiteettiä näiden ajaman asian tai ryhmäjäsenyyden perusteella: Uusimmassa liikeaallossa ei olla irtauduttu ainoastaan itsestään selvinä pidetyistä luokkaperustaisista identiteeteistä, vaan myös esimerkiksi

sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvista identiteeteistä. Näin ollen liikkeiden kollektiivinen identiteetti ei niinkään perustu automaattiselle jäsenyydelle jossakin ihmisryhmässä, vaan ennemminkin ”jäsenyys” jossakin ryhmässä (todellinen osallistuminen tai koettu yhteisyys ja solidaarisuus) perustuu joillekin yhteisesti jaetuille arvoille, käsityksille ja tavoitteille, joiden varaan myös identiteetti rakentuu. Näin ollen liikkeiden identiteeteistä on tullut yhä ei-essentialisempia ja häilyvämpiä, ja samalla aiempaa näkymättömämpiä ja ulkopuolisille vaikeammin hahmotettavia. Tämä on jättänyt kentän avoimeksi eri toimijoiden pyrkimyksille määrittellä liikkeiden ja aktivistien identiteettiä omien käsitystensä ja intressiensä pohjalta – siis avannut oven identiteetikamppailuille. Valtamediassa käytäviin identiteetikamppailuihin palataan luvussa 6.3.

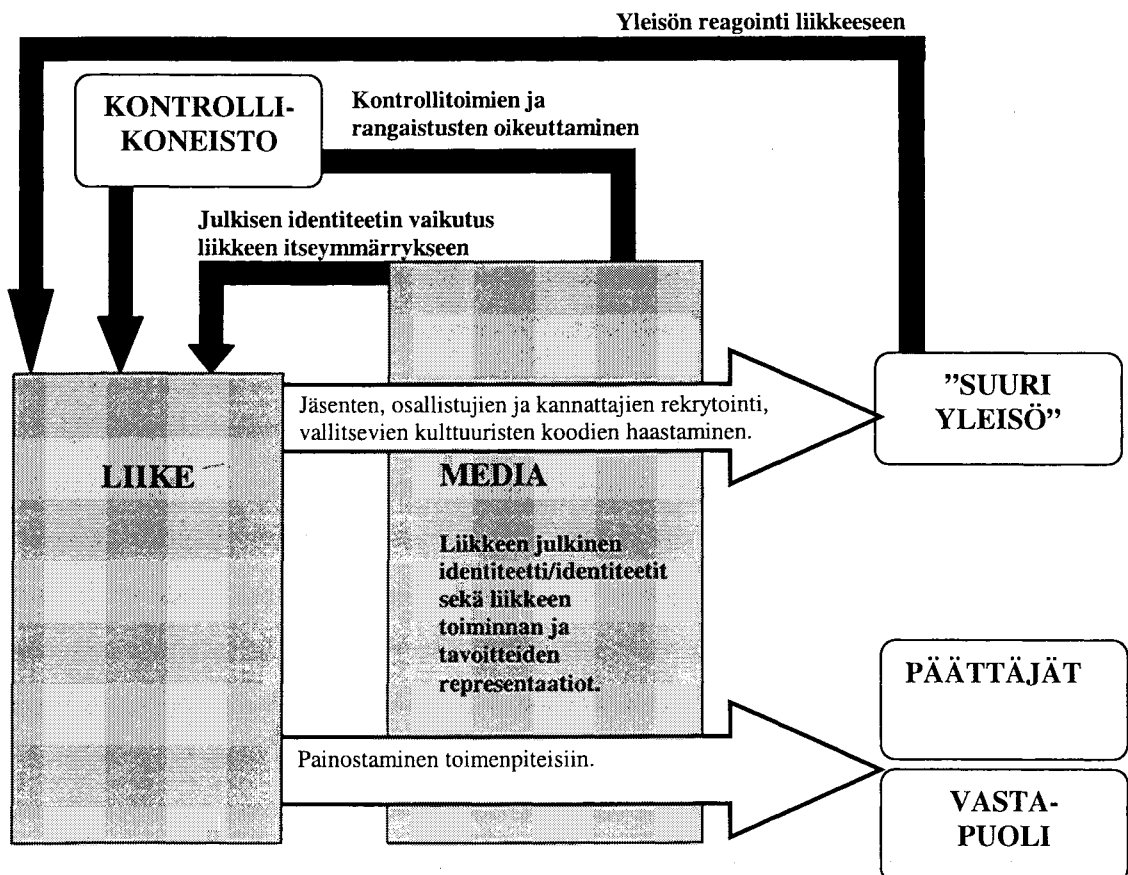
3.7 Median merkitys protestien kehittymiselle

Edellä on käsitelty sitä, miten yhteiskunnalliset liikkeet käyttävät mediajulkisuutta välineenään, ja miten identiteetikamppailut sekä laajemmat kulttuurisista merkityksistä käytävät kamppailut kytkeytyvät varsinaisista asiakysymyksistä käytävään taisteluun. Liikkeen ja median suhteella on kuitenkin myös toinen ulottuvuus: liike ei ainoastaan pyri vaikuttamaan yhteiskuntaan ja sen eri toimijoihin median vaikutuksella, vaan myös mediajulkisuus voi vaikuttaa liikkeeseen joko suoraan, tai välillisesti vaikuttamalla muiden yhteiskunnallisten toimijoiden käsityksiin liikkeestä. Liikkeen ja median suhde voidaan siis hahmottaa kaksisuuntaisena.

Media on olennainen osa sitä poliittista mahdollisuusrakennetta, jonka puitteissa liike toimii. Poliittinen mahdollisuusrakenne kokonaisuudessaan vaikuttaa yhteiskunnallisten liikkeiden syntyyn ja kehitykseen. Kuten Siisiäinen (1998, 236) toteaa, yhteiskunnallisten liikkeiden kehitys tapahtuu ”vastavuoroisena kommunikaationa hallitsevan, protestin kohteena olevan järjestelmän kanssa. Näin ollen liikkeiden kehityksen suuntaan ja niiden käyttöönsä ottamiin keinovalikoimiin vaikuttavat olennaisella tavalla poliittisen mahdollisuusrakenteen avoimuus ja herkkyys.” Mediajulkisuuden tapauksessa kyse on siitä, miten tiedotusvälineet liikkeiden julkisuuteen pääsyä ja julkisuuskuvaa kontrolloimalla ja näin liikkeitä ja niiden ajamia asioita legitimoimalla tai illegitimoimalla vaikuttavat osaltaan liikkeiden toimintaan.

Median vaikutus liikkeeseen kytkeytyy olennaisesti identiteettikysymykseen. Kuten edellä todettiin, se minkälaisia identiteettejä liikkeelle ja aktivisteille

mediajulkisuudessa tuotetaan voi vaikuttaa osaltaan liikkeen itseymmärrykseen, yksilöllisiin ja kollektiivisiin identiteetteihin. Liikkeen identiteetti taas vaikuttaa osaltaan mm. valittuihin toimintakeinoihin. Toisaalta julkiset identiteetit vaikuttavat yhteiskunnallisiin liikkeisiin myös epäsuoraan: ne vaikuttavat siihen, miten kanssaihmiset sekä yhteiskunnalliset auktoriteetit liikkeen ja aktivistit näkevät ja heitä kohtelevat. Johnstonin, Larañan ja Gusfieldin (1994, 19) mukaan median identiteettimäärittelyiden vaikutus liikkeen yksilöllisiin ja kollektiivisiin identiteetteihin onkin voimakkainta silloin, jos se kohdistuu aktivisteihin heidän arvostamiensa ja heille läheisten ihmisten välityksellä. Sillä, mitä muut tärkeinä pidetyt ihmiset liikkeestä ajattelevat voi siis olla merkitystä liikkeen identiteetin muotoutumisessa. Toisaalta taas viranomaisten ja muiden auktoriteettien käsityksillä liikkeestä voi olla toisenlaista merkitystä: ne voivat vaikuttaa konkreettisesti liikkeiden toimintamahdollisuuksiin yhteiskunnan kontrollikoneiston välityksellä. (Ks. Kuvio 2.)

KUVIO 2. Yhteiskunnallisen liikkeen ja median vuorovaikutteinen suhde: liike pyrkii vaikuttamaan yhteiskuntaan median välityksellä, mutta samalla myös mediajulkisuus vaikuttaa suoraan tai välillisesti liikkeeseen, sen itseymmärrykseen, toimintamahdollisuuksiin ja toimintakeinoihin.

Median, yhteiskunnan kontrollikoneiston ja yhteiskunnallisten liikkeiden välisiä suhteita ja mekanismeja on tutkittu lähinnä 1960- ja 70-lukujen radikalismien kontekstissa. Esimerkiksi Saksan, Suomen ja Norjan 1960- ja 70-lukujen liikehdintää ja siitä julkisuudessa luotua kuvaa tutkinut Tapani Suominen (1997; 1998) katsoo mediajulkisuuden vaikuttaneen tuon ajan protestien kehittymiseen. Saksassa keskustelun tukahduttaminen, radikaalien vihamielinen leimaaminen ja heidän esiin nostamiensa teemojen legitimoimisen kieltäminen vahvisti turhautumisreaktioita, kärjisti vastakkainasettelua ja edisti väkivallan käyttöön ottamista. Pohjoismainen sallivampi ja keskustelevampi asenne radikalismia kohtaan puolestaan ehkäisi konfliktien kärjistymistä. (Suominen 1997, 424–436.)

Erityisen perusteellinen ja valaiseva on Todd Gitlinin (1980) tutkimus 1960-luvun yhdysvaltalaisen uusvasemmistolaisen liikehdinnän ja median suhteesta. Gitlin katsoo mediajulkisuuden vaikuttaneen liikkeeseen monella tapaa: median toimintalogiikka vaikutti osaltaan liikkeen toimintakeinoihin, suuri yleisö muodosti käsityksensä liikkeestä median luomien kuvien välityksellä, ja jopa liikkeen käsitys itsestään muodostui osaksi median välityksellä. Kokonaisuudessaan median vaikutus näkyi erityisesti liikkeen hajaannuttamisessa ja polarisoinnissa, sekä protestin osittaisessa vesittämisessä: Julkisuudessa korostettiin voimakkaasti jakoa maltillisten ja radikaalien toimijoiden välillä. Radikaaleimmat ja militanteimmat toimijat marginalisoitiin ja suljettiin vähitellen pois julkisuudesta ja tilaa annettiin sen sijaan maltillisemmille, legitimoituille toimijoille, jolloin media levitti lopulta lähinnä kesytettyä ja hillittyä versiota protestista.

Median vaikutukset liikkeeseen kuitenkin vaihtelivat ajan ja liikkeen kehittymisen myötä ja olivat tätä perussuuntausta monipolvisempia. Media ei suinkaan yksinomaan kesyttänyt protestia, vaan näytteli roolia myös liikkeen radikalisoitumisessa. Välillä median ja liikkeen suhde saattoi olla symbioottinen, välillä se oli selvästi antagonistinen. (Emt., 22–24.)

Media vaikutti liikkeen radikalisoitumiseen erityisesti korostamalla liikkeen ja sen aktioiden väkivaltaisuutta. Jo ennen liikkeen radikalisoitumista siitä maalailtiin kuvaa väkivaltaisena, ratkaisua vaativana ongelmana, mikä avasi Gitlinin mukaan osaltaan tietä vallankumouksellisille näkemyksille liikkeen sisällä (emt., 183–186). Median liikkeestä luoma kuva alkoi elää omaa elämäänsä myös toisella tapaa: Se houkutteli liikkeeseen tietynlaisia toimijoita ja vaikutti näin liikkeen kehittymisen suuntaan. Vanhempi, älyllisemmin suuntautunut liikesukupolvi alkoi korvautua nuoremmalla, radikaalimmalla ja aktionistisemmin suuntautuneella sukupolvella. Tämä puolestaan

alkoi näkyä liikkeen jakautumisena ja lopulta kriisiytymisenä, jota media edelleen edesauttoi korostamalla voimakkaasti liikkeen sisäisiä ristiriitoja ja jakolinjoja, ja luokittelemalla liikettä legitiimeihin toimijoihin ja militantteihin ”ääriaktivisteihin”, joihin lyötiin kommunismin ja väkivaltaisuuden leima. (Emt., 30–31, 109–110, 127–139.)

Myös toiminnan räväkkyyttä korostavat uutisarvostukset vaikuttivat osaltaan liikkeen toimintatapojen radikalisoitumiseen. Vaikka militanttimman toiminnan taustalla vaikutti turhautuminen loputtomalta näyttävään Vietnamin sotaan ja liikkeen voimattomuuteen sen edessä, toiminnan militanttius ja mahtipontisuus olivat myös keinoja ylittää aina vain korkeammalle noussut uutiskynnys. Jos rauhallinen mielenosoitus pääsi uutisiin vielä 1960-luvun puolivälissä, tarvittiin vuonna 1968 jo kyynelkaasua ja verisiä yhteenottoja median huomion saamiseksi. Varmimmin uutisiin ylsivät värikkäimmät, omituisimmat, väkivaltaisimmat ja järkyttävimmät tapahtumat, toimijat ja teot. Niinpä liikkeen julkisuuskuvaa alkoivat hallita militanteimmat ja teatraalisimmat aktivistit – ja poliisi. Samalla uusvasemmistolaisen liikkeen ydin eristi itsensä muusta yhteiskunnasta kasvavasta sodanvastustuksesta huolimatta. (Emt., 180–183.) Mediajulkisuus vaikutti myös laajemmin yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja konfliktin kärjistymiseen. Median vasemmistolaisradikalismista luoma väkivaltainen kuva edesauttoi yhteiskunnan polarisoitumista: se mobilisoi oikeiston nousemaan vasemmistoradikalismia vastaan ja oikeutti kontrollikoneiston repressiiviset toimet radikaaleja kohtaan (emt., 127, 181–196).

Toisaalta sodanvastaisten asenteiden levitessä 1960-luvun lopulla jopa poliittisten ja taloudellisten eliittien keskuuteen alkoi media tarkoituksellisesti nostaa esiin maltillisia sodanvastustajia. Militanteiksi katsotut toimijat ja aktiot joutuivat mediassa pannaan, sen sijaan media suhtautui suopeasti uudempiin toimijoihin, jotka näyttivät siisteiltä, puhuivat ja toimivat maltillisesti ja nauttivat vaikutusvaltaisten henkilöiden tukea. Liikkeen polarisointi siis korostui entisestään: media korosti radikaalien ja maltillisten välistä konfliktia ja esitti nyt maltilliset uutena ja erilaisena vaihtoehtona muulle sodanvastaiselle liikkeelle. Kilpailu parrasvaloista antoi puolestaan uuden sysäyksen militanteille toimijoille radikalisoida toimintaansa uutiskynnyksen ylittämiseksi. (Emt., 205–232.)

Gitlinin tutkimus siis näyttäisi tukevan käsitystä julkisen identiteetin merkityksestä liikkeen kehittymiselle: negatiivinen, väkivaltainen julkinen identiteetti voi edesauttaa liikkeen kehitystä militantimpaan suuntaan, eristää liikkeen muusta yhteiskunnasta ja oikeuttaa samalla yhteiskunnan repressiiviset toimet. Toisaalta identiteetti ei ole ainoa

mekanismi, jonka välityksellä media liikkeeseen vaikuttaa: myös median uutisarvostukset voivat ohjata toimintaa kohti entistä radikaalimpia ja näyttävämpiä aktioita. Pahimmillaan seurauksena voi siis olla eräänlainen väkivaltaistumisen spiraali, jossa liikkeen ja median vuorovaikutus vähitellen eskaloi väkivaltaa.

Juuri väkivaltaisuuden korostaminen näyttää olevan yleisemminkin tyypillistä yhteiskunnallisten liikkeiden ja yksittäisten protestiaktioiden, kuten mielenosoitusten uutisoinnin yhteydessä (ks. esim. Halloran, Elliot & Murdoch 1970; Murdoch 1973; Tuomaala 2001). Kyse ei välttämättä edes ole median tarkoituksellisesta pyrkimyksestä leimata liikettä tai protestia – vaikka sekin on mahdollista – vaan rutiininomaisista työkäytännöistä, stereotypisistä tulkintakehyksistä sekä uutisarvostuksista. Koska uutisarvoista on se, mikä on negatiivista, traagista, dramaattista jne., toimittajilla on tapana suurennella tapahtuman näitä elementtejä lisätäkseen sen arvoa (Hall ym. 1978, 53–54).

Toinen keskeinen strategia, jolla yhteiskunnallisten liikkeiden tai satunnaisempien protestien tukahduttamispyrkimyksiä voidaan pyrkiä oikeuttamaan on *kriminalisointi*, ”rikollisen leiman liittäminen niiden ryhmien toimintaan, joita auktoriteetit katsovat tarpeelliseksi kontrolloida”. (Hall ym. 1978, 188–189.) Vallitsevia näkemyksiä vastaan asettuvia yhteiskunnallisia liikkeitä käsitelläänkin julkisuudessa lähes rutiininomaisesti rikoksina, rikosuutisen kehyksessä (Gitlin 1980, 28). Kriminalisointi piilottaa konfliktien poliittisen tai taloudellisen luonteen ja ratkaisee näin niihin liittyvän moniselitteisyyden: siinä missä poliittiset kysymykset ovat kaksiteräisiä, rikoskysymykset ovat yksinkertaisia ja selviä. Kriminalisoinnilla voidaan legitimoida kovat otteet ja oikeudelliset toimet, ja näin se on keskeinen sosiaalisen kontrollin väline. (Hall ym. 1978, 188–189.)

Yhteiskunnan kovilla kontrollitoimilla puolestaan voi taas olla seurauksia protestin kehittymiselle. Esimerkiksi Saksan ja Italian 1970-luvun yhteiskunnallista liikehdintää ja poliittista terrorismia tutkineen Della Portan (1995) mukaan yhteiskunnan radikaaleihin kohdistama kova linja ja repressiiviset strategiat näyttivät johtavan rauhallisten massaprotestien vähenemiseen ja radikaalimpiin toimintakeinoihin. Protestoijia erittäin kovaotteisesti kohdelleessa Italiassa liikehdintä radikalisoitui enemmän kuin Saksassa, jossa protesteja käsiteltiin ”pehmeämmin”. Kummassakin maassa liikehdinnän äärimmäiset elementit vahvistuivat maltillisempien kustannuksella juuri silloin, kun yhteiskunnan repressiiviset toimet olivat voimakkaimmillaan.

Suomessa eläinoikeusliikkeestä ja -aktivisteista on valtajulkisuudessa puhuttu alusta alkaen mm. ääri liikkeenä, terrorismina ja terroristeina tai rikollisina. Ei olekaan ihme,

että tutkijat ovat pohtineet eläinoikeusliikkeestä käydyn keskustelun yhteydessä sitä, mitä voi seurata, jos liikkeeltä kiistetään täysin legitimitetti ja kieltäydytään keskustelemasta sen esiin nostamista asioista. On pelätty, että jos eläinoikeusliikkeeltä tukitaan kaikki vaikutus- ja vuorovaikutuskanavat ja suljetaan liike yhteiskunnan ulkopuolelle määrittelemällä sen toiminta yksiselitteisesti ”terrorismiksi”, tämä saattaisi johtaa maanalaisen toiminnan ja koviin otteiden yleistymiseen. (Esim. Siisiäinen 1998; *Tyyntä myrskyn edellä?*, Keskisuomalainen 6.7.1997; ks. myös Suominen 1998.)

On kuitenkin syytä pitää myös mielessä, että vaikka medialla osana laajempaa poliittista mahdollisuusrakennetta epäilemättä on osansa protestien kehittämisessä, on median nimenomaista vaikutusta käytännössä mahdotonta näyttää toteen, saatikka arvioida vaikutuksen suuruutta ja niitä täsmällisiä mekanismeja, joilla media protesteihin vaikuttaa. Yhteiskunnallisten liikkeiden ja protestien kehitykseen vaikuttavat myös lukuisat muut seikat, niin ulkoiset kuin liikkeiden sisäiseen dynamiikkaan liittyvätkin, eikä näiden eri- tai samansuuntaisesti vaikuttavien tekijöiden vaikutusta ole mitenkään mahdollista eristää toisistaan ja mitata.

On myös syytä muistaa, että yhteiskunnalliset liikkeet ovat aina historiallisia ilmiöitä: tietyn ajan ja yhteiskunnallis-kulttuurisen kontekstin tuotoksia. Se, että repressiiviset toimet ja radikaalien sulkeminen legitimiin keskustelun ulkopuolelle edesauttoivat terrorismin käyttöön ottoa 1970-luvun Saksassa tai Italiassa, ei merkitse sitä, että sama automaattisesti tapahtuisi 2000-luvun Suomessa. Pahimmillaan spekulointi jonkin liikkeen ”väistämättömällä” kehityksellä ja odotettavissa olevalla radikalisoitumisella tuokin vain oman lisänsä liikkeen marginalisointiin ja demonisointiin, ja voi siis olla osaltaan vaikuttamassa kehityksen suuntaan.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö julkisuuden merkitystä yhteiskunnallisten protestien – tässä tapauksessa eläinoikeusliikkeen – kehitykselle olisi syytä pohtia. Kuten edellä on todettu, valtamedia on keskeisin julkisen keskustelun arena, jonka kautta eläinoikeusliike voi joko saada ääntään kuuluviin ja tuoda tavoitteitaan laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun – tai jonka kautta liike voidaan sulkea keskustelun ulkopuolelle ja leimata arveluttavaksi, ”yhteiskuntakelvottomaksi” ilmiöksi. Näin ollen on todennäköistä, että julkisuudella on ainakin jonkinasteista vaikutusta eläinoikeusliikkeen toimintatapoihin ja protestin kehityksen suuntaan: siihen kärjistyykö konflikti ja kovenevatko toimintakeinot, vai tulee eläinoikeusliikkeestä legitimi yhteiskunnallisen keskustelun osanottaja ja eläinoikeuskysymyksestä ympäristökysymyksen tapaan vakavasti otettu yhteiskunnallinen kysymys ja keskustelunaihe.

4 SUOMALAINEN ELÄINOIKEUSLIIKE

Edellä on tarkasteltu yleisemmällä tasolla yhteiskunnallisiin liikkeisiin ja liikkeiden ja julkisuuden väliseen suhteeseen liittyvää problematiikkaa, sekä eläinoikeusliikettä yhteiskunnallisten liikkeiden analyyttisten määritelmien näkökulmasta. Tässä luvussa tarkastelu siirtyy konkreettisemmalle, empiiriselle tasolle. Tarkoituksena on hahmotella lyhyesti suomalaisen eläinoikeusliikkeen kuvaa: sen syntyä, eläinoikeusliikkeen toimijoita, aatteellis-filosofista perustaa ja toimintakulttuuria. Tarkastelen myös lyhyesti suomalaisen eläinoikeusliikkeen suhdetta ulkomaisiin eläinoikeusliikkeisiin sekä eläinoikeusliikkeen ja median suhdetta.

4.1 Suomalaisen eläinoikeusliikkeen synty

Eläinoikeusliike on Suomen yhteiskunnallisten liikkeiden kentällä sangen uusi tulokas. Yhdyn Panu Luukan (1998, 51) tulkintaan siitä, että varsinaiseksi yhteiskunnalliseksi liikkeeksi se muotoutui vasta vuonna 1995. Aiemminkin Suomessa toki oli yksittäisiä toimijoita, jotka olivat omaksuneet eläinoikeusajattelun, toteuttivat periaatteitaan esimerkiksi omien elämäntapojensa tasolla ja levittivät tietoa eläinoikeuskysymyksistä. Eläinoikeusasia oli ollut esillä mm. Suomen punk anarko yhdistyksen, SPAY:n toiminnassa (Luukka 1998, 48–49) ja muutenkin punk-alakulttuurin sisällä.

Näkyvämpääkin toimintaa esiintyi jo 1990-luvun alkupuoliskolla ennen tarhaiskujen alkamista ja Oikeutta eläimille -järjestön perustamista. Esimerkiksi Vantaan turkishuutokaupoissa oli osoitettu mieltä niin PETA:n (People for Ethical Treatment of Animals), Animalian kuin ”Turkiseläinten puolesta” -nimisen ryhmittymänkin nimissä. Myös laittomia toimintamuotoja esiintyi jo ennen toukokuun 1995 ”kettutyttö”-kohua.¹⁶

¹⁶ Yksittäisiä turkisliikkeisiin kohdistuvia iskuja oli tapahtunut jo 1980-luvun puolella, ja järjestelmällisempääkin turkisliikesabotaasia esiintyi jo vuonna 1993 pääkaupunkiseudulla. Vuonna 1994 sabotaasit levisivät myös muihin kaupunkeihin. (Purmonen 1998, 258–261.) Ilta-Sanomat kertoi keväällä 1995 turkisalalle aiheutetun parin edellisen vuoden aikana jo 1,5 miljoonan markan vahingot niin lasin rikkomisella kuin ovien liimaamisellakin (*Turkkialalle aiheutettu jo 1,5 miljoonan vahingot*, 12.5.1995).

Luukan haastattelemat eläinaktivistit itse kuvaavat kuitenkin 1990-luvun alun ensimmäisiä turkisliikkeisiin kohdistuneita ilkeivallantekoja väheksyvästi ”yksittäisten ’punkkareiden’ tekosiksi” (Luukka 1998, 49).

Eläinoikeusliikkeen alkutaipaleen merkkipaaluina voitaneen pitää Oikeutta eläimille -järjestön (OE) perustamista huhtikuussa 1995, sekä toukokuun 1995 lopussa Pohjanmaalla tehtyjä kettujen vapautuksia, joilla kummallakin oli oma vaikutuksensa liikkeen syntyyn.

Monet Oikeutta eläimille -järjestöä perustamassa olleista nuorista olivat aiemmin ajaneet eläinten asiaa mm. Animaliaassa tai eläinsuojeluyhdistyksissä. Vaikka nuoret aktivistit katsoivat tavallisten eläinsuojeluyhdistysten tekevän tärkeää työtä sinänsä, niiden lobbaukseen keskittyvät toimintakeinot ja tavoitteet koettiin liian maltillisiksi, jäykiksi ja kompromissihakuisiksi (Tuomivaara 1998b, 29–34; Tuomivaara & Purmonen 1996, 154). Uuden eläinten etuja ajavan liikkeen perustamista pohtimaan kokoontuneet nuoret kokivat tarvetta ryhtyä toimimaan eläinten oikeuksien puolesta tavalla, joka tekisi eläinten asemasta ”päivänpolttavan aiheen”. Eläinten oikeudet haluttiin tuoda ”ihmisten silmien eteen, kaduille ja julkiseen keskusteluun”. Suunnitelmissa oli tuolloin mm. mielenosoitusten ja tempausten järjestäminen ja infopöydän pitäminen. (Tuomivaara 1998b, 29.)

Suuren yleisön tietoisuuteen eläinoikeusliike nousi kuitenkin vasta toukokuun 1995 lopussa Pohjanmaan kettujen vapautusten myötä. Myös Oikeutta eläimille -järjestö sai julkisuutta tarhaiskujen jälkimainingeissa kieltäytyessään perinteisistä eläinsuojeluyhdistyksistä poiketen tuomitsemasta laittomia iskuja ja tarjoten sen sijaan ymmärrystä iskuille tai ainakin niiden motiiveille. Näin järjestö leimautui alusta alkaen radikaaliksi ja joutui toimintataipaleensa aikana toistuvasti selittelemään suhdettaan laittomaan toimintaan ja iskujen tekijöihin.

Tulkintani mukaan Oikeutta eläimille -järjestön (OE) perustaminen oli ratkaisevaa eläinoikeusliikkeen synnylle, sillä vasta se avasi eläinoikeusasiasta kiinnostuneille selkeän kanavan järjestäytyneeseen kollektiiviseen toimintaan ja aikaisempaa laajempaan yhteydenpitoon samat näkemykset ja tavoitteet jakavien ihmisten kanssa. Näin se mahdollisti eläinoikeusasiaa ajaville kokemuksen toiminnasta osana laajempaa kollektiivisen toiminnan verkostoa, *liikettä*, ja antoi mahdollisuuden identifioida itsensä juuri *eläinaktivistiksi*, eläinoikeusliikkeen toimijaksi, erotuksena niin eläinsuojelijoihin, alakulttuuripiireihin kuin jo olemassa oleviin ”yhden asian liikkeisiin”.

Toisaalta tämän kollektiivisen kokemuksen syntyminen tuskin olisi ollut mahdollista ainakaan niin laajasti ja nopeasti, elleivät Pohjanmaan turkisiskut olisi pian OE:n

perustamisen jälkeen suunnanneet valtamedian huomiota nousevaan aatteeseen ja liikkeeseen. Mediajulkisuuden välityksellä tieto Oikeutta eläimille -järjestöstä ja Eläinten vapautusrintamasta tavoitti nopeasti nekin asiasta kiinnostuneet, joita henkilökohtaisten kaverisuhteiden verkostot eivät olisi saavuttaneet. Muuten liike olisi kenties jäänyt vain pääkaupunkiseudun tai eteläisen Suomen ilmiöksi ja vetänyt mukaansa jo ennestään muussa ruohonjuuritason toiminnassa aktivoituneita ihmisiä.

4.2 Eläinoikeusliike maailmalla

Suomeen eläinoikeusliike syntyi selvästi myöhemmin kuin edelläkävijämaihin. Keskustelu eläinten oikeuksista – tai eläinten *vapautuksesta*¹⁷ – alkoi heräillä maailmalla jo 1970-luvun loppupuolella australialaisen Peter Singerin vuonna 1975 julkaistun *Animal Liberation, A New Ethics for our Treatment of Animals* -kirjan vauhdittamana. Lisää pontta uuden liikkeen synnylle antoi yhdysvaltalaisen Tom Reganin vuonna 1983 julkaistu kirja *The Case for Animal Rights* (Singeristä ja Reganista ks. luku 4.6).

Eläinoikeustoiminnassa Iso-Britannia on toiminut edelläkävijänä ja tiennäyttäjänä muiden maiden eläinoikeustoiminnalle. Siellä modernin eläinoikeusliikkeen piirteitä esiintyi jo 1960-luvulla metsästyksen häirintää (*hunt sabotage*) harjoittaneessa Hunt Saboteurs Associationissa (Finsen & Finsen 1994, 64). Metsästyksen (erityisesti ketunmetsästyksen) sabotointi on myöhemminkin säilyttänyt keskeisen aseman brittiläisten eläinaktivistien toiminnassa.

1970-luvulla toiminta alkoi radikalisoitua Englannissa Laittomat keinot otettiin käyttöön ja iskut kohdistuivat nyt metsästyksen lisäksi myös muihin eläimiä hyväksikäyttäviin kohteisiin. Animal Liberation Front, ALF, syntyi vuonna 1976, ja se alkoi kohdistaa iskuja koe-eläinlaboratorioihin ja koe-eläinkasvattajien tiloihin kiihtyvällä tahdilla. (Ks. esim. Finsen & Finsen 1994; Purmonen 1998, 255–258.)

Myös Yhdysvalloissa eläinoikeusliike heräsi 1970-luvun puolivälissä. Huomio kohdistui aluksi eläinkokeisiin. Ensimmäisten laillisten kampanjoitten perässä alkoi

¹⁷ Suomessa eläinten ”vapautus” yhdistetään lähinnä Eläinten vapautusrintaman toimintaan, mutta englanninkielisissä maissa puhutaan yleisemmin eläintenvapautusliikkeestä (*animal liberation movement*) kuin eläinoikeusliikkeestä (*animal rights movement*), kun tarkoitetaan eläinsuojelusta (*animal welfare*) eroavaa radikaalimpaa, sekä laillisia että laittomia keinoja käyttävää ruohonjuuritason toimintaa eläinten oikeuksien puolesta (ks. esim. Scarce 1990, 116). Selkeyden vuoksi puhun kuitenkin Britannian ja USA:nkin tapauksessa eläinoikeusliikkeestä.

myös Animal Liberation Frontin nimissä harjoitettu laitton toiminta vuonna 1979. Sittemmin Yhdysvaltoihin on syntynyt useita niin laillisin ja avoimin keinoin toimivia eläinoikeusjärjestöjä, kuten PETA, kuin laitonta suoraa toimintaa harjoittavia ryhmiäkin, ja toiminnan skaala on laajentunut eläinkokeiden vastustamisesta myös mm. maatalouden tehoeläintuotannon, turkisten ja eläinten huvittelukäytön vastustamiseen. (Ks. esim. Scarce 1990, 118–132.)

ALF:n mallin mukainen toiminta on sittemmin levinnyt myös eri puolille Eurooppaa. Laittoman suoran toiminnan iskuja on tehty mm. Saksassa, Itävallassa, Hollannissa, Norjassa sekä Ruotsissa, jossa Djurens Befrielse Front syntyi jo vuonna 1985. Iskut eivät ole rajoittuneet ainoastaan läntiseen Eurooppaan, vaan vastaavanlaista toimintaa on nähty myös Itä-Euroopan maissa. Laittoman toiminnan lisäksi Euroopan maissa ovat toki aktivoituneet myös laillisissa menetelmissä pitäytyvät kansainväliset ja kansalliset eläinoikeusjärjestöt ja -ryhmittymät.

Erityisesti Englannissa eläinoikeusliikkeen otteet ovat koventuneet vielä Animal Liberation Frontistakin, joka hyväksyy materian vahingoittamisen ja eläinten vapauttamisen, mutta sanoutuu irti ihmisten ja eläinten vahingoittamisesta. Vuonna 1982 aktivoitunut Animal Rights Militia (ARM) on mm. lähettänyt kirjepommeja eläinkokeita tekeville lääkäreille. Samalla nimellä on toimittu myös Kanadassa. Väkivaltaisia menetelmiä, kuten kirjepommeja ja kirjeansoja on käyttänyt myös ARM:ääkin radikaalimpi Justice Department. Eläinoikeuskamppailun ainoat kuolonuhrit ovat kuitenkin tähän saakka olleet aktivisteja. (Ks. esim. Luukka 1998, 46; *Eläinten vapautusrintama Britanniassa* – –, Helsingin Sanomat 8.2.1998.) Äärimmäisiin keinoihin turvautuneiden ryhmittymien vastapainona Englannissa on toisaalta myös laajapohjainen laillisin keinoin kampanjoiva eläinliike, jonka aktivistien ikähaitari on huomattavan laaja.

Kuten monien muiden yhteiskunnallisten liikkeiden, myös eläinoikeusliikkeen tapauksessa ulkomaiset esimerkit ovat toimineet innoittajana ja esikuvana suomalaiselle liikehdinnälle – niin laittomia keinoja käyttäville kuin laillisessa ja avoimessa toiminnassa pitäytyville eläinaktivisteille. Erityisen selvää on ALF:n ja sen suomalaisen vastineen, Eläinten vapautusrintaman (EVR), vastaavuus. Toimintatapoja ei ole kuitenkaan kopioitu ulkomailta Suomeen sellaisenaan, vaan maan oloihin ja toimintakulttuuriin jossain määrin mukauttaen. Esimerkiksi metsästyksen sabotointia ei ole esiintynyt Suomessa satunnaisia hirvilavojen kaatoja lukuun ottamatta mm. siksi, että brittiläisten metsästyksensabotoijien menetelmät eivät sellaisinaan soveltuisi

harrastajaprofiililtaan¹⁸ ja menetelmiltään brittiläisestä ajokoirametsästyksestä poikkeavan suomalaisen metsästyksen häirintään.

Suomalaisen eläinoikeusliikkeen radikaaleinkaan siipi ei myöskään ole missään vaiheessa kopioinut ulkomailta kaikkein radikaaleimpia toimintamenetelmiä, joissa ollaan valmiit tarkoituksellisesti vahingoittamaan ihmisiä. Tappouhkauksia voimakkaita tunteita herättänyt eläinoikeuskysymys on kylläkin tuottanut pariin otteeseen – puolin ja toisin. Suurin osa suomalaisesta eläinoikeusliikkeestä ei kuitenkaan hyväksy sen enempää väkivallan käyttöä, kuin sillä uhkaamista.

4.3 Miksi eläimet ja miksi 1990-luvulla?

Kollektiivista toimintaa ja yhteiskunnallisten liikkeiden syntyä on yhteiskuntatieteissä selitetty eri selitysmallein ja teoriain, viittaamalla milloin tuotannollis-rakenteellisiin, milloin kulttuuris-symbolisiin tekijöihin (ks. esim. Siisiäinen 1992a; 1992b). Tässä en pyri tarkastelemaan yleisemmällä tasolla syitä uuden radikalismien aallon nousuun 1990-luvun puolivälissä, vaan pohdin nimenomaan *eläinkysymyksen* nousemista protestitoiminnan agendalle. Miksi eläinoikeusliike syntyi Suomessa juuri 1990-luvulla – selvästi jälkijunassa muun muassa Britanniaan ja Yhdysvaltoihin nähden? Tai toisinpäin: miksi radikalisoituvaa nuorison osaa kosketti 1990-luvulla juuri eläinoikeuskysymys?

Eläinkysymys näyttäisi olevan vahvasti sukupolvisidonnainen kysymys. Eläinsuojelumuonteiset asenteet ja kasvissyönnönty ovat yleistyneet nimenomaan nuorten joukossa. Anu Parikan (1998) noin 400:lle eri puolilla Suomea asuvalle nuorelle tekemässä kyselytutkimuksessa nuoret kannattivat eläinsuojelua ja eläinten oikeuksia erittäin voimakkaasti: etenkin turkistarhausta ja eläinkokeita vastustettiin, sen sijaan

¹⁸ Suomessa metsästys on sängen suuren väestönosan (lähinnä miesten, vain vajaa 3 % metsästäjistä on naisia) harrastus. Metsästäjien keskusjärjestön mukaan Suomessa on noin 300 000 eri ikäryhmiin ja sosiaaliluokkiin kuuluvaa metsästäjää. Väkilukuun suhteutettuna metsästäjiä on enemmän kuin missään muussa Euroopan maassa, 6 % maan väkiluvusta. (Metsästäjien keskusjärjestö 2002.) Britanniassa taas erityisesti ketunmetsästys on leimautunut eliitin veriurheiluksi, jota enemmistö kansalaisista useiden kyselytutkimusten mukaan vastustaa ja toivoo lopetettavaksi (ks. esim. *Public back hunt ban* – –, BBC News 15.6.2001; *Lords reject fox hunt ban*, The Age 28.3.2001). Ketun ajokoirametsästyksen kieltoa Englannissa ja Walesissa onkin yritetty ajaa labour-puolueen johdolla läpi Britannian parlamentissa. Alahuone hyväksyi jo ketunmetsästyskiellon alkuvuodesta 2001, mutta ylähuone hylkäsi lakiesityksen maaliskuussa 2001. Asia tulee jälleen uuden parlamentin käsiteltäväksi 18.3.2002. Skotlannin parlamentti hyväksyi ketun ajokoirametsästyksen kiellon 13.2.2002, joskin lakia on kritisoitu porsaanreikiä sisältäväksi ja tulkinnanvaraiseksi (ks. esim. *Only the lawyers will benefit from* – –, The Daily Telegraph 13.2.2002; *Fox-hunting ban passed*, BBC News 13.2.2002).

eläinten käyttöä maataloudessa ei nähty samalla tavalla ongelmallisena¹⁹. Nuorista reilut kaksi kolmannesta katsoi eläinsuojelujattelon mukaisesti, että eläimillä on oikeus tulla hyvin kohdelluiksi, vaikka ihmiset saavatkin hyödyntää niitä. Myös radikaalimman, eläinten täydellistä vapautta puolustavan kannan takana oli peräti reilu viidennes nuorista. Vain kaksi prosenttia katsoi, ettei eläimille kuulu oikeuksia lainkaan. (Emt., 87.) Toisaalta taas radikaaliin eläinaktivismiin suhtaudutaan nuortenkin keskuudessa varauksellisesti: valtaosa nuorista ei hyväksy esimerkiksi turkistarhaiskuja (Nuorisobarometri 2/1998; Parikka 1998, 97–99)²⁰.

Eläinoikeusliikkeelle ja eläinkysymyksen vetovoimaisuudelle nuorten keskuudessa on tarjottu monenlaisia selityksiä niin arkisissa keskusteluissa kuin tieteellisemmälläkin foorumeilla. Eläinoikeusliikkeen nousu on yhdistetty muun muassa yhteiskunnan urbanisoitumiseen, keskittyyhän eläinaktivismi Suomessa erityisesti etelän suurempiin kaupunkeihin (ks. luku 4.4). Ruohonjuuritason radikaalin eläinaktivismiin vetovoimaisuuden selitykseksi on tarjottu myös nuorten syrjäytymistä ja turhautumista, sekä luottamuksen menettämistä parlamentaariseen vaikuttamiseen ja perinteiseen puoluepolitiikkaan.

Näistä yleisluontoisista selityksistä osa näyttää todellakin kytkeytyvän tietyn nuorison osan aktivoitumiseen ja radikalisoitumiseen: aktivistit itse korostavat esimerkiksi kriittistä suhtautumistaan parlamentaariseen vaikuttamiseen ja perinteiseen politiikkaan (ks. luku 4.4.), jolloin on luonnollista, että toimintavaihtoehtoja haetaan erilaisesta ruohonjuuritason vaikuttamisesta ja suoran demokratian visioista. Toisaalta tällaiset tekijät eivät pysty selittämään radikaalia liikehdintää tyhjentävästi. Pettymys perinteisiin poliittisiin instituutioihin voisi johtaa myös toisenlaisiin reaktioihin – onhan monen politiikkaan uskonsa menettäneen vastaus ennemminkin passiivisuus kuin

¹⁹ Vastanneista 400:sta pääsääntöisesti 16–18-vuotiaasta nuoresta vain reilu kymmenesosa sallisi eläinkokeitten jatkamisen nykyisellään, kun taas 28 % lopettaisi kokeet kokonaan ja 51 % rajoittaisi kokeita. Tytöistä yli 40 % kieltäisi eläinkokeet täysin (Parikka 1998, 53–57.) Turkistarhauksen taas lakkauttaisi kolmannes nuorista: tytöistä yli puolet ja pojista vajaa viidennes. Ennallaan tarhausta jatkaisi vain kuusi prosenttia tytöistä ja kolmannes pojista. (Emt. 64–69.) Sen sijaan lähes kolmannes vastaajista ei nähty nykyisen kaltaista maataloutta ongelmallisena eläinten kannalta. Peräti 40 prosenttia vastaajista ei ollut muodostanut asiasta mielipidettä. (Emt., 76–78.)

²⁰ Nuorisobarometrikyselyyn vastanneista 15–29-vuotiaista 73 % ei hyväksynyt turkistarhoille tehtäviä iskuja lainkaan. Naiset suhtautuivat jonkin verran miehiä myönteisemmin: naisista 12 % oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteen ”on hyväksyttävää tehdä iskuja turkistarhoille” kanssa, miehistä vain 8 % Iskujen hyväksyjä löytyi eniten nuorimman ikäryhmän, 15–19-vuotiaiden keskuudesta. (Nuorisobarometri 2/1998) Parikan tutkimuksessa suhtautuminen eri tyyppisiin laittomiin keinoihin vaihteli: eläinten vapautuksiin suhtauduttiin myönteisimmin, materiaalisien vahingon aiheuttamiseen, uhkailuihin ja väkivaltaan kielteisimmin. Kaikissa tapauksissa suurin osa nuorista ei hyväksynyt laitonta toimintaa. (Parikka 1998, 97–99.)

barrikadeille nousu. Ennen kaikkea tämänkaltaiset selitykset eivät pysty selittämään juuri *eläinoikeuskysymyksen* merkitystä uusimmassa radikalismien aallossa.

Osa edellä mainituista selityksistä taas näyttää tutkimusten perusteella osuvan selvästi harhaan. Uusimman eläin- ja ympäristöliikkeen aallon toimijoista tehty selvitys ei tue käsitystä syrjäytyneistä nuorista: esimerkiksi työttömyys on uusimmassa liikeaallossa keskimääräistä vähäisempää, ja suurin osa aktivisteista on sen sijaan lukiolaisia tai yliopisto-opiskelijoita, jotka suuntautuvat koulutuksessaan erityisesti luonnontieteellisille ja yhteiskunnallisille aloille ja ovat aktiivisia muissakin yhteiskunnallisissa kysymyksissä, kuin vain eläinoikeusasiassa (Konttinen 2002).

Olenkin taipuvainen yhtymään Pertti Lappalaisen (2000, 20–21) näkemykseen, jonka mukaan rakenteellinen selitysmalli on riittämätön eläinliikkeen synnyn analysoimisessa: nuorisotyöttömyyden tai turhautumisen kaltaisten yleisten syiden osuudesta eläinliikkeen taustalla voidaan esittää korkeintaan arvailuja, ja liikettä selitettäessä tulisi ennemminkin tukeutua aitoon empiriaan, eli aktivistien itsensä toiminnalleen antamiin merkityksiin ja perusteluihin. Lappalainen katsoo, että ”liikehdintää on motivoinut aito ongelma, johon nuoret ovat perehtyneet: eläinten kohtelussa on todellakin parantamisen varaa ja eläinten huonontuneeseen asemaan on kiinnitetty vain marginaalista huomiota” (Lappalainen 2000, 20–21).

Itse painottaisin kuitenkin, että pelkkä asiointila, eläinten huono asema, ei vielä riitä tekemään asiasta yhteiskunnallista ongelmaa ja poliittista kysymystä. Kuten toisaalla tässä työssä todetaan (ks. luvut 2.1.2. ja 6.4.), yhteiskunnallisissa ongelmissa kyse on aina myös määrittelykamppailuista: siitä, mitkä asiointilat ja kysymykset tehdään näkyviksi konstruoimalla ne ongelmiksi. Eläinoikeusongelman tarkastelun voikin nähdäkseni jakaa kahtia: kyse on toisaalta eläinten asemasta ja siinä tapahtuneista muutoksista, toisaalta niistä yhteiskunnallis-kulttuurisista, elämäntavallisista ja maailmankatsomuksellisista tekijöistä, jotka mahdollistava eläinkysymyksen merkityksellistämisen eettiseksi ja yhteiskunnalliseksi ongelmaksi.

Eläinasian nousua juuri 1900-luvun lopulla voi selittää osaltaan juuri eläinten kohtelussa tapahtuneilla todellisilla muutoksilla. Eläinkysymys on erityisen politisoitunut teollistuneissa länsimaissa²¹, joissa eläinten hyväksikäyttö on viety kaikkein pisimmälle. Eläinoikeusliikkeen huomion keskiössä on nimenomaan tehoeläintuotanto, ja kritiikki kohdistuu erityisesti tapaan, jolla eläimiä esineellistetään

²¹ Myös esimerkiksi aasialaisessa kulttuurissa esiintyy kasvissyöntiä ja erilaisia eläinten käyttämistä, tappamista ja vahingoittamista sääteleviä rajoituksia, mutta tällöin kyse on ensisijaisesti uskonnollis-moraalisesta vakaumuksesta ja sen mukaisista normeista ja tabuista.

ja välineellistetään; kohdellaan välineinä, raaka-aineena ja koneina (esim. Tuomivaara & Purmonen 1996, 155–156; Tuomivaara 1998b, 54, 70.) Eläinkysymyksen ajankohtaisuutta Suomessa selittääkin erityisesti Euroopan unionin jäsenyyden entisestään kiihdyttämä maatalouden voimakas murros: pienimuotoisista perheviljelmistä on pääsääntöisesti siirrytty yhä suurempiin tilakokoihin ja tehokkaampiin massatuotantomenetelmiin. Suomen eläinoikeusliikkeessä sen alkutaipaleelta saakka toiminut Salla Tuomivaara (1998b, 70) arvioikin, että eläinoikeusliikettä nykymuodossa tuskin olisi koskaan edes syntynyt, mikäli eläintuotanto olisi säilynyt perinteisenä pientilatuotantona – juuri nykyisenkaltainen tehoeläintuotanto on luonut tilauksen eläinoikeusliikkeelle.

Toisaalta eläinkysymys on politisoitunut 1900-luvun lopun länsimaissa, koska se on *mahdollista*: ihmisten hengissä selviytyminen ja hyvinvointi ei ole enää riippuvaista sen enempää turkiksista kuin eläinravinnostakaan. Näin ollen eläinten hyväksikäytöstä pystytään tekemään moraalinen kysymys: ihmisellä on mahdollisuus valita, käyttääkö hyväkseen ja tappaako eläimiä vai ei. Eläinoikeusliike vetoaakin esimerkiksi turkistarhausta vastustaessaan juuri elinkeinon *turhuuteen* – se katsoo länsimaisen eläintuotannon muuttuneen paitsi aiempaa välineellistävämmäksi ja julmemmaksi, myös pitkälti turhaksi ja tarpeettomaksi. Harva eläinaktivisti lähtisi sen sijaan kovin kärkkäästi arvostelemaan vaikkapa afrikkalaisen paimentolaisheimon elämäntapaa tai alkuperäiskansojen metsästykselle perustuvaa kulttuuria. Eläinoikeusliikkeen kritiikin kärki kohdistuu siis juuri länsimaiseen eläintuotantoon ja elämäntapaan.

Eläinoikeusaktivistit ovat myös perustelleet eläinkysymyksen ajankohtaisuutta vuosituhanen vaihteessa sillä, että se on aiemmin ollut lähes täysin unohduksiin jäänyt kysymys. Vaikka eläinaktivistit pitävät myös mm. ihmisoikeus-, kehitysmaa- ja ympäristökysymyksiä tärkeinä, osa on halunnut keskittää voimia erityisesti eläinasiaan juuri siksi, ettei eläinten oikeuksille ole aiemmin juurikaan löytynyt puolestapuhujia ja sillä saralla on siksi erityisen paljon tehtävää. (Tuomivaara 1998, 47–48).

Eläinkysymyksen politisoitumiseen on kuitenkin tarvittu myös laajempaa maailmankuvallista ja -katsomuksellista muutosta: muutosta maailmaa, yhteiskuntaa ja esimerkiksi ihmisen, luonnon ja eläinten välisiä suhteita koskevissa käsityksissä, uskomuksissa ja arvostuksissa. Esimerkiksi Helena Helve (1996, 1997) yhdistää eläinoikeusliikkeen nuorison keskuudessa yleistyneeseen *vihreään tai ekologiseen maailmankuvaan*. Helveen mukaan ekologisen maailmankuvan takana on uudenlainen luonnon ja ihmisen suhteen määrittelemine: ihmisellä ei nähdä olevan etuoikeutta luontoon ja sen eliöihin, vaan luonnolla ja eläimillä nähdään itseisarvoa. Näin ollen

”kettutyttöjen” suhtautuminen eläimiin ei ole välineellistä, vaan ennemminkin sosiaalista ja eettistä. (Helve 1996, 79–80; 1997, 154–155.) Ekologisen maailmankuvan lähtökohdana on ekosentrismi erotuksena Suomessa hallitsevan kristillis-humanistisen arvomaailman antroposentrismistä, ihmiskeskeisyydestä. (Helve 1996, 79–82; ks. myös Konttinen 2002.)

Mistä tämä maailmankuvallinen muutos sitten johtuu? Eettisten ja esimerkiksi ympäristökysymysten painottumista nykynuorten keskuudessa on tulkittu usein postmodernismin viitekehyksessä, osana yleisempää postmateriaalisten arvojen ja eettisten kysymysten merkityksen kasvua, sekä esimerkkinä suurten kertomusten murenemisestä ja ”pienten”, itseä lähellä olevien ja konkreettisten asiakysymysten merkityksen kasvusta (ks. esim. Helve 1996; Parikka 1998, 38–42). Esimerkiksi Helve tarkastelee eläinkysymyksen nousua Inglehartin (1977, 1990) niukkuushypoteesin valossa. Inglehartin teorian mukaan ihmiset pitävät yleensä tärkeänä ja arvostavat sitä, mitä on niukasti saatavilla. Siinä missä, modernia aikaa luonnehtivat materialistiset tarpeet arvot, ovat jälkimodernissa yhteiskunnassa yleistyneet postmaterialistiset (kuten esteettiset, sosiaaliset ja älylliset) tarpeet, sekä postmaterialistiset arvot. Helveen mukaan tähän postmaterialistiseen arvomaailmaan kuuluvat myös luonnonarvojen korostaminen ja eläintensuojelu. Länsimaiset nuoret voivat siis kiinnostua näistä arvoista ja kysymyksistä, koska he ovat saaneet elää taloudellisessa hyvinvoinnissa ja tyydyttää materiaaliset tarpeensa. (Helve 1996, 84–85; 1997, 156–158.)

Aineellisesta hyvinvoinnista ei kuitenkaan seuraa millään kausaalisella välttämättömyydellä postmateriaalisten arvojen korostumista – muutenhan esimerkiksi ympäristö- ja eläinkysymykset olisivat läpäisseet nyky-yhteiskunnan huomattavasti nykyistä kattavammin. Materiaalisen selityspuolelta arvo onkin lähinnä siinä, että se selittää, miten tietyt arvot ja maailmankuvat ja eettiset näkemykset ovat tulleet nyky-yhteiskunnassa ylipäättään *mahdollisiksi* – sen sijaan se ei valaise sitä, miten ja miksi tämän potentiaali tiettyjen ihmisten tapauksessa realisoituu eläinoikeusajatteluksi ja -toiminnaksi. Myös Helve (1996, 85; 1997, 158) pitää Inglehartin käsitystä postmaterialistisista arvoista yliyksinkertaistettuna ja huomauttaa, että jälkimodernin ajan ihmisillä voi olla hyvinkin erilaisia tarpeita asenteita ja arvoja, joista osaa voidaan pitää materialistisina, osaa postmaterialistisina. Helveen (1996, 1997) tutkimusten mukaan nykynuorten keskuudessa esiintyy vihreää/ekologista maailmankuvaa edustavien nuorten lisäksi mm. kristilliseen arvomaailmaan nojaavia humanisteja, yhteiskuntaan ja sen instituutioihin kriittisesti suhtautuvia individualisteja sekä konservatiivisia isänmaallisia traditionalisteja.

Kenties enemmän kuin nuorten oma materiaallinen hyvinvointi, eläinsuojelu- ja eläinoikeusajattelun yleistymiseen 1900-luvun lopulla on vaikuttanut ympäröivän kulttuurisen ilmapiirin muutos. Traditionaalisen yhtenäiskulttuurin murtuminen on avannut tilaa vaihtoehtoisille ja moninaisille merkityksille ja arvoille: vaikka 1900-luvun lopulla kovat taloudelliset arvot säilyttivätkin vankan jalansijan suomalaisessa yhteiskunnassa, löi niiden lomassa itsensä läpi muun muassa uudenlainen ympäristötietoisuus. Jos siis eläinkysymys onkin ollut leimallisesti nykynuorison teema, näkyy postmateriaalisten arvojen leviäminen myös varttuneemman sukupolven ajattelussa erityisesti ”vihertymisenä” (ks. esim. Mikkola 1997). Eläinkysymyksen voikin nähdä kenties ennemminkin loogisena jatkumona aikaisempia sukupolvia ja uusia liikkeitä ravistelleille postmaterialistisille teemoille, kuten nais- ja ympäristökysymykselle, kuin katkoksena protestoinnin sisällöllisessä kaaressa.

Välittömän lähiympäristön kulttuuristen muutosten lisäksi eläinkysymyksen voimakasta nousua vuosituhannen vaihteen nuorten tietoisuuteen voi selittää osaltaan maailmankuvien lähteiden moninaistumisella. Kun ennen maailmankuvat perustuivat edellisten sukupolvien ideologioihin, ”suuriin kertomuksiin”, kokoavat nykynuoret maailmankuvansa monista pienistä palasista: eri uskonnoista, ideologioista ja uskomuksista. Juuri tiedotusvälineet näyttävät nykyään suurta roolia maailmankuvan muodostumisessa: ne ovat laajentaneet ihmisten maailmankuvaa, tuoneet ennen kaukaiset asiat lähelle. Vaikka joukkotiedotusvälineet toisaalta voivat luoda entistä yhtenäisempää maailmankuvaa, on niissä potentiaalia myös yksilöllisempien maailmankuvien aineksiksi, etenkin kun valtamedian lisäksi tarjolla on myös vaihtoehtoisia tietolähteitä. Helveen mukaan juuri nuorten yksilölliset mediankäyttötavat ja vaihtoehtomediat omine maailmankuvineen ovatkin pirstomassa länsimaista rationaalista maailmankuvaa. (Helve 1996, 81; 1997, 142–147.)

Monipuolistunut mediamaisema, samoin kuin esimerkiksi korkea koulutus, tarjoilee arvostusten, ideologioiden ja kulttuuristen maailmanhahmottamistapojen lisäksi tietenkin myös tiedollisia maailmankuvan rakennusaineita. Osittain eläinoikeuskysymyksen nousussa lieneekin kysymys myös tiedollisesta muutoksesta ja sen myötä muutoksista eläimiä koskevissa käsityksissä, asenteissa ja toiminnassa. Muun muassa eläinten käyttäytymistiede on vähitellen tarjonnut ihmisille yhä enemmän tietoa paitsi eri eläinlajien käyttäytymisestä, myös eläinten tietoisuudesta ja tunne-elämästä – siitäkkin huolimatta, että eläintieteilijät ovat antropomorfismi-syytösten pelossa useimmiten haluttomia puhumaan puhumaan esimerkiksi eläinten tunteista (ks. Mousaieff Masson & McCarthy 1996, 25–74).

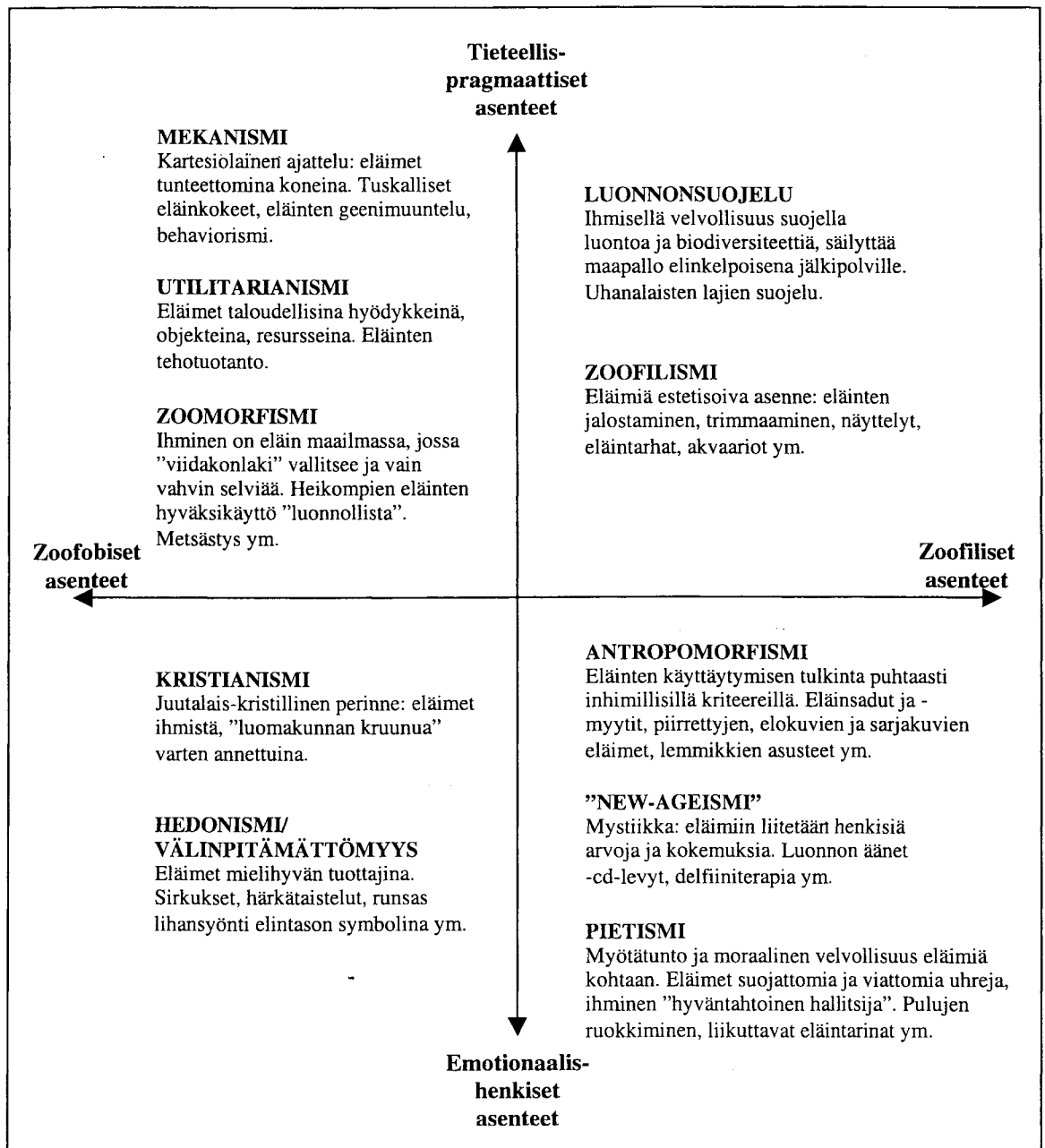
Toisaalta länsimaisten ihmisten elämäkuvan muutosta on selitetty myös konkreettisella eläinsuhteen muutoksella: urbanisoitumisen myötä yhä useammalla ihmisellä omakohtainen suhde eläimeen ei ole suhde *hyötyeläimeen* vaan suhde *lemmikkieläimeen*, mikä on osaltaan lisännyt eläinmyönteisiä asenteita ja näkemystä eläimistä mentaalisia kykyjä omaavina yksilöllisinä persoonina (Thomas 1983, 119, 181–182; ks. myös Tester 1991; Franklin 1999). Myös Suomen kontekstissa eläinoikeusliikkeen nousua 1900-luvun lopulla voidaankin selittää pitkälti juuri yhteiskunnan rakennemuutoksen ja urbanisoitumisen seurauksilla – tosin näkemykseni mukaan hieman toisessa mielessä kuin julkisuudessa on usein tulkittu.

Julkisessa keskustelussa on esitetty, että kaupungistuminen olisi vieraannuttanut nykynuoret ”luonnollisesta” ja ”alkuperäisestä” eläin- ja luontosuhteesta, jota maaseudun elämäntavan katsotaan edustavan. Eläinoikeusliikettä ja -vaatimuksia pidetään tämän ”vieraantumisen” ilmentymänä, ja niiden katsotaan olevan merkki eläinten inhimillistämisestä. Katson tämän selityksen osuvan harhaan kahdessa suhteessa. Ensinnäkin selitys on vahvasti ideologinen: se pitää perinteistä maaseudun ”hyötyeläinsuhdetta” itsestään selvänä ja luonnollisena eläinsuhteena sen sijaan, että näkisi sen vain yhtenä tapana merkityksellistää eläimiä. Eläinten kohtelemisen raaka-aineena, tuotantovälineenä tai taloudellisena hyödykkeenä ei kuitenkaan kerro itse *eläimistä* sen enempää kuin vaikkapa tiettyjen eläinlajien kohtelemisen lemmikkeinä ja perheenjäseninä. Kyse ei siis ole ”oikeasta ja luonnollisesta” ja ”väärästä ja vieraantuneesta” eläinkäsityksestä, vaan yksinkertaisesti vain kahdesta erilaisesta eläinkäsityksestä ja -suhteesta, jotka kertovat enemmän ihmisistä ja kulttuurista kuin eläimistä. Tämä ei silti tarkoita sitä, että erilaiset eläinkäsitykset pitäisi ymmärtää relativistisesti samanarvoisiksi – niillä on nimittäin hyvinkin erilaisia seurauksia eläimille. Eläimen kannalta ei siis ole yhden tekevää, katsotaanko se luontoon kuuluvaksi, biodiversiteetille tärkeäksi ja suojelemisen arvoiseksi villieläimeksi, häkkiin kuuluvaksi tuotantoeläimeksi, vaiko perheenjäsenenä kohdeltavaksi lemmikiksi. (Vrt. Kohák 1997.)

Selitys menee vikaan myös yhdistäessään eläinten inhimillistämisen juuri eläinoikeusliikkeeseen. Eläinoikeusliikkeen oma argumentaatio perustuu ennemminkin erilaisuuden kunnioittamiseen²². Eläinten katsotaan olevan ihmisen kaltaisia tietyissä olennaisissa suhteissa – kuten siinä, että ne suuntautuvat ympäristöönsä ja elämäänsä

²² Eläinoikeusliike onkin lainannut antirasistisen iskulauseen ”Kaikki erilaisia – kaikki samanarvoisia” myös eläinasian palvelukseen: tällä kertaa sloganin kuvituksena vain on eri väristen ja näköisten ihmisten sijasta erilaisia eläimiä.

tietoisina subjekteina ja ovat kärsimyskykyisiä (ks. luku 4.6) – mutta niiden kohtelussa vaaditaan huomioitavaksi nimenomaan eläinten biologisesti määräytyneet lajikohtaiset käyttäytymistarpeet. Eläinoikeusliikkeen eläimille vaatimia oikeuksia ovatkin ensisijaisesti oikeus *elämään* (elossa pysymiseen), *vapauteen* ja *luonnonmukaiseen (lajityypilliseen) elämään*. Eläimiä ei siis vaadita kohdeltavaksi kuten ihmisiä, vaan eläinten oikeudet voivat olla ainakin osittain myös erilaisia oikeuksia kuin ihmisten oikeudet. (Ks. esim. Lintunen 1998, 61–62.)

KUVIO 3. Länsimaisen kulttuurin ihmiskeskeiset suhtautumistavat eläimiin (Martinelli 2002).

Varsinainen eläinten inhimillistäminen, antropomorfismi, on sen sijaan ihmiskeskeisyydessään ennemminkin valtakulttuurisen eläinsuhteen yksi variaatio, joka voi tämän päivän urbaanissa yhteiskunnassa esiintyä käytännössä esimerkiksi lemmikkieläinten kohtelemisena ennemminkin lapsina kuin eläiminä. Asiaa havainnollistaa oheinen Dario Martinellin (2002) tekemä jaottelu länsimaisen kulttuurin ihmiskeskeisistä – eli valtakulttuurisista – suhtautumistavoista eläimiin (ks. Kuvio 3). Valtakulttuuria ei siis voi samaistaa vain yhdenlaiseen eläinsuhteeseen, vaan sen sisällä on nähtävissä monenlaisia erilaisina yhdistelminä ilmeneviä eläinsuhteita. Näistä osa on – suuntautumiseltaan, mutta ei välttämättä todellisilta seurauksiltaan (Martinelli 2002) – eläinystävällisempiä, osa eläinvihamielisempiä; osa pragmaattisemmin, osa emotionaalisemmin ja henkisemmin suuntautuneita.²³ Kaikkia suhteita yhdistää kuitenkin jonkinasteinen eläinten välineellistäminen ja ihmiskeskeisyys.

Eläinoikeusliike ei siis näkemykseni mukaan ole selitettävissä ”kaupunkilaisnuorten” eläimistä vieraantumisella ja niiden inhimillistämällä. Sen sijaan yhteiskunnan urbanisoituminen on vaikuttanut eläinoikeusliikkeen nousuun nimenomaan luomalla elintilaa *uudenlaisille* ja *vaihtoehtoisille* eläinsuhteille ja eläinten merkityksellistämisen tavoille – ei ”vieraantuneille” tai ”vääristyneille”. Kuten Konttinen (2002) toteaa, vasta kaupungistumiskehitys ja siihen liittyvä maaseutuväestön yhteiskunnallisen ja kulttuurisen merkityksen romahtaminen on avannut tilaa eläinoikeusliikkeen traditionaalisia käsityksiä kyseenalaistaville vastakulttuurisille merkityksille. Maaseudun kyläyhteisöissä, tai laajemmin yhteiskunnassa, jonka hegemonisiin kulttuurisiin merkityksiin vahva talonpoikaisluokka ja maaseutukulttuuri vaikutti, ei tällaisilla merkityksillä olisi ollut juurikaan elinmahdollisuuksia. Niinpä suomalaisen eläinoikeusliikkeen myöhäistä heräämistä voidaankin ymmärtää juuri suomalaisen yhteiskunnan myöhäisen rakennemuutoksen valossa. (Emt.)

Vaikka tässä tutkimuksessa tarkastellaan tietyllä kriittisyydellä eläinoikeusliikettä ”psykologisoivia” selitysmalleja ja liikettä lähestytään ensisijaisesti sosiologisena ilmiönä, voi psykologinen näkökulmakin tuoda osaltaan valaistusta urbanisoitumisen ja eläinoikeusajattelun yhteyteen. Selitysvoimaiseksi voi osoittautua nimenomaan ihmisten asenteiden ristiriitoja ja niiden ratkaisua selittävä klassinen dissonanssimalli.

²³ Kuten esimerkiksi Klaus Eder (1996, 148–149) huomauttaa, modernin länsimaisen yhteiskunnan suhde sekä luontoon, että eläimiin on luonteeltaan nimenomaan ambivalentti. Erityisen näkyvää tämä on juuri eläinten kohtelussa: eläimiä sekä syödään että kasvatetaan, sekä kaltoin kohdellaan että hellitään (emt., 149).

Festingerin (1957) kognitiivisen dissonanssimallin pohjalta tehdyt muun muassa kuluttajakäyttäytymistä tarkastelevat tutkimukset ovat osoittaneet, että ristiriita tiedon ja käyttäytymisen välillä on helpompaa ratkaista muuttamalla tiedollista puolta (esimerkiksi vähättelemällä jotain ongelmaa) kuin muuttamalla totuttua käyttäytymistä (Mustonen 2001, 43). Ympäristökäyttäytymisen yhteydessä ilmiötä on tarkastellut Liisa Uusitalo (1986). Hänen mukaansa ympäristökysymysten ja ympäristölle haitallisen käyttäytymisen tapauksessa ihmisten asenteet ja käyttäytyminen pyrkivät lähenemään toisiaan – mutta ei niin päin, että asenne vaikuttaisi käyttäytymiseen, vaan ennemminkin niin, että asenteita pyritään mukauttamaan käyttäytymiseen vähättelemällä oman valinnan haitallisuutta (emt., 110).²⁴

Vastaavan ilmiön voi olettaa näytelleen jonkinlaista roolia myös eläinoikeuskysymyksen tapauksessa. Ihminen, jonka perheen elanto on kiinni esimerkiksi turkistarhauksessa, lypsylehmissä tai lihakarjassa, on tuskin halukas ja kykenevä kyseenalaistamaan näiden toimintojen eettisen kestävyuden ja tarkastelemaan niitä erityisen kriittisellä silmällä. Hänelle on siis helpompaa mukauttaa tiedollisia käsityksiään/asenteitaan käyttäytymiseen kuin päinvastoin: esimerkiksi turkistarhauksen eläinsuojelullisia ja -oikeudellisia ongelmia siis mieluummin vähätellään. Vastainen nuori, jonka oma sen enempää kuin vanhempienkaan elanto ei ole kiinni eläintuotannossa, voi suurempia ristiriitoja kokematta pitää näitä elinkeinoja moraalisesti kestävämminä, jopa tuomittavina. Tällaiselle nuorelle on mahdollista saattaa asenteensa ja käyttäytymisensä sopuun muuttamalla käyttäytymistään: oman ruokavalion muuttaminen käy huomattavasti helpommin kuin elinkeinon vaihtaminen.

Edellä esitetyt pohdinnat eläinoikeuskysymyksen nousun taustalla olevista syistä voidaan lopuksi siis tiivistää seuraavasti:

1. Eläinten asema kasvavalle tehokkuudelle ja yhä suuremmille tilakooille perustuvassa länsimaisessa maataloustuotannossa on aiempaa heikompi: eläimiin suhtaudutaan välineellistävämmin ja tehokkuus- ja taloudellisuusvaatimusten vuoksi niiden hyvinvointivaatimuksista tingitään yhä enemmän.

²⁴ Uusitalon esimerkissä on kyse yksityisautoilusta: asenne autoon ilman saastuttajana ja yksityisauton käyttö korreloivat siten, että ne, jotka käyttivät itse autoa, eivät pitäneet autoja läheskään samassa määrin syyllisenä ilmansaasteisiin kuin ne, jotka eivät käyttäneet autoa. Uusitalon mukaan todennäköisesti tässä tapauksessa ympäristöasenne ei ole vaikuttanut kulkumuodon valintaan, vaan yksityisautoa käyttävät pyrkivät asenteiden ja käyttäytymisen sopuun vähättelemällä valitsemansa kulkutavan ympäristöhaittoja. (Uusitalo 1986, 110.)

2. Ihmisen selviytyminen ei ole enää riippuvaista eläinravinnosta, turkiksista tai muista eläinkunnan tuotteista. Näin ollen länsimaisessa yhteiskunnassa ihminen voi pitkälti valita, osallistuuko eläinten hyväksikäyttöön vai ei.

3. Nyky-yhteiskunnassa aineellinen hyvinvointi ja turvallisuus mahdollistavat huomion kiinnittämisen muihin kuin omia, lähimmäisten tai oman ryhmän materiaalisia tarpeita koskeviin kysymyksiin. Niinpä myös yhteiskunnallisessa liikehdinnässä materiaaliset, aineellisista resursseista käytävät kamppailut ovat laajemminkin korvautuneet symbolis-kulttuurisilla kamppailuilla (ks. luku 3.2).

4. Maailmankuvan rakennusainesten ja lähteiden monipuolistuminen mahdollistaa irrottautumisen yhteiskunnassa vallitsevista perinteisistä (kristillis-humanistisista) arvoista ja käsityksistä ja sen myötä ekologisen, ekosentrisiin lähtökohtiin perustuvan maailmankuvan omaksumisen. Nimenomaan eläinkuvaa muokkaa myös eläimiä koskeva uusi tutkimustieto sekä henkilökohtainen eläinsuhde, joka yhä useammin on suhde lemmikkieläimeen eikä hyötyeläimeen.

5. Perinteisten maaseudun kulttuuristen merkitysten aseman horjuminen urbanisoituneessa yhteiskunnassa avaa tilaa vastakulttuurisille merkityksille ja uusille/vaihtoehtoisille eläinten merkityksellistämisen tavoille. Samalla myös irrottautuminen suorasta osallisuudesta eläinten hyväksikäyttöön alkutuotannossa mahdollistaa muutoksen eläimiä ja niiden hyötykäyttöä koskevissa asenteissa sekä käyttäytymisessä.

On kuitenkin edelleen painotettava, että nämä selitykset voivat tuoda valoa lähinnä siihen, miksi eläinoikeuskysymyksen nouseminen on tullut *mahdolliseksi* juuri nyky-yhteiskunnassa tai miksi se osa nuorisosta, joka muutenkin saattaisi olla altis mobilisoitumaan tärkeäksi kokemiensa asioiden puolesta, on kokenut 1990-luvulla tärkeäksi juuri eläinoikeuskysymyksen. Nämä tekijät eivät kuitenkaan voi tyhjentävästi selittää koko eläinoikeusilmiötä. Selitykset eivät vastaa esimerkiksi siihen, miksi juuri tietty osa nuorisosta on kokenut eläinoikeusasian niin tärkeäksi, että luopuu eläinkunnan tuotteista, mobilisoituu toimimaan eläinoikeusliikkeessä tai kokee jopa lain rikkomisen oikeutetuksi eläinten puolesta – ja miksi taas enemmistö nuorista edelleenkin valitsee mahdollisesta eläinsuojelumuonteisyydestään huolimatta perinteiset elämäntaparatkaisut.

4.4 Suomalaisen eläinaktivistien taustat

Suomalaisessa eläinoikeusliikkeessä toimijat ovat pääsääntöisesti nuoria, toisin kuin esimerkiksi Britanniassa tai Yhdysvalloissa, joissa ikäkaala on huomattavasti laajempi ja keski-ikä korkeampi (ks. esim. Jasper & Poulsen 1995, 502). Konttisen ja Peltokosken tutkimukseen osallistuneista ympäristöprotestin neljännen aallon toimijoista noin 40 % oli alle 20-vuotiaita ja lähes 75 % alle 25-vuotiaita. Naisia oli kaksi kolmannesta vastanneista. (Konttinen & Peltokoski 2000, 114.) Sama näyttää pätevän myös pelkkään eläinoikeusliikkeeseen: Luukan mukaan eläinoikeusliikkeessä toimivat aktivistit ovat iältään pääasiassa 15-25-vuotiaita, joskin Luukka odottaa liikkeen ”vanhentuvan” sen aktivistien vanhentumisen myötä. Ikärakenne myös vaihtelee paikkakunnittain. Luukan havaintojen mukaan eläinaktivisteista 60-65 % on tyttöjä. (Luukka 1998, 129.)

Eläinoikeusliikettä ja muuta uutta ympäristöradikalismia pidetään tyypillisesti urbaaneina liikkeinä. Tätä käsitystä tukevat Konttisen ja Peltokosken tulokset: tutkimukseen vastanneista yli puolet asui suurissa, yli 100 000 asukkaan kaupungeissa ja vain viidennes pienissä kaupungeissa tai maaseutuoloissa (emt., 114). Uusien radikaaliliikkeiden toimijoiden keskittyminen suurimpiin kaupunkeihin lienee sikäli luonnollista, että nuoria ympäri maata puoleensa vetävissä yliopistokaupungeissa potentiaaliset toimijaresurssit ovat paljon suuremmat. Kaupungeissa on siis tarjolla ”riittävän suuri ja keskittynyt kriittinen massa”, sekä vastakulttuurisia ryhmittymiä salliva ja siten ryhmämuodostukselle suotuisa ilmapiiri. Vaikka herkkyyttä eläin- ja ympäristökysymyksille löytyy maaseudultakin, nimenomaan kaupungit muodostavat näin ollen otollisen sosiaalisen ympäristön tämän kiinnostuksen kehkeytymiseksi liikkeeksi. (Konttinen 2002.)

Eläinoikeusliike tai ympäristöliike eivät ole kuitenkaan ainoastaan etelän suurten kaupunkien ilmiöitä: Esimerkiksi Oikeutta eläimille -järjestön paikallisryhmiä on eri puolilla Suomea, myös pohjoisessa aina Torniota ja Rovaniemeä myöten ja myös pienillä paikkakunnilla. Lisäksi monen eläinoikeusaktivistin tausta on alunperin pikkukaupungissa tai maaseudulla, vaikka opiskelut myöhemmin ovatkin tuoneet suurempaan kaupunkiin, jossa aktivoituminen valmiiden ryhmien myötä on ollut helppoa. Esimerkiksi Konttisen ja Peltokosken tutkimuksen aktivisteista yli neljäsosa oli kotoisiin maaseutupaikkakunnalta (Konttinen 2002).

Aatteelliselta tai poliittiselta suuntautumiseltaan valtaosa eläinaktivisteista on Luukan mukaan luokiteltavissa ekoanarkisteiksi, mutta liikkeessä on eroteltavissa myös ”puhtaita anarkisteja, vasemmistolaisittain suuntautuneita, punamustia ja täysin epäpoliittisia aktivisteja”. Luukan haastattelemat aktivistit eivät yleensä luottaneet puoluepolitiikkaan. Aktivisteista valtaosa ei myöskään kuulunut mihinkään kirkkoon, vaan määritteli itsensä ateistiksi tai agnostikoksi. (Luukka 1998, 133). Myös laajempaa 1990-luvun ympäristöliikehdintää luonnehtii varauksellinen suhtautuminen puoluepolitiikkaan ja uskontoon. Kriittisesti ympäristöliikehdinnän toimijat suhtautuvat myös mm. militarismiin ja fasismiin. (Konttinen & Peltokoski 2000, 118–119.)

Uuden liikeaallon sympatiat ovat perinteisellä vasemmisto–oikeisto-akselilla selvästi vasemmalla. Aktivistit suhtautuvat kriittisesti niin voiton maksimoimiseen pyrkivään talouselämään kuin vahvaan valtiokeskeisyyteenkin. Tavoiteltavina yhteiskunnallisen kehityksen malleina aktivistit pitävät pienyhteisöjen autonomiaa ja lajien samanarvoisuutta. Ympäristöongelmien ratkaisussa aktivistit eivät luota teknologisiin uudistuksiin, vaan vaativat ennen kaikkea muutoksia yhteiskunnan rakenteessa. Toisaalta aktivistit korostavat myös yksilöiden henkilökohtaisten valintojen merkitystä, henkilökohtaista vastuunkantoa. (Emt., 121–123.)

4.5 Eläinoikeusliike toimijoiden ja ryhmittymien verkostona

Suomalainen eläinoikeusliike muodostuu erilaisista kollektiivisen toiminnan tasoista ja ryhmittymistä, jotka eroavat toisistaan niin toimintakeinojensa kuin järjestäytymismuotojensa suhteen. Katson tässä eläinoikeusliikkeeseen kuuluviksi Oikeutta eläimille -järjestön ja sitä lähellä olevat erilliset kampanjat, Eläinten vapautusrintaman ja muut maanalaisesti laitonta suoraa toimintaa harjoittavat ryhmät/itsenäisten solujen verkostot, Eläinten vapautuksen tukiryhmän sekä eläinoikeudellisesti orientoituneet vegaanit. Eläinoikeusliikkeen ulkopuolelle rajaan tässä työssä kuitenkin Vegaaniliitto ry:n. Eläinoikeusliikkeeseen eivät kuulu perinteistä eläinsuojeluaajattelua edustavat järjestöt, kuten Animalia ja eläinsuojeluyhdistykset.

Oikeutta eläimille -järjestö, OE. Suomalaisen eläinoikeusliikkeen ”peruskiven” muodostaa rekisteröimätön Oikeutta eläimille -järjestö. Sen jäsenmäärä kasvoi vähitellen vuonna 1995 tapahtunutta perustamista seuranneina vuosina ylittäen vuosituhaten vaihteessa 300 maksaneen jäsenen rajan. Myös paikallisryhmien määrä

on ollut enimmäkseen kasvusuunnassa, joskin joidenkin pienten paikkakuntien paikallisryhmien toiminta on toisinaan myös kuihtunut. Vuosituhannen vaihteessa paikallisryhmiä löytyi jo yli 20 paikkakunnalta. Enimmillään paikallisryhmiä on – ainakin paperilla – ollut 28 paikkakunnalla (*OE yhteystiedot*, jäsenlehti 4/1999). Jäsenmäärä tai paikallisryhmien määrä ei välttämättä kerro koko totuutta toiminta-aktiivisuudesta: Paikallisryhmien aktiivisuus voi vaihdella paljonkin – niin eri ryhmien välillä kuin ryhmien sisällä eri aikoina. Jäsenmaksun maksaneista kaikki eivät välttämättä osallistu aktiivisesti toimintaan, ja toisaalta niin paikallisryhmien toimintaan kuin järjestön valtakunnallisesti järjestämiin tapaamisiin ja aktioihinkin voi osallistua myös ihmisiä, jotka eivät ole maksaneet jäsenmaksua.

Oikeutta eläimille -järjestöllä ei ole rekisteröidyiltä yhdistyksiltä vaadittavaa hallitusta, puheenjohtajaa tai muita muodollisia toimielimiä tai luottamushenkilöitä. OE on tarkoituksellisesti halunnut pysytellä mahdollisimman hierarkiattomana ruohonjuuritason järjestönä. Paikallisryhmien toiminnasta vastaavat ryhmät itse, koko järjestöä koskettavista yhteisistä asioista taas keskustellaan ja päätetään harvakseltaan kokoontuvissa valtakunnallisissa tapaamisissa. Yhteyttä eri ryhmien ja yksittäisten aktivistien välillä pidetään myös sähköpostilistojen välityksellä. Toiminnan jatkuvuuden turvaaminen on vaatinut järjestöltä kuitenkin myös jonkinasteista muodollisempaa järjestäytymistä: OE kerää jäsenmaksuja, pitää yhteyttä jäsenistöön jäsenlehdellä, ja lahjoitusten luvallista vastaanottoa varten on rekisteröity Oikeutta eläimille -tukiyhdistys. Näiden toimintojen sujuvaa hoitamista varten on nimetty vastuuhenkilöitä. Muodollisten valintaproseduurien puuttuessa vastuuhenkilöiksi päätyvät käytännössä usein ne, jotka tehtäviin suostuvat ja ovat valmiita uhraamaan aikaansa. OE:n paikallisryhmillä ei ole yhteyshenkilöitä virallisempaa vastuunjako.

Oikeutta eläimille -järjestön toimintatapoihin kuuluvat mm. lentolehtisten jakaminen, mielenosoitukset, erilaiset yleisötilaisuudet ja boikotti- tai painostuskampanjat. Järjestö ei harjoita laitonta toimintaa avointa ja rauhanomaista kansalaistottelemattomuutta lukuun ottamatta. Paitsi OE:n nimissä, tiedotus- ja painostuskampanjointia hoidetaan myös erillisten kampanjoitten nimissä. Tällaisia OE:hen tiiviisti kytköksissä olevia, mutta itsenäisen nimen alla toimivia kampanjoita ovat mm. vuodesta 1998 toiminut Pelastakaa Karttulan koirat -kampanja ja vuonna 2000 aloitettu Marimekko-boikottikampanja.

Esittelytekstissään (Oikeutta eläimille -yhdistyksen periaatteiden julistus, jäsenlehti 3/2000) Oikeutta eläimille -yhdistys linjaa filosofiaansa näin:

Oikeutta eläimille kyseenalaistaa eläinten hyväksikäytön ajatuksen. Suhteemme eläimiin tulisi perustua vastavuoroisuuteen nykyisen yksisuuntaisen hyödyntävoittelun sijasta. Eläimillä on oikeus elämään ja omaehtoisuuteen. Eläimet ovat tuntevia ja kärsimiskykyisiä olentoja, joilla on aitoja hyvinvointivaatimuksia. Meillä on eettinen vastuu ottaa huomioon nämä vaatimukset.

Järjestön konkreettisiin tavoitteisiin kuuluu turkistarhauksen, tehoeläintuotannon, eläinkokeitten, huvimetsästyksen sekä huvi- ja teholalastuksen lopettaminen. OE kritisoi myös lemmikkieläinten jalostukseen, kauppaan ja ylläpitoon liittyviä ongelmia ja vastustaa eläinten käyttöä viihdyttäjinä esim. sirkuksissa ja delfinaarioissa.

OE:n suhtautuminen eläinten vapautuksiin ja sabotaasi-iskuihin on ollut jossain määrin ongelmallinen kysymys järjestön sisällä, koska jäsenistön henkilökohtaiset näkemykset asiasta vaihtelevat. Toiminnassa on mukana niitä, jotka eivät hyväksy laittomia iskuja lainkaan, niitä jotka suhtautuvat niihin hyvin myönteisesti sekä niitä, jotka hyväksyvät ne tai kannattavat niitä tietyin varauksin ja tapauskohtaisesti. Edes kaikkien henkilökohtaisesti laittoman toiminnan hyväksyvien mielestä OE:n ei tulisi järjestönä tukea iskuja. Yksinkertaisemmaksi asiaa ei ole tehnyt se, että järjestössä aktiivisesti toimineita ihmisiä on jäänyt kiinni laittomista iskuista, mikä on syönyt uskottavuutta järjestön pyrkimyksiltä tehdä selkeä ero avoimesti toimivan OE:n sekä EVR:n tai muiden laitonta suoraa toimintaa²⁵ harjoittavien toimijoiden välille.

OE on alusta alkaen kieltäytynyt tuomitsemasta laitonta suoraa toimintaa. Jäsenistön heterogeenisuuden vuoksi virallinen kanta oli kuitenkin pitkään neutraalin ympäriryöreä ”emme hyväksy, emmekä tuomitse” tai ”ei tueta, ei tuomita”, vaikkakin yksittäiset jäsenet saattoivat henkilökohtaisena mielipiteenään puolustaa laitonta toimintaa julkisuudessakin. Järjestön sisällä on ollut välillä ristiriitaisia paineita: paineita sekä linjan radikalisoimisen, että maltillistumisen, selkeämmän laittomuuksista irtisanoutumisen suuntaan. (Luukka 1998, 97–98.)

Vuonna 1998 radikalisoitumispyrkimykset pääsivät voitolle järjestössä. Väliin kiivaanakin velloneen keskustelun ja suppean osanoton saaneen jäsenkyselyn jälkeen OE päätti valtakunnallisessa tapaamisessa elokuussa 1998 muuttaa linjansa laitonta suoraa toimintaa tukevaksi. Järjestön sisällä ei kuitenkaan tuntunut edelleenkaan löytyvän täyttä yksimielisyyttä linjasta tai tavasta, jolla linjaa muutettiin, joten

²⁵ Käytän tässä yksinkertaisuuden vuoksi ”laitonta suoraa toimintaa” synonyyminä anonyymisti tehdyille vapautus- tai sabotaasi-iskuille. Lakia rikkovasta, mutta avoimesti omilla kasvoilla tehdystä toiminnasta puhun sen sijaan kansalaistottelemattomuutena, vaikka toki kansalaistottelemattomuusaktiotkin voivat olla paitsi laittomia myös ”suoraa toimintaa” suoran vaikuttamisen mielessä. Kansalaistottelemattomuus-aktioissa korostuu kuitenkin nähdäkseni usein suoran vaikuttamisen ohella tai jopa sitä enemmän symbolinen ulottuvuus.

keskustelu ja kannan muotoilu jatkui joulukuussa 1998 järjestetyssä kokouksessa. Tällöin OE muokkasi kantaa hieman varovaisemmaksi: laittomat toimintakeinot sinänsä kyllä voitaisiin hyväksyä, mutta tietyin varauksin, eli tukeminen pitäisi arvioida tapauskohtaisesti:

Oikeutta eläimille -järjestö tarkastelee iskuja eläinten asemasta käsin. Tilanteessa, jossa häkkikanalat, turkistarhat ja nykyisen kaltaiset eläinkokeet sekä tehomaa-ala ovat lain suojelemaa toimintaa, emme voi tuomita väkivallattomia tekoja eläinten puolesta. Laittoman suoran toiminnan tulisi kuitenkin olla viimeinen keino tilanteessa, jossa parlamentaarinen koneisto ei kykene puuttumaan eläinten oikeuksien räikeimpiin loukkauksiin.

Pidätämme oikeuden arvioida kantamme jokaiseen iskuun erikseen. Selkeinä kriteereinämme ovat mm. väkivallattomuus ja eläinten oikeuksien edistäminen. Kaikki yhdistyksessämme ovat yksilöitä omine yksilöllisine mielipiteineen. Myös suhtautumisessa laittomiin iskuihin on eroja toisten hyväksyessä ne täysin toisten vastustaessa niitä.

Parasta olisi, jos yhteiskunta ryhtyisi rakenteellisiin uudistuksiin, jotka mahdollistavat tehoeläintalouden asteittaisen alasajon. Samalla tulisi huolehtia siitä leipänsä saaneiden toimeentulosta ja tukea heidän hakeutumistaan muille aloille. (Oikeutta eläimille -jäsenlehti 2/1999)

OE jätti myöhemmissä kokouksissa muotoiltavaksi sen, millä kriteereillä tapauskohtainen harkinta tehtäisiin. Vuonna 2001 asia oli kuitenkin edelleen jäänyt avoimeksi, ja OE:n laitonta suoraa toimintaa tukevat kannanotot ovat olleen lähinnä yksittäisten toimijoiden näkemyksiä ja henkilökohtaisen arvioinnin tulosta.²⁶

Osa laittomaan toimintaan varauksellisemmin suhtautuvista OE:n aktivisteista piti järjestön kannan muuttamista niin huonona ratkaisuna, että päätöksen aikoihin käytiin jopa keskustelua uuden, tavoitteiltaan tinkimättömän, mutta selkeästi laittomasta toiminnasta irtosanoutuvan järjestön perustamisesta, jonka toimintaan voisivat osallistua myös ne, jotka eivät laittomuuksia hyväksy. Suunnitelmat kuitenkin hautautuivat keskustelun vaimennuttua ja kohun unohduttua, sillä järjestön arkipäivän toiminnassa kannanmuutos ei näkynyt – järjestö itse pysytteli edelleen laillisella tiellä kuten ennenkin. Asia nousi kuitenkin esiin taas syksyllä 2000 erään liikkeessä näkyvästi toimivan aktivistin puolustettua julkisuudessa OE:n nimissä laittomia iskuja sen verran suorasukaisin sanakääntein, että tiedotusvälineet heräsivät – kaksi vuotta linjamuutoksen jälkeen – huomaamaan järjestön muuttuneen kannan. Liikkeen sisällä keskustelua herätti nyt jonkin verran se, kuka ja millä kriteereillä määrittelee yksittäisten iskujen hyväksyttävyyden. Asian teki akuutiksi se, että kyseinen aktivisti puolusti julkisuudessa varauksetta minkkien vapautuksia, joita kaikki jäsenet eivät koe

²⁶ OE:n laitonta toimintaa koskevan keskustelun ja uuden kannan vaiheiden selostus perustuu tutkimuksen tekijän omiin muistikuviiin sekä aktivisti Antti Rautiaisen eläinoikeusliikkeen sisäisellä sähköpostilistalla aiheesta kirjoittamaan selostukseen. Kirjallista dokumenttia tapahtumien kulusta kokonaisuudessaan ei ole.

lainkaan ongelmattomiksi ennen kaikkea ekologisesta näkökulmasta katsottuna. Vielä kiihkeämmäksi keskustelu yltyi keväällä kun kyseistä aktivistia epäiltiin osallisuudesta talven 2000–2001 aikana tehtyihin iskuihin. Tällöin keskusteluissa herätettiin ainakin hetkeksi henkiin ajatus uuden laittomaan toimintaan etäisyyttä ottavan järjestön perustamisesta.

Paitsi koko eläinoikeusliikkeen, myös Oikeutta eläimille -järjestön sisällä elää siis yhteisistä tavoitteista ja keinoja koskevasta virallisesta linjasta huolimatta edelleen myös erimielisyyttä toimintakeinojen suhteen.

Eläinten vapautusrintama. Eläinten vapautusrintama, EVR, muodostaa suomalaisen eläinoikeusliikkeen laitonta suoraa toimintaa harjoittavan siiven. EVR ei ole järjestö eikä edes varsinaisesti mikään ryhmittymä, johon voitaisiin liittyä jäsenyyden mielessä. Sen sijaan se on yksittäisistä aktivisteista tai pienten toimintaryhmien muodostamista soluista muodostuva maanalainen verkosto. Kuka tahansa kasvisyöjä tai kasvisyöjien ryhmä, joka harjoittaa laitonta suoraa toimintaa Eläinten vapautusrintaman periaatteiden mukaisesti, voi käyttää itsestään nimeä EVR. Yhteisyyden tunne tai kollektiivinen identiteetti laittoman toiminannon harjoittajien välillä ei siis perustu fyysiseen kontaktiin ja henkilökohtaiseen tuttavuuteen, vaan siihen, että eri iskuista uutisoidaan valtamediassa ja ennen kaikkea aktivistien omissa tiedotuskanavissa. Maanalaisena pysyttelevä EVR on henkilöiden tasolla tuntematon myös muille eläinoikeusliikkeen toimijoille – kunnes joku jää kiinni.

EVR on suora käänös englantilaisen esikuvansa Animal Liberation frontin, ALF:n nimestä. Myös alkuperäistä ALF lyhennettä on käytetty Suomessa joidenkin iskujen yhteydessä. ALF:n ja EVR:n toimintaperiaatteet ovat samat. Laittomilla iskuilla pyritään vapauttamaan eläimiä turkistarhoilta tai pelastamaan eläimiä esimerkiksi koe-eläinlaitoksista tai tehokanaloista kotihoitoon sijoitettaviksi. Iskuilla pyritään myös häiritsemään eläimiä hyväksi käyttävien henkilöiden ja yritysten liiketoimintaa mm. tuhoamalla toimintaan käytettävää materiaa. Tuhojen tulee EVR:n periaatteiden mukaan kohdistua vain omaisuuteen, sillä EVR ei hyväksy ihmisten tai eläinten vahingoittamista. (*Toimintaraportti, Muutoksen kevät 6/1997.*)

Suomessa on silloin tällöin harjoitettu laitonta suoraa toimintaa myös muiden kuin EVR:n nimissä. Esimerkiksi kettuja useampana syksynä hennannut ryhmä (tai ryhmät) on käyttänyt itsestään nimeä ”Ruskanväri”.

EVR-tukiryhmä. Eläinten vapautusrintaman tukiryhmä, EVR-tukiryhmä, joka vuonna 2000 lyhensi nimensä Eläinten vapautuksen tukiryhmäksi eli EV-tukiryhmäksi, osallistuu eläinoikeuksien puolesta käytävään kamppailuun lähinnä välillisesti tukemalla muiden aktivistien toimintaa.

Kuten Eläinten vapautusrintama, on myös sen tukiryhmän idea alunperin lähtöisin Englannista, josta se on levinnyt myös muihin Euroopan maihin ja Pohjois-Amerikkaan. Tukiryhmien tarkoituksena on tukea laitonta toimintaa tekeviä laillisin keinoin, mm. tarjoamalla pidätetyille ja vangituille aktivisteille tukea ja materiaalista apua sekä tiedottamalla laittomasta suorasta toiminnasta. ("Eläinten vapautusrintaman tukiryhmä", *Sudenhetki* 3/1998.)

Suomessa, jossa eläinoikeusaktivisteja ei ole tuomittu vankeuteen, EVR-tukiryhmän toiminta on ollut vähäisempää. Käytännössä se on pitkälti muodostunut laittomia iskuja tehneiden aktivistien tiedotteiden välittämisestä julkisuuteen. EVR-tukiryhmän nimissä on myös järjestetty tarhaiskujen vuoksi tutkintavankeudessa oleville tukimielenosoituksia. Tukiryhmä ei harjoita laitonta toimintaa.

Vegaanit. Katson myös vegaanista elämäntapaa noudattavien – ja miksei myös muiden eläinoikeudellisilla näkökulmilla valintaansa perustelevien kasvissyöjien – olevan olennainen osa eläinoikeusliikettä. Vegaaninen elämäntapa ilmentää juuri Meluccin (ks. luvut 3.2. ja 3.4.) kuvaamaa yhteiskunnallisen liikkeen latenttia toimintaa: arkisessa elämässä tapahtuvaa uudenlaisten kulttuuristen koodien ja merkitysten luomista ja käytännön toteuttamista. Veganismi on siis eräänlaista vastakulttuurista "toisinelämistä" valtakulttuurin keskellä.

Veganismi on uudessa ympäristöprotestin aallossa erittäin yleistä. Konttisen ja Peltokosken (2000, 115) tutkimukseen vastanneista ympäristöliikkeen toimijoista peräti 47 % määritteli itsensä vegaaneiksi, 37 % taas vegetaristeiksi. Pelkän eläinoikeusliikkeen keskuudessa luvut ovat vielä suuremmat. Luukan (1998, 132) haastattelemista 33 eläinaktivistista vain kolme oli kasvissyöjiä (ovolaktovegetaristeja), muut olivat vegaaneja. Eläinoikeusleirillä Luukka taas laski noin neljän viidesosan 86 leiriläisestä oleva vegaaneja, loppujen kasvissyöjiä.

Kasvissyöjiä kokonaisvaltaisempaan elämäntapaan pyrkivä vegaani välttää eläinkunnan tuotteita paitsi ruokavaliossa – jossa vältellään lihan, maidon ja kananmunien lisäksi myös mm. liivatetta ja eläinperäisiä lisäaineita, sekä useimmiten hunajaa – myös muussa elämässä. Vegaani ei pukeudu nahkaan, silkkiin tai villaan, kaikkein tiukimmat eivät valokuvaa tai edes suostu valokuvattaviksi, koska filmeissä

käytetään liivatetta. Samoin vältetään tuotteita, jotka on testattu eläimillä, tai joiden tuottamisessa on muuten käytetty eläimiä hyväksi. Vegaanit joutuvat kuitenkin myös tekemään kompromisseja, sillä nykyisenkaltaisessa yhteiskunnassa täydellinen eläinkunnantuotteiden välttäminen olisi erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta. Erityisen selvää tämä on esimerkiksi lääkkeiden tapauksessa. Moni vegaani myös esimerkiksi valokuvaa ja tyytyy toivomaan, että liivate korvataan filmeissä muilla vaihtoehdoilla. Käytännössä jokainen vegaani joutuukin itse päättämään omat rajansa.

Veganismia perustellaan eläinoikeussyiden lisäksi myös mm. ekologisilla ja terveydellisillä syillä. Muualla maailmassa myös uskonnolliset syyt voivat olla perusteena eläinkunnan tuotteiden välttämiseksi. Suomalaisten vegaanien valinnat näyttävät kuitenkin liittyvän ensisijaisesti juuri eläinoikeusajatteluun (esim. Peltokoski 1999, 83; Lintunen 1998, 79–81).

Vaikka eläinoikeusliikkeessä aktiivisesti toimivat ihmiset ovat siis ilmeisesti poikkeuksetta vegaaneja tai vegetaristeja, kaikki vegaanit – ja etenkin kaikki kasvissyöjät – eivät ole aktiivisia eläinoikeusliikkeen näkyvässä toiminnassa. Katson kuitenkin, että jo pelkkää eläinoikeudellisista lähtökohdista lähtevän vegaanisen elämäntavan noudattamista voi pitää osallistumisena eläinoikeusliikkeeseen, riippumatta kyseisen toimijan muusta aktiivisuudesta. Toki on myös mahdollista olla elämäntavaltaan vegaani mieltämättä itseään eläinoikeusliikkeen osaksi.

Myös Vegaaniliitto ry. olisi mahdollista tulkita tavoitteidensa perusteella osaksi eläinoikeusliikettä. Vegaaniliitto korostaa yhdistyksen säännöissä sitä, että sen ”toiminnan lähtökohtana on ajatus, että ihmisten ja muiden eläinten kohtelussa tulisi noudattaa samoja oikeudenmukaisuusperiaatteita ja että eläinten riisto on tästä syystä väärin”. Yhdistys pyrkii edistämään kasvissyöntiä ja veganismia, ”elämäntapaa, jossa vältetään kaikkia kokonaan tai osittain eläinkunnasta peräisin olevia tuotteita, sekä ylipäättensä tuotteita ja palveluita, joiden tuottaminen perustuu eläinten riistoon.” (Vegaaniliiton säännöt 19.11.2001.) Yhdistyksen tavoitteet ovat siis käytännössä pitkälti yhteneväiset Oikeutta eläimille -järjestön kanssa, sillä paitsi maatalouden tehoeläintuotanto, myöskään turkistarhaus, eläinkokeet, sirkukset tai metsästys eivät ole millään muotoa sovitettavissa vegaaniseen elämäntapaan. Toisaalta Vegaaniliitto kuitenkin eroaa Oikeutta eläimille -järjestöstä toimintamuotojensa puolesta: järjestö on pitkälti keskittynyt vegaaniseen elämäntapaan liittyvään kouluttamis- ja neuvontatyöhön näkyvän ruohonjuuritason kampanjoinnin sijaan. Se ei siis ole samassa mielessä aktivistijärjestö kuin OE. Vegaaniliiton jäsenistö on myös melko heterogeenista: toiminnassa on mukana niin nuoria eläinaktivisteja kuin varttuneempia

ihmisiä, jotka tuskin identifioivat itseään kovin vahvasti aktivisteihin ja radikaaliin eläinoikeusliikkeeseen. Näin ollen en tämän tutkimuksen aineiston rajausratkaisuisiani laske Vegaaniliittoa tai Vegaaniliiton edustajina haastateltuja henkilöitä eläinoikeusliikkeen osaksi²⁷.

Yksittäisten vegaanien tapauksessa olen tehnyt ratkaisut heidän omien määrittelyjensä ja merkityksenantojensa mukaan: mikäli he vegaaniutensa lisäksi osallistuvat muuhun eläinoikeustoimintaan tai muuten haastatteluissa itse merkityksellistävät toimintansa osaksi eläinoikeusliikkeen kamppailua, katson heidät osaksi eläinoikeusliikettä. Olen siis päätenyt ratkaisuun, jossa pistän painoa toimijoiden itseymmärrykselle.

Koska eläinoikeusliikkeen kokonaiskuva voi vaikuttaa paitsi kirjavalta, jopa sekavalta – puhumattakaan sen suhteesta eläinsuojelujärjestöihin – pyrin selventämään eri toimijaryhmien ja järjestöjen suhteita oheisessa taulukossa (Taulukko 1). Siinä ryhmiä luonnehtivina ja toisistaan erottavina piirteinä eritellään niiden eläinoikeudellista tai -suojeullista orientaatiota, toimintatapoja sekä suhdetta laittomaan toimintaan.

²⁷ Henkilö voi toki olla sekä eläinaktivisti että Vegaaniliiton jäsen, joten rajaus on riippuvainen myös toimittajan rajauksista ja painotuksista: onko hän haastatellut henkilöä juuri Vegaaniliiton edustajana vaiko yksittäisenä vegaanina tai eläinaktivistina. Käytännössä Vegaaniliiton poisrajaaminen on jättänyt aineiston ulkopuolelle vain muutamia veganismia käsitteleviä juttuja. Huomattavasi useammin toimittajat ovat Vegaaniliiton sijasta olleet kiinnostuneita nimenomaan yksittäisten vegaanien elämäntavasta tai veganismista osana eläinoikeusliikkeen/uuden radikaaliliikkeen taistelua.

TAULUKKO 1. Eläinten etuja eri tavoin ajavien eläinoikeus- ja eläinsuojeluorganisaatioiden ja ryhmittymien perusorientaatio, toimintakeinot ja suhtautuminen laittomiin iskuihin.

Järjestö/ryhmä	Perusorientaatio	Keskeiset toimintakeinot	Suhtautuminen laittomiin iskuihin
Suomen eläinsuojeluyhdistys (SEY) ja paikalliset eläinsuojeluyhdistykset	Eläinsuojelullinen	Perinteinen eläinsuojelutyö, kuten eläinsuojelutarkastukset ja löytöeläinkodit. Kannanotot, lausunnot, neuvottelu, lobbaus, valistus.	Ei hyväksy
Eläinsuojeluliitto Animalia	Eläinsuojelullinen	Kampanjointi, lobbaus, tiedottaminen, kouluttaminen, neuvottelu.	Ei hyväksy
Vegaaniliitto	Eläinoikeudellinen	Tiedottaminen ja kouluttaminen: julkaisutoiminta, opintopiirit jne.	Sanoutuu irti, mutta ymmärtää motiiveja
Oikeutta eläimille	Eläinoikeudellinen	Mielenosoitukset, boikotti- ja painostuskampanjat, lentolehtiset, yleisötilaisuudet ym. tiedottaminen.	Hyväksyy, ei harjoita
Eläinten vapautuksen tukiryhmä	Eläinoikeudellinen	Laittomia iskuja tekevien äänitorvena toimiminen (tiedotteiden välittäminen julkisuuteen) ja kiinni jääneiden tukeminen.	Hyväksyy, ei harjoita
Eläinten vapautusrintama (EVR) ja muut maanalaiset toimintaryhmät	Eläinoikeudellinen	Laittomat suoran toiminnan iskut, kuten taloudellisen vahingon tuottamiseen tähtäävät, materiaa tuhoavat ekotaasit tai eläinten vapauttaminen.	Hyväksyy ja harjoittaa

4.6 Eläinoikeusliikkeen filosofia

Eläinoikeusajattelu poikkeaa selkeästi perinteisestä *eläinsuojeluajattelusta*, joka keskittyy lähinnä eläinten hyvinvointikysymyksiin. Englanninkielessä eläinsuojelusta käytetäänkin yleensä termiä *animal welfare* (eläinten hyvinvointi) eikä *animal protection* (eläinsuojelu). Eläinsuojeluajattelulle on keskeistä se, ettei eläimille tulisi tuottaa kärsimystä. Sen sijaan perinteiset eläinsuojeluyhdistykset eivät yleensä kyseenalaista sinänsä eläimen välineellistä käyttöä ihmisen päämääriin, eläinten tappamista jne.

Gary Francione (1996, 8–10) kuvaa eläinsuojelun ominaispiirteitä seuraavasti: eläinsuojelu perustuu oletukseen siitä, että eläimillä on kyky jonkinlaiseen hyvinvointiin, eli eläimet ovat tietoisia ja tuntevia olentoja, kykeneväisiä tuntemaan kipua ja tavoittelemaan mielihyvää. Eläinsuojeluajattelu ei tästä huolimatta ulota eläimiin kaikkia niitä moraalisia oikeuksia ja huomioonottamisen vaatimuksia, jotka automaattisesti ulotetaan kanssaihmissiin. Se ei kyseenalaista eläimen näkemistä ihmisen omaisuutena, ja unohtaa eläinten intressit silloin, kun vastassa ovat ihmisten intressit nähdään merkittäviksi tai kun eläinten kärsimystä tai kuolemaa ei tulkita tarpeettomaksi.

Järjestötasolla eläinsuojeluajattelua edustavat Suomessa toisaalta käytännön eläinsuojelutyötä tekevät tahot, kuten Suomen Eläinsuojeluyhdistys ja paikalliset eläinsuojeluyhdistykset, toisaalta selkeämmin päättäjien lobbaamiseen ja valistamiseen keskittyvä taho, eli eläinsuojeluliitto Animalia. Animalian yhteydessä toimii myös Juliana von Wendtin säätiö, joka tukee eläinkokeita korvaavia menetelmiä kehittävää tutkimusta. Myöskin eläinsuojelulainsäädännön ja siihen perustuvan eläinsuojelun virnaomaisvalvonnan voi katsoa edustavan lähtökohdiltaan eläinsuojeluajattelua, joskin käytännössä lainsäädännön sisältöön eivät suinkaan ole vaikuttaneet vain eläinsuojelutavoitteet, vaan myös esimerkiksi taloudelliset näkökohdat, ja näin ollen lain eläimille takaama suoja on huomattavasti vähäisempi kuin eläinsuojelijoiden ajamat eläinsuojelutavoitteet.

Eläinoikeusliike puolestaan pitää eläimiä itseisarvoisina olentoina, joilla on oikeus elämään ja luontaisten käyttäytymistarpeidensa toteuttamiseen. Näin ollen liike ei kiinnitä huomiota ainoastaan eläinten hyvinvointiin liittyviin kysymyksiin, vaan kyseenalaistaa ylipäätensä ihmisten oikeuden hyväksikäyttää ja tappaa eläimiä omia päämääriään varten. Liike kritisoi eläinten välineellistämistä, kohtelemista pelkkänä

raaka-aineena tai tuotantokoneena. Se vaatii ihmisen ja eläimen välisen suhteen uudelleenarviointia, lajien samanarvoisuuden tunnustamista ja siirtymistä vastavuoroiseen ja kunnioittavaan suhteeseen. (esim. Luukka 1998; Tuomivaara & Purmonen 1996; Oikeutta eläimille -yhdistyksen periaatteiden julistus, jäsenlehti 3/2000.) Eläinoikeusliike pyrkii siis oikeuksien kautta nostamaan eläimet välineen asemasta *moraalisesti merkityksellisiksi subjekteiksi* (Peltokoski 1999, 13).

Eläinoikeusliikkeen filosofinen tausta liitetään erityisesti kahteen keskeiseen eläinoikeusfilosofiin, Peter Singeriin ja Tom Reganiin, vaikka moni muukin ajattelija on toki tuonut oman panoksensa eläinoikeuskeskusteluun.

Utilitaristista filosofista perinnettä edustavan Peter Singerin vuonna 1975 ilmestynyt *Animal Liberation* julkaistiin Suomessa vuonna 1991 nimellä *Oikeutta eläimille*. Singer esittelee kirjassaan konkreettisia esimerkkejä tehoeläintalouden ja eläinkokeiden eläimille aiheuttamista kärsimyksistä. Kirjan filosofisen osan perustavana ajatuksena on kaikkien elävien olentojen intressien yhtäläinen huomioon ottaminen. Singer lanseerasikin käyttöön termin *spesismi*, lajisorto, torjuen ihmisten tavan vetää kategorinen raja ihmisen ja muiden lajien välille esimerkiksi rationaalisuuteen vedoten. Hänen mukaansa kyky kärsiä ja nauttia on riittävä ehto sille, että jollain olennolla voidaan sanoa olevan intressejä. Singerille eri lajien yksilöiden intressien yhtäläinen huomioonottaminen ei kuitenkaan merkitse käytännössä samanlaista kohtelua, sillä ihmisen ja eläimen intressit voivat olla hyvin erilaisia. Singer ei puhu kirjassaan varsinaisesti eläinten *oikeuksista*, vaan kiinnittää enemmän huomiota eläinten kärsimykseen ja kärsimiskyvystä nouseviin intresseihin. Peltokoski (1999, 109) kutsuukin Singerin teosta osuvasti *kärsimysfilosofiseksi* kirjaksi.

Singerin kirja on vaikuttanut voimakkaasti eläinaktivisteihin niin maailmalla kuin Suomessakin, onpa sitä tituleerattu jopa eläinoikeusliikkeen raamatuksi. Moni suomalainen eläinaktivisti on saanut omakohtaisen ”herätyksen” juuri Singerin kirjan luettuaan (Luukka 1998, 48). Kaikki eivät ole kuitenkaan samaa mieltä Singerin asemasta eläinoikeusfilosofian isänä, sillä Singer ei edusta varsinaisessa mielessä eläinten välineellistämisen hylkäävää oikeusajattelua. Enemminkin Singerin utilitaristinen filosofia on instrumentalistista. (Ks. esim. Francione 1996.)

Tom Regan puolestaan edustaa selkeästi oikeusajattelua. Reganin mukaan eläimet ovat etiikan teorioiden kannalta olennaisilta ominaisuuksiltaan ihmisten kaltaisia: ne ovat eläviä ja kokevia subjekteja, joilla on itseisarvo. Näin ollen meidän tulee johdonmukaisesti soveltaa niihin samoja moraalisia periaatteita kuin ihmisiin. Tästä seuraa, että eläimilläkin on oikeuksia – perustavimpana niistä oikeus elämään. Regan

arvostelee nykyisenkaltaista eläimiä välineellistävää yhteiskuntaa ja haluaisi lopettaa kaikki nykyiset eläimiä hyväksikäyttävät rakenteet tehomataloudesta eläinkokeisiin, metsästyksen, sirkukseen ja muihin eläimiä hyväksikäyttäviin huvittelumuotoihin. (Regan 1983; 1997.)

Näiden kahden filosofin ajatuksia ei ole toki omaksuttu sellaisenaan, valmiina kokonaisuutena, sen enempää järjestöjen viralliseksi filosofiaksi – joskin nämä filosofiset lähtökohdat ovat vahvasti havaittavissa esimerkiksi OE:n periaatteiden taustalla – kuin aktivistien yhdenmukaiseksi ajattelutavaksi. Eläinoikeusliike muodostuu joukosta erilaisia yksilöitä, joita yhdistävät tietyt yhteiset päämäärät ja aatteelliset lähtökohdat, mutta jotka henkilökohtaisessa filosofiassaan ja maailmankatsomuksessaan voivat korostaa eri osa-alueita.

Veganismia kokemuksena ja kollektiivisen toimintana tutkinut Peltokoski (1999, 56–84) esimerkiksi löytää vegaanien omaelämäkerrallisista kertomuksista neljä erilaisiin eläinsuhteisiin liittyvää tapaa merkityksellistää veganismi, ja jaottelee haastateltavansa tällä perusteella eläinoikeusvegaanin, poliittisiin vegaanin, huolenpitoa ja ystävyyttä korostavan vegaanin ja hengellis-uskonnollisen vegaanin ryhmiin. Eläinoikeusvegaani korostaa eläinten kärsimystä ja itseisarvoista elämää, ja hänen veganisminsa merkityksellistyy pyrkimykseksi olla loukkaamatta eläinten tuntoisuudesta ja tietoisuudesta nousevia oikeuksia. Poliittinen vegaani taas nostaa eläimet esille ikään kuin sorrettuna yhteiskunnallisena ryhmänä, joka on vapautettava yhteiskunnallisten riistosuhteiden alta. Empatiaa ja huolenpitoa korostava vegaani tuo eläimet esille itseisarvoisina olentoina ja merkityksellistää suhteensa niihin ystävyydeksi ja ”yhteydeksi”. Hengellisessä ja uskonnollisessa veganismissa eläinten moraalinen merkityksellisyys liittyy uskonnolliseen maailmankuvaan.

Nämä suppeasta aineistosta löydetty erilaiset ”suuntaukset” toistuvat epäilemättä erilaisina variaatioina ja yhdistelminä yleisemminkin vegaanien keskuudessa ja eläinoikeusliikkeessä, joskaan eläinoikeusliikkeen aktiivien keskuudessa uskonnollisia painotuksia ei liene juurikaan havaittavissa.²⁸

²⁸ Luukan haastattelemista 26 täysi-ikäisestä aktivistista vain kaksi kuului kirkkoon, alaikäiset kirkkoon kuuluvat taas aikoivat erota siitä täysi-ikäisiksi tultuaan. Valtaosa haastateltavista piti itseään ateisteina tai agnostikkoina, vain kaksi sanoi uskovansa jonkinlaiseen kristilliseen Jumalaan. (Luukka 1998, 133.)

4.7 Eläinoikeusliike protestikulttuurin uudistajana

Eläinoikeusliike epämuodollisine ja joustavine toimijaverkostoineen ja radikaaleine toimintatapoineen, erityisesti laittoman suoran toiminnan iskuineen, on uudistanut suomalaisen kansalaistoiminnan ja protestoinnin kulttuuria.

Suomalaiselle kollektiivinen toiminta on perinteisesti ollut formaalia ja maltillista. Organisoituminen joko rekisteröidyiksi yhdistyksiksi tai muuten yhdistysmallin mukaisesti on vaikuttanut toiminnan sisältöihin ja keinoihin. Siisiäisen mukaan se on merkinnyt valintaa ”ei-aktionististen, väkivaltaa karttavien ja lainkuuliaisten menetelmien puolesta”. (Siisiäinen 1998, 219; ks. myös Siisiäinen 1990.)

Formaalin yhdistystoiminnan korostamisessaan ja lain rajoissa pitäytymisessään suomalainen kansalaisliikehdintä on erottunut räväkämmästä keski- ja eteläeurooppalaisesta protestoinnista. Tämä näkyy erityisesti mielenosoituksissa: suomalaisten kurinalaiset ja rauhanomaiset mielenosoitukset eroavat selvästi väkivaltaisista mielenosoituskulttuureista (Konttinen 1999, 135). Ranskassa barrikadeille nousevat milloin maanviljelijät, milloin työttömät, ja näyttävien mielenosoitusten yhteydessä paitsi häiritsevä toiminta, myös omaisuuden vahingoittaminen on ollut tavallista. Kuten Elinkeinoelämän valtuuskunnan yhteiskunnallisia liikkeitä käsittelevässä raportissa todetaan, kyse on kulttuurieroista: Ranskassa seurauksena on harvoin rangaistuksia tai vahingonkorvauksia, koska radikaalienkin toimintatapojen katsotaan oleva osa poliittista taistelua. Suomessa sen sijaan keskustelu kääntyy nopeasti siihen, millainen toiminta on lainmukaista ja millaisia seurauksia vahingonteosta seuraa. (Tärkeintä on liike 2000, 35–36.)

Toimintakulttuurieroja on esiintynyt myös Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä. Bergmanin (1998, 167) mukaan uusien yhteiskunnallisten liikkeiden aktivoituessa 1970- ja 80-luvun vaihteessa Suomelle oli muista Pohjoismaista poiketen tyypillistä se, ettei ruohonjuuritason osallistumisesta muodostunut missään vaiheessa poliittisen elämän vakiintunutta osaa. Sen sijaan kollektiivinen toiminta perustui lähinnä perinteisiin ympäristö-, rauhan- ja naisjärjestöihin, ja liikkeiden esille tuomat kysymykset pyrittiin integroimaan poliittiseen järjestelmään vakiintuneiden poliittisten kanavien kautta.

Toki suomalaisenkin protestikulttuurin maltillisuus ja lainkuuliaisuus on säröillyt ajoittain ennen ”kettutyttöjäkin” – tartuttiinhan esimerkiksi suoraan toimintaan jo kansalaissodan ja Lapuan liikkeen aikoina. Näyttäviä aktionistisia mielenosoituksia ja nk. häiritsevää toimintaa taas esiintyi mm. poliittisen vasemmistolaisuuden ja

opiskelijaradikalismien kukoistuskaudella vuosina 1968–1970 (esim. Siisiäinen 1990, 66; Siisiäinen 1998, 226). Kuitenkin vasta Kojjärvi-liikettä on yleisesti pidetty varsinaisena merkkipaaluna suomalaisen protestin historiassa. Kaivinkoneisiin kahliutuneet Kojjärvi-aktivistit toivat vuonna 1979 ensimmäistä kertaa uuden häiritsevän toiminnan tyyppin suomalaisten tietoisuuteen. Liikkeen jälkimainingeissa aktivoituneet uudet yhteiskunnalliset liikkeet omaksuivat sen toimintarepertoaareja, mutta niidenkin toiminta noudatti usein edelleen perinteistä yhdistysmuotoa. (Siisiäinen 1990, 71–72.)

Eläinoikeusliikkeessäkin näkyy edelleen tiettyjä jäänteitä yhdistyskeskeisestä protestikulttuurista, onhan suuri osa liikkeen toimijoista järjestäytynyt yhdistysmuotoisesti Oikeutta eläimille -järjestöön. Kuitenkin, kuten edellä todettiin, OE on pyritty pitämään tarkoituksellisen epämuodollisena ja hierarkiattomana, johtajattomuusperiaatteineen ja itsenäisine paikallisryhmineen. Eläinoikeusliike kokonaisuudessaan on vielä huomattavasti epämuodollisempi toimijoiden verkosto: osa toimijoista saattaa osallistua vain yksittäisiin protestitapahtumiin, kuten suuriin mielenosoituksiin; osa pidättäytyy ehkä näkyvistä aktioista, mutta haluaa edistää eläinoikeusliikkeen tavoitteita vegaanisella elämäntavalla; osa taas on valinnut toimintatavakseen avoimen toiminnan sijasta laittoman suoran toiminnan iskut yksin tai pienen ryhmän kanssa, EVR-nimikkeellä, jonkin muun nimen alla tai nimettömänä.

Vaikka valtaosa eläinoikeusliikkeen toimijoista toimii avoimesti ja laillisin keinoin, liike on samaistettu julkisuudessa voimakkaasti juuri laittomiin iskuihin. Voikin katsoa, että eläinoikeusliike on radikalisoitunut uusien yhteiskunnallisten liikkeiden toimintarepertoaareja astetta pitemmälle: avoimen kansalaistottelemattomuuden rinnalle on tuotu nyt myös eläinten vapautukset sekä taloudellisen vahingon aiheuttamiseen tähtäävä ekologinen sabotaasi eli ”ekotaasi”²⁹. Suomalaisessa protestiperinteessä tämä on lähes ennennäkemätöntä. Siisiäisen (1998, 226) mukaan yhteiskunnallisissa liikkeissä on ”viimeiseen saakka vältelty toisten omaisuuden tuhoamista, ja niissäkin tapauksissa, joissa aineelliseen omaisuuteen kajoaminen on ollut välttämätöntä,

²⁹ Ekotaasi-termin suomalaisten aktivistien kielenkäyttöön lanseeranneen Muutoksen kevät -lehden päätoimittaja Ville Lähde määrittelee ekotaasin näin: ”Ekotaasi, eli ekologinen sabotaasi, on laitonta toimintaa, joka pyrkii haittaamaan tai estämään luontoa tuhoavaa toimintaa millä tahansa väkivallattomalla keinolla. Sen taktisena pyrkimyksenä on joko pysäyttää rakenteilla olevia projekteja tai vaikeuttaa ekologisesti ja eettisesti arveluttavaa toimintaa taloudellisesti. Ekotaasi ei ole siten vain symbolinen teko, kuten kansalaistottelemattomuus, vaan sillä pyritään välittömiin vaikutuksiin. Esimerkkeinä liikkeiden ikkunoiden rikkominen, kaadettavien puiden kiilaaminen (ja varoittaminen!), maansiirtokoneiden rampauttaminen jne.” (Lähde 1996, 151.)

esimerkiksi lukkojen rikkominen talonvaltauksissa, liikkeissä toimivat ovat pyrkineet tuottamaan mahdollisimman pieniä aineellisia vahinkoja”.

Eläinoikeusliikkeen voi katsoa myös jossain määrin uudistaneen mielenosoituskulttuuria aktionistisempaan suuntaan. Eläinoikeusliikkeen mielenosoituksissa on nähty sekä kansalaistottelemattomuutta ja ”häiritsevää” toimintaa, kuten turkishuutokauppojen ostajien bussin eteen istuutumista tai turkisliikkeen oveen kahliutumista, että väkivaltaisempiakin piirteitä, kuten maalipallojen heittelemistä bussia päin. Voikin todeta Konttisen (2002) sanoin, että eläinoikeusliikkeen ja muiden ympäristöprotestin neljännen aallon toimijoiden mielissä ”sallitun raja on – – siirtynyt pitkän askeleen” verrattuna kansalliseen protestikulttuuriin ja aiempaan ympäristöliikkeeseen. Kuitenkin uusimman aallon aktivisteillakin raja tulee vastaan jossain: vaikka toimijoiden käsitykset hyväksyttävästä toiminnasta (esimerkiksi ekotaasin hyväksyttävyydestä) vaihtelevat jossain määrin, on ihmisen koskemattomuus raja, jonka uuden aallon aktivistit sijoittavat sallitun rajan tuolle puolen. Omaisuutta siis voidaan vahingoittaa, ihmisiä ei. (Emt.)

Miksi osa eläinoikeusliikkeen toimijoista sitten turvautuu laittomaan toimintaan ja vielä useampi hyväksyy sen vaikuttamiskeinona? Luukan (1998, 4) mukaan monille aktivisteista ympäristön ”häätä” on niin suuri, että parlamentaarisen vaikuttamisen keinoja ei koeta riittävän nopeiksi. Moni radikaalien liikkeiden toimijoista ei ylipäätään usko, että parlamentaarisia teitä onnistutaan edistämään eläinten tai ympäristön etua. Aktivistit kokevat, että politiikassa taloudelliset tekijät sanelevat ehdot, ”demokratia” toimii vain rahan ehdoilla, tai todellinen valta on siirtynyt kokonaan politiikan ulkopuolelle, kuten monikansallisille yrityksille. Lakeja, jotka sallivat esimerkiksi turkistarhauksen kaltaisen toiminnan, ei koeta legitiimeiksi. Niinpä suora toiminta, kuten kansalaistottelemattomuus ja sabotaasit, nähdään moraalisesti oikeutettuina, joskus jopa ainoina jäljellä olevina toimintakeinoina. (Emt., 4.)

Vastaavanlaista epäluottamusta parlamentaarisiiin vaikuttamiskeinoihin ovat havainneet muutkin eläinoikeusliikettä tai muuta 1990-luvun radikaalia liikehdintää tutkineet (esim. Peltokoski 1999, 121; Konttinen & Peltokoski 2000; Termonen 2000). Ympäristöliikehdinnän uusimmassa aallossa suhtaudutaan yleensäkin varauksellisesti byrokraattisiin ja hierarkkisiin toimintamalleihin ja kompromissihakuisuuteen, ja korostetaan radikaalia vastarintaa (Konttinen & Peltokoski 2000, 118–119). Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että uusimpien liikkeiden toimijoiden ainoa vastaus vaikutusmahdollisuuksien kaventumisen kokemukseen olisi laittomaan suoraan toimintaan turvautuminen. Konttisen ja Peltokosken tutkimuksen mukaan uuden

liikeshdinnän toimijoista peräti kolmannes suhtautuu varauksella myös Eläinten vapautusrintaman tyyliiseen suoraan toimintaan (emt., 118–119), ja kuten edellä tuotiin esiin (luku 4.5), myöskään pelkän eläinoikeusliikkeen sisällä ei vallitse yksimielisyyttä laittomista toimintakeinoista.

Tarve ja halu vaikuttaa asioihin suoraan, parlamentaarisen koneiston ohi, kanavoituukin laittomuuksia useammin erilaiseen lailliseen ruohonjuuritason toimintaan sekä henkilökohtaisiin elämäntapa- ja kulutusvalintoihin – siis edellä käsiteltyyn elämänpolitiikkaan (ks. luku 3.2.). Vaikka elämäntapavalinnoissa on kyse itsensä toteuttamisesta eettisesti vastuullisen elämäntavan kautta, ne eivät ole yksinomaan ekspressiivisiä ja symbolisia tekoja, vaan niillä pyritään myös vaikuttamaan konkreettisesti. Kuten Peltokoski toteaa, vegaanisen elämäntavan valinneiden mielestä ”eläinten riistäjät” tai ”luonnonraiskaajat” eivät usko ”Mattia eduskunnassa, vaan Mattia kukkarossa”. Koska rahan koetaan pyörittävän yhteiskuntaa, vegaanit käyttävät valtaansa kuluttajina. Peltokosken mielestä veganismia voikin nimittää suoraksi toiminnaksi. (Peltokoski 1999, 121.)

4.8 Eläinoikeusliike ja media

Kuten muutkin yhteiskunnalliset liikkeet, eläinoikeusliike tarvitsee välineekseen julkisuutta. Se tarvitsee sitä esittääkseen konkreettisia poliittisia vaatimuksia, kuten vaatimuksen turkistarhauksen lopettamisesta. Ennen kaikkea eläinoikeusliike tarvitsee valtamediaa haastaakseen julkisen keskustelun vallitsevat diskurssit: tavat puhua eläimistä, merkityksellistää eläimiä, oikeuttaa eläinten nykyisenkaltainen hyväksikäyttö. Tilalle se tarjoaa vaihtoehtoisia tai vastustavia diskursseja, joissa eläimen ja ihmisen suhde merkityksellistetään toisin ja tätä kautta haastetaan yhteiskunnan moraalikoodit ja vallitsevat käytännöt. (ks. luvut 3.4. ja 3.5.) Eläinoikeusliikkeen muulle yhteiskunnalle esittämässä haasteessa voikin nähdä piirteitä Ederin (1985, 879–880, 884) kuvaamasta ”moraalisesta ristiretkestä”, jossa vallitsevaa ”imperialistista kulttuuria” vastaan käydään moraalisella mobilisoinnilla, turvautumalla paremmaksi katsottuun moraaliiin.

Saavutettu julkisuus ei kuitenkaan ole välttämättä eläinoikeusliikkeen näkökulmasta toivotunlaista. Valtamedia voi torjua liikkeen esittämän symbolisen haasteen: se voi merkityksellistää vastakulttuuristen toimijoiden toiminnan ja tavoitteet uudelleen omasta valtakulttuurisesta näkökulmastaan, ja marginalisoida vallitsevan järjestelmän

haastavat toimijat. Itse liikkeestä saatetaan tehdä ongelma, sen sijaan että hyväksyttäisiin liikkeen esiin nostamat asiat ongelmiksi.

Toisaalta negatiivinenkin julkisuus voi olla tarpeellista ja hyödyllistä julkisuutta: kuten luvussa 4.1. todettiin, ilman Pohjanmaan turkisiskuista keväällä 1995 nousutta julkista kohua eläinoikeusliikkeen rakentuminen liikkeeksi ja laajeneminen eri puolille Suomea tuskin olisi voinut tapahtua niin nopeasti. Julkinen kohu voi karkottaa suuren yleisön tuen, mutta se saattaa silti auttaa aatetta sympatisoivien mobilisoinnissa.

Eläinoikeusliikkeen suhdetta valtamediaan leimaakin ristiriitaisuus ja kaksijakoisuus: valtamediaa toisaalta tarvitaan, mutta sitä kohtaan ollaan myös hyvin kriittisiä, jopa epäluuloisia. Valtamediaa ei koeta vain mahdollisuutena, vaan myös tai ennemminkin uhkana. Monelle aktivistille tiedotusvälineitten kanssa tekemisissä oleminen tuntuukin olevan lähinnä välttämätön paha, ja vapaaehtoisten haastateltavien löytäminen on työn takana. Toisaalta eläinoikeusliikkeen sisällä suhtautuminen mediaan myös vaihtelee: osa ei pistä juurikaan painoa sille, millainen kuva liikkeestä julkisuudessa muodostuu, vaan pitää itse toimintaa tärkeämpänä, eikä halua mukauttaa toimintamuotoja median mieleisiksi. Osa taas näkee tiedotusvälineitten kanssa toimimisen tämän päivän realiteetiksi ja saattaa hoitaa mediasuhteita hyvinkin professionaalisti. Monet aktivistit myös pohtivat mediasuhdetta hyvin tietoisesti ja tiedostavat liikkeen ja median paradoksaalisen suhteen (ks. esim. Purmonen 1998, 193–195).

Eläinoikeusliikkeen toimijat ovat kritisoineet valtamediaa erityisesti siitä, että vain näkyvimmit aktiot, kuten laittomat iskut tai levottomat mielenosoitukset herättävät toimittajien mielenkiinnon ja ylittävät uutiskynnyksen. Liikkeessä huomattavasti yleisempi arkinen aherrus tai positiivishenkiset tempaukset taas eivät mediaa kiinnosta. Liikkeen aktivistit kokevat tämän tarjoavan yleisölle vääristyneen kuvan eläinoikeusliikkeestä pelkän radikaalin toiminnan liikkeenä, jossa ei esiinny lainkaan perinteisiä järjestötoiminnan muotoja tai ”rakentavaa” pitkäjänteistä toimintaa. (Tuomivaara 1998b, 188.)

Eläinoikeusliikkeen toiminnassa sen alkumetreiltä saakka mukana ollut Salla Tuomivaara pelkääkin, että tiedotusvälineiden taipumus vaieta liikkeen maltillisesta toiminnasta ja toisaalta esittää rauhallisetkin mielenilmaukset ”käsiryysinä” voi osaltaan aiheuttaa turhautumista rauhallisten ja laillisten toimintatapojen käyttöön ja johtaa kovempien toimintakeinojen valintaan. (Tuomivaara 1998b, 188; Tuomivaara 1998a.)

Media on siis eläinaktivistien näkökulmasta kaksiteräinen miekka: välttämätön – ja joskus hyödyllinenkin – mutta samalla usein myös vihollinen.

5 MEDIAN YHTEISKUNNALLINEN ROOLI

Mediajulkisuuden kasvanutta merkitystä yhteiskunnallisille liikkeille selitettiin edellä liikkeiden ja niiden protestien luonteessa tapahtuneella muutoksella, siirtymällä materiaalisista kamppailuista yhä enemmän symbolisten, merkityksistä käytyjen kamppailujen kentälle. Median ja yhteiskunnallisten liikkeiden suhdetta ei kuitenkaan voida ymmärtää käsittelemättä myös yhtälön toista puolta, tiedotusvälineitä.

Mediajulkisuuden suuri merkitys toimintaresurssina ei koske ainoastaan yhteiskunnallisia liikkeitä, vaan yleisemminkin kaikkia niitä toimijoita, jotka pyrkivät osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin. Media on julkisen keskustelun areena, jonne pääsystä yhteiskunnalliset toimijat kamppailevat ja jonne päästyään osallistuvat todellisuuden määrittelyyn vaihtelevalla painoarvolla. Rajaankin joukkoviestinnän tarkastelun seuraavassa näihin kahteen toisiinsa kytkeytyvään näkökulmaan. Tarkastelen mediaa todellisuuden merkityksellistäjänä ja konstruoijana sekä yhteiskunnallisia toimijoita samaan julkisuustilaan kokoavana keskusteluareenana. Tarkastelen myös yleisemmin sitä, mitä yhteiskunnan ”medialisoituminen” merkitsee muiden yhteiskunnallisten instituutioiden ja toimijoiden kannalta.

5.1 Media todellisuuden merkityksellistäjänä

Joukkoviestimissä yhteiskunnallisista asioista käytävä keskustelu ei journalistiseen kulttuuriin sisältyvistä objektiivisuuden ihanteista huolimatta ole koskaan harmittoman neutraalia. Media ei peilin tapaan heijasta objektiivista todellisuutta, vaan esittää todellisuutta tietyllä tavalla, luo siitä tietynlaista kuvaa. Tällä erilaisten valikointi-, tulkinta- ja määrittelyprosessien kautta konstruoidulla esityksellä on puolestaan vaikutusta yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Journalismin suhdetta todellisuuteen voikin kuvata kaksisuuntaiseksi. Kuten Vesa Heikkinen (1999, 50) asian ilmaisee, ”Väistämättä journalistien tiedostaen tai tiedostamattaan tekemät valinnat toisaalta kertovat sekä kielisysteemin todellisuudesta että kielenulkoisesta todellisuudesta, jossa

elämme, ja toisaalta ne juttu jutulta, teksti tekstiltä, sana sanalta vaikuttavat näihin todellisuuksiin”.

Journalismin todellisuutta rakentava luonne liittyy olennaisesti jo itse kielenkäytön luonteeseen. Kieltä käyttäessämme emme vain kuvaa objektiivista todellisuutta, vaan kyse on käytännöstä, joka ”merkityksellistää ja samalla järjestää ja rakentaa, uusintaa ja muuttaa sitä sosiaalista todellisuutta, jossa elämme. Käyttäessämme kieltä me toisin sanoen *konstruoimme* eli merkityksellistämme kohteet, joista puhumme ja kirjoitamme.” (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 18.) Kielenkäyttö on aina valintojen tekemistä. Kieli sisältää *merkityspotentiaalin*, joka aktualisoituu kielijärjestelmän tarjoamassa *sanastollis-kieliopillisessa potentiaalissa*. Kumpikin taso muodostuu valinnoista: kielellisten muotojen, kuten lauseiden, konstruointi auttaa toteuttamaan ja ilmaisemaan merkitystason valintoja. Kielijärjestelmä sisältää valintoja useilla eri tasoilla: fonologisia, kieliopillisia ja sanastollisia sekä semanttisia. (Halliday 1973, 51–55.) Kieltä käyttäessämme siis tukeudumme aina johonkin merkitysjärjestelmään, jonka sisällä edelleen teemme tietoisia tai tiedostamattomia valintoja ja tuotamme näin aktiivisesti merkityksiä. Itsestään selviä merkityksiä ei ole, vaan merkitykset ovat olennaisesti kiistanalaisia ja kamppailun kohteita. (Ks. luku 6.1.)

Sanomalehtijournalismin kyseessä ollessa subjektiivisia tai kollektiivisia valintoja liittyy paitsi kirjoittamisprosessiin, eli kielenkäyttöön, myös jokaiseen muuhun työvaiheeseen jutun aiheen ja näkökulman valinnasta aina kuvitukseen ja taittoon. Kaikki valinnat osallistuvat omalta osaltaan merkitysten tuottamiseen ja todellisuuden määrittelemiseen. Journalistisia valintoja saatetaan tehdä tiedostamatta, journalistisesta kulttuurista omaksuttujen kirjoittamattomien sääntöjen ja totuttujen työrutiinien ohjaamana. Toisaalta tapauskohtaisesti valintoja voidaan myös pohtia hyvinkin tietoisesti, saatetaanpa toimituksessa jopa kiistellä niistä.

Yksi keskeisimpiä journalististen tuotosten sisältöön vaikuttavia konventioita ovat uutiskriteerit, joiden nojalla toimituksissa arvioidaan erilaisten tapahtumien ja aiheiden uutisarvoa. Vaikuttaessaan siihen, millaisia aiheita, tapahtumia ja henkilöitä joukkoviestimiin valikoituu, uutiskriteerit samalla vaikuttavat myös joukkoviestinnän yleisön todellisuuskuvaan: ”journalismi uutisvalinnoillaan ja uutisarvostuksillaan määrittelee sen, mitkä asiat ovat ihmisten mielestä tärkeitä ja keskustelun arvoisia, millaiseksi todellisuus ihmisten mielissä muodostuu” (Perko 1998, 14). Tähän median funktioon yhteiskunnallisen ”päiväjärjestyksen” määrääjänä ja keskustelun ohjaajana viitataan yleisesti McCombsin ja Shawn (1972) alunperin käyttöön lanseeraamalla agenda setting -termillä.

Utiskriteerit voivat vaihdella jossain määrin välineestä riippuen. Pienessä paikallislehdessä uutiskynnyksen ylittävät toisenlaiset tapahtumat kuin valtakunnallisessa lehdessä tai tv-uutisissa; iltapäivälehdistöä taas voivat kiinnostaa osin toisenlaiset aiheet kuin ns. laatu-lehdistöä. Silti tietyt peruskäsitykset erilaisten tapahtumien uutisarvoisuudesta jaetaan sangen laajasti eri tiedotusvälineissä. Näin siitä huolimatta, että utiskriteereistä ei ole olemassa yleispäteviä kirjoitettuja sääntöjä, vaan – kuten monet muutkin toimittajan työtä ohjaavat kirjoittamattoman säännöt – ne ovat ennemminkin jotain, joka omaksutaan sosiaalistumalla journalistiseen kulttuuriin ja tiettyyn työyhteisöön.

Tieteellisessä keskustelussa on kuitenkin pyritty hahmottamaan uutistyötä ohjaavia yleisiä utiskriteereitä. Galtungin ja Rugen (1965) klassisen aseman saavuttaneessa ulkomaanutiskriteerien luettelossa jonkin tapahtuman uutisarvoon vaikuttaviksi seikoiksi listataan tapahtuman kesto ja toistuvuus (kertaluonteinen ja lyhytkestoinen tapahtuma ylittää uutiskynnyksen helpommin kuin toistuva tapahtuma ja pitkäkestoinen prosessi), voimakkuus, selkeys/yksiselitteisyys, kulttuurinen merkityksellisyys (maantieteellinen tai kulttuurinen läheisyys), odotettavuus (ennakko-odotuksiin vastaaminen), yllätyksellisyys ja jatkuvuus (kerran uutiskynnyksen ylittänyt tapahtuma ylittää sen todennäköisesti myös jatkossa), sekä uutispäivän muu tarjonta (muusta tarjonnasta poikkeava uutinen ylittää helpommin uutiskynnyksen), uutistapahtuman liittyminen eliittivaltioihin tai -henkilöihin, tapahtuman henkilöitävyys ja negatiivisuus. Näiden muihinkin kuin ulkomaanuutisiin pitkälti soveltuvien kriteereiden noudattaminen voisi esimerkiksi eläinoikeusliikkeen tapauksessa merkitä sitä, että tiedotusvälineiden huomio kiinnittyy ensisijaisesti laittomiin tai muuten arveluttaviksi koettuihin toimintatapoihin (negatiivisuus), että lajissaan ensimmäiset iskut tai muut aktiot saavat enemmän huomiota kuin sama toimintatapa jatkuessaan (yllätyksellisyys), mutta toisaalta kerran uutiskynnyksen ylittyttyä eläinoikeusliikkeestä tulee jatkossakin helpommin uutinen (jatkuvuus), että tuhansien minkkien vapautus tai tuhopoltto saa suuremmat otsikot kuin turkisliikkeen ikkunan töhriminen (voimakkuus) jne.

Näiden edelleen ajankohtaisten perusuutiskriteerien lisäksi kaupallistuneessa ja viihteellistyneessä mediassa jonkin aiheen tai uutistapahtuman houkuttelevuutta ja ”myyvyttä” saattavat lisätä erilaiset tunteisiin vetoavat seikat, kuten sensaatiomaisuus, dramaattisuus, traagisuus, konfliktit ja ristiriidat, väkivalta ja seksi, tai julkkikset (ks. esim. Hall ym. 1978, 53; Huovila 1990, 13–14; Mörä 1996, 106; van Dijk 1988, 85).

Vasta uutisaiheen valinnan jälkeen on vuorossa itse uutisen – tai muun journalistisen jutun – konstruointi. Ettei maailma näyttäytyisi vain kaoottisena sattumanvaraisten

tapahtumien joukkona, yksittäiset uutistapahtumat identifioidaan (nimetään, määritellään ja suhteutetaan tuttuihin tapahtumiin ja ilmiöihin) ja kontekstoidaan. Tapahtumille siis annetaan merkitys ja tehdään ne ymmärrettäviksi yleisölle sijoittamalla ne kulttuuriseen merkityskarttaan. (Hall ym. 1978, 54.) Tähän prosessiin viitataan usein *kehystämisen* käsitteellä (ks. Goffman 1974).

Todellisuutta esittäessään journalismi on siis hyvin valikoivaa: Se rajaa aina lehden sivuille tai tv:n uutislähetkseen rakentamansa maailman ulkopuolelle suuren joukon tapahtumia, ilmiöitä ja prosesseja, joita se ei pidä uutisen arvoisina. Toisaalta taas journalismi aina kehystää uutisarvoisiksi arvottamansa tapahtumat jollakin tietyllä tavalla, antaen siis niille jonkin valikoidun merkityksen.

Valikoivuus ei kuitenkaan rajoitu ainoastaan siihen, mistä tapahtumista kirjoitetaan, tai miten ne identifioidaan ja kontekstoidaan, vaan tiedotusvälineet ovat valikoivia myös sen suhteen, ketkä julkisuudessa pääsevät esiin ja minkälaisessa asemassa. Siinä missä uutiskriteerit määräävät sen, *mistä* tiedotusvälineissä kerrotaan, juuri lähdekäytännöt määräävätkin pitkälti sen, *miten* niistä kirjoitetaan: kenen äänellä, millaisella kielellä, mihin merkitysjärjestelmiin ja diskursseihin tukeutuen.

5.2 Media yhteiskunnallisen keskustelun areenana

Tiedotusvälineiden tekstit eivät koostu ainoastaan, tai edes enimmäkseen, toimittajien itsensä valikoiduista tapahtumista ja ilmiöistä esittämistä kuvauksista ja tulkinnoista. Ennemmin kuin varsinaiset uutistapahtumat, uutisten välittömänä aineksena ovat erilaiset ”vieraat puheet” haastatteluvastauksista ja lausunnoista erilaisiin selvityksiin ja asiakirjoihin (Pietilä 1991). Joukkoviestinnän ”todellisuutta” siis rakennetaan pitkälti henkilölähteiden varassa. Silloinkin, kun lähteenä on kirjallinen dokumentti, on se yhden tai useamman henkilön tuotosta ja näin ollen jo jonkun tulkitsemää ja merkityksellistämää.

Journalismin perustuminen näin vahvasti lähteiden puheelle sisältää sekä uhkia että mahdollisuuksia. Pahimmillaan lähderiippuvuus saattaa tehdä journalisteista haavoittuvaisia valtaa omaavien lähteiden manipuloinnille, ja johtaa näin joukkoviestinnän autonomian heikkenemiseen ja siihen, että media rakentaa yksipuolisesti vallanpitäjille edullista todellisuuskuvaa. Toisaalta taas useiden eri toimijoiden puheeseen nojaavan journalismin voi nähdä demokratian edellytyksenä: avoimena, moniarvoisena ja -äänisenä julkisuutena, joka ei heijasta vain toimittajien

monopolisoimaa todellisuutta, vaan tuo esiin monenlaisia tulkintoja todellisuudesta, monenlaisia *todellisuuksia*. Ihannetapauksessa media voi siis toimia yhteiskunnallisen keskustelun mahdollistajana: julkisena areenana, jossa edustettuina ovat erilaiset toimijat, intressit ja diskurssit. Heikki Luostarisen (1994, 31) mukaan journalismi toimiikin eräänlaisen integraatiovoimana: vaikka se toisaalta ”pilkkoo” yhteiskuntaa pieniin intressiryhmiin, se kokoaa julkisuustilassa yhteen erilaisia ryhmiä pitäen ne informoituna toistensa ajatuksista ja tavoitteista ja pakottaen ne artikuloimana omat intressinsä yhteisen edun kautta. Näin ollen ”journalistinen taito on *interdiskursiivista* taitoa, taitoa saada erityiskielet ja eri puhettavat samaan julkisuustilaan” (emt., 33).

Käytännössä kaikilla toimijoilla ei ole kuitenkaan ole automaattisesti pääsyä julkiseen keskusteluun, eivätkä kaikki toimijat tai diskurssit esiinnyt siellä tasa-arvoisessa asemassa. Stuart Hallin (1992, 181) mukaan merkityksistä käyty kamppailu onkin aina myös taistelua ”merkinnän välineistä” itsestään:

Taistelun osapuolia ovat yhtäältä ne yhdeltä tai toiselta taholta valtuutetut todistajat ja puhujat, joilla on ikään kuin lain puolesta etuoikeus julkisen diskurssin maailmaan ja joiden lausunnoille on ominaista sellainen edustavuus ja auktoriteetti, että heidän on mahdollista asettaa keskustelun ehdot tai lähtökohdat. Toisaalta ne, joiden on kamppailtava ylimalkaan päästäkseen julkisen diskurssin maailmaan ja joiden sinne päästessään on *pelattava osuutensa pelille jo asetetun ongelmanmäärittelyn pohjalta*. (emt., 181.)

Kriittinen journalismintutkimus on kiinnittänyt runsaasti huomiota siihen, minkälaisia ongelmia liittyy julkisuuteen *pääsyyn (access)* ja journalismin *keskustelevuuteen eli dialogisuuteen* (käsitteistä ks. esim. Heikkilä & Kunelius 1997). Journalismin lähdekäytäntöjen on yleisesti katsottu olevan sangen yksipuolisia ja elitistisiä: institutionaalisissa valta-asemissa olevat lähteet ovat systemaattisesti yliedustettuina mediassa (Hall ym. 1978, 58). Tiedotusvälineissä siis hallitsee erilaisten virallisten ja legitimoitujen lähde-eliittien ääni: esimerkiksi viranomaiset ja taloudellista tai poliittista valtaa hallussaan pitävät tai ”asiantuntijan” auktoriteettia omaavat toimijat pääsevät määrittelemään yhteiskunnallista todellisuutta huomattavasti useammin kuin ”tavalliset kansalaiset”, kansalaisjärjestöt tai vähemmistöjen edustajat. Fairclough kirjaa näihin legitimoituihin lähteisiin hallitus-, viranomais- ja poliisilähteet, työnantajien ja -tekijöiden ammattiliitot sekä tieteen asiantuntijat. Hänen mukaansa epäluotettaviksi katsottuja organisaatioita, kuten ”ääriliikkeiksi” määriteltyjä poliittisia ryhmiä, ei oteta huomioon tai niihin viitataan harvemmin. ”Tavallisten ihmisten” tehtävänä taas on uutisissa vain havainnollistaa sitä, kuinka uutiseen reagoidaan. Tuloksena onkin

pääasiallisesti ”vallitsevan järjestyksen mukainen maailmankuva”. (Fairclough 1997, 69.)

Media siis jättää suuren osan ihmisistä vain passiivisen sivustaseuraajan, viestinnän kuluttajan tai kohteen rooliin. Viimeaikaisessa mediakriittisessä keskustelussa on esitetty, että ”tavallisille kansalaisille” tarjoutuva passiivinen asema on itse asiassa sisäänrakennettu jo itse joukkoviestinten *yleisön* käsitteeseen. Tilalle on tarjottu suomenkielistä uudissanaa *julkisoa*³⁰. Toisin kuin yleisö, julkiso ei ole joukkoviestinnän passiivinen vastaanottaja, vaan aktiivinen keskusteluyhteisö ja julkisuuden toimijaryhmä, joka muodostuu eri kokoonpanoissa kulloisenkin tiettyä ihmisjoukkoa koskettavan ongelman tai kysymyksen ympärille. (Pietilä 1999; Ridell 1999.) Julkison käsite voi tarjota paremmat mahdollisuuden tarkastella joukkoviestimiä julkisina keskusteluareenoina ja arvioida niiden keskustelun monipuolisuutta, moniäänisyyttä ja moniarvoisuutta – tai niiden puutetta.

Julkisen keskustelun yksipuolisuus ja elitistisyys näyttää tulevan esiin hyvin monenlaisten aiheiden ja toimijoiden yhteydessä. Esimerkiksi etniset vähemmistöt – silloin kun ylipäätänsä pääsevät julkisuuteen – joutuvat julkisuudessa usein passiivisen toimijan rooliin, pelkäksi kuvauksen kohteeksi. Vähemmistöjä koskevissa kysymyksissä kuullaan lähinnä enemmistön edustajia: poliitikkoja, viranomaisia, virkamiehiä tai muuten virallista auktoriteettia omaavia ihmisiä. (Esim. Pietikäinen 2000; van Dijk 1991, 1992.) ”Virallisten äänen” hallitsevuus koskee kuitenkin myös ”enemmistöjä” koskettavia asioita. Esimerkiksi suomalainen EU-journalismi on ollut hyvin vahvasti virallisten äänen, EU-koneiston ja ulkoministeriön, poliitikkojen ja virkamiesten, hallitsemaa (Mörä 1999). Maakuntalehtien journalismi taas on vahvasti sidoksissa alueellisiin instituutioihin (Hujanen 2000), ja suomalaisissa ympäristöuutisissakin äänessä ovat olleet eniten erilaiset julkisen vallan edustajat (Suhonen 1993; 1994, 108–114).

Mistä journalismin lähdekäytäntöjen yksipuolisuus ja vinoutuminen sitten johtuu? Lähdevalintoihin vaikuttavat pitkälti käytännön syyt: toisaalta toimittajan työn piintyneet rutiinit, toisaalta työn kiireisyys ja pyrkimys tehokkuuteen ja taloudellisuuteen ajankäytössä. Pyrkimys ajansäästöön on osaltaan vaikuttanut siihen, että henkilölähteistä ylipäätänsä on tullut niin tärkeitä. Uolevi Kiviranta (1990) kuvaa ilmiötä ”vähäisimmän vaivan laiksi”. Hänen mukaansa toimittajat pyrkivät

³⁰ *Julkiso* on eräänlainen vastine englanninkieliselle *public*-sanalle, joka viittaa aktiivisempaan, osallistuvaan yleisöön erotuksena passiivisemmista joukkoviestinnän kuluttajista, *audience*-yleisöstä. Tällaisen erottelun puuttuminen suomenkielestä on koettu puutteena. (Ks. esim. Pietilä 1999; Pietilä & Ridell 1998.)

”kaupallisten reunaehtojen sanelemassa ja taloudelliselle tuottavuudelle alistetussa kustannustoiminnan rakenteessa” mahdollisimman taloudelliseen lähdekäytäntöön, mikä merkitsee henkilölähteiden hallitsevuutta muiden lähteiden kustannuksella. Sen sijaan, että toimittaja pyrkisi itse mahdollisimman monipuolisen lähteiden käytön avulla selvittämään asiaa, hän usein tyytyy soittamaan ”asiantuntijalle” ja perustamaan juttunsa tämän lausuntoihin. Kivirannan mukaan tämä johtaa journalismin henkilöitymiseen sekä siihen, että journalismista monimutkaisissa kiistakysymyksissä tulee helposti vain vastakkaisten mielipiteiden pinnallista raportointia. (Emt.)

Tämä vähäisimmän vaivan laki vaikuttaa epäilemättä myös siihen, *millaisten* henkilölähteiden puoleen toimittaja kääntyy. Hektisen uutispäivän hälinässä toimittajan on helppoa tarttua puhelimeen ja soittaa tutuille, vakiintuneille, säännöllisesti tavoitettavissa oleville lähteille, joille näiden asema antaa virallista uskottavuutta ja auktoriteettia, ja joiden lausuntojen käyttäminen näin vapauttaa toimittajan itsensä vastuusta ja säästää tämän faktojen aikaa vievältä tarkastamiselta. Taloudellisuuden nimissä tiedotusvälineiden kannattaa keskittää voimiaan sinne, missä asioita tapahtuu, uutisia ilmenee ja lehdistötilaisuuksia pidetään; seuraamaan niitä vakiintuneita lähteitä, joilta on tiedossa säännöllistä ja luotettavana pidettyä uutisraaka-ainetta (Herman & Chomsky 1988, 18–19). Toimittajien lähdevalintoja tuntuu myös ohjaavan se käsitys, että korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa olevia, valtaa omaavia lähteitä on kuunneltava, koska nämä ovat ”tärkeitä”: heidän sanomisillaan on riittävästi painoarvoa ja merkitystä yleisölle ja heidän päätöksensä ja tekemisensä koskettavat tavallisia kansalaisia (Heikkilä & Kunelius 1997; Kunelius 1998, 195).

Tietyn lähteen haluttavuuteen voi vaikuttaa paitsi tämän koettu tärkeys ja legitimizeetti, myös lähteen kyky palvella tiedotusvälineiden tarpeita tai vaihtoehtoisesti haitata niiden toimintaa. Tiedotusvälineiden intressiryhmät voivat helpottaa käytännöllisesti toimittajien työprosessia tuottamalla helposti käytettävissä olevaa ja kiinnostavaa materiaalia, tai toisaalta poliittista tai taloudellista valtaa omaavalla lähteellä voi olla mahdollisuus vaikuttaa välittömästi tiedotusvälineiden toimintaedellytyksiin (Luostarinen, 1994, 49–50). Tarpeen vaatiessa valtaa omaava lähde voi hyödyntää median lähderiippuvuutta, ja käyttää henkilökohtaisia suhteitaan, uhkailua tai palkitsemista vaikuttamiskeinoina (Herman & Chomsky 1988, 22). Kummassakin tapauksessa erilaiset eliittilähteet ovat vahvoilla: korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa olevalla ja riittävästi taloudellisia ja muita resursseja omaavalla toimijalla on paljon paremmat mahdolliset sekä painostamiseen, että houkuttelevan uutisraaka-aineen tuottamiseen, kuin vaikkapa vaatimattomin resurssein toimivalla kansalaisjärjestöllä.

Lähdevalintoja eivät kuitenkaan ohjaa ainoastaan työn sujuvuuteen ja taloudellisuuteen liittyvät käytännön seikat. Raadollisimmillaan lähteiden valikoinnissa kyse voi olla siitä, kenen etuja tiedotusvälineen kannattaa ”ajaa” tai tuoda esiin. Luostarisen (1994, 30) mukaan kaikilla intressiryhmillä ei ole samanlaista kykyä artikuloida etuaan tai samaa houkuttelevuutta ostavina yleisöinä. ”On siis suurelta osin vallan- ja tulonjaon kysymys, millaisia yleisöjä journalismi kerää ja millaisia intressejä se esittää. Usein journalismi orkestroikin vain eliittiryhmien välistä peliä itsekään havaitsematta puuttuvia intressanteja.” (emt., 30.) Mörän (1996, 109) mukaan yhteiskunnallinen asema ja valta vaikuttavat myös siihen, millä ehdoilla julkisuuteen päästään: ”Mitä pienemmästä ryhmästä on kysymys ja mitä kauempana ryhmä on vallankäytön keskustasta, sen vaikeampaa on yleensä myönteisen tai ’neutraalin’ julkisuuden saaminen. Kielteisen julkisuuden saaminen on yleensä helpompaa.”

Näyttääkin siltä, että eri lähteiden haluttavuuteen vaikuttavat myös toimittajien käsitykset ja kokemukset näiden kulttuurisesta arvosta ja läheisyydestä. Eliittilähteet voivat olla toimittajille haluttavia juuri kulttuurisen läheisyytensä vuoksi. Mörän mukaan vuoden 1994 jäsenyysäänestystä edeltävässä EU-julkisuudessa tuli näkyväksi, että ”Journalistit ovat tottuneet asioimaan viranomaisten ja poliitikkojen kanssa. He ymmärtävät samaa kieltä ja katsovat samantyyppisten linssien läpi.” EU-jäsenyyttä vastustavien kansalaisjärjestöjen kanssa taas toimittajien suhde takkuili ja näillä oli tapana ”puhua toistensa ohi”. (Mörä 1999, 187.) Journalistit pitivät jäsenyyden vastustajia omituisina ja näiden argumentointia epärationaalisena ja tunteenomaisena; vastustajien logiikka ei auennut toimittajille, vaan he puhuivat ”vääristä asioista” ja ”väärällä tavalla” (emt., 181, 209–219).

EU-julkisuus ei liene tässä suhteessa poikkeus, vaan kulttuurisen tai ideologisen läheisyyden merkitys vaikuttaa lähdekäytäntöihin yleisemminkin. Hermanin ja Chomskyn (1988, 31) mukaan toisinajattelijoiden ja heikkojen, järjestäytymättömien yksilöiden tai ryhmien asema lähteinä on jo lähtökohtaisesti heikko, ei vain taloudellisuuden ja uskottavuuden mittapuilla arvioituna, vaan myös siksi, että heidän ajatuksensa eivät usein käy yksiin toimittajien ja muiden tiedotusvälineiden sisältöön vaikuttavien tahojen ideologian ja intressien kanssa. Toisaalta tässäkin asiassa ei tulisi tehdä liiallisia yksinkertaistuksia, sillä myös toimittajakunta on heterogeeninen. Jos toimitushierarkian ylimpiä portaita hallitseekin keskiluokkainen, keski-ikäinen ja miesvaltainen toimittajajoukko, jolle erilaiset ”toisinajattelijat” – kuten eri alakulttuurit tai yhteiskunnalliset liikkeet – voivat näyttäytyä kulttuurisesti ja ideologisesti vieraina ja etäisinä, saattaa vaikkapa uraansa aloitteleva nuori naistoimittaja kokea ne paljon

läheisemmiksi kuin oman toimituksen johtoportaan ajatusmaailman. Kuten Möräkin (1999, 40–56, 226–227) painottaa, toimittajat eivät ole yksinomaan työrutiinien ja journalistisen kulttuurin tuote, vaan myös yksittäisten toimittajien asenteilla, kokemuksilla ja intresseillä on merkitystä: kaikki journalistit eivät tee samanlaisia ratkaisuja, vaan toisinajattelua ja -tekemistäkin esiintyy.

Kulttuuriset arvostukset saattavatkin joskus toimia myös tavallisesti marginaaliin jäävien lähteiden hyväksi. *Kulttuurinen pääoma* voi auttaa lähdettä pääsemään julkisuuteen ja vaikuttaa siihen, millaista julkisuus on (Luostarinen 1994, 50). Esimerkiksi kansalaisjärjestöt tai -liikkeet saatetaan joskus nähdä pyyteettöminä sankareina, jotka käyvät omaa etuaan ajattelevien suurten organisaatioiden kimppuun kuin David Goljatia vastaan. Kyse on eräänlaisista ”pyyteettömyyden ja koon korjauskertoimista” eli tietyt ryhmät voivat saada julkisuudessa hyvitystä omaa etua tavoittelemattomasta toiminnasta tai pienuudesta. Toisaalta taas vastapuoli on osannut käydä vastahyökkäykseen leimaten liikkeitä ”ääriliikkeiksi”, aktivistit omituisiksi, epäilyttäviksi ja omaa etuaan tavoitteleviksi, sekä suoran toiminnan mediapelleilyksi tai vaaralliseksi hyökkäykseksi yhteiskuntaa vastaan. (Luostarinen 1994, 34–35, 51–52; 1996, 52–53.)

Kansalaisjärjestöillä ja yhteiskunnallisilla liikkeillä on kuitenkin usein tätä kulttuurista pääomaa vain tietyillä rajatuilla alueilla: ympäristökysymyksissä journalistit pitävät ympäristöliikkeitä ja -järjestöjä tärkeinä lähteinä (esim. Linné 1991), mutta uutisjournalismin kovassa ytimessä, politiikan ja talouden kysymyksissä, ruohonjuuritason toimijat eivät välttämättä saa ääntään lainkaan kuuluviin tai heille ei ainakaan julkisuudessa anneta erityisempää auktoriteettia ja uskottavuutta. Esimerkiksi EU-julkisuudessa toimittajat eivät suhtautuneet kansanäänestystä varten synnytettyihin kansalaisjärjestöihin vakavasti. Kansalaistoimijoiden osaksi jäi esittää sivuhuomautuksia virallisten lähteiden hallitsemaan keskusteluun, sillä toimittajat näkemysten mukaan näillä oli tarjota enintään mielipiteitä ja näkemyksiä, ei olennaisia faktoja. (Mörä 1999, 180–181).

Julkisen keskustelun moni- ja tasapuolisuutta arvioitaessa kyse ei olekaan vain siitä kenellä on pääsy julkisuuteen, vaan myös siitä, missä rooleissa ja millä painoarvolla nämä julkisuudessa esitetään. Osa pääsee itse ääneen suorissa tai epäsuorissa lainauksissa, osa on passiivisen kohteen roolissa toimittajan tai jonkun muun toimijan kuvatessa ja määrittellessä toimijaa, tämän toimintaa ja motiiveja. Osa julkisuuden toimijoista nousee jutuissa *hallitseviksi* tai *ensisijaisiksi määrittelijöiksi*, osa taas jää taka-alalle *toissijaisiksi* tai *vastustaviksi määrittelijöiksi* (ks. Hall 1992; Hall ym. 1978)

ja voi tällöin joutua pelkästään reagoimaan jo annettuihin tilanteenmäärittelyihin, joko myötäillen niitä, tai haastaen ne altavastaajan asemasta. Hallin mukaan toissijaisen määrittelijän asema on ongelmallinen:

Vastustavia argumentteja voidaan helposti tuottaa lisää. Mutta keskustelun ehtojen muuttaminen on äärimmäisen vaikeaa, sillä ongelman hallitseva määrittely saa – koska se toistumistaan toistuu ja koska sen esittäjät tai hyväksyjät ovat merkittäviä ja uskottavia – ’arkiajattelun’ oikeutuksen. Puheenvuorot, jotka lähtevät ongelman hallitsevasta määritelmästä otetaan ’loogisesti’ johtuvina. Puheenvuorot, jotka koettavat muuttaa keskustelun ehtoja, tulkitaan ’poikkeamiksi itse asiasta’. (Hall 1992, 182.)

Kamppailua ensisijaisen määrittelijän asemasta voidaan käydä niin yksittäisissä jutuissa kuin laajemminkin tiettyä aihetta käsittelevässä julkisessa keskustelussa, jolloin se kytkeytyy olennaisesti julkisuuteen pääsyn ongelmaan. Yksittäisissä jutuissa eri toimijoiden välistä hierarkiaa voidaan luoda mm. uutisen toimijarakenteella: sillä, kenen näkemykset nostetaan ”aitiopaikalle” jutun kärkeen ja paljonko kunkin toimijan näkemyksille omistetaan tilaa. Hierarkiaa toimijoiden välille rakennetaan kuitenkin myös erilaisin kielellisin keinoin: jotkut toimijat esitetään luotettavina ja arvovaltaisina, toiset taas epävarmoina tai kiistanalaisina (Väliverronen 1996, 90). Sirpa Puhakka ja Seija Ridell (1996) puhuvat poliittisten uutisten kontekstissa toimittajien harjoittamasta ”diskursiivisesta politiikasta”: niistä esityksellisistä strategioista, joilla toimittajat voivat puuttua uutisessa poliittisten toimijoiden puheeseen ja tuottaa sekä puhujasta että tämän puheista tietynlaisia tulkintoja yleisön merkityksenannon pohjaksi. Sama pätee myös muihin kuin poliittisiin uutisiin ja poliittisiin toimijoihin: toimittajalla on aina mahdollisuus ehdottaa lukijalle tietynlaisia merkityksiä ja lukutapoja, horjuttaa tai tukea tiettyjä toimijoita ja näkemyksiä.

Lukijalle sanomalehtijournalismin valikoivuus lähteiden ja näkökulmien suhteen ei välttämättä aina avaudu. Tämä johtuu siitä, että jutut rakennetaan journalistisia esitysteknisiä konventioita noudattaen ainakin näyttämään objektiivisilta. Tuchmanin (1972; ks. myös 1978, 83–97) mukaan toimittaja luo juttuunsa objektiivisuuden, totuudellisuuden ja puolueettomuuden vaikutelmaa mm. tukeutumalla asiantuntevina ja luotettavina pidettyihin lähteisiin, käyttämällä suoria lainauksia ja antamalla konfliktitilanteissa tilaa eri näkemyksiä edustaville lähteille. Runsas lähteiden käyttö mahdollistaa toimittajalle pysyttelemisen näennäisen neutraalissa ja ulkopuolisessa asemassa: kun lähteet hoitavat puhumisen ei toimittajan tarvitse itse ottaa kantaa kysymykseen. Vaikka toimittaja orkestroi julkisuutta valitsemalla sopivat lähteet, sitaatit ja faktat, vastakkaisten näkökantojen esiin tuominen jutussa luo kuitenkin

vaikutelmaa tasapuolisuudesta. Toimittajille ”objektiivisuus” käytännössä merkitseekin siis usein vain luotettavien lähteiden näennäisen neutraalia ja puolueetonta käyttöä.

Edellä todettiin jo, että lähdeverkostojen vakiintuminen ja yksipuolisuus on omiaan tuottamaan yksipuolista kuvaa todellisuudesta. Vakituisten lähteiden käyttö tuottaa ongelmia myös toisella tasolla: se vaikeuttaa kriittisen etäisyyden säilyttämistä lähteeseen ja tämän sanomisiin. Toimittajat itse ovat tästä hyvin tietoisia. Ari Heinosen (1996, 95–97) suomalaistoimittajien asenteista tekemässä tutkimuksessa toimittajat ilmaisivat huolensa siitä, että alalla samaistutaan liikaa lähteisiin ja jopa antaudutaan toimimaan näiden ehdoillaan. Erityisesti tämä huoli koski talous- ja poliittisia toimittajia. Toimittajat arvelivat lähteiden kykenevän johdattamaan journalisteja sekä valtakunnallisella että paikallisella tasolla. Osa arvioi, että kyse ei ole toimittajien hyväuskoisuudesta, vaan siitä, että nämä haluavat itse ”olla kaveria” päättäjien kanssa. Toimittajat esittivätkin myös yleisempää kritiikkiä suomalaista journalismia kohtaan: suomalainen journalismi sai kyllä tunnustusta ammattitaitoisuudesta ja vastuuntuntoisuudesta, mutta journalismia ei pidetty kriittisenä tai epäilevänä sen enempiä kuin rohkeana tai ihanteellisenakaan. Enemmänkin journalismia pidettiin helposti manipuloitavana.

Journalismin rutiininomaiset työkäytännöt sekä toisaalta kulttuuriset ja ideologiset arvostukset ovat siis omiaan tuottamaan lähteiden rajoittuneisuuden ja vinoutumisen kautta hyvin rajoittunutta kuvaa todellisuudesta.

5.3 Elämää ”medialisoituneessa” yhteiskunnassa

Länsimaisessa nyky-yhteiskunnassa joukkoviestintä on hyvin keskeisessä roolissa kietoutuen tavalla tai toisella käytännöllisesti katsoen kaikille elämän alueille, niin julkisen kuin yksityisenkin piiriin. Media ei toimi ainoastaan tiedonlähteenä ja viihdyttäjänä, se myös vaikuttaa perustavanlaatuisesti – joskaan ei minkään yksiselitteisen ja pakottavan mekanismin voimin – siihen, millaisen kuvan ihmiset todellisuudesta muodostavat, millaisia arvoja ja identiteettejä he omaksuvat. George Gerbner (Gerbner & Gross 1976, 45–46) on kuvannut tätä journalismin pitkäkestoista kulttuurista vaikutusta kultivaatioteorian avulla. Hänen mukaansa tiedotusvälineistä etenkin televisiolla on keskeinen rooli kulttuurisen yhdenmukaisuuden rakentamisessa ja ylläpitämisessä. Kyse on pitkäkestoisesta prosessista, jossa mediat ruokkivat niin fiktiivisen kuin faktuaalisenkin tarjonnan voimin vallitsevia uskomuksia ja käsityksiä

yhteiskunnallisesta todellisuudesta, uusintaen näin vallitsevaa ideologiaa ja konstruoiden todellisuutta.

Median rooli ”kulttuurisena kasvattajana” on kasvanut jatkuvasti suhteessa muihin kulttuuriin instituutioihin, kuten kasvatukseen ja koulutukseen. Touko Perko (1998, 11–12) vertaakin osuvasti nykymediaa kirkkoon. Kuten ennen tietäjien tulkitsema heimoperinne, pyhät kirjat ja liturgia rakensivat ihmisten arvomaailmaa ja loivat järjestystä elämään, rakentuu länsimaisen ihmisen päiväjärjestys ja arvomaailma nykyisin keskeisesti median jatkuvalla syötöllä tarjoaman uutis- ja kommentointivirran varaan. Media on nyky-yhteiskunnan ”tietäjä, joka välittää tietoa, luo tietoa ja hallitsee tietoa”. (emt., 11). Samaa korostaa Douglas Kellner (2000, 25), jonka mukaan mediakulttuurista on tullut ”sosialisaation hallitseva voima, joka nostaa mediakuvat ja julkisuuden henkilöt perheen, koulun ja kirkon tilalle hyvän maun, arvojen ja ajatusten välittäjänä”.

Keskustelu median suuresta yhteiskunnallisesta merkityksestä ei ole sinänsä uusi ilmiö. Nimenomaan median *vallasta* on puhuttu jo pitkään, niin hyvässä kuin pahassakin. Median on nähty toisaalta ”neljäntenä valtiomahtina”, jonka tehtävänä on valvoa yhteiskunnallista vallankäyttöä ja päätöksentekoa kansalaisten hyväksi. Toisaalta etenkin julkisuuden ”kaltoinkohtelemaksi” tulleet ihmiset ovat syyttäneet itse mediaa liiasta vallasta ja vallan väärinkäytöstä: on puhuttu ”ajojahdeista” ja media toimimisesta niin syyttäjänä kuin tuomarinakin.

Nykytilanteessa uutta onkin kenties lähinnä se, että tiedotusvälineet ovat yhä useampien ihmisten ulottuvilla ja yhä helpommin ja jatkuvammin saatavilla. Perinteisten joukkoviestinten tarjonnan kasvun lisäksi ulottuvilla on katkeamaton viihde- ja informaatiotulva vaikkapa internetin tai nykyään jopa kännyköiden kautta. Kellnerin (2000, 372) sanoin ”mediakulttuuri jatkaa nopeaan tahtiin vapaa-ajan ja yhteiskunnan kolonialisoimista”. Samalla yhä useammat asiat hoituvat tiedotusvälineiden välityksellä eikä suorissa ihmisten välisissä kontakteissa: poliitikot kosiskelevat äänestäjiä tai kritisoivat toisia puolueita ja poliitikkoja julkisuudessa, työmarkkinaosapuolet painostavat toisiaan julkisuuden välityksellä, jopa median vallan kasvua ja väärinkäyttöä arvostellaan – missäpä muualla kuin julkisuudessa. Onkin puhuttu yhteiskunnan muuttumisesta yhä ”mediavälitteisemmäksi” tai

”mediavetoisemmaksi”, siirtymisestä ”mediayhteiskuntaan” ja yhteiskunnallisten toimintojen ”medialisoitumisesta”³¹.

Toisaalta median valtaan ja sen kasvuun liittyviä yksioikoisia käsityksiä on myös kritisoitu. Esimerkiksi Risto Kunelius (1998, 182) varoittaa tulkitsemasta näkemyksiä mediavetoisesta yhteiskunnasta siten, että kehitys olisi kasvattanut yksiselitteisesti journalistien valtaa – ovathan nimittäin samanaikaisesti lisääntyneet myös yhteiskunnallisten toimijoiden julkisuudenhallinnan pyrkimykset ja taidot. Kuneliuksen mukaan joukkoviestinnän merkityksen kasvu onkin ennen kaikkea välillistä:

Joukkoviestintä on ehkä jossain määrin ottanut hoitaakseen perinteisten instituutioiden tehtäviä. Ehkä televisio toimii nykyään entistä enemmän kasvattajana. Mutta ennen kaikkea joukkoviestinnän merkityksen lisääntyminen muuttaa niitä sääntöjä, joiden puitteissa muut instituutiot toimivat.

Julkisuuden merkityksen kasvu näkyy siinä, että siitä on tullut entistä tärkeämpi toimintakenttä muille (muita tehtäviä hoitaville) yhteiskunnallisille instituutioille. Kun julkisuudesta tulee toimintaympäristö, tulee julkisuuden laeista osa niitä luonnonvalinnan sääntöjä, joiden puitteissa muut organisaatiot toimivat. – – joukkoviestinnän toimintatapojen ennakoiminen ja hallinta kehittyvät yhtä jalkaa sen yleisen painoarvon lisääntymisen kanssa.” (emt., 182)

Median merkityksen korostuminen yhteiskunnassa aiheuttaa siis epäsuoria vaikutuksia: mediavetoisemmaksi muuttunut yhteiskunta ja sen toimijat alkavat toimia yhä enemmän median ehdoilla ja sen logiikan mukaisesti. Äärimmillään kyse ei ole vain siitä, että yhteiskunnan eri toimijoiden pitää mukauttaa toimintatapojaan median tarpeisiin sopiviksi ja opetella julkisuuden hallinnan mekanismeja saadakseen toivotunlaista julkisuutta, vaan että ylipäätänsä yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen, muille yhteiskunnallisille toimijoille *kommunikoiminen*, *näkyminen* ja näin ollen lopulta *olemassa oleminen* on riippuvaista mediajulkisuudesta. Kuten Uimonen (1994, 9) kärjistää: ”Suomikin on siirtynyt tosiasiallisesti media hallitsemaan yhteiskuntaan. Kaikki yhteiskunnallisesti merkittävä tapahtuu mediassa. Media mittaa tapahtuman arvon. Ellei asia ole ollut tiedotusvälineissä, on kuin sitä ei olisi olemassa.”

Omalta osaltaan median valtaa lisää suurten valtavirtatiedotusvälineiden sisältöjen yhdenmukaistuminen. Perkon (1998, 16–17) mukaan Suomessa journalismin päiväjärjestystä säätelevät etenkin Helsingin Sanomat, Yleisradio, Suomen Tietotoimisto, iltapäivälehdet ja MTV, joiden luomaa valtajulkisuutta muut välineet

³¹ Kent Asp (1986, 359) puhuu politiikan ”medialisoitumisesta” tarkoittaen sitä, että politiikkaan tehdään yhä enemmän joukkoviestintien ehdoilla ja välityksellä, kun poliitikoilla yhä harvemmin on suoria yhteyksiä potentiaalisiin äänestäjiin. Poliitikot joutuvatkin huomioimaan joukkoviestintien toimintatavat, ja politiikkaan tehdään jopa näytösluontoisesti julkisuutta varten. Nyky-yhteiskunnassa sama ilmiö pätee nähdäkseni muutettavat muuttaen myös moniin muihin yhteiskunnallisiin instituutioihin ja toimintoihin.

seuraavat. Valtamedian yhdenmukaisuudesta ja varteenotettavien vaihtoehtojen ja haastajien puutteesta seuraa myös yhteiskunnallista yhdenmukaistumista, vallitsevan hegemonian vahvistumista, sillä ”kun valtamedia luo päiväjärjestystä vallitsevien olojen ehdoilla, se mukautuu poliittisen ja taloudellisen eliitin omaksumiin arvoihin ja on hyvin huono esittämään niille vaihtoehtoja tai luomaan uusia arvoja” (emt., 17).

Juuri yhteiskunnan muuttuminen yhä mediavälitteisemmäksi on tehnyt mediasta niin merkittävän tekijän myös yhteiskunnallisten liikkeiden toiminnan kannalta. Kun liikkeiden toimijat pohtivat suhdettaan mediaan ja sitä, miten saisivat näkyvyyttä ja ääntään kuuluviin julkisuudessa, kyse ei siis ole aktivistien ”julkisuudenkipeydestä” tai pelkästä laskelmoidusta ”mediapelistä”, kuten tiedotusvälineissä on usein syytetty. Kyse on siitä, että muiden toimijoiden lailla myös kansalaisaktivistit ovat ymmärtäneet ajan hengen ja mediayhteiskunnan realiteetit ja joutuvat ottamaan ne huomioon toiminnassaan. Jos mediajulkisuus on välttämätön ehto uusien teemojen nostamiseksi agendalle, yhteiskunnallisen keskustelun kohteeksi, ja jos kärjistäen voidaan todeta, että yhteiskunnallisessa todellisuudessa ”on olemassa” vain se, mikä ylittää julkisuuden kynnyksen, edes mediakriittisillä yhteiskunnallisilla liikkeillä ei ole varaa jättäytyä tämän kehityksen ulkopuolelle.

6 MEDIA, VALTA JA IDEOLOGIA

Kun pohditaan median roolia todellisuuden tulkitsijana ja merkityksellistäjänä sekä mediajulkisuuden kentällä käytäviä määrittelykamppailuja, ei voida välttää kysymystä todellisuuden määrittelemiseen kytkeytyvästä vallasta. Tällöin astutaan joukkoviestinnän ideologisuuden alueelle.

Edellisessä luvussa käsiteltiin kysymyksiä todellisuuden merkityksellistämisestä, lähdekäytännöistä ja median yhteiskunnallisesta roolista käytännöllisemmältä kannalta, mm. työrutiinien näkökulmasta. Tässä luvussa taas kehitellään ajatuksia teoreettisemmalle ja abstraktimmalle tasolle. Tarkastelen sitä, minkälaisia valtaan ja ideologiaan liittyviä kysymyksiä kytkeytyy journalistisiin käytäntöihin ja niiden tuottamiin valikoituihin merkityksiin ja todellisuuskuviin. Kysymys on olennainen tutkimuksessa, jonka keskipisteessä ovat kilpailevien toimijoiden ja diskurssien kesken käydyt todellisuuden määrittelykamppailut.

6.1 Merkityskamppailut ja valta

Edellisessä luvussa sivuttiin jo lyhyesti median vallasta käytyä keskustelua. Tällöin pitäydettiin kuitenkin hyvin suppeassa valtakäsityksessä tarkastellen median valtaa konkreettisena ja näkyvänä *vaikutusvaltana*: valtana vaikuttaa yhteiskunnallisiin toimijoihin, prosesseihin ja toimintakäytäntöihin. Tällainen käsitys median vallasta on yksipuolinen ja yksinkertaistava: median vallankäytön mekanismit ovat huomattavasti hienosyisempiä, moninaisempia ja monimutkaisempia, kuin pelkkä vallan ”vahtikoirana” toimiminen tai poliitikkojen ja muiden julkisuuden henkilöiden ”jahtaaminen” ja ”mustamaalaaminen”. Näihin hienovaraisempiin vallankäytön muotoihin viitattiin edellisessä luvussa tarkasteltaessa mediaa todellisuuden merkityksellistäjänä ja tietynlaisen todellisuuskuvan esittäjänä.

Aina kun media merkityksellistää ja määrittelee todellisuutta, representoi sitä tietyllä tavalla, se tulee käyttäneeksi *symbolista valtaa*³² (esim. Thompson 1994) eli *määrittelyvaltaa* tai *diskursiivista valtaa* (esim. Väliverronen 1993). Kyse on siis merkityksiin, maailman tietyllä tapaa merkitykselliseksi tekemiseen, kytkeytyvästä vallasta. Tokikaan – kuten jo edellisessä luvussa on korostettu – määrittelyvaltaa eivät käytä tiedotusvälineissä yksinomaan toimittajat, vaan yhtäläillä kaikki ne yhteiskunnalliset toimijat, joilla on pääsy julkisuuden aktiivisiksi toimijoiksi, juttujen lähteiksi.

Hall puhuu tästä diskursiivisen vallan käytöstä, merkityksellistämisestä käytävistä kamppailuista, *merkitsemisen politiikkana* (Hall 1992, 166–171) tai *representaation politiikkana* (emt. 307–321; Hall 1999). Hallin (1992, 167) mukaan merkinnät kytkeytyvät kiistanalaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ”todellisena ja positiivisena sosiaalisena voimana, joka vaikuttaa kiistojen lopputulokseen”:

– – mitä enemmän ihmisten toimintatapojen katsotaan riippuvan siitä, miten heidän toimintatilanteensa määritellään, ja mitä vähemmän voidaan olettaa, että kaikella on luonnollinen merkityksensä, tai että vallitsee yleinen yksimielisyys siitä, mitä asiat merkitsevät – sitä tärkeämpi on silloin niin sosiaalisesti kuin poliittisestikin se prosessi, jossa tietyt tapaukset merkitään toistuvasti erityisin tavoin. Näin on erityisesti silloin, kun tapahtuvat asiat ovat ongelmallisia (toisin sanoen, kun ne ovat odottamattomia) – kun ne särkevät maailmaa koskevan aikaisemman odotuskehikkomme, kun asioihin on sekaantunut voimakkaita yhteiskunnallisia etuja tai kun pelissä on jyrkästi vastakkaisia tai ristiriitaisia etuja. Kysymyksessä on ideologinen valta: valta merkitä tapauksia erityisellä tavalla. (Emt., 166.)

Taistelu maailman merkityksellistämisestä, asioiden ja ilmiöiden representoimisesta tietyllä tavoin, on siis olennaista juuri merkitysten kiistanalaisuuden vuoksi. Kuten jo aiemmissa luvuissa on todettu, itsestään selviä ja ”luonnollisia” merkityksiä ei ole – vaikkakin tiettyjä merkitysjärjestelmiä kulttuurimme kautta omaksuneina usein otamme niiden tarjoamat merkitykset itsestään selvinä. Merkitysjärjestelmät vaihtelevat paikasta ja ajasta toiseen, ja myös samassa yhteisössä tai yhteiskunnassa voi elää rinnakkain erilaisia kilpailevia merkitysjärjestelmiä, jotka voivat samasta ilmiöstä puhuttaessa tuottaa hyvin erilaisia diskursseja ja representaatioita. Lehtonen (1996) puhuu näistä merkitysjärjestelmistä *merkityskarttoina*, ja kuvaa niiden kilpailua ja hierarkiaa seuraavasti:

³² Thompson (1994, 30–34) erottaa neljä vallan päälajia moderneissa yhteiskunnissa: tuotantoyrityksissä institutionalisoituvan taloudellisen vallan, valtiossa institutionalisoituvan poliittisen vallan ja sotilaallisissa tai puolisolitaalisissa organisaatioissa institutionalisoituvan pakkovallan, sekä vähitellen yhä voimakkaammin valtion ja kirkon käsistä medialle liukuneen symbolisen vallan. Symbolisella vallalla Thompson (emt., 32) tarkoittaa kykyä puuttua tai vaikuttaa asioiden ja tapahtumien kulkuun symbolisia muotoja (mitä tahansa informaatiota tai symbolista sisältöä välittäviä ilmaisuja) käyttämällä.

Eri merkityskartoilla ei ole kulttuureissa samaa painoa. Kukin merkityskartta ilmentää sen muovanneen ryhmän asemaa ja näkökulmaa. Niinpä hallitsevassa asemassa olevien ryhmien merkityskartoilla on taipumusta tulla koko kulttuurin käyviksi tavoiksi luokitella ja järjestää todellisuutta.

Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että kussakin kulttuurissa vallitseva merkityskartta olisi ainoa kyseisessä kulttuurissa saatavilla oleva tapa hahmottaa ja tulkita todellisuutta (emt., 25).

Lehtosen mukaan vallitsevien merkityskarttojen rinnalla voi esiintyä toisaalta jäänteenomaisia karttoja, toisaalta uusia, orastavia merkityksiä, jotka haastavat vallitsevat merkitykset ja ovat niihin nähden ”joko vaihtoehtoisia tai suoraan vastakohtaisia” (emt., 25).

Vaikka tällaisessa kamppailussa kyse on ”vain” merkityksistä käydystä symbolisesta kamppailusta, sitä ei ole syytä väheksyä. Merkityksellistämiskamppailuilla on aina myös konkreettisia seurauksia, ohjaahan se, miten me maailmaa merkityksellistämme ja ymmärrämme, myös toimintaamme. Koska merkitykset eivät heijasta todellisuutta sellaisenaan, vaan osallistuvat sen tuottamiseen, on niillä todellista yhteiskunnallista vaikutusta, poliittisia seuraamuksia ja kulttuurista valtaa (emt., 22–23). James Lull määrittelee kulttuurisen vallan *kyvyksi määritellä tilanne kulttuurisesti*. Kulttuurinen valta kytkeytyy symboliseen valtaan ja resursseihin, siis kykyyn tuottaa merkityksiä, mutta se toimii myös käytännön elämän tasolla, mahdollisuutena luoda merkityksellisiä elämäntapoja ja ”kulttuurisia alueita”. Kulttuurinen valta on merkittävää erityisesti sen vuoksi, että siinä missä taloudellinen, poliittinen ja pakkovalta keskittyvät harvojen käsiin, on kulttuurinen ja symbolinen valta paljon useamman ulottuvilla. Vaikka kulttuurinen valta usein kytkeytyykin muihin valtaresursseihin, se ei ole yksinomaan entuudestaan valtaa omaavien käsissä. Siksi kulttuuriseen valtaan sisältyy aina vastarinnan ja vaihtoehtoisten merkitysten potentiaali. (Lull 1995, 71–81, 114).

Usein juuri erilaiset ala- tai vastakulttuuriset ryhmittymät ja yhteiskunnalliset liikkeet nousevat näiksi vallitsevien merkityskarttojen haastajiksi, kyseenalaistajiksi ja vaihtoehtoisten merkitysten tarjoajiksi, ja kamppailevat näin siis kulttuurisesta vallasta. Tätä tekee myös eläinoikeusliike: käy taistelua todellisuuden määrittelyvallasta kyseenalaistamalla valtakulttuuriset diskurssit ja tuottamalla vaihtoehtoisia diskursseja, ja pyrkii tämän kautta – joskin myös suoran toiminnan keinoin – konkreettisiin tavoitteisiin. Valta ei siis ole näin ymmärrettynä yksinomaan negatiivista, rajoittavaa ja alistavaa, vaan symboliseen ja kulttuuriseen valtaan voi kytkeytyä aitoa muutospotentiaalia, se voi olla positiivista, toimintakykyä lisäävää (*empowering*) valtaa.

Symbolisen vallan käyttö voi kuitenkin olla myös rajoittavaa. Näin on esimerkiksi silloin, kun valtamediassa rajoitetaan sitä, mitkä toimijat ja diskurssit pääsevät määrittelemään todellisuutta, tuotetaan ja ylläpidetään jonkin diskurssin hegemonista asemaa ja suljetaan ulos vaihtoehtoiset tavat merkityksellistää maailmaa. Määrittelyvaltaan kytkeytyykin aina myös toisenlaista valtaa, eli sitä, mikä vastaa perinteisempää valtakäsitystä: valtaa toisiin ihmisiin vaikuttamisena, siis vaikutusvaltaa. Määrittelyvalta luo vaikutusvaltaa ja uusintaa valtasuhteita, koska valta ei synny vain pakottamisen kautta, vaan valtasuhteiden toiminta on ennemminkin sidoksissa siihen, että tietyt todellisuutta koskevat merkitykset ovat hegemonisessa asemassa suhteessa toisiin (Lehtonen 1996, 24).

Media voi määrittelyillään ja merkityksenannoillaan sekä joidenkin toimijoiden esiin nostamisella ja toisten ulossulkemisella tukea ja legitimoida – tietoisesti tai tiedostamatta – tiettyjä valtaeliittejä, joiden etujen mukaisia kyseiset merkityksellistämistavat ovat. Näin media toimii toisaalta välineenä tai toimintakenttänä vallanpitäjille, toisaalta myös itse vallankäyttäjänä. Koska merkityskamppailuilla on todellisia yhteiskunnallisia seurauksia, tuo symbolinen valta medialle myös konkreettisia mahdollisuuksia vaikuttaa yksittäisiin ihmisiin, ja laajemmin kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Väliverronen (1993, 31) esittääkin, ettei symbolista tai diskursiivista valtaa edes pidä ymmärtää ”niinkään jonakin erillisenä vallan muotona, vaan pikemminkin yhtenä aspektina tai tapana, jolla valtasuhteita tuotetaan, esitetään ja uusinnetaan”.

6.2 Ideologioiden tuottaminen ja uusintaminen

Merkityksiin kytkeytyvästä vallasta, valtasuhteista ja niiden uusintamisesta puhuttaessa astutaan ideologian alueelle. Ideologia on eri yhteyksissä ymmärretty ja määritelty hyvin erilaisin tavoin³³. Tässä ideologia yhdistetään kriittisen kulttuurintutkimuksen suuntauksen tapaan kiistanalaisiin merkityksiin ja niistä käytyyn kamppailuun.

³³ Liberaaliin traditioon nojaavissa määritelmissä (mm. sanakirjoissa) ideologialla on kuvattu neutraalisti aatekokonaisuutta, ajatus- ja uskomusjärjestelmiä. Kriittisessä perinteessä sen sijaan ideologia on yhdistetty eri tavoin valtasuhteiden ylläpitämiseen olipa kyse sitten ortodoksimarksilaisista käsityksistä, joissa ideologia liitetään taloudellisiin valtasuhteisiin ja hallitsevaan luokkaan, tai tuoreemmista kriittisistä suuntauksista, joissa ideologian ylivallan ei katsota rajoittuvan luokkasuhteisiin vaan joissa sen nähdään toimivan myös muiden ihmisryhmien (esimerkiksi sukupuolten ja ”rotujen”) välisten valtasuhteiden ylläpitäjänä. (Erilaisista ideologiakäsityksistä ja niiden suhteesta mediatutkimukseen ks. esim. Heikkinen 1999, 81–100; Kellner 1999, 67–74 ; Pietilä 1997, 256–261; Thompson 1984; 1990.)

Esimerkiksi Hall (1992, 268) viittaa ideologialla ”niihin mielikuviin, käsitteisiin ja asettamuksiin, joiden viitekehysissä me miellämme, tulkitsemme ja ymmärrämme jotain yhteiskunnallisen todellisuutemme puolta, niin että siinä ’on tolkkua’”. Ideologia on ”ajattelun viitekehys, ’representaatiojärjestelmä’” (emt., 268).³⁴

En kuitenkaan ymmärrä ideologiaa niin neutraalina käsitteenä, kuin edellä esitetty Hallin määritelmä voisi antaa ymmärtää. Kriittisen perinteen tapaan olen kiinnostunut ideologiasta vallankäytön välineenä. Valtaan ideologian kytkee erityisesti sen taipumus esittää ja etuoikeuttaa tiettyjä näkemyksiä ja maailmanhahmottamisen tapoja itsestäänselvyyksinä. Ideologia – kuten sen lähikäsite kulttuurikin – pitää sisällään tiettyjä kyseenalaistamattomia lähtökohtakäsityksiä ja ”totuuksia”. Kriittisen diskurssianalyysin ja kriittisen lingvistiikan suuntauksissa ideologiaa kuvataankin yhteiskunnassa vallalla olevaksi ”terveeksi järjeksi”, luonnollistetuiksi kielenkäyttötavoiksi ja merkityksiksi, jotka tukevat olemassa olevia valtasuhteita (esim. Fairclough 1997, 63–64; Fowler 1991, 10–11; Lehtonen 1996, 24). Esimerkiksi Fairclough (1997, 25) käsittää Thompsonia (1984, 1990) mukaillen ideologian ”merkitykseksi, joka on vallan palveluksessa”.

Ideologiassa ei siis ole kyse mistä tahansa representaatiojärjestelmistä, vaan nimenomaan merkityksistä, jotka ovat saaneet – tai joille on aktiivisesti tuotettu – niin vakiintuneen ja itsestään selvän aseman, että niitä ei usein lainkaan kyseenalaisteta. Näin ollen ideologiaa ei useinkaan tietoisesti valita ja hyväksyttyä, vaan se omaksutaan tietyn yhteiskunnan tai yhteisön jäseneksi kasvamalla ja sen merkitysjärjestelmät sisäistämällä: se imetään, jos nyt ei vielä äidinmaidosta, niin kotikasvatuksesta, koulusta, ihmissuhteista, työpaikoilta ja erilaisista kulttuurituotteista – tänä päivänä erityisesti tiedotusvälineistä. Ideologiat eivät ole ”yksilöllisen tietoisuuden tai tahdon tuotetta”, vaan ”osa sitä yhteiskunnallista ja symbolista ympäristöä, johon yksilöt syntyvät ja jossa heistä tulee ’subjekteja’”; siis yksilöitä edeltäviä ja kollektiivisesti tuotettuja (Hall 1992, 269).

Ideologian liittyminen itsestään selviin ”tervejärkisiin” käsityksiin ja valtaan ei kuitenkaan merkitse sitä, että olemassa olisi vain yksi, vaihtoehdoton hallitsevan luokan ideologia. Koska ideologia on kytköksissä merkitysjärjestelmiin, ja maailmaa on mahdollista merkityksellistää monella eri tavalla, esiintyy nyky-yhteiskunnassa myös

³⁴ Hall on myöhemmin siirtynyt käyttämään mieluummin diskurssin kuin ideologian käsitettä, ja näkee nämä lähes rinnasteisina käsitteinä: kummassakin tapauksessa kyseessä on ”joukko lausumia tai uskomuksia, jotka tuottavat tietoa, joka palvelee tietyn ryhmän tai luokan etuja” (Hall 1999, 100). Itse katson kuitenkin ideologian yläkäsitteeksi sitä kapeampaan diskurssiin nähden: yhdestä ideologisesta viitekehystä käsin on siis mahdollista tuottaa useampia diskursseja (vrt. luku 2.3.2).

useampia keskenään kilpailevia tai kamppailevia ideologioita. Kuten Kellner (2000, 69) toteaa, ”yhtenäistä ja pysyvää hallitsevaa ideologiaa ei ole olemassakaan – sen sijaan meillä on perusoletuksia, joista eri poliittiset ryhmät käyttävät hyväkseen.” Ideologiat liittyvät ryhmäintresseihin, konflikteihin ja taisteluihin, ja niitä voidaan käyttää joko vallan ja hallinnan legitimoimiseen tai niiden vastustamiseen (van Dijk 1998, 5). Toiset ideologiat voivat siis tukea vallitsevia valtasuhteita ja yhteiskuntajärjestystä, toiset taas voivat pyrkiä haastamaan ne. Tässä kamppailussa ideologiat, sen enempää kuin diskurssit ja merkitysjärjestelmäkään, eivät silti ole tasa-arvoisessa asemassa, vaan niistä jokin tai jotkut voivat saavuttaa enemmän painoarvoa, jopa hegemonisen aseman. Hegemonia ei kuitenkaan sisälly yhteiskunnan rakenteeseen tai luokkarakenteeseen, vaan rakentuu suorituksen, kamppailu-prosessin tuloksena ja vaatii jatkuvaa uudistamista, uuden hyväksynnän saamista (Hall 1992, 187, 349).

Juuri tiedotusvälineet ovat keskeinen areena, jossa tätä ideologioiden välistä kamppailua käydään. Hallin (1981, 34) sanoin tiedotusvälineet ovat erityisen tärkeitä ”ideologioiden tuotannon, uusintamisen ja muuttamisen tyyssijoja”. Eivät vain uutisvälineet, vaan mediakulttuuri kokonaisuudessaan auttaa tiettyjä poliittisia ryhmittymiä ylläpitämään hegemoniaa tekemällä tietyistä ideologioista ”ainoita vaihtoehtoja” (Kellner 2000, 70). Joukkoviestinten keskeisyys ideologian uusintamisessa ei kuitenkaan tarkoita sitä, että niiden tekstit olisivat jotenkin näkyvästi ja räikeästi ideologisia – toimivathan itse ideologiat hienovaraisesti ja huomaamattomasti itsestäänselvyyksien ja ”luonnollisten” merkitysten tasolla. Median ideologisuutta yhdysvaltalaisessa kontekstissa tarkastelevat Herman ja Chomsky painottavatkin, että sikäläinen media ei toimi totalitaarisen valtion propagandajärjestelmän tavoin, vaan ennemminkin rohkaisee vilkkaaseen keskusteluun, kritiikkiin ja toisinajatteluun – niin kauan kuin tiettyjä eliittikonsensuksen asettamia rajoja ei rikota. Tämän konsensuksen sisällään pitämällä esioletuksilla ja periaatteilla on valtaa juuri sen takia, että ne usein sisäistetään tiedostamatta. (Herman & Chomsky 1988, 302.) Sama pätee myös muiden länsimaiden tiedotusvälineisiin: kyse ei ole yleensä läpinäkyvästä propagandasta, vaan näennäisen liberaalin ja moniarvoisen keskustelun alle kätkeytyvistä näkymättömistä ja ääneenlausumattomista rajoista, jotka säätelevät sitä, kuka voi sanoa mitä, miten, missä yhteydessä ja millä painoarvolla.

Ideologian salakavaluus ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö sitä voitaisi lainkaan havaita ja tunnistaa mediasisällöistä. Erityisen eksplisiittisesti joukkoviestinnän ideologisuus tulee esiin lehtien pääkirjoituksissa. Poliittikkaa käsitteleviä pääkirjoituksia tutkineen Heikkisen mukaan pääkirjoitukset ottavat usein kritiikittömästi käyttöön

poliitikkojen tavan merkityksellistää maailmaa ja hallita asioita. Näin lehdistä tulee vallasta kilvoittelun välineitä tai jopa valtakurssiin osallistuvia aktiivisia toimijoita, jotka opettavat myös lukijansa jäsentämään maailmaa tietyllä tavalla. (Heikkinen 1999, 177, 187–189.)

Kulttuurin- ja viestinnätutkijat eivät ole täysin yksimielisiä siitä, mitkä mekanismit aiheuttavat sen, että joukkoviestimet näyttävät niin uskollisesti uusintavan poliittisia ja taloudellisia eliittejä hyödyttäviä maailmanhahmotustapoja. Tiedotusvälineiden ”kapitalismia suosivaa eetosta” (Fairclough 1997, 60) selitetään usein niiden kaupallisella luonteella (mediaorganisaatiot ovat voittoa tavoittelevia yrityksiä) ja omistussuhteilla (omistajina voi olla suuria pääomaryppäitä, joiden intressit ovat yhdenmukaiset muun ”omistavan luokan” kanssa) (esim. Fairclough 1997, 60–62; Fowler 1991, 120–122; Herman & Chomsky 1988, 2–18; Kellner 2000, 24–25).³⁵ Toisaalta taas esimerkiksi Hall ja muut Birminghamin Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen mediatutkijat eivät ole nähneet viestinten taloudellisia omistussuhteita keskeisinä selittäjinä, vaan ovat katsoneet tiedotusvälineiden olevan taloudellisesti suhteellisen riippumattomia päivittäisessä työssään. He ovat ennemminkin nähneet median ideologisuuden kytkeytyvän rutiininomaisiin työkäytäntöihin, kuten lähdekäytäntöjen vinoutumiseen: siihen, että pyrkiessään käyttämään asiantuntevia ja legitimoituja lähteitä toimittajat rutiininomaisesti kääntyvät erilaisten ”asiantuntijoiden” tai yhteiskunnallisten instituutioiden virallisten edustajien puoleen ja välittävät näin julkisuuteen vallanpitäjiä ja olemassa olevia valtasuhteita tukevia todellisuudentulkintoja. (Hall ym. 1978, 57–60.) Selitysmalleista kumpikin lienee relevantti: siinä missä esimerkiksi lehtien pääkirjoitusten linjassa voivat näkyä lehtien omistajien intressit ja eliittiryhmien välinen ”sisäpiiriläisyys”, tavallisen ”rivitoimittajan” työssä kyse lienee enemmän rutiininomaisista työkäytännöistä ja usein tiedostamattomista arvostuksista (vrt. luku 5.2.).

Painotettiinpa kumpaa selitystä tahansa, tiedotusvälineet näyttävät siis joka tapauksessa ottavan itsestään selvyyksinä tiettyjä vallanpitäjiä suosivia käsityksiä ja arvoja ja asettuvan näin uusintamaan vallitsevaa ideologiaa ja tukemaan vallitsevaa

³⁵ Tiedotusvälineiden näkeminen yksinomaan tai ensisijaisesti voittoa tavoitteleviksi yrityksiksi voi antaa asiasta turhan kärjistetyn kuvan ainakin Suomen kontekstissa. Raimo Salokangas (1998) korostaa nimenomaan sanomalehdistön luonnetta epätyypillisenä liiketoimintana: suomalaiset lehdet on alunperin perustettu aatteiden sanansaattajiksi, ja vaikka lehdistä on tullut myöhemmin kaupallisia liikeyrityksiä, on niillä edelleenkin olemassa myös yhteiskunnallinen tehtävänsä: pyrkimys monipuoliseen sisältöön ja monenlaisten yleisöjen palveluun. Silti suomalaisenkin sanomalehdistön luonne on muuttumassa kaupallistumisen myötä, eikä liene kaukaa haettava olettaa, että täälläkin liikeyritystä luotsaava lehden johtoporras kokee elinkeinoelämän edut ja taloudellisten eliittien näkemykset itselleen läheisiksi, ja tämä vaikuttaa osaltaan lehden linjaan ja sisältöön.

järjestelmää – länsimaiden tapauksessa karkeasti määritellen uusliberalistista ideologiaa ja kapitalistista järjestelmää siihen kytkeytyvine konsumeristisine arvoineen (ks. esim. Fairclough 1997, 66). Status quon säilyttämispyrkimysten kääntöpuolena on muutoshaluttomuus: valtamedia harvoin esiintyy perustavanlaatuisemman yhteiskunnallisen muutoksen puolestapuhujana. Useat tutkimukset näyttäisivät osoittavan, että valtamediat tukevat vallitsevia sosiaalisia normeja ja konventioita ja ovat haluttomia haastamaan kansallisvaltion ja sen vakiintuneet instituutiot (McQuail 1987, 101, 104). Suomalaisissa lehdissä muutoshaluttomuus ilmenee Heikkisen (1999, 295) mukaan pääkirjoituksissa mm. siten, että päivänpoliittisista henkilö-, oppositio-, hallitus- ym. kysymyksissä puhuttaessa lehden tausta vaikuttaa muutoshalukkuuteen, kun taas perustavista yhteiskunnallisista rakenteista ja valtarakenteista puhuttaessa mahdollinen muutos esitetään lehteen katsomatta yleensä ei-toivottavana: vallitsee lähes rikkumaton, useimmiten implisiittisesti ilmaistu yksimielisyys olemassa olevan järjestelmän ylivoimaisuudesta, demokratian ja parlamentaristisen järjestelmän toimivuudesta, hyvyydestä ja vaihtoehdottomuudesta.

Status quon säilyttämispyrkimyksen kanssa rinnan eläekin valtamedian pyrkimys luoda ja ylläpitää konsensusta: muutoksiinhan ei ole syytä, jos olemassa olevia asiainaloja ja yhteiskunnallisia rakenteita tuetaan yksimielisesti. Konsensusideologia olettaa ja antaa ymmärtää, että tietyn yhteisön tai yhteiskunnan jäsenten edut ovat yhteneväiset ja ”kaikki” tiedostavat ja tunnustavat tämän, jakavat yhteisen merkitysjärjestelmän uskomuksineen ja arvoineen ja tarkastelevat asioita samasta näkökulmasta (esim. Fowler 1991, 49; Hall ym., 1978, 55). Konsensusideologia on ominainen etenkin moderneille, demokraattisille, kapitalistisille yhteiskunnille, ja media tukeutuu siihen vahvasti toiminnassaan (Hall ym., 1978, 55).

Konsensusnäkemys tuo mukanaan myös poliittisia seurauksia: koska se kieltää jyrkkien intressiristiriitojen olemassaolon yhteiskunnassa, mahdollisten erimielisyyksien uskotaan aina olevan ilmaistavissa ja soviteltavissa legitimoiduin ja institutionalisoiduin keinoin ilman konfrontaatioita (emt., 55–56). Jos tämä ei kuitenkaan onnistu ja yksimielisyyteen tulee särö, ihmiset, joiden ajatukset ja käytös poikkeavat konsensuksesta, leimataan ”vaarallisiksi”, ”turmeltuneiksi”, ”poikkeaviksi”, ”toisinajattelijoiksi”, ”häiriköiksi” jne. (Fowler 1991, 53). Konsensus kapenee näin sisällyttämään ”me”-ryhmään samanmieliset, kun taas antagonistiset ryhmät määritellään ”niiksi” (emt., 16, 53; ks. myös Hall 1992, 158.) Konsensus siis puhuu ”yhteiskunnan”, ”kansan”, ”kansalaisten” tai ”yleisen mielipiteen” äänellä, ja sulkee

toisinajattelevat tämän ”me”-yhteisön ulkopuolelle. Leimaamisprosessi myös mobilisoi ”poikkeavia” vastaan moraalisen tuomion ja sosiaalisen sanktion, ja vahvistaa samalla moraaliyhteisön sisäistä solidaarisuutta ja mukautumista yhteiskunnan sääntöihin (Hall 1992, 158). Julkisuus toimiikin sosiaalisen kontrollin jatkeena: tiedotusvälineet ovat modernin yhteiskunnan häpeäpaaluja, joihin kaikki ei-toivottava ripustetaan (Hoikkala 1989, 89, 142).

Joukkoviestinnän ideologisuudesta, muutoshaluttomuudesta ja konsensushakuisuudesta puhuttaessa on kuitenkin syytä pitää mielessä, ettei valtamediakaan yhdenmukaistumisestaan huolimatta muodosta täysin monoliittista kokonaisuutta eikä tietyn median tai mediatekstin ideologisuutta tule ottaa annettuna. On myös muistettava, että mediakulttuuri ei toimi ainoastaan hallitsevan ideologian välineenä, vaan kilpailevien yhteiskunnallisten ryhmien ja ideologioiden taistelukenttänä, joka saattaa joskus edistää myös valtakulttuurisia vastustavia voimia (Kellner 2000, 25). Faircloughin (1997, 64–65) mukaan joukkoviestinnän ideologisuutta, mahdollisia kytköksiä vallanpitäjiin sekä niiden ilmenemismuotoja, tulisikin tarkastella tapaus tapaukselta.

On myös syytä painottaa, että joukkoviestinnän ideologisuudesta puhuminen ei merkitse sitä, että esitettäisiin väitteitä toimittajien tarkoituksista, puolueellisuudesta ja suostuttelupyrkimyksistä tms. Yksittäisten toimittajien tapauksessa tekstien ideologisuus voi olla tiedostamatta tuotettua, kyseenalaistamattomista itsestäänselvyksistä ja arkijärkisistä esioletuksista kumpuavaa ideologian ja sen hegemonian uusintamista ennemmin kuin tarkoituksellista manipulaatiota. Hallin (1992, 191) mukaan ideologia onkin kriittisen paradigman näkemyksissä pikemminkin ”yhteiskunnallisten prosessien logiikan ja diskurssin funktio kuin toimijan tarkoitus”. Viestijän tietoisuudella ei ole merkitystä teoreettisen ongelman kannalta, sillä ideologia on joka tapauksessa ”toiminut”, kun ”diskurssi on puhunut viestijän kautta”. Tahtomattaan ja tietämättäänkin viestijä siis tulee tukeneeksi hallitsevan ideologian diskursiivisen kentän uusintamista. (emt., 191.) Myös kriittisen lingvistiikan edustajat ovat korostaneet ideologian uusintamisen tahattomuutta. Fowlerin ja Kressin (1979, 196) mukaan kielenkäyttäjät eivät useinkaan huomaa tarkoituseriä, joita he koodaavat kieleen, vaan sosiaaliset rakenteet ovat ne muovanneet ja yksilöt vain todentavat ne. Ideologia on jo sisäinrakennettu tarjolla oleviin diskursseihin (Fowler 1991, 42). Esimerkiksi journalististen tekstin rasistisuus ei näin ollen johdu ainakaan yksinomaan viestimiä hallitsevien ja juttuja kirjoittavien henkilöiden taipumuksista – tässä

tapauksessa rasistisuudesta – vaan siitä, että tekstejä tuotetaan olemassa olevien diskurssien puitteissa, jotka ”puhuvat” journalistisissa teksteissä (Hall 1992, 288).

6.3 Media identiteettien ja toiseuden tuottajana

Todellisuutta määritellessään ja esittäessään joukkoviestintä rakentaa paitsi kuvaa tapahtumista ja ilmiöistä, myös yksittäisistä ihmisistä ja ihmisryhmistä. Journalististen tekstien diskursseissa niin asioita, ilmiöitä kuin ihmisiäkin representoidaan eri tavoin, ja ”nämä representaatiot omalta osaltaan rakentavat, ehdottavat ja kyseenalaistavat identiteettejä” (Hujanen & Pietikäinen 2000, 8). Kuten muidenkin määrittelyjen tapauksessa, myös identiteettejä määritellessään media toimii toisaalta määrittelyn areenana muille toimijoille, toisaalta aktiivisena toimijana, jolla itsellään voi olla identiteettien määrittelyyn liittyviä intressejä (emt., 5-6). Merkitsemisen tai representaation politiikassa onkin aina samalla kyse myös *identiteettipolitiikasta* (ks. luku 3.6). Kyse on siis kiistanalaisista identiteeteistä käytävistä kamppailuista ja niiden yhteiskunnallisista seurauksista.

Kysymys median ja identiteettien suhteesta on tullut erityisen olennaiseksi, kun identiteettejä ei enää oleteta itsestään selviksi ja olemuksellisiksi, vaan muuttuviksi, kiistanalaisiksi ja konstruoiduiksi (ks. luku 2.3.2.). ”Postmodernin” epävakaa, moninaiset ja sirpaleiset identiteetit jättävät aiempaa enemmän tilaa identiteeteistä käydylle määrittelykamppailuille. Toisaalta juuri mediakulttuurin tuotteet yhtenä keskeisenä tekijänä tarjoavat ihmisille nyky-yhteiskunnassa identiteetin rakennustarpeita ja erilaisia identiteettejä, joihin samaistua (Kellner 2000, 261–296).

Identiteettikäsityksen muutos vaikuttaakin tapaan, jolla median merkitys identiteeteille ymmärretään. Hallin mukaan identiteettiä ei enää nähdä ”loppuun vietynä tosiasiana, jota sitten vain representoidaan uusissa kulttuurisissa käytännöissä”. Sen sijaan on kyse *tuotannosta*, ”joka ei koskaan ole valmis, vaan aina prosessissa ja muotoutuu aina pikemminkin esittämisessä kuin sen ulkopuolella”. (Hall 1999, 223.) Näin ollen ”representaatiosta itsestään on tullut kamppailun areena ja kohde identiteetin ja eron kiistämässä ja neuvottelussa” (Pietikäinen 2000, 45). Huomio siis siirtyy mediasta pelkkänä identiteettien kuvaajana tai kantajana mediaan identiteettien *tuottajana*, identiteettiin *prosessina* ja diskursseihin ja representaatioihin identiteettien tuotannon *välineenä* tai ”*paikkana*”. Nimenomaan uutisjournalismi on yksi näkyvimmistä yhteiskunnallisista areenoista, missä identiteettejä ja eroja

konstruoidaan, ja myös itse yksi merkittävimmistä identiteettien ja erojen määrittelyvällän käyttäjistä (Pietikäinen 2000, 22).

Edellä tarkasteltiin sitä, miten konsensushakuinen media määrittelee yksimielisyyteen murtumia aiheuttavat antagonistiset toimijat ”poikkeaviksi”, ”niiksi”, erotuksena ”meistä”. Tällaiset ”me”-”ne”-erottelut ja vastakkainasettelut ovat tyypillisiä niin median toimintalogiikalle³⁶ kuin identiteettiutuotannolle yleisemminkin. Identiteettien katsotaan rakentuvan olennaisesti juuri eronteolle, ei vain samuuden tunnistamiselle (esim. Gilroy 1997, 301–302; Hall 1992, 305; Woodward 1997a, 12, 29, 35; Woodward 1997b, 2). Hallin (1992, 305) mukaan erojen rakentaminen ja ”toisen” konstruointi on olennainen osa identiteettien muodostumista: voimme ymmärtää itsemme vain suhteessa toiseen. Identiteettien perustumisen eroon ei tarvitse itsessään olla mitään negatiivista: ero voidaan nähdä rikkautena, sitä voidaan arvostaa tervetulleena monimuotoisuuden tuojana. Eroa kuitenkin usein käytetään negatiivisessa merkityksessä ”toisten”, ulkopuolisten poissulkemisen ja marginalisoinnin välineenä. (Woodward 1997a, 35.)

Joukkoviestintä tuottaa hyvin monenlaisia ”toisia” tai ”niitä” ”meidän” vastapainoksi. Yksi tyypillinen esimerkki ovat etniset vähemmistöt, joista useiden eri maissa tehtyjen tutkimusten mukaan rakennetaan stereotyyppisiä ja yleistäviä kuvia, ja joiden uutisoinnissa painottuvat erilaiset negatiiviset aiheet: konfliktit, rikokset ja ongelmat (Pietikäinen 2000, 105–111). ”Toiseksi” määritellään kuitenkin myös lukuisia muita ryhmiä: eronteon perustaksi voi riittää vaikkapa sukupuoli, seksuaalinen suuntaus, uskonto, poliittinen vakaumus tai aatemaailma. Kyse ei ole vain ”poikkeavien” yksilöiden vieroksumisesta, vaan ”Mediamaisema työntää toiseuteen jopa kokonaisia kansoja ja alueita” (Kivikuru 1998, 334).

Joukkoviestimillä on useita strategioita, joilla ne tuottavat ja ylläpitävät toiseutta. Yksi tällainen strategia on *poissulkeminen*. Kuten jo median lähdekäytäntöjä käsiteltäessä todettiin, esimerkiksi etniset vähemmistöt ovat aliedustettuina valtajulkisuudessa, niin kohteina kuin lähteinäkin (Pietikäinen 2000; van Dijk 1991), ja toimittajat voivat karsastaa myös vaikkapa kulttuurisesti vieraiksi koettujen kansalaisjärjestöjen nostamista julkisuuteen (Mörä 2000). Mitä läheisemmin tietyn yhteiskunnallisen ryhmän esiin nostamat kysymykset tai ajamat asiat koskettavat ja

³⁶ Erilaiset ristiriitakysymykset esitetään usein vastakkainasetteluna kahden eri mieltä olevan toimijan välillä, toimittajan pysytellessä näennäisen neutraalina ja puolueettomana sivustaseuraajana (ks. esim. Tuchman 1972). Samalla monimutkaiset asiakokonaisuudet ja moninaiset intressit pelkistyvät kahden kilpailevan näkökulman taisteluksi, jossa ”totuuden” annetaan usein ymmärtää löytyvän jostakin ääripäiden väliltä (Mörä 1999, 130).

uhkaavat poliittisten eliittien intressejä, sitä todennäköisempää on näiden ryhmien kuoliaaksi vaikeneminen (Gitlin 1980, 5).

Toisten täydellistä ulossulkemista julkisesta tilasta tapahtuu kuitenkin harvemmin. Hallin (1992, 311) mukaan poissulkemista tärkeämpi ”kulttuurisen herruuden” muoto onkin *marginalisointi*: marginaalisillekin ryhmille annetaan esiintymispaikka, mutta paikka tarjoutuu siinä kulttuurisen vallan viitekehäksessä, joka määrää representaatioita.

Yhteiskunnallisten liikkeiden käsittely mediassa tarjoaa yhden havainnollisen esimerkin ilmiöstä. Gitlinin mukaan juuri journalistiseen kulttuuriin sisältyvä objektiivisuuden ja tasapuolisuuden ihanteet ja konventiot saavat toimittajat kääntymään kiistakysymyksissä usein myös vallitsevat näkemykset haastavien yhteiskunnalliset ryhmien ja liikkeiden puoleen. Yhteiskunnallisia muutoksia ajavat liikkeet pääsevät kuitenkin harvoin esiintymään julkisuudessa omilla ehdoillaan; sen sijaan media kontrolloi liikkeistä ja protesteista annettua kuvaa tulkitsemalla sitä tiettyjen vakiintuneiden kehysten kautta. Tyypillistä on liikkeen polarisoiminen legitiimeihin, maltillisiin toimijoihin, joita ollaan valmiit kuuntelemaan, sekä illegitiimeihin aineksiin, jotka työnnetään yhteiskunnan marginaaliin joko leimaamalla tai kuoliaaksi vaikenemalla. Näin vastarinta ja poikkeavat näkemykset kesytetään ja pehmennetään: protesti kantautuu eteenpäin vain vaimennetussa muodossa, jossa se ei uhkaa itse järjestelmää. (Gitlin 1980, 4-13, 290-292.) ”Toiset” siis esiintyvät julkisuudessa valtakulttuurin ja -ideologian näkökulmasta tulkittuina ja esitettyinä, ”me”-yhteisön määrittelemänä. Kyse on eräänlaisesta diskurssien ja representaatioiden välityksellä tapahtuvasta ”toiseuden” hallitsemisesta, haltuunotosta, jopa tukahduttamisesta (Pyykkönen 2000, 4).

Toiseuden tuottamiseen ja ”poikkeavien” ryhmien marginalisointiin ja hallitsemiseen voidaan käyttää räikeitäkin strategioita, kuten edellä käsiteltyä leimaamista ja moraalista paheksuntaa, jotka toimivat sosiaalisen kontrollin välineinä. Yksi tiedotusvälineissä usein esiintyvä marginalisoinnin strategia on ryhmien nimeäminen ”ääriksi”. Vehaluodon (1998) mukaan joukkotiedotusvälineissä ”ääriksi” nimetään ja yhteen niputetaan lukuisia ilmiöitä, joiden välillä on vaikea nähdä muuta yhteistä piirrettä kuin se, että ne kaikki viittaavat tavalla tai toisella poliittiseen. ”Ääri” yhdistetään mm. uskontoon, kansallisuuteen ja poliittiseen toimintaan: on äärimuslimeja ja ääriprotestantteja, ääriserbejä ja ääribaskeja, on äärioikeistoa ja -vasemmistoa, äärieläinsuojelua ja -luonnonsuojelua. (emt., 18.). Vehaluoto painottaakin, että ”ääri” ei kuvaa kohdetta, vaan suhdetta: ”ääri” (äärimmäisyytenä, ulommaisuutena, poikkeavuutena ja marginaalisuutena), on sitä, mikä on etäällä ”keskuksesta”, siitä

näkymättömästä ja anonyymistä diskursiivisesta subjektista, josta käsin ”äärtä” tarkastellaan. Ääriä määrittäessään keskus samalla määrittelee itseään ja muita, siis ”meitä” ja ”niitä”, ja piirtää rajaa normaalin ja poikkeavan, hyväksyttävän ja tuomittavan välille. (Emt., 11–15)

Toiseutta ja marginaalisuutta voidaan tuottaa myös monilla muilla strategioilla. Esimerkiksi muita etnisiä ja ”rodullisia” ryhmiä saatetaan ”eksotisoida”, eli korostaa näiden eksoottisuutta ja erilaisuutta – siis toiseutta (ks. esim. Hall 1997b, 239–256; Horsti 2000, 155–157; van Dijk 1987). Äärimmillään tämä saa jopa fetisoinnin muotoja (Hall 1997c, 264–168). Yhteiskunnallisia liikkeitä ja yhteiskunnallista radikalismia taas voidaan esimerkiksi naurunalaistaa, vähätellä ja trivialisoida tai se voidaan esittää vaarallisena ja väkivaltaisena ilmiönä (ks. esim. Gitlin 1980; Laraña 1994, 220; Suominen 1997, 424; Tuchman 1978, 133–155).

Kenties yleisin – em. strategioihin olennaisesti kietoutuva – strategia on kohteen *stereotyyppistäminen*, eli monimutkaisten erojen pelkistäminen yksinkertaiseksi ja yksipuoliseksi kuvaksi, tietyiksi ”olemuksellisiksi” piirteiksi, stereotyyppiksi. Stereotyyppien avulla maailma voidaan polarisoida musta-valkoisesti kahtia, hyvään ja pahaan, normaaliin ja epänormaaliin, ”meihin” ja absoluuttisesti erilaiseen ”Toiseen”. (Hall 1997b, 249, 257–259; 1999, 122–123). Toisaalta myös ”toisiin” yhdistetyt stereotyyppit voidaan halkaista kahtia, esittää ”toiset” ristiriitaisten, kaksijakoisten stereotyyppisten käsitysten varassa. Hall puhuu tästä ilmiöstä ”representaation *binaarisena* muotona”. Hänen mukaansa erilaisuutta representoidaan usein täysin vastakkaisten, polarisoitujen, binaaristen ääripäiden kautta esimerkiksi hyvinä/pahoina, sivistyneinä/alkukantaisina tai erilaisuutensa vuoksi luotaantyöntävinä/outoina ja eksoottisina ihasteltavina. (Hall 1997b, 229.) Hallin esimerkit liittyvät ”rodullisiin” ja etnisiin eroihin, mutta sama ilmiö esiintyy laajemminkin ”toisista” puhuttaessa. Esimerkiksi nuoriso/nuoret voidaan merkityksellistää joko ongelmaksi ja uhaksi tai idealisoida ja eksotisoida kapinoivaksi ja kriittiseksi yhteiskunnan uudistusvoimaksi tai vain esteettisesti kiinnostavaksi ilmiöksi (Hoikkala 1989, 137).

Juuri stereotyyppit ovat yksi tapa, jolla paitsi tuotetaan toiseutta, myös pyritään haltuunottamaan ja kesyttämään ”poikkeavuus”. Koska ihmiset hahmottavat maailmaa ja kokemusta mentaalisten kategorioiden – kuten kehyksien, skeemojen ja stereotyyppien – avulla, voidaan tietyt tapahtumat ja ihmiset tehdä helpommin ymmärrettäviksi sijoittamalla ne stereotyyppien sosiaalisesti konstruoituun mentaaliseen ”lokerikkoon”. (Fowler 1991, 17). Tämä lokerointi voi antaa valtakulttuurisille toimijoille hallinnan tunnetta: kun epävarmuutta ja -tietoisuutta herättävälle ilmiölle tai

ihmisryhmälle on annettu nimi ja sijoitettu se omalle ”paikalleen” valtakulttuuriseen merkitysjärjestelmään, on se helpommin käsiteltävissä ja kesytettävissä. Esimerkiksi nuorison ”poikkeavaa käyttäytymistä” on Heiskasen ja Mitchellin (1988) mukaan pyritty saamaan hallintaan joukkoviestimien osaltaan luomien ja vakiinnuttamien luokittelu- ja indeksointijärjestelmien avulla. Näiden järjestelmien luominen ja vakiintuminen mahdollistaa julkisen keskustelun siirtymisen epävarmuudesta ja hallitun kriisin ja paniikin luomisesta vakiintuneeseen tilanteeseen, jossa nuorisoilmiöt ovat kivuttomasti luokiteltavissa ja tulkittavissa. Paniikin lietsomisen sijaan nuorison ”poikkeavasta käyttäytymisestä ” raportoidaan tässä vaiheessa enää rutiiniluonteisena tapahtumana, ja nuorisolle on asetettu uudet ”raamitetun vapauden” rajat. (Emt., 105-107.)

Stereotyyppiset ennakko-odotukset eivät vaikuta ainoastaan siihen, miten ihmiset ja ryhmät luokitellaan ja representoidaan, vaan myös siihen, miten tietyt tapahtumat julkisuudessa esitetään ja kehystetään. Erityisen kuvaava esimerkki on Halloranin, Elliotin ja Murdockin (1970) usein lainattu tutkimus, jonka mukaan brittiläinen media tulkitsi suurta Vietnamin sodan vastaista mielenosoitusta väkivallan viitekehyksessä: mielenosoituksen odotettiin etukäteen olevan väkivaltainen, mutta kun odotukset eivät toteutuneetkaan, raportointiin mielenosoituksesta silti ”toteutumattoman väkivallan” näkökulmasta.

Tällaiset stereotyyppiset käsitykset tiettyjen yhteiskunnallisten ryhmien ja toimintamuotojen, kuten mielenosoitusten, luonteesta sallivat myös niiden mielivaltaisen yhteen niputtamisen. Tällöin siis hävitetään erot toiseuden sisältä ja nähdään vain yksi ulkopuolinen ryhmä ”ne” – esimerkiksi joukko ”ääriliikkeitä” tai ”ääriaineiksia” (ks. Vehaluoto 1998) – ”meitä” vastassa. Fowlerin (1991, 134–137) mukaan 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla Britanniassa tapahtuneiden useiden täysin erityyppisten väkivaltaisten yhteenottojen seurauksena julkisessa keskustelussa alettiin niputtaa yhteen ”epäjärjestyksen” otsikon alle yhtä lailla kaupunkien kurjimmissa osissa puhjenneet mellakat kuin jalkapallohuligaanien tarkoituksella otteluissa aiheuttamat väkivaltaisuudetkin; niin lakot kuin rauhanaktivistien ja hippien rauhanleirit tai työttömyyden, ydinaseiden ja apartheidin vastaiset mielenosoituksetkin. Media tuki konservatiivisen hallituksen jyrkkää tulkintaa tapauksista suoranaisesti ”rikollisuutena” puhumalla jatkuvasti mellakoista, riehuvista väkijoukoista ja väkivallasta. Jyrkät tulkinnat johtivat poliisin ja oikeuslaitoksen valtuuksien lisäämiseen. (Emt., 135.)

Identiteettien ja erojen tuottamisesta tekeekin tärkeän kysymyksen se, että identiteettimäärittelyt kytkeytyvät vallankäyttöön ja niillä, kuten muillakin

todellisuuden määrittelyillä, voi olla todellisia yhteiskunnallisia seurauksia. Identiteetteihin kytkeytyy symbolista valtaa, ”valtaa esittää joku tai jokin tietyllä tavalla” (Hall 1997b, 259). Toisaalta identiteettien ja erojen tuottamisesta voi tulla oikeutus myös toisenlaisen vallankäytölle. Se, miten jokin ihmisryhmä määritellään, voi vaikuttaa siihen, miten heitä yhteiskunnassa kohdellaan: symbolinen leimaaminen voi johtaa sosiaaliseen ulossulkemiseen tai materiaalisesti epäedulliseen asemaan (Woodward 1997a, 12). Erottelu itsessään on jo poissulkevaa määrittellessään ihmisryhmiä ”toisiksi”, ”erilaisiksi”, ”poikkeaviksi”. Niinpä vaikka erot ovatkin välttämättömiä tavалlemme hahmottaa maailmaa ja tuottaa merkityksiä ja identiteettejä, ne ovat samalla vaarallisia (Hall 1997b, 234-238). Identiteettien ja eron tuottamisen representaatioissa ja diskursseissa voikin nähdä sekä ideologisenä että poliittisenä kysymyksenä (ks. esim. Hall 1992, 303; Pietikäinen 2000, 22).

Yhteiskunnallisen liikkeen julkisuutta tarkasteltaessa kysymystä identiteettien ja erojen tuottamisesta on lähes mahdotonta välttää. Se on olennainen ensinnäkin siksi, että identiteetit näyttelevät olennaista osaa yhteiskunnallisten liikkeiden merkityskamppailuissa (ks. luku 3.5). Toisaalta kysymyksen tekee kiinnostavaksi se, että kuten 1990-luvun radikaaliliikkeiden muodostaman ”skenen” identiteettikamppailuja tutkinut Pyykkönen (2000, 44) huomauttaa, radikaalien yhteiskunnallisten liikkeiden merkityksellistämiseen on käytetty hyvin vahvoja toiseutta tuottavia termejä, kuten ”marginaali”, ”ääri” ja ”terroristi”. Pyykkösen mukaan onkin ilmeistä, että ”skenen” määrittelystä on käyty kiivasta kamppailua: viranomaisilla ja medialla on ollut tarve ehtiä määrittelemään ”aktivisti” ennen kuin nämä itse tekevät sen (emt., 41). Kysymys on olennainen myös siksi, että liikkeen merkityksellistäminen esimerkiksi terroristeiksi ei ole ”pelkkää retoriikkaa”, vaan voi kantaa mukanaan myös seurauksia (vrt. luku 3.7). Radikaaleihin yhteiskunnallisiin liikkeisiin voidaan muutettavat muuttaen soveltaa sitä, mitä Hall toteaa pohtiessaan palestiinalaisten taistelun merkityksen määrittelemistä ja sen seurauksia:

– – palestiinalaisia – – voidaan kuvata joko ”vapaustaistelijoiksi” tai ”terroristeiksi”. On fakta, että nämä ihmiset taistelevat? Mutta mitä heidän taistelunsa *merkitsee*? Käyttämämme kieli – ”vapaustaistelijat”/ ”terroristit” – on sitä paitsi osa ongelmaa. Lisäksi tietyistä ilmauksista, vaikka ne näyttäisivätkin kannaltamme epätosilta, voidaan *tehdä* ”tosia”, koska ihmiset toimivat ikään kuin ne olisivat tosia ja koska heidän toimillaan on sitten reaalisia seurauksia. Olivatpa palestiinalaiset terroristeja tai eivät, heistä tulee terroristeja, jos pidämme heitä terroristeina ja toimimme tämän ”tietomme” perusteella. (Hall 1999, 101)

Erityisesti eläinoikeusliike on monessakin mielessä otollinen marginalisoinnin ja ”toiseksi” määrittelemisen kohde. Liikkeen arvot, näkemykset ja elämäntapa poikkeavat ensinnäkin vahvasti valtakulttuurista ja -ideologiasta. Toiseksi eläinoikeusliike on käyttänyt aatteidensa esiintuomiseen ja edistämiseen keinoja, jotka lainkuuliaisuuden ja parlamentaarisen vaikuttamisen nimiin vannova ”normaaliyhteiskunta” ja ”kunnon kansalaiset” tulkitsevat paitsi poikkeaviksi ja epänormaaleiksi, myös sopimattomiksi ja tuomittaviksi. Tämän lisäksi eläinoikeusliikkeeseen liitetään myös nuorisoon yleisemmin yhdistetty ”toiseus”: eläinoikeusliikkeen toimijat ovat valtaosin nuorisoa tai nuoria aikuisia, heistä kirjoittavat toimittajat ja heitä julkisuudessa määrittelevät muut toimijat taas valtaosin aikuisia, usein keski-ikäisiä ja sen ylittäneitä. Miehiselle valtamedialle eläinoikeusliike saattaa myös näyttäytyä jossain määrin sukupuolisesti toisena: eläinsuojelu yhdistetään usein pehmeisiin arvoihin ja tunteisiin ja eläinasiaa pidetään tunteellisten, eläinrakkaitten pikkutyttöjen puuhasteluna – etenkin kun eläinoikeusliikkeen toimijoista arvioidaan olevan naisia lähes kaksi kolmannesta (Luukka 1998). Näiden erottelujen ja ”toiseuksien” tarkasteluun palataankin empiirisen aineiston analyysissä.

6.4 Ideologia ja määrittelykamppailu eläinoikeuskysymyksessä

Eläinoikeusliikkeen julkisessa kuvassa on kyse paitsi ilmiön (elämäntavan, toimintatapojen yms.) representoimisesta ja identiteettikamppailuista, myös siitä, miten itse asiakysymys – eläinoikeuksiin tai ennemminkin niiden puuttumiseen liittyvä ongelma – representoidaan. Kyse on siis yhteiskunnallisen ongelman määrittelystä käytävästä kamppailusta.

Yhteiskunnallisten ongelmien määrittelyyn liittyvää problematiikkaa on suomalaisessa joukkoviestinnän tutkimuksessa käsitelty kiinnostavalla tavalla erityisesti ympäristöongelmien yhteydessä. Esimerkiksi Väliverronen (1996, 10) on todennut, että ympäristöjulkisuuden muutokset eivät ole suoraan yhdistettävissä ympäristössä tapahtuviin muutoksiin. Sen sijaan kyse on olennaisesti ongelman määrittelyistä: ”Ympäristön tilassa tapahtuvat haitalliset muutokset eivät vielä itsessään ole yhteiskunnallisia ongelmia. Ne on ensin tulkittava, määriteltävä ongelmiksi ja tuotava yhteiskunnallisen keskustelun ja päätöksenteon piiriin” (emt., 38). Ympäristökysymysten ongelmaksi määrittelyyn ja julkisuuteen vaikuttavat osaltaan

poliittiset ja taloudelliset suhdanteet, yhteiskunnan kulttuuri-ilmapiiirin muutokset sekä ympäristöongelmia koskevan tiedon ja tietoisuuden muutokset (emt., 10).

Eläinoikeuskysymys on tietyissä suhteissa rinnasteinen ympäristökysymykseen. Yksistään eläinten asemassa ja kohtelussa tapahtuneet muutokset (kuten siirtyminen pienistä perheviljelmistä yhä suurempien tilakokojen tehomaa-alaan ja sen mukanaan tuomat vaikutukset eläinten oloihin ja hoitoon), jatkuvasti lisääntyvä tutkimustieto eläimistä, tai edes ruokakriisien muodossa ihmisiin kohdistuvat tehoeläintuotannon vaikutukset eivät vielä itsessään tee eläinasiasta yhteiskunnallista ongelmaa. Tarvitaan myös kulttuurisia muutoksia: herkistymistä eläinten hyvinvointivaatimuksille ja oikeuksille, etiikan piirin laajentamista nykyisestä ihmiskeskeisestä humanismista, sekä arvojen (taloudelliset arvot vs. eläinten hyvinvointi ja oikeudet) ja koko eläimen ja ihmisen välisen suhteen uudelleenarviointia. (Vrt. luku 4.3.)

Eläinoikeuskysymys eroaa kuitenkin ympäristökysymyksestä eräissä olennaisissa mielessä. Väliwerrosen mukaan ongelmat on yleensä pystyttävä konkreettisesti osoittamaan, jotta ne hyväksyttäisiin yhteiskunnallisiksi ongelmiksi. Siksi ympäristöongelmien määrittelyssä tieteen ja tutkijoiden rooli on erityisen keskeinen. Tiede tekee ympäristöongelmat tunnistettaviksi, joskin vasta politiikka ja mediat tekevät ympäristöongelmat poliittisesti näkyviksi. (Väliwerrosen 1996, 44, 58.) Eläinoikeusongelmaa ei sen sijaan voida ratkaista samalla tavalla tieteellisen tiedon valossa. Asiantuntijat voivat kylläkin tuottaa meille tietoa mm. eläinten luontaisista käyttäytymistarpeista, tunne-elämästä, tietoisuudesta tai kärsimiskyvystä, mutta tieteelliseen tietoon vedoten voidaan ”todistaa” lähinnä *eläinsuojelullisia*, eläinten hyvinvointiin liittyviä, vaatimuksia. Niitäkään ei tosin ole tehty – Väliwerrosta mukaillen – täydessä mitassaan poliittisesti näkyviksi, sillä eläinsuojelulainsäädäntö on täynnä kompromisseja eläinten intressien ja taloudellisten intressien välillä.³⁷

Kun sen sijaan tartutaan selkeämmin *eläinoikeuskysymykseen* – kuten eläimen itseisarvoa, tiettyjä perusoikeuksia ja lajien välistä tasa-arvoa käsitteleviin kysymyksiin – eivät luonnon- ja eläintieteet voi antaa valmiita vastauksia sen enempää kuin pelkkä psykologia tai biologia voisivat ratkaista ihmisoikeuskysymyksiä tai erilaisia ihmisten välisiä moraalikysymyksiä. Tällaisissa kysymyksissä on nähdäkseni kyse ennemminkin perustavanlaatuisista maailmankatsomuksellisesta ja filosofis-eettisistä kysymyksistä kuin pelkän faktatiedon varassa ratkaistavista käytännön ongelmista.

³⁷ Tästä kertoo mm. se, että samojen eläinlajien pitoa koskevat täysin eri määräykset riippuen siitä, pidetäänkö eläintä esim. lemmikkinä, eläintarhassa vai ko tuotantoeläimenä.

Ympäristöongelmien vakavuuden perustelu ei myöskään vaadi yhtä radikaalia arvojen uudelleenpunnintaa kuin vaaditaan eläinoikeuskysymyksen tapauksessa. Vaikka ympäristöä voidaan toki suojella eettisistä syistä ja luonnon itseisarvon vuoksi, voidaan useimmat luonnonsuojeluvaatimukset perustella yhtä lailla puhtaasti antroposentrisistä ja egosentrisistä lähtökohdista: haluamme säilyttää oman lähiympäristömme viihtyisänä, säästämme koskematonta luontoa virkistyskäyttöön, pyrimme päästöjä vähentämällä ja ilmastonmuutosta ehkäisemällä säilyttämään maapallon elinkelpoisena myös jälkipolvillemme. (Vrt. Mikkola 1997, 120.) Eläinten oikeuksien huomioonottamista eläinoikeusliikkeen vaatimassa mielessä ei sen sijaan voida perustella ihmiskeskeisin ja egoistisin syin; eläinoikeudet voidaan perustella vain altruistisesti, ja niiden hyväksymisen edellytyksenä on kyky ja halukkuus ulottaa myötätunto ja moraalitajin lajirajojen yli. Eettisen *egoistin* tai vain ihmiset huomioon ottavan *humanistin* sijaan vaaditaan siis esimerkiksi kärsimiskykyisistä eläimistä huolta kantavaa eettistä *sentientistiä* tai koko ekosysteemeistä moraalista vastuuta kokevaa eettistä *holistia* (ks. Vilkkä 1991).

Näin ollen eläinoikeusliikkeellä voi katsoa olevan edessään vielä mittavamman määrittelykamppailun kuin ympäristöasioita ajavilla toimijoilla, sillä tässä kamppailussa ei voi voittaa pelkällä faktatiedolla, vaan eläinoikeuskysymyksen määrittelemisen vakavasti otettavaksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi vaatisi länsimaisen arvomaailman ja maailmankatsomuksen radikaalia ravistelua. Erityisen herkäksi aiheen tekee se, että se koskettaa hyvin konkreettisella tavalla jokaista ihmistä: me kaikki olemme tavalla tai toisella kytköksissä eläinten hyväksikäyttöön, ja eläinten oikeuksien tunnustaminen vaatisi meiltä vähintään jonkinasteisia muutoksia elämäntapoihin. Kuten Luukka (1998, 3) asian ilmaisee:

Eläinten oikeuksien ympärillä käydyssä keskustelussa ja ”kamppailussa” ei ole pelkästään kyse eläinten kohtelusta, vaan samalla siitä, miten määritämme itsemme ja yhteiskuntamoraalimme. Kyseessä on moraalinen ristiretki ja yksi tämän hetken kaikkein poliittisimmista liikkeistä, sillä liikkeen vaatimukset kohdistuva meihin kaikkiin ja arkipäiväisiin valintoihimme: älä syö lihaa, älä juo maitoa, älä käytä turkiksia tai älä vie lastasi sirkukseen.

Kuten edellä on useaan otteeseen todettu, tämä eläinoikeusliikkeen moraalinen ristiretki tarvitsee tuekseen mediajulkisuutta. Liikkeen pyrkimykset voivatkin vaikuttaa suorastaan epätoivoisilta, kun otetaan huomioon valtamedian pyrkimys vallalla olevaan järjestyksen säilyttämiseen ja konsensuksen hengen luomiseen, sekä haluttomuus

”toisinajattelijoiden” ja ”poikkeavien” kuuntelemiseen. Eläinoikeusliikkeen vaatimukset istuvat huonosti nyky-yhteiskunnassa vallalla olevaan uusliberalistiseen, kulutuskeskeiseen ja yksilöllisiä nautintoja korostavaan ideologiaan.

Kenties vielä vaikeammaksi eläinkysymyksen tekee se, että tässä tapauksessa ihmisen erityisasemaa ja ylivaltaa eläimiin nähden perusteleva – siis lajien välisiä valtasuhteita uusintava – ideologia ei pelaa vain harvalukuisen eliitin pussiin (paitsi globaalissa mittakaavassa), vaan se oikeuttaa vauraissa länsimaissa ihmisten enemmistön omaksuman elämäntavan. Näin ollen ne etuoikeutetut ihmiset, joilla olisi *mahdollisuus* tehdä tietoisia moraalisia valintoja myös suhteessa eläimiin, eivät välttämättä *halua* kyseenalaistaa ihmisen ja eläimen suhdetta sääteleviä ”itsestänselvyyksiä” ja ”arkijärkeä”, koska hyötyvät niistä itse.

7 TUTKIMUKSEN AINEISTO JA METODIT

Kuten jo työn alussa todettiin, lähestyn eläinoikeusliikkeen julkisuuskuvaa kriittisen diskurssianalyysin teoreettis-metodisesta viitekehyksestä käsin. Olen yhdistänyt analyysissä erilaisia metodisia lähestymistapoja ja välineitä vastaamaan aineistosta ja kysymyksenasetteluista nousevia tarpeita. Hyödynnän niin laadullista analyysiä kuin määrällistä sisällönerittelyäkin eläinoikeusjulkisuuden toimijoiden sekä diskurssien ja niissä rakentuvien representaatioiden ja identiteettien tarkasteluun.

Käsittelen tässä luvussa niin aineiston keräämiseen, rajaamiseen ja edustavuuteen, kuin tutkimuksen metodeihinkin liittyviä ratkaisujani.

7.1 Tutkimuksen empiirinen aineisto

7.1.1 Tutkimuksen sanomalehdet

Eläinoikeusliikkeestä on kirjoitettu suomalaisissa sanomalehdissä vuosien 1995 ja 2002 välillä tuhansia juttuja. Aineiston pitäminen käsiteltävän kokoisena vaati väistämättä rajoituksia joko lehtimäärän tai tarkasteltavan ajanjakson tai tapausten suhteen. Olen nähnyt mielekkäimpänä vaihtoehtona kasvattaa aineistoa horisontaalisesti: sen sijaan että esimerkiksi tarkastelisin kaikkea eläinoikeusliikettä käsittelevää aineistoa koko 1990-luvun jälkipuoliskolta vain yhdestä sanomalehdestä, olen valinnut aineistoon useita erilaisia lehtiä ja rajannut sen sijaan aineistoa keskittymällä tiettyihin uutistapahtumiin ja teemoihin. Aineistooni kuuluu valtakunnallisia ja maakuntalehtiä, ”laatulehtiä” ja iltapäivälehtiä, maantieteellisesti eläinoikeusliikkeen toimintaan (kuten iskuihin ja mielenosoituksiin) nähden keskeisillä alueilla toimivia lehtiä sekä tapahtumia kauempaa tarkkailevia lehtiä. Näin tarkastelun kohteeksi ei nouse eläinoikeusliikkeen kuva vain jonkin tietyn lehden perspektiivistä – vaikkapa valtakunnan päälehden vinkkelistä tai Pohjanmaan tarhausalueen lehtien näkökulmasta – vaan lehtiaineistosta analyysissä rekonstruoimani eläinoikeusliikkeen kuva muodostuu monen eri lehden aineistosta ja diskursseista. Tällainen rajauksellinen

ratkaisu mahdollistaa myös lehtien välisen vertailun, jota tässä työssä toteutetaan määrällisesti toimijarakenteen osalta³⁸.

Tutkimukseni aineistoon kuuluu kaikkiaan yhdeksän sanomalehteä. Tutkimuksen perusaineiston muodostavat liberaalina tunnettu valtakunnan päälehti Helsingin Sanomat, kokoomuslaisen taustan omaava valtakunnan kakkoislehti Aamulehti³⁹, konservatiivisena tunnettu keskustataustainen Keskisuomalainen, Pohjanmaan turkistarhausalueen etuja ja porvarillisia arvoja puolustava kokoomustaustainen Pohjalainen, sekä seitsemänpäiväisiä ”laatulehtiä” sensaationhakuisemmat iltapäivälehdet Iltalehti ja Ilta-Sanomat. Näistä lehdistä on kerätty kaikkia tutkimuksessa tarkasteltavia uutistapahtumia tai aihealueita (ks. luku 7.1.2) koskeva materiaali. Tätä aineistoa täydentävät lisäksi kulloistenkin uutistapahtumien alueen maakuntalehdet: seinäjokelainen Ilkka Pohjanmaan tarhaiskujen tapauksessa (vuosina 1995 ja 2000), kuopiolainen Savon Sanomat Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaisen toiminnan tapauksessa ja lahtelainen Etelä-Suomen Sanomat Orimattilan ampumavälikohtauksen tapauksessa.

Lehtiotos painottuu vahvasti eteläisempään ja läntiseen Suomeen, koska myös eläinoikeusaktivistien toiminta on ollut aktiivisinta ja näkyvintä toisaalta pääkaupunkiseudulla ja etelän suurissa kaupungeissa, toisaalta laittoman toiminnan tapauksessa erityisesti tärkeimmällä turkistarhausalueella, Pohjanmaalla. Eläinaktivistien toimintaa maantieteellisesti etäämpää tarkastelevissa lehdissä aihetta käsittelevät oma aineisto on ollut vähäisempää, eikä samojen STT:n juttujen analysointi useista lehdistä olisi tuntunut erityisen mielekkäältä.

Nyt aineistoon sisällytetyistä lehdistä Keskisuomalainen on ollut voimakkaimmin Suomen tietotoimiston materiaalin varassa, mutta ottanut kuitenkin aktiivisesti kantaa eläinoikeusliikkeen toimintaan sekä pääkirjoituksissa että kolumneissa. Suurimmat resurssit omaavilla valtakunnallisilla lehdillä taas oman aineiston käyttö on ollut runsasta, samoin kuin niillä maakuntalehdillä, joiden levikkialueella aktivistien toiminta kulloinkin on tapahtunut: Pohjalainen ja Ilkka ovat seuranneet tarkkaan etenkin Pohjanmaan tarhaiskuja, mutta myös muita suuria tarhaiskuja, kun taas

³⁸ Väitöskirjatyövaiheessa, jossa yksittäisiä uutistapahtumia ja teemoja koskevaa julkisuutta tarkastellaan yksityiskohtaisemmin, on tarkoitus tuoda esiin myös lehtien välisiä laadullisia eroja eläinoikeusliike-uutisoinnissa ja -kommentoinnissa.

³⁹ Vuonna 1992 sitoutumattomaksi julistautuneen Aamulehden irrottautuminen entisestä taustapuolueestaan on Löytömäen (1998, 187) mukaan ollut poikkeuksellisen selkeää: Löytömäen tutkimuksessa lehti näyttäytyi jo muutama vuosi sitoutumattomaksi julistautumisensa jälkeen (vuonna 1995) politiikan uutisoinnissa aidosti puoluepoliittisesti sitoutumattomana, selvästi tasapuolisempana ja neutraalimpana kuin kokoomusaikoinaan.

pääkaupunkiseudun tai Karttulan ja Kuopion mielenosoitukset ovat herättäneet tarhausalueella vähemmän mielenkiintoa ja hoituneet usein STT:n materiaalin varassa. Savon Sanomat on seurannut tarkkaan Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaisia protesteja ja Etelä-Suomen Sanomat taas Orimattilan tapauksen selvittelyä. Aamulehti on ”puolivaltakunnallisena” lehtenä käyttänyt omaa aineistoa suurinta kohua herättäneissä tapauksissa, etenkin tarhaiskujen uutisoinnissa, kun taas laittomien iskujen jälkiseuranta tutkintoineen ja oikeudenkäynteineen samoin kuin esimerkiksi mielenosoitukset ja Karttula-protestit on hoidettu pitkälti STT-materiaalin varassa.

7.1.2 Aineiston rajaaminen

Eläinoikeusliikkeen julkisuuskuvaa lähestytään siis työssäni tiettyjen keskeisten uutistapahtumien ja teemojen kautta. Kaikki kerätty aineisto ajoittuu vuosille 1995–2000.

Aineistoon kuuluvat ensimmäisiä Pohjanmaan iskuja ja Orimattilan tapausta käsittelevät jutut oikeudenkäynnit mukaan lukien, syksyn 2000 tarhaiskujen ja niiden tutkinnan uutisointi, Kuopion yliopiston Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaista toimintaa käsitteleviä juttuja⁴⁰, Vantaan Fur Centerin turkishuutokauppojen vastaisten mielenosoitusten uutisointi vuosilta 1995–1999⁴¹, sekä eläinoikeusliikettä ja veganismia yleisemmällä tasolla käsitteleviä juttuja vuosilta 1995–2000. Fakta-aineiston (uutisten ja uutistaustojen, sekä ajattomampien feature-juttujen) lisäksi aineistoon on kerätty mahdollisimman kattavasti pääkirjoitukset ja muu toimituksellinen mielipideaineisto⁴² vuosilta 1995–2000. Aineistoon sisältyy kaikkiaan hieman yli 1200 juttua (ks. Taulukko 2).

⁴⁰ Aineistoon on koottu syksyn 1997 koirien vapautuksista ja niiden takaisin saannista kertovat uutiset, ja syksyllä 1997 ja keväällä 1998 järjestetyistä mielenosoituksista sekä jälkimmäisen yhteyteen ajoittuneesta, eläinkoekeskuksen johtajalle suunnatusta tappouhkauksesta kertovat uutiset. Lisäksi aineistoon kuuluvat kesällä 1998 Karttulassa pidetystä protestileiristä (”Jekku-leiristä”) kertovat jutut, mukaan lukien leirin aikana tapahtuneet ja siihen julkisuudessa yhdistetyt iskut Kansanterveyslaitoksen koe-eläinasemalle Kuopiossa.

⁴¹ Eläinoikeusliikkeen toimintastrategiat ja -kohteet ovat jossain määrin muuttuneet vuosien myötä, ja niinpä vuonna 2000 Fur Centerin turkishuutokauppoja vastaan ei enää järjestetty mielenosoituksia. Vuoden 2000 ainoa suuri turkismielenosoitus järjestettiin elokuussa Kalajoella turkistarhaajien golfkilpailussa. Muuten turkiskampanjointi kohdistui syksyllä 2000, samoin kuin vuonna 2001, lähinnä turkistuotteita valmistavan Grünstein Product Oy:n ostaneeseen Marimekkoon.

⁴² Aineistoon valittujen uutistapahtumien (”Kettutyöt”, Orimattilan tapaus, Syksyn 2000 iskut, Karttula-protestit, turkismielenosoitukset) osalta mielipideaineistoon on kerätty pääkirjoitusten lisäksi niin kolumni, pakinat kuin kommentitkin. Sen sijaan ”muun mielipideaineiston” (muuta kuin ko. tapauksia käsittelevän) tapauksessa uutisjuttujen yhteydessä olevat ja niihin olennaisesti kytkeytyvät kommentit on jätetty pois ja mukaan on otettu vain ”itsenäiset” kolumnit ja pakinat.

TAULUKKO 2. Tutkimuksen aineiston jakautuminen eri uutistapahtumien ja teemojen sekä fakta- ja mielipideaineiston kesken.

Uutistapahtuma/aihe	Faktajutut	Mielipidejutut	Yhteensä
"Kettutyöt"	293	54	347
Orimattilan tapaus	341	38	379
Syksyn 2000 iskut	159	14	173
Karttula-protestit	89	6	95
Mielenosoitukset	57	4	61
Liike/veganismi	81	-	81
Muu mielipideaineisto	-	68	68
Yhteensä	1020	184	1204

Aineiston keruussa on hyödynnetty reaaliaikaista lehtiseurantaa, mikrofilmejä, kirjastojen lehtiarkistoja ja toimitusten sähköisiä arkistoja. Uutistapahtumien kannalta keskeisimmät ajanjaksot on käyty systemaattisesti läpi mikrofilmeiltä tai lehdistä, ja näitä tapauksia koskeva aineisto on pyritty keräämään mahdollisimman kattavasti. Lehtien kaikki osastot on käyty läpi urheilu- ja ulkomaanosastoja lukuun ottamatta⁴³. Näiden voimakkaan julkisuuden kausien ulkopuolelle jäävien ajanjaksojen eläinoikeusjuttuja on sen sijaan haettu paljolti sähköisistä arkistoista. Olen myös hyödyntänyt näitä "sattumanvaraisempia" juttuja etsiessäni joidenkin eläinaktivistien kokoamia omia arkistoja. On mahdollista, että systemaattisen aineistonkeruun ajanjaksojen ulkopuolelle jääviltä ajanjaksoilta aivan kaikki eläinoikeusliikettä ja veganismia yleisemmällä tasolla käsittelevät jutut tai mielipidejutut eivät ole tarttuneet aineiston haun seulaan. Näissä tapauksissa pois jäanti on täysin satunnaista, eikä vaikuttane aineiston suuren määrän huomioon ottaen kokonaiskuvaan. (Aineiston keruusta ks. tarkemmin liite 1.)

Aineiston keruun kriteerinä olen yksittäisten uutistapahtumien tapauksessa käyttänyt eläinoikeusaiheista otsikointia: mukaan on laskettu kaikki ne jutut, joiden otsikossa tai

⁴³ Ulkomaanosasto on rajattu ulkopuolelle siksi, että työssä käsitellään nimenomaan suomalaisen eläinoikeusliikkeen julkisuuskuvaa. Näin ollen esimerkiksi Helsingin Sanomien alkuvuodesta 1998 ulkomaanosastolla julkaisema sarja eri maiden eläinoikeustoiminnasta, tai vastaavat muiden maiden eläinoikeusliikkeitä käsittelevät jutut on rajattu aineiston ulkopuolelle. Poikkeuksen muodostavat ne jutut, joissa kansainvälistä eläinoikeustoimintaa on tarkasteltu suomalaisen eläinoikeusliikkeen käsittelyn yhteydessä, taustoittaen esimerkiksi suomalaista EVR-toimintaa Britannian ALF:n esittelyllä. Nämä jutut sijoittuvat lehdissä kotimaanosastoille.

väliotsikossa⁴⁴ on viitattu ”kettutyttöihin”, myöhempiin Pohjanmaan iskuihin, Orimattilan tapaukseen, Karttula-protesteihin tai Vantaan Fur Centerin mielenosoituksiin. Pelkkä eläinoikeusliikkeen tai yksittäisen tapauksen maininta jutun sisällä ei siis ole riittänyt. Viittaaminen eläinoikeusliikkeeseen ei tässä tapauksessa tarkoita kyseisen tapauksen eksplisiittistä mainitsemista otsikossa (”Orimattilan turkisiskuun osallistuneen vankeutta jatkettiin”), vaan voi olla myös verhotumpaa (”Voimakeinot ovat harvoin oikeutettuja”), jolloin juttujen tunnistaminen on vaatinut tapauksen ja asiayhteyden tuntemista ja otsikoiden silmäilyä tarkempaa aineiston lukemista. Käytännössä näidenkään juttujen löytäminen ei ole ollut ongelmallista: tapausten kulun tunteminen ja aineiston kerääminen useista eri lehdistä on tehnyt verhotutkin viittaukset tutuiksi ja auttanut tunnistamaan ne.

Paras kontrollin väline aineiston keruussa on ollut nimenomaan usean eri lehden seuranta: tällöin lehtien rinnakkaisella vertailulla on voitu vielä tarkistaa, ettei mistään lehdestä ole jäänyt puuttumaan ainakaan sellaisia varsinaisten tapahtumien, tutkinnan tai oikeudenkäyntien käännteisiin liittyviä juttuja, joista muissa lehdissä on kirjoitettu. Mikäli aineiston keruun jälkeen aineiston luettelointi on paljastanut mahdollisia puutteita (jossain lehdessä ei ole ollut uutista teemasta, josta muut lehdet ovat kirjoittaneet), on kyseisen lehden numero vielä varmuuden vuoksi tarkistettu toiseen kertaan. Toki – kuten missä tahansa inhimillisessä toiminnassa – satunnaiset puutteet aineiston keruussa ovat silti mahdollisia. Mahdollisten yksittäisten huomaamatta jääneiden juttujen määrän ei kuitenkaan pitäisi olla niin suuri, että sillä olisi merkitysvyyttä kokonaiskuvan kannalta.

Eläinoikeusliikettä – liikkeen aatemaailmaa, toimintakeinoja, toimijoita, vegaanista elämäntapaa tai eläinoikeusliikettä osana laajempaa radikaaliliikkeen kenttää – käsittelevissä jutuissa aineiston valinnan kriteerit ovat olleet tiukemmat. Aineistoon on valittu vain jutut, joiden *ainoa* tai *pääasiallinen* teema liike on. Tämä merkitsee sitä, että pelkkä viittaus liikkeeseen väliotsikossa ei ole riittänyt, vaan itse jutun pääotsikon tulee – eksplisiittisemmin tai verhotummin – viitata eläinoikeusliikkeeseen. Rajaukseen olen päätenyt ensinnäkin pitääkseni juttujen määrän kohtuullisena, ja toiseksi siksi, että pyrkimyksenä on ollut nimenomaan pelkän isku- ja mielenosoitusuutisoinnin vastapainoksi löytää ne jutut, joissa eläinoikeusliikettä on paneuduttu tarkastelemaan

⁴⁴ Poikkeustapauksen muodostaa vuodelta 2000 Helsingin Sanomat, joka tammikuussa 2000 toteutetun ulkoasu-uudistuksen jälkeen luopui väliotsikoista ja siirtyi sen sijaan käyttämään pelkästään tyhjää väliriviä ja lihavoitua kappaleen alkua jutun osioiden erottajana. Tällöin väliotsikkosäännöstä ei ole voitu pitää kiinni, vaan olen katsonut, että jos jossakin jutun osiossa on käsitelty eläinoikeusliikettä enemmän kuin yhden kappaleen verran, ne kuuluvat mukaan aineistoon.

yksittäisiä tapauksia yleisemmällä – ja samalla usein joko syvällisemmällä, kevyemmällä tai henkilökohtaisemmalla – tasolla. Pelkkä eläinoikeusliikkeen kommentointi muiden asioiden ohessa, yhtenä jutun osateemana, ei ole vastannut tätä rajausta.

Mielipideaineiston tapauksessa rajausongelmia on ollut lähinnä niiden kolumnien ja pakinoiden tapauksessa, joissa on käsitelty useampia teemoja – pääkirjoituksissa on keskitytty selkeämmin yhteen teemaan. Niissä kolumneissa, joissa väliotsikointia on käytetty, on rajauksena pidetty samaa kuin fakta-aineiston tapauksessa: otsikon tai väliotsikon tulee viitata eläinoikeusliikkeeseen. Silloin kun kolumnit tai pakinat on jaettu osiin jonkin muun taitollisen elementin avulla, otsikon täytyy viitata eläinoikeusliikkeeseen tai jonkin osion täytyy kokonaisuudessaan käsitellä sitä – pelkkä liikkeen mainitseminen ei siis riitä. Näin sekä silloin, kun on kyse tiettyä uutistapahtumaa koskevista mielipidekirjoituksista, että muusta eläinoikeusliikettä käsittelevästä mielipideaineistosta⁴⁵.

Aineistoa luetteloidessa juttujen pääuutissivun vinkkijuttuja ei ole laskettu erillisiksi jutuiksi, elleivät ne ole olleet selkeästi erillistä teemaa käsitteleviä itsenäisiä juttuja. Muulloin premivinkit on katsottu yhdeksi kokonaisuudeksi sisäsivun jutun kanssa, ja juttujen osasto on luokiteltu sisäsivun jutun sijainnin mukaan. Sisällönerittelyssä on mm. teemojen ja nimeämisen osalta luokiteltu sekä vinkkijuttu että varsinainen juttu yhtenä kokonaisuutena. Silloin kun premivinkki on viitannut useamman eläinoikeusjutun kokonaisuuteen, on se luokiteltu yhteen sisäsivulla pääjutuksi nostetun jutun kanssa.

Aineistoon kootuista eläinoikeusliikettä käsittelevistä faktajutuista yli 90 prosenttia sijaitsi lehtien kotimaanosastoilla⁴⁶. Talousosastoilta löytyi edellä mainituilla aineistonrajauskriteereillä vain yksi faktajuttu. Lehtien pääuutissivulle eläinoikeusliikettä käsittelevä juttu sijoitettiin 15 kertaa (1,5 % faktajutuista). Loput 6 prosenttia jutuista sijoittui lehtien ajankohtais-, viikonvaihte- ja teemasivuille sekä erilaisiin liitteisiin (kuten Keskisuomalaisen Syke-liite, Aamulehden Allakka-viikkoliite, Helsingin Sanomien Nyt-liite ja Kuukausiliite). Näistä

⁴⁵ Muuhun eläinoikeusliikettä käsittelevään mielipideaineistoon on otettu mukaan myös ensimmäisiä vuonna 1998 järjestettyjä ekoanarkistien Mustavihreitä päiviä käsittelevät pääkirjoitukset, joissa radikaaliliikettä käsiteltiin ja kommentoitiin kokonaisuutena kytkien tarhaiskut ja Mustavihreät päivät yhdeksi kokonaisuudeksi. Samoin mukaan on otettu muut kirjoitukset, joissa on käsitelty yhtenä kokonaisuutena eläinoikeusliikettä ja muuta radikaaliliikettä.

⁴⁶ En erottele esimerkiksi erillisiä kaupunki-, maakunta-, politiikka- tms. sivuja, vaan luen ne kaikki kotimaanosastoon. Samoin puhun Ilta-Sanomien ”Tänään”-sivuista ja Iltalehden ”Uutisia”-osastosta kotimaanosastoina.

viikonvaiheosastoilla käsiteltiin eläinoikeusliikettä useimmin. Kotimaanosaston jutuista 96 prosenttia oli uutisia tai niiden taustajuttuja. Loput koostui ajattomammista feature-jutuista, henkilökuvista ja -haastatteluista, katugallupeista ja kysymyspalstoista (esim. Helsingin Sanomien ”Miksi?”-palsta, Aamulehden ”Hakulaite”). Liitteiden sekä viikonvaihe-, ajankohtais- ja teemasivujen jutut olivat ajattomampia reportaaseja, henkilökuvia, järjestöesittelyjä jne., joihin lyhyiden vuoksi viitaan jatkossa feature-termillä.

Lehtien mielipideaineistosta 38 prosenttia oli pääkirjoituksia. Kolumneista, kommentteista ja pakinoista yli 70 prosenttia sijoittui varsinaiselle artikkeliosastolle, loput muille osastoille ja liitteisiin.

7.1.3. Aineiston edustavuus

Koska tutkimuksen aineisto on rajattu tiettyihin uutistapahtumiin ja samalla pitkälti tiettyihin tapahtumatyyppeihin (iskut, mielenosoitukset) ja teemoihin (turkistarhaus, eläinkokeet), voidaan perustellusti kysyä, edustaako aineisto koko eläinoikeusjulkisuutta ja voidaanko sen perusteella tehdä johtopäätöksiä eläinoikeusliikkeen julkisuuskuvasta kokonaisuudessaan. Aineistossahan korostuu hyvin vahvasti juuri laitton suora toiminta.

Pidän aineiston rajausta perusteltuna ja aineistoa kuvaavana. Laittoman toiminnan vahva edustus aineistossa johtuu siitä, että nimenomaan laittomat iskut ovat saaneet ylivoimaisesti eniten huomiota valtajulkisuudessa. Eläinoikeusliikkeen arkinen ja ”näkyvätön” toiminta, kuten lentolehtisten jakaminen, kouluissa luennoiminen tai yleisötilaisuuksien järjestäminen ei lehtien uutiskriteereillä yksinkertaisesti ole uutisarvoista. Varmimmin uutiskynnyksen ovat ylittäneet tapaukset, joissa on ollut konfliktin aineksia: mielenosoitukset, jotka voidaan kuvata ”yhteenottoina” tai laittomat iskut. Vasta näiden tapahtumien vanavedessä lehdissä kiinnostuttiin myös ottamaan selvää eläinoikeusliikkeestä ”ilmiönä” ja eläinoikeusaktivisteista ihmisinä.

Samasta syystä johtuu myös turkistarhauksen vastustuksen vahva edustus aineistossa: Vaikka eläinoikeusliike vastustaa myös monia muita eläinten hyväksikäytön muotoja ja kampanjoi näidenkin kysymysten parissa, on etenkin uutiskynnyksen ylittänyt laitton toiminta kohdistunut paljolti juuri tarhauselinkeeseen. Myös liikkeen kannanotot ja tiedotteet, samoin kuin mielenosoitukset ovat usein keskittyneet juuri turkistarhauskysymykseen, ja näin ollen se on eläinoikeusliikkeen

ajamista teemoista hallinnut vahvasti mediajulkisuutta. Tarhauskysymyksen ohella huomiota on saanut lähinnä eläinlääkitys Karttula-kampanjan seurauksena, sekä yleistynyt kasvissyönte ja veganismi.

Laittoman toiminnan ja turkistarhausteeman painottumista kuvaa esimerkiksi Keski-suomalaisen eläinoikeusliikettä käsittelevä aineisto vuodelta 1998: 63:sta julkaistusta eläinoikeusaiheisesta fakta- ja mielipidejutusta kolme neljänestä käsitteli laitonta toimintaa (iskuja, niiden tutkintaa ja muuta jälkipuintia). Lopuissa käsiteltiin yleensä eläinoikeusliikkeen toimintaa yleisemmin, mutta näissäkin jutuissa laitonta toimintaa nousi vahvasti esiin. Turkistarhauksen vastainen toiminta oli esillä ensisijaisena teemana hieman yli puolessa jutuista, eläinkokeiden vastainen toiminta taas kaikkiaan kymmenessä jutussa. Vain kahdessa jutussa ensisijaisena teemana esiin nousi eläinoikeusliikkeen tehoeläintuotannon vastainen toiminta ja kasvissyöntiteema. Loput jutuista käsitteli eläinoikeusliikkeen toimintaa tai teemoja yleisemmällä tasolla.

Omaa aineistoani olen ennemminkin pyrkinyt painottamaan laittomasta toiminnasta ja pelkästä turkisten vastaisesta kampanjoinnista toiseen suuntaan. Tarhaiskujen uutisointi on rajattu kolmeen keskeisimpään – joskin samalla paljon palstatilaa saaneeseen – tapaukseen. Vastapainoksi on kerätty lähes kaikki Fur Center -mielenosoitusten uutisointi, otos erilaista Karttulan koe-eläinlääkityksen vastaista toimintaa laittomista iskuista protestileiriin ja uhkauskirjeestä mielenosoituksiin, sekä mahdollisimman kattavasti eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevät jutut ja eläinoikeusliikettä käsittelevä mielipideaineisto. Näin siksi, ettei kuva eläinoikeusjulkisuudesta ja muodostuisi vain negatiivisimpien juttujen ja jyrkimpien diskurssien valossa, vaan myös eläinoikeusliikettä käsittelevän aineiston heterogeenisuus ja marginaalisemmat diskurssit pääsisivät esiin.

7.2 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen toteutus

7.2.1 Tutkimuksen kysymyksenasettelu

Jo johdantoluvussa esitellyn tutkimukseni peruskysymyksenasettelun voi tiivistää kahdeksi pääkysymykseksi: 1) Kuka mediajulkisuudessa määrittelee eläinoikeusliikettä ja 2) Millainen kuva eläinoikeusliikkeestä valtalehdistön diskursseissa syntyy. Nämä tutkimuskysymykset tarkentuvat edelleen alakysymyksiksi. Eläinoikeusliikkeen

määrittelijöitä tarkastellessani olen kiinnostunut siitä, mitkä toimijat pääsevät ylipäänsä esiin fakta-aineistossa ja missä asemassa. Tarkastelen siis sitä, miten usein eri toimijat pääsevät ääneen ja saavat näkemyksensä esille jutuissa, miten usein taas toimijoiden osaksi jää esiintyä vain julkisuuden kohteina, joiden toimintaa ja näkemyksiä muut toimijat kuvaavat ja tulkitsevat. Olen myös kiinnostunut siitä, keiden näkemyksille eläinoikeusliikejutut ensisijaisesti rakentuvat, eli ketkä nousevat julkisuudessa ensisijaisiksi määrittelijöiksi. Tarkastelen myös toimittajien roolia: miten aktiivisesti toimittajat itse osallistuvat määrittelykamppailuun ja millä tavoilla he käyttävät määrittelyvaltaansa suhteessa julkisuuden toimijoihin.

Eläinoikeusliikkeestä syntyvää kuvaa tarkasteltaessa olen kiinnostunut siitä, miten eläinoikeusliikettä – sen aktivisteja, tavoitteita ja toimintaa – eri diskursseissa representoidaan. Tarkastelen mm. sitä minkälaisia identiteettejä aktivisteille määritellään ja minkälaisia identiteettejä aktivisteista puhuvat toimijat samalla omaksuvat itselleen erilaisia ”me”-”ne”-vastakkainasetteluja tuottaen, miten liikettä selitetään ja aktivistien motiiveja/tavoitteita tulkitaan, sekä sitä, mikä diskursseissa määritellään yhteiskunnalliseksi ongelmaksi ja minkälaisia ratkaisuja siihen tarjotaan. Olen myös kiinnostunut diskurssien välisistä suhteista. Tarkastelen sitä, millaisessa suhteessa (ristiriitaisessa, harmonisessa jne.) eri diskurssit ovat toisiinsa, sekä sitä, mikä diskurssi tai mitkä diskurssit nousevat julkisuudessa hegemoniseen asemaan, mitkä taas jäävät marginaalisiksi, ja miten tämä diskurssien välinen hierarkia syntyy.

Näiden diskurssien välisten valtasuhteiden sekä yksittäisten diskurssien sisäisen, määrittelyvaltaan kytkeytyvän vallankäytön lisäksi olen kiinnostunut kolmannesta diskursseihin kytkeytyvästä valta-aspektista: diskurssien seurauksellisuudesta. Koska diskurssit ovat osaltaan rakentamassa sosiaalista todellisuutta, niihin voi kytkeytyä myös todellista vaikutusvaltaa ja yhteiskunnallisia seurauksia, joita pyrin työssäni pohtimaan.

7.2.2 Diskurssianalyysia laadullisin ja määrällisin menetelmin

Tutkimukseni punaisena lankana toimivan kriittisen diskurssianalyysin puitteissa olen yhdistänyt työssäni määrällistä sisällönerittelyä ja laadullisia analyysimenetelmiä. Edellä esitetyn kysymyksenasettelun mukaisesti olen lähestynyt aineistoa erityisesti kahdesta näkökulmasta: julkisuuden toimijoiden ja diskurssien.

Tutkimusaineistoni on sen verran laaja, että sen perusteellinen haltuun ottaminen on vaatinut eri lähestymistapojen yhdistämistä ja useampia lukukertoja erilaisia metodisia ”linssejä” hyödyntäen. Ensimmäisen kerran luin jutut vähintään silmäillen aineiston keruun, järjestelyn ja luetteloinnin vaiheessa. Tässä vaiheessa muotoutui jo alustava kuva aineistosta esiin nousevista diskursseista ja niistä tarttumakohdista, joiden perustella diskurssit olivat tunnistettavissa ja hahmotettavissa teksteistä. Toisen kerran luin aineiston perusteellisesti läpi diskursseja analysoidessani: tällöin alustavat hahmotelmat selkiytyivät, jossain määrin muuttuivatkin, ja keräsin niiden tueksi runsaasti kuvaavia tekstikatkelmia, joiden pohjalta lopulliset diskurssien jäsentelyt syntyivät. Kolmannen kerran kävin aineiston yksityiskohtaisesti läpi määrällisen sisällönerittelyn luokittelua tehdessäni (luokittelurunko liitteessä 2). Tällöin kiinnitin huomiota ensisijaisesti määrällisen analyysin muuttujiin, kuten toimijoihin ja nimeämiskäytäntöihin. Aineistoon olen palannut tarpeen mukaan tuloksia analysoidessani ja kirjoittaessani.

Empiiristen tulosten osiossa tarkastelen ensin kysymystä eläinoikeusjulkisuuden toimijoista/määrittelijöistä (luku 8), eli siitä, mitkä toimijat ovat julkisuudessa päässeet määrittelemään eläinoikeusliikettä milläkin painoarvolla. Analysoin myös itse toimittajan roolia suhteessa muihin toimijoihin: sisällönerittelyn sekä laadullisen analyysin avulla tarkastelen, miten toimittajat käyttävät valtaansa suhteessa muihin toimijoihin paitsi säätelemällä näiden julkisuuteen pääsyä, myös mm. asemoimalla näitä eri positiioihin, tukemalla tai horjuttamalla toimijoita ja olemalla itse aloitteellisia tilanteen määrittelyssä.

Eläinoikeusjulkisuuden *määrittelijöistä* siirryn *määrittelyihin* eli diskurssien hahmottamiseen (luku 9). Eri diskursseja on mahdollista hahmottaa ensinnäkin nimeämiskäytäntöjen tarkastelun avulla, vaikuttaahan aktivistien ja heidän toimintansa nimeäminen vahvasti siihen, millainen kuva liikkeestä syntyy ja millainen julkinen identiteetti aktivisteille tuotetaan. Esimerkiksi uhkaavan ”ekoterroristin” julkinen identiteetti on toinen kuin maailmaa parantavan ”vaihtoehtonuoren” ja eläinten ”vapauttaminen” tai ”pelastaminen” synnyttää erilaisia konnotaatioita kuin ”eläinten varastaminen”.

Diskursseja olen hahmottanut myös sen perusteella, miten ne selittävät ja tulkitsevat eläinoikeusliikettä. Diskurssit eroavat toisistaan mm. siinä, millaisia motiiveja aktivisteilla katsotaan olevan ja millaisia yhteiskunnallisia syitä eläinoikeusliikkeen nousun taustalla nähdään, painotetaanko sosiologisia vai psykologisia selityksiä, mikä

määritellään varsinaiseksi ongelmaksi (eläinkysymys vaiko itse liike tai sen tietyt toimintatavat) ja minkälaisia ratkaisuehdotuksia tähän ongelmaan tarjotaan. Diskurssit voivat ilmetä myös esimerkiksi metaforissa ja analogioissa.

Näiden tarttumapintojen kautta olen tunnistanut, purkanut ja rekonstruoanut eläinoikeusjulkisuuden diskursseja tekstiaineistosta. Puhun rekonstruoinnista, koska diskurssit eivät suinkaan aina esiinny julkisuudessa selkeinä, erillisinä ja itsenäisinä kokonaisuuksina, vaan tutkija joutuu aktiivisesti etsimään diskurssien ”palasia” ja yhdistämään niitä toisiinsa kytkeytyviksi merkityssuhteiden kokonaisuuksiksi. Yksittäinen lehtijuttu saattaa selkeästi edustaa tiettyä diskurssia, mutta yhtä hyvin se voi rakentua useiden diskurssien varaan. Harvoin mikään diskurssi myöskään esiintyy yhdessä jutussa ”kokonaisena” siten, että kaikki diskurssin tunnuspiirteet olisivat tunnistettavissa yksittäisestä jutusta. Näin ollen diskursseja jäljittävä tutkija joutuu käyttämään luovuuttaan ja tekemään intuitiivisia ratkaisuja, joihin epäilemättä osaltaan vaikuttavat niin henkilökohtainen maailmankatsomus ja kokemukset kuin ympäröivän yhteiskunnallis-kulttuurisen kontekstin tunteminenkin. Tästä seuraa, että esittämäni erottelu eri diskursseihin ei varmastikaan ole ainoa mahdollinen tulkinta tekstiaineistosta. Omat tulkintani pyrin kuitenkin perustelemaan mahdollisimman avoimesti ja havainnollisesti kuvaavin tekstiesimerkkien avulla.

Tämän diskurssien ”häilyvyyden” vuoksi en myöskään omassa tutkimuksessani ole katsonut tarkoituksenmukaiseksi pyrkiä luokittelemaan määrällisessä sisällönerittelyssä yksittäisissä jutuissa esiintyviä diskursseja. Yksittäisten juttujen sijoittaminen yksiselitteisesti tiettyihin luokkiin olisi ollut monessa tapauksessa hyvin tulkinnanvaraista ja kaikkea muuta kuin ”objektiivista” sisällönerittelyä. Olen siis nähnyt mielekkäämmäksi tarkastella diskursseja vain laajemman tekstimassan tasolla, vaikka ratkaisun heikkoutena onkin tarkan määrällisen tiedon puuttuminen eri diskurssien yleisyydestä aineistossa.

7.3.3 Julkisuuden toimijoiden luokittelu

Kysymystä eläinoikeusliikejulkisuudessa esiintyneistä ja liikkeen määrittelyyn osallistuneista toimijoista ja näiden keskinäisestä hierarkiasta lähestyn ensisijaisesti määrällisen sisällönerittelyn avulla. ”Toimijalla” en viittaa tässä yksittäisiin henkilöihin, vaan ennemminkin ihmisten ”kategoriaan”, tiettyyn intressitahoon. Näin ollen en

myöskään aineiston luokittelussa kirjaa erikseen kaikkia samassa havaintoyksikössä (jutussa) esiintyviä saman toimijaluokan edustajia, vaan toimijoiden esiintymistä tarkastellessani tarkastelen sitä, esiintyykö jutussa *joku toimijaluokan edustaja*. Jutussa, jossa haastatellaan kahta eri eläinaktivistia, esiintyy vain yksi aktiivinen toimija, ”eläinaktivisti”. Tai jutussa, jossa on siteerattu filosofia, luonnontieteilijää ja sosiologia, esiintyy vain yksi toimija, ”tutkija”. Toimija voi olla paitsi henkilö, myös jokin ryhmä (esimerkiksi Oikeutta eläimille –järjestö) tai instituutio (oikeuslaitos).

Eläinoikeusjulkisuuden toimijoiden esiintymistä on tarkasteltu yksinomaan fakta-aineistossa. Vaikka toimittajat mielipideaineistossakin toki mainitsevat eri toimijoita ja saattavat satunnaisesti myös siteerata näitä tarkoituksiinsa sopivin tavoin, ei näiden jo määritelmällisesti toimittajien (tai pääkirjoitusten tapauksessa lehden) näkemyksille perustuvien juttujen toimijaluokittelussa olisi mieltä. Toimituksellista mielipideaineistoa on siis tässä työssä käytetty lähinnä diskurssien hahmottamiseen.

Fakta-aineistossa toimijoiden esiintyminen on luokiteltu niin sanotun esiintymis-
poissaolo-luokittelun periaatteella. Havaintoyksikkönä on yksi juttu, ja olen kirjannut kussakin jutussa esiintyvät toimijat. Tuloksissa tarkastelen sitä, miten usein eri toimijat esiintyvät jutuissa eri asemassa: aktiivisina toimijoina, passiivisina toimijoina tai ensisijaisina määrittelijöinä (ks. luku 7.2.4).

Luokittelun toimijaluokat ovat seuraavat:

Eläinoikeusaktivisti: Yksittäiset eläinaktivistit ja eläinoikeusjärjestöt, ryhmät tai kampanjat (Oikeutta eläimille, EVR, EVR-tukiryhmä jne.). Niissä jutuissa, joissa eläinoikeusliikettä on käsitelty osana laajempaa uutta radikaaliliikehdintää, luokkaan on luettu myös ne aktivistit, joita ei ole identifioitu nimenomaisesti *eläinaktivisteiksi*, vaan jotka esiintyvät tämän laajemman muutosliikehdinnän edustajina.

Turkistarhaaja: Turkistarhaajat perheenjäsenineen. Myös paikallisten tarhaajayhdistysten edustajina esiintyvät turkistarhaajat.

Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto ry., STKL: Tarhaajien edunvalvontajärjestön nimissä esiintyvät toimihenkilöt, kuten toiminnanjohtaja, tiedottaja ja hallituksen jäsenet, tai STKL järjestönä. Pääasiassa STKL:ää on edustanut julkisuudessa toiminnanjohtaja Gustav Smulter.

Turkiskauppa: Turkiselinkeinon jalostus-, tukku- ja vähittäiskauppaporras, kuten turkishuutokauppoja järjestävä Turkistuottajat Oyj, turkishuutokauppojen ostajat ja turkiskauppiat.

Poliisi, Supo: Niin paikallispoliisin, Keskusrikospoliisin kuin Suojelupoliisinkin edustajat tai poliisi/Suojelupoliisi kollektiivisena toimijana.

Oikeuslaitos, asianajajat: Oikeusistuimet, sekä yksittäiset syyttäjät, tuomarit, laamannit jne. Luokkaan luetaan myös asianomistajien asianajajat. Sen sijaan ulkopuolinen asianajaja, jota haastatellaan lakikysymyksistä oikeusoppineena luetaan luokkaan ”muut asiantuntijat”, tai esimerkiksi rikosoikeuden professori luokkaan ”muut tutkijat, tiede”.

Politiikka: Niin valtakunnan kuin kunnallispolitiikankin toimijat. Luokkaan luetaan puolueet, sekä poliittiset päättäjät presidentistä, hallituksesta ja eduskunnasta kunnanvaltuustoihin ja -hallituksiin. Aineistossa kunnallispoliitikot ovat esiintyneet hyvin harvoin, julkiseen keskusteluun ovat osallistuneet enimmäkseen kansanedustajat ja puolueet.

Virkamiehet/viranomaiset: Valtiolliset ja alueelliset virkamiehet/viranomaiset. Julkisuudessa ovat esiintyneet mm. ministeriöt ja ministeriöiden yksittäiset virkamiehet sekä kunnalliset/alueelliset valvontaviranomaiset ja virkamiehet.

Elinkeinoelämä: Yrittäjien ja elinkeinoelämän edunvalvontajärjestöt sekä yksittäiset talouselämän edustajina esiintyvät henkilöt. Mm. Suomen Yrittäjien Keskusliitto, paikalliset yrittäjäjärjestöt, Elintarviketeollisuuden keskusliitto.

Koe-eläinlaitokset ja -tutkijat: Itse eläinkokeita tekevät tutkijat sekä muu koe-eläinlaitosten henkilökunta. Luokkaan on luettu myös Kuopion yliopiston rehtori silloin kun hän esiintyy yliopiston koe-eläinkeskuksen edustajana ja puolestapuhujana.

Muut tutkijat, tiede: Yliopistojen sekä itsenäisten tutkimuslaitosten tutkijat yhteiskuntatieteilijöistä oikeustieteilijöihin ja luonnontieteilijöihin. Eräänlaisena rajatapauksena mukaan on luettu myös Suomen Gallup ja Taloustutkimus⁴⁷.

Muut asiantuntijat: Muut kuin tiedemaailmaa/tutkimuslaitoksia edustavat julkisuudessa asiantuntija-asemassa esiintyvät toimijat, kuten eläinlääkärit, lääkärit, ravitsemusasiantuntijat, asianajat.

Luonnon/eläinsuojelijat: Perinteiset suojelujärjestöt ja niiden edustajat, kuten Suomen Luonnonsuojeluliitto ja sen paikallisosastot, Luontoliitto, Suomen Eläinsuojeluyhdistys ja Animalia, tai tarkemmin identifioimattomat, luonnon- tai eläinsuojelijoina esitellyt ihmiset.⁴⁸

Muut järjestöt: Muut kuin eläinoikeus- tai luonnon/eläinsuojelujärjestöt. Esimerkiksi Rauhanpuolustajat, Vegaaniliitto.

Julkisuudenhenkilöt: Eläinoikeusliikettä ja -asiaa ovat julkisuudessa päässeet kommentoimaan julkisuudenhenkilöistä mm. missit ja kulttuurialan ihmiset.

”Tavalliset kansalaiset”: Ihmiset, joiden tehtävänä on edustaa jutuissa kansaa, ”tavallisen kadunmiehen” ääntä. Passiivisina toimijoina tähän luokkaan on luokiteltu viittaukset kansan/kansalaisten mielipiteisiin, tavallisten ihmisten mielipiteisiin, yleiseen mielipiteeseen, suureen yleisöön jne.

Muut: Joukko satunnaisesti esiintyviä toimijoita, jotka eivät istu yllä esitettyihin luokkiin. Esimerkiksi silminnäkijätodistajia, aktivistien perheenjäseniä, tarhaajien metsästyskavereita ja naapureita jne.

⁴⁷ Kuten Väliaverron (1996, 216) on huomoinut, lehtien julkaisemien mielipidetiedustelujen tapauksessa on ongelmallista tulkita, kuka niissä määrittelee todellisuutta: tutkimukseen vastaajat, tutkimuksen teettäjät, tutkimuksen tekijät vaiko tutkimuksen tuloksia tulkitseva media. Tässä työssä katson, että jutussa, jossa siteerataan mielipidetutkimusta, aktiivisena toimijana on tutkija. En katso aktiiviseksi toimijaksi tutkimukseen vastannutta kansalaista, sillä tutkimusraportissa (tai siitä koostetussa lehdistötiedotteessa) vastaaja saa äänensä kuuluviin vain välillisesti, tutkijan tulkitsemana. Samoin kuin muun tutkimuksen tapauksessa, toimittajan välittömänä lähteenä ei siis toimi kansalainen, vaan tutkija/tutkimuslaitos/tutkimusraportti. Toisaalta kuitenkin toimittaja saattaa hyvinkin vapaasti tulkita galluppien tuloksia ja käyttää näin määrittelyvaltaansa ilman, että sitä voi jäljittää itse sanomalehti-jutuista. Niinpä katson mielipidetutkimuksia uutisoineissa jutuissa ensisijaisen määrittelijän ”epäselväksi” (ks. luku 2.2.3).

⁴⁸ Huom: luonnon/eläinsuojelijoiden en ole suinkaan katsonut esiintyvän jutuissa passiivisena toimijana aina, kun niissä on mainittu ”eläinsuojelija”, sillä etenkin toimittajat käyttävät nimitystä usein myös eläinaktivisteista. Näin ollen olen joutunut asiayhteydestä tulkitsemaan, milloin toimittaja tai muu julkisuuden toimija todellakin puhuu eläinsuojelijoista, eikä aktivisteista.

On syytä huomauttaa vielä, että toimijoiden luokittelusta tekee osaltaan haasteellista se, että yksittäinen ihmiset eivät tietenkään ole aina välttämättä yksiselitteisesti luokiteltavissa vain yhteen toimijaluokkaan, vaan voivat todellisessa elämässä edustaa useita eri intressitahoja ja omata useita eri rooleja. Media-aineiston analyysin tapauksessa ratkaisevaa ei olekaan se, mitä ihminen ”todella” on, vaan missä roolissa hänet julkisuudessa esitetään, kuinka hänet identifioidaan ja mihin tarkoitukseen toimittaja häntä käyttää. Näin ollen esimerkiksi yksittäinen asianajaja saattaisi julkisuudessa kontekstista riippuen esiintyä joko ”oikeuslaitos, asianajajat” -toimijan, ”muu asiantuntija” -toimijan tai ”tavalliset ihmiset” -toimijan edustajana. Jutusta on kuitenkin mahdollista tunnistaa, mitä toimijaa henkilö juuri siinä yhteydessä edustaa.

7.3.2 Julkisuuden toimijoiden hierarkia

Eläinoikeusjulkisuuden toimijat eivät ole useinkaan esiintyneet julkisuudessa tasa-arvoisessa asemassa. Jotkut toimijat saattavat joutua jutuissa pelkän mykän kohteen asemaan, jolloin heitä ja heidän tekemisiään kuvailevat ja määrittelevät muut julkisuuden toimijat tai toimittajat. Toiset toimijat taas pääsevät itse ääneen julkisuudessa, esittämään näkemyksiään suorissa tai epäsuorissa lainauksissa. Näistä toimijoista jotkut voivat nousta selvästi hallitsevaan asemaan yksittäisissä jutuissa, jos juttu rakentuu ensisijaisesti heidän näkemyksilleen. Toiset aktiiviset toimijat taas saattavat jäädä taka-alalle, vain ohimennen siteeratuiksi tai referoituiksi toimijoiksi.

Olen hahmottanut toimijoiden hierarkiaa kolmiportaisen luokittelun avulla. Luokittelen jutuissa esiintyvät toimijat *passiivisiin* ja *aktiivisiin toimijoihin*, sekä *ensisijaisiin määrittelijöihin*. On huomattava, että aktiivisella ja passiivisella en viittaa tässä toimijoiden ominaisuuksiin, heidän oma-aloitteisuuteensa tai sen puutteeseen, vaan siihen asemaan, jonka julkisuutta orkestroiva toimittaja eri toimijoille kulloinkin julkisuustilassa antaa. Passiiviksi toimijoiksi katson juttujen ”mykät toimijat” (vrt. Pietikäinen 2000; Raittila & Suikkanen 1999) eli ne, jotka eivät itse pääse jutuissa ääneen, vaan joita tulkitsevat tai joiden puolesta puhuvat muut toimijat tai toimittajat. Aktiivisiksi toimijoiksi luokittelen ne toimijat, jotka pääsevät esittämään näkemyksiään jutuissa. Kyse voi olla toimittajan haastattelemista toimijoista, yleisö- tai tiedotustilaisuuksissa esiintyvistä toimijoista tai lehdistötiedotteita tai julkilausumia

esittävästä toimijoista – yleensä kyse on siis juttujen lähteistä⁴⁹. Katson että toimija esiintyy julkisuudessa aktiivisena toimijana myös silloin, jos toimittaja lainaa toimijan näkemyksiä muusta kirjallisesta lähteestä kuin varsinaisesta lehdistötiedotteesta. Jos siis toimittaja esimerkiksi lainaa eläinoikeusaktivistien lehden juttua tai kotisivun tekstiä katson näiden saavan näkemyksensä esiin julkisuudessa ja esiintyvän näin aktiivisen toimijan asemassa⁵⁰.

Yleisimmin aktiiviset toimijat pääsevät esiin suorissa tai epäsuorissa lainauksissa. Eräänlaisena rajatapauksena luokittelen kuitenkin aktiivisiksi toimijoiksi myös ne tapaukset, joissa toimittaja selostaa vapaammin lähteensä puhetta, siten että tämän alkuperäinen sanamuoto voi hävitä sulautuessaan toimittajan diskurssiin, mutta itse viesti, toimijan näkemys, on tunnistettavissa. Kyse on tapauksista, joihin lehtiutisten ”vieraan puheen” vastaanoton käytäntöjä tarkastellut Veikko Pietilä (1991) viittaa *esitystä epämääräistävän transformaation* käsitteellä. Pietilä tarkoittaa näillä tapauksilla, joissa suorille ja epäsuorille esityksille tyypillinen johtolauseen puheverbi (”sanoo”, ”kertoo”) on jäänyt pois, ja tilalle on tullut muoto, josta on vaikeampi sanoa, onko kyse toimittajan vai lähteen diskurssista. Samalla kun toimittajan ja jutussa esiintyvien toimijoiden diskurssien raja käy epäselväksi, myös puheaktien puheluonne käy epämääräisemmäksi. (Emt., 14). Katson aktiivisen toimijuuden kriteerien (toimija saa äänensä/näkemyksensä esiin) toteutuvan nimenomaan Pietilän kuvailemissa *lievissä* esitystä epämääräistävissä transformatioissa, joiden tapauksessa on mahdollista suuremmitta ongelmitta jäljittää toimijan alkuperäinen näkemys ja erottaa se toimittajan

⁴⁹ Poikkeuksen muodostavat lähinnä ne tapaukset, joissa toimittaja kylläkin siteeraa toimijan ajatuksia, mutta jutusta (esimerkiksi toimittajan johtolauseessa käyttämien verbien menneestä aikamuodosta) on pääteltävissä, että siteeraus ei perustu tuoreeseen haastatteluun/tiedotteeseen tms., vaan toimijan aikaisempaan julkiseen esiintymiseen – siis välittömänä lähteenä on voinut toimia vaikkapa arkistojuttu – tai jopa toimittajan muistikuviiin. Näissä tapauksissa se, miten suoraan ja autenttisesti muodossaan lähteen näkemyksen todella pääsevät esiin, voi vaihdella suuresti. Joskus kyse saattaa olla vain siitä, että toimittaja yksinkertaisesti taloudellisuussyistä toistaa paria päivää aikaisemmin haastattelemansa toimijan näkemykset uudessa jutussa, jolloin ne saattavat päästä esiin samassa muodossa kuin alkuperäisessä jutussa, jopa suorina lainauksina. Joskus taas toimittaja referoi omin sanoin toimijan ajallisesti kaukaisempaa julkista esiintymistä/kannanottoa, jolloin on mahdollista, että toimittajan muistikuvat, tulkinnat ja diskurssi itse asiassa värittävät tai jopa vääristävät toimijan alkuperäistä lausuntoa. Rajan veto eri tapausten välille on vaikeaa, joten johdonmukaisuuden vuoksi tässä työssä aktiivisiksi toimijoiksi on luokiteltu kaikki ne tapaukset, joissa toimittaja viittaa toimijan aikaisemmin esittämiin näkemyksiin – esitettiinpä nämä suorina lainauksina, toimittajan oman diskurssin mahdollisesti värittäminä epäsuorina esityksinä tai puheluonteeltaan hämäämpinä ja vapaamuotoisempina transformatioina.

⁵⁰ Toimittaja kuitenkin näyttää käyttävän määrittelyvaltaansa usein voimakkaammin tällaisten kirjallisten lähteiden tapauksessa kuin haastatellessaan ihmisiä (ks. luku 8.3.2). Tämä on toiminut erityisesti eläinaktivistien vahingoksi, sillä nimenomaan aktivisteja on julkisuudessa lainattu useaan otteeseen heidän kirjallisten tuotostensa (lehtien, www-sivujen) perusteella haastattelujen sijaan, kun taas muita toimijoita on pääsääntöisesti haastateltu tai kirjallisina lähteinä on käytetty vain varsinaisia lehdistötiedotteita.

omista tulkinnoista. Tällaisissa tapauksissa jutussa esiintyy esimerkiksi muoto ”Eläinten vapautusrintaman tukiryhmä paheksuu jyrkästi turkistarhaajan ampuma-aseen käyttöä” (*Poliisi tutkii yhä kettutarhaiskua*, Keski-suomalainen 8.12.1997) sen sijaan, että asia olisi ilmaistu epäsuorana lainauksena: ”EVR-tukiryhmä sanoo paheksuvansa – –”.

Jutun ensisijaisiksi määrittelijöiksi⁵¹ katson ne julkisuuden toimijat, joiden näkemykset on nostettu jutun otsikkoon ja/tai kärkeen tai jotka nousevat muuten hallitsevaan asemaan jutussa. Ensisijaisesti olen tehnyt ratkaisut juttujen otsikoiden ja ensimmäisen kappaleen perusteella (olipa tämä erotettu kirjainleikkauksella erilliseksi ingressiksi, tai kuten nykyään on yleisempi käytäntö, osa varsinaista tekstiä). Ratkaisu johtuu lehtijuttujen sisäisestä hierarkiasta: etenkin uutisjutuissa tärkeimmät asiat ja toimijat nostetaan säännönmukaisesti jutun alkuun. Erityisasemassa on etenkin otsikko, johon pyritään tiivistämään jutusta kiinnostavin ja olennaisin sisältö. Näin ollen jutun otsikossa tai kärjessä esiintyminen tuo pääsääntöisesti toimijalle tiettyä painoarvoa ja samalla tämän sanomalle uskottavuutta.

Aina pelkästä jutun kärjestä ei kuitenkaan voi yksiselitteisesti tunnistaa hallitsevien näkemysten lähdettä, ensisijaista määrittelijää. On mahdollista, että toimittaja ei jutun kärjessä vielä lainaa toimijaa suoraan tai epäsuoraan, vaan sulauttaa tämän näkemykset omaan sidosdiskurssiinsa kuvaten tilannetta kyseisen toimijan määrittelyistä käsin, mutta ikään kuin neutraalin uutiskertojan auktoriteetilla annettuna objektiivisena totuutena. Tällöin toimijan määrittelyjen voi katsoa saavan vieläkin hallitsevamman aseman, sillä kun näkemysten lähdettä ei ole ilmaistu eksplisiittisesti, on lukijan vaikeampi mieltää se vain tietyn toimijan näkemykseksi tilanteesta. Määrittelystä tulee ”todellisuutta”, ei yhden henkilön mielipide. Näissä tapauksissa ensisijainen määrittelijä on pyritty tunnistamaan koko jutun perusteella, sillä kärjessä esitettyjen näkemysten lähde saattaa paljastua vasta myöhemmin tekstissä.

Pääsääntöisesti juttujen ensisijaiset määrittelijät ovat jutussa esiintyviä aktiivisia toimijoita. Joitakin poikkeuksiakin kuitenkin esiintyy: esimerkiksi tyypillistä rikosuutiskaavaa noudattavissa lyhyissä jutuissa lähteenä toiminutta poliisia ei useinkaan lainata suoraan tai epäsuoraan, vaikka jutusta käy selväksi, että tapahtumien

⁵¹ Ensisijaisen määrittelijän käsite on peräisin Stuart Hallilta ja muilta Birminghamin nykyluktuuritutkimuskeskuksen mediatutkijoilta. Nämä tarkoittivat sillä niitä julkisuuden toimijoita, jotka yhteiskunnallisista aiheista keskusteltaessa ovat julkisuudessa yllidustettuina esimerkiksi virallisen asemansa tai omaamansa muun auktoriteetin vuoksi. Näin nämä toimittajien luottolähteet nousevat julkisuudessa hallitsevaan asemaan ja kykenevät esittämään vallitsevaksi nousevat tilanteenmäärittelyt, joiden ehdoilla keskustelua jatkossa käydään (Hall ym. 1978, 57–60). Itse tarkastelen toimijoiden hierarkiaa sisällönerrittelyssä yksittäisten juttujen tasolla ja määrittelen näin ollen kunkin jutun ensisijaisen määrittelijän (vrt. Väliverronen 1996) – silloin kun sellainen on tunnistettavissa. Puhun kuitenkin myös yleisemmällä tasolla koko eläinoikeusjulkisuuden määrittelijöistä ja ensisijaisista määrittelijöistä.

(rikostutkinnan) kuvaus perustuu poliisilähteen lausuntoihin. Tällaisissa tapauksissa katson poikkeuksellisesti lähteenä toimineen passiivisen toimijan ensisijaiseksi määrittelijäksi.

Niissä jutuissa, joissa esiintyy vain yksi aktiivinen toimija, olen pääsääntöisesti tulkinnut tämän myös jutun ensisijaiseksi määrittelijäksi. Poikkeuksena sääntöön ovat ne tapaukset, joissa toimittaja itse esiintyy erityisen aktiivisessa roolissa julkisuuden toimijana. En olekaan pyrkinyt hahmottamaan analyysissä ainoastaan toimituksen ulkopuolisten toimijoiden, jutuissa esiintyvien ”vieraiden äänien” (ks. Pietilä 1991), välistä hierarkiaa, vaan myös toimittajien ja toimijoiden välistä suhdetta. Luokittelussani myös toimittaja voi olla jutun ensisijainen määrittelijä. Näin on silloin, jos toimittaja ottaa jutussa poikkeuksellisen aktiivisen roolin toimien esimerkiksi aktiivisena analysoijana, kommentoijana, tulkitsijana tai havainnoijana ja silminnäkijänä.

Pääsääntöisesti olen katsonut, että jutulla voi olla vain yksi ensisijainen määrittelijä. Tästä olen kuitenkin poikennut kahdessa tapauksessa: Jos itse jutussa ja sen premivinkissä – jotka siis on luokiteltu yhtenä kokonaisuutena – on nostettu hallitsevaan asemaan selkeästi eri toimijat, katson kummatkin ensisijaisiksi määrittelijöiksi. Samoin silloin, jos jutussa on useampiosainen otsikko, jossa pääotsikossa näkemyksensä tuo esiin yksi toimija, ja esi- tai jälkirivillä toinen toimija.

Niissä tapauksissa, joissa jutussa esiintyy useita aktiivisia toimijoita, mutta otsikon ja kärjen näkemykset eivät ole liitettävissä yksiselitteisesti yhteenkään toimijaan sen enempää kuin itse toimittajaan, eikä mikään toimija nouse muutenkaan selkeästi muita hallitsevammaksi, olen katsonut ensisijaisen määrittelijän ”epäselväksi”, eli en ole luokitellut näille jutuille lainkaan ensisijaista määrittelijää.

Puhuessani yleisesti eläinoikeusjulkisuuden ”määrittelijöistä” viittaan sillä eläinoikeusliikettä käsittelevissä jutuissa näkemyksiään esittämään päässeisiin ja näin ollen eläinoikeusliikkeen määrittelyyn osallistuneisiin toimijoihin, siis aktiivisina toimijoina ja ensisijaisina määrittelijöinä esiintyneisiin toimijoihin.

8 ELÄINOIKEUSLIIKKEEN MÄÄRITTELIJÄT

Tarkastelen tässä luvussa sitä, mitkä toimijat ovat määritelleet julkisuudessa eläinoikeusliikettä ja miten aktiivisesti toimittajat itse ovat käyttäneet määrittelyvaltaansa suhteessa julkisuuden kohteeseen, eläinoikeusliikkeeseen, sekä muihin julkisuuden toimijoihin.

Tarkastelen julkisuuden aktiivisia ja passiivisia toimijoita sekä ensisijaisia määrittelijöitä niin koko eläinoikeusliikettä koskevassa fakta-aineistossa kuin myös eri lehdissä ja eri uutistapahtumien tai teemojen tapauksessa. Varsinaisen toimija-analyysin pohjustamiseksi onkin ensin syytä esitellä lyhyesti kunkin tapauksen tapahtumien kulku ja julkisuuden pääpiirteet. Vasta tätä taustaa vasten julkisuuden määrittelijöiden tarkastelu käy ymmärrettävämmäksi.

8.1 Eläinoikeusliike julkisuuden agendalla

8.1.1 Kevät 1995: Kettutyöt Pohjanmaan tarhoilla

Kuten jo teoriaosassa todettiin, vasta ensimmäiset tarhaiskut Uudessakaarlepyyssä ja Evijärvellä toukokuussa 1995 nostivat eläinoikeusliikkeen näkyvästi mediajulkisuuden agendalle. ”Kettutyttöjen” tapaus onkin erityisen kiinnostava juuri siksi, että silloin julkisuudessa muotoutuivat pitkälti ne erilaiset nimeämiskäytännöt, määrittelyt ja diskurssit, jotka ovat esiintyneet jatkossakin eläinoikeusliikejulkisuudessa vaihtelevin painotuksin.

Toukokuun 29. ja 30. päivien vastaisina öinä tapahtuneet kettujen vapautusyritykset herättivät runsaasti kohua ja sekä raivostuneita että hämmentyneitä reaktioita. Teot tuomittiin yleisesti, sen sijaan epätietoisuutta oli lähinnä siitä, ketkä todella olivat iskujen takana. Toisaalla teot tulkittiin heti eläinsuojelijoiden epäonnistuneeksi vapautusiskuksi (ks. *Eläinten ystävien teko muuttui julmaksi eläinräökkäykseksi*, Iltalehti 30.5.1995), toisaalla kiistettiin eläinsuojelijoiden osuus asiaan (ks. *Suojelupoliisi: Eläinsuojelijat eivät ole iskujen takana*, Ilta-Sanomat 31.5.1995).

Epäiltiinpä joissakin lehdissä jopa, että asialla saattaisivat olla tahot, jotka haluavat aiheuttaa hallaa tarhausta vastustaville eläinsuojelijoille (ks. Maj-Lis Hahdon kolumni *Terroria ja suojelua*, Pohjalainen 1.6.1995).

Hämmennystä aiheutti osaltaan käsitteellinen epäselvyys: eläinoikeusliike liikkeenä oli vasta syntymässä ja niin Eläinten Vapautusrintama kuin vasta perustettu Oikeutta Eläimille -järjestökin olivat tuntemattomia toimittajille, suurelle yleisölle ja julkisuuden toimijoille. Radikaali eläinoikeusaktivismi erotuksena perinteisestä eläinsuojelusta oli Suomessa vielä lähestulkoon tuntematon ilmiö eikä eläin(oikeus)aktivisti-nimitys ollut vielä vakiintunut julkisessa keskustelussa. Sen sijaan eläinten asiaa ajavista puhuttiin yleisesti *eläinsuojelijoina*, tai nyt julkisuuteen nousseita toimintatapoja ja niiden motiiveja kyseenalaistettaessa ”*eläinsuojelijoina*” sitaateissa.

Itse teot ja sen myötä myös niiden tekijät tuomittiin kuitenkin julkisuudessa pian *terrorismiksi* ja *terroristeiksi*. Tulkinta esiintyi turkistarhaajien puheissa jo ensimmäisistä iskuista kertoneissa uutisissa (ks. ”*Terrorismia ja räjäköystä*”. *Irti päästettyjen eläinten pennut kuolivat*, Pohjalainen 30.5.1995). Monet toimittajat yhtyivät siihen varauksettomasti niin pääkirjoituksissa ja kolumneissa kuin uutisaineistossakin; osa toimittajista taas otti etäisyyttä terrorismi-tulkintaan joko laittamalla nimityksen sitaatteihin tai välttämällä ylipäätään sen käyttöä.

Terrorismi-tulkinta vahvistui entisestään, kun julkisuudessa alettiin penkoa tarhalta löytyneen EVR-lyhenteen taustaa, eli Eläinten vapautusrintamaa ja sen yhteyttä brittiläiseen Animal Liberation Frontiin. Jyrkkiä tulkintoja lienee ruokkinut myös iskun tekijöiden yllä pysytellyt salaperäisyyden ja samalla uhkaavuuden varjo: ainoa kerta, jolloin iskun tekijöistä kuultiin ennen näiden kiinnijäämistä, oli 2. kesäkuuta lähetetty ajankohtaisohjelma, jossa tekijät esiintyivät anonyymeinä, kasvottomina ja äänet muutettuina. Matalaäänisen esiintymisen myötä ainakin osaa tekijöistä epäiltiin miehiksi, ja julkisuudessa spekuloitiin joukon ulkomaisilla yhteyksillä tai ulkomaisilla johtajilla.

Toisaalta terrorismi-määrittelyn nopeaa hyväksymistä saattoi osaltaan edesauttaa vaihtoehtoisten termien puuttuminen. Kuten Konttinen (2002) huomioi, Suomen maltillisen protestiperinteen johdosta ”kansallisessa merkitysavaruuksessa” ei ylipäätensä ollut määritelmiä perinteistä kansalaistottelemattomuutta radikaalimmalle toiminnalle, ja hienojakoisempien käsitteellisten erottelujen puutteessa terrorismi-tulkintaan oli helppoa päätyä. Eläinaktivistit ja muut ”ympäristövallankumoukselliset” itse pyrkivät myöhemmin Muutoksen kevät -lehdessä vakiinnuttamaan *ekotaasi*-termin kuvaamaan ekologisista ja eläinoikeudellisia päämääriä varten tehtyjä sabotaasi-iskuja,

mutta siihen mennessä terrorismi-määritelmä oli jo enemmän tai vähemmän vakiintunut osaksi eläinoikeusjulkisuuden diskursseja, eikä ekotaasi koskaan levinnyt valtajulkisuudessa laajempaan käyttöön.

Pohjanmaan iskujen tapauksessa julkisuudessa esitetyt tulkinnat ja määritelmät menivät kuitenkin osittain uusiksi, kun iskun tekijät heinäkuussa jäivät kiinni: paljastui, että teon takana olikin kolme 19-vuotiasta naista, joita oli vaikea sovittaa ongelmitta julkisuudessa luotuun vaarallisen terroristin muottiin. Niinpä julkisuudessa käytetty retoriikka alkoi pehmetä jossain määrin.

Kun tiedotusvälineet olivat aikansa käyttäneet pitkiä ja etenkin otsikoissa hankalia nimityksiä, kuten *kettuja vapauttaneet tytöt* tai *kettutarhoihin iskeneet tytöt*, lyheni nimitys *kettutyttöksi* (tai vaihtoehtoisesti *turkistytöksi*), joka nopeasti levisi ja vakiintui nimityksen lanseeranneesta Ilta-Sanomista yleiseen käyttöön. Toki lehdissä puhuttiin edelleen myös mm. *kettujen vapauttajista* tai ”*vapauttajista*”, *iskujen tekijöistä* tai *turkisterroristeista*. Myös nimitys *aktivisti* alkoi esiintyä lehdissä useammin, alussa useimmiten muodossa *eläinsuojeluaktivisti*. Myöhemmin osa lehdistä pyrki tietoisestikin eroon kettutyttö-nimityksestä: jo joulukuussa 1995 Valtimolla ja Juankoskella tapahtuneet rehuvaraston ja nahoittamon tuhopoltot saivat esimerkiksi Pohjalaisen arvostelemaan nimitystä liiasta pehmeystä ja vahvistamaan terrorismi-määrittelyä, ja myöhemmin Pohjalainen pyrki tietoisesti eroon *kettutyöstä* ja yritti vakiinnuttaa sivuilleen sen sijaan *tarhatarroterroristin* (ks. Pohjalainen, pääkirjoitus 22.12.1995 ja pääkirjoitus 10.9.1998). Osa lehdistä taas viljeli kettutyttö-nimitystä tapauksen käsittelyn loppuun saakka – ja vielä myöhemminkin eläinoikeusaktivistia kuvaavana yleisnimikkeenä.

Pohjanmaan tarhaiskut saivat runsaasti palstatilaa sanomalehdissä niin uutis- kuin artikkeliosastoillakin. Ensin lehtien sivut täyttyivät itse tapahtuman uutisoinnista ja mm. tarhaajien, poliisin, poliitikkojen ja eläinsuojelijoiden välittömistä reaktioista. Kesän mittaan seurattiin tapauksen tutkinnan edistymistä ja myös turkistarhaajien kuulumisia. Näkyvä julkisuusmyllytys käynnistyi jälleen heinäkuun lopussa, kun tarhaiskun tekijät astuivat julkisuuteen ensin näyttävällä tiedotustilaisuudella, sitten maakuntakiertueella, jolla pyrittiin herättämään keskustelua turkistarhauksesta ja tuomaan esiin naisten teon taustalla olevia motiiveja.

Syksyn mittaan lehdissä seurattiin lähinnä syyteharkinnan edistymistä ja oikeudenkäyntipaikkakunnan valintaa. Kolmas voimakkaan julkisuuden vaihe seurasi joulukuisen käräjäoikeuden istuntoa sekä tammikuussa julistettua tuomiota. Tuomion uutisoinnin ja kommentoinnin lisäksi keskustelua käytiin siitä, kelpaisivatko

”kettutyöt” kunnallisvaaliehdokkaiksi, mikäli vihreät heitä siihen pyytäisivät, kuten Helsingin vihreiden puheenjohtaja oli esittänyt.

Kohu laantui alkutalvesta, ja seuraavan kerran aihe nousi julkisuuteen hovioikeuden käsitellessä tapausta marraskuussa 1996. Tällöin muissa kuin Pohjanmaan maakuntalehdissä aiheelle omistettiin huomattavasti vähemmän palstatilaa kuin käräjäoikeuden istunnon aikana. Esimerkiksi Keskisuomalainen julkaisi vain hovioikeuden tuomion, eikä kirjoittanut lainkaan itse istunnosta; iltapäivälehdissä taas tuomio jäi kokonaan uutisoimatta, koska sen julkistaminen ajoittui joulukuun 30. päivään (lehdet julkaisivat 30. päivä uudenvuoden numeronsa ja seuraavan numeron vasta 2. tammikuuta). Koska ”kettutyttöjen” ja tarhaajien hakemaa valituslupaa korkeimpaan oikeuteen ei hyväksytty, hävisi tapaus julkisuudesta. Jatkossa siihen viitattiin enää lähinnä muiden eläinoikeusaktivistien iskujen käsittelyn yhteydessä.

Kaikkiaan aineiston lehdissä kirjoitettiin ”kettutyttöistä” 347 jutussa. Näistä 293 oli uutisia, uutistaustoja tai muita faktajuttuja, 54 mielipidekirjoituksia. Eniten tapauksesta kirjoitti – kenties hieman yllättäen – Ilta-Sanomat, ja vasta seuraavaksi eniten pohjanmaalaiset Ilkka ja Pohjalainen, joiden levikkialueella iskut olivat tapahtuneet. Vähiten juttuja oli tapausta maantieteellisesti – ja myös ”kulttuurisesti” sikäli, että Keskisuomalaisen levikkialueella turkistarhaus on hyvin vähäistä – etäältä tarkastelevassa Keskisuomalaisessa, sekä Helsingin Sanomissa, jossa valtakunnallisena lehtenä on luonnollisesti maakuntalehtiä kovempi kilpailu uutiskynnyksen ylittämisestä. (Ks. Taulukko 3.)

TAULUKKO 3. Pohjanmaan ensimmäisiä tarhaiskuja käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä.

<i>Lehti</i>	<i>Faktajutut</i>	<i>Mielipidejutut</i>	<i>Yhteensä</i>
Helsingin Sanomat	29	4	33
Ilta-Sanomat	68	9	77
Iltalehti	40	8	48
Aamulehti	35	8	43
Keskisuomalainen	21	8	29
Pohjalainen	53	3	56
Ilkka	47	14	61
Yhteensä	293	54	347

Tapauksen uutisarvosta kertoo osaltaan se, että sisäsivun tarhaiskujuttuja mainostettiin lehtien pääuutissivujen vinkkijutuissa yhteensä 49 kertaa, ja tapaus esiintyi useita kertoja myös iltapäivälehtien etusivun otsikoissa. Varsinaisia premiäarisivun juttuja aiheesta oli vain kuusi, lähinnä Pohjanmaan maakuntalehdissä. Tapauksen arvioimisesta merkittäväksi sanomalehdissä kertoo myös se, että ”kettutyttöjä” käsiteltiin seitsemän lehden pääkirjoituksissa kaikkiaan 17 kertaa.

8.1.2 Itsenäisyyspäivä 1997: Aktivistit haulisateessa

Itsenäisyyspäivän vastaisena yönä vuonna 1997 viiden eläinaktivistin ryhmä pyrki orimattilalaisen Markku Kuisman turkistarhalle kettujen värjäykseen tarkoitetulla hennavärillä varustautuneina. Tarhan hälytyslaitteet kuitenkin herättivät turkistarhaajan. Tarhaaja ampui tarhalta pakenevia aktivisteja haulikolla haavoittaen kolmea, joista yhtä vakavasti. Poliisi sai loukkaantuneet aktivistit kiinni pakomatalla.

Tällä kertaa tapahtuman uutisarvo ei perustunut eläinaktivistien toiminnan uutuusarvoon, kuten Pohjanmaan iskujen tapauksessa. Tarhaiskut olivat jatkuneet ”kettutyttöjen” jälkeenkin, ja vapautusiskujen lisäksi myös eläinten hennausiskut olivat yleistyneet. Markku Kuismankin tarhalla kettuja oli hennattu jo syksyllä 1996. Eläinoikeusliikkeen olemassaoloon oli alettu havahtua julkisuudessa yleisemminkin: lehdissä oli julkaistu ensimmäiset vegaanista elämäntapaa, uutta radikaalia muutosliikehdintää sekä Oikeutta eläimille -järjestöä tai yksittäisiä aktivisteja esittelevät jutut. Orimattilan tapauksessa uutisarvo perustuikin nimenomaan konfliktin kärjistymiseen – jota joidenkin julkisuudessa esitettyjen näkemysten mukaan oli suorastaan osattu odottaa, olihan tunnelma turkistarhoilla kiristynyt jatkuvasti yhä uusien iskujen myötä ja jotkut tarhaajat olivat jopa uhanneet julkisuudessa puolustaa tarhojaan aseellisesti.

Orimattilan tapaus jälkiselvittelyineen sai julkisuutta jopa enemmän kuin ensimmäiset Pohjanmaan iskut. Tällä kertaa huomion kohteena ei ollut vain kyseinen iskuyritys, vaan julkisuudessa pohdittiin yleisemminkin eläinoikeusliikkeen laitonta toimintaa sekä kysymyksiä turkistarhaajien mahdollisuudesta puolustaa tarhojaan ja yhteiskunnan mahdollisuuksista suojella elinkeinoa.

Välittömästi iskun jälkeen suurimman huomion vei tarhaajan aseenkäytön kommentoiminen: eri toimijat esiintyivät julkisuudessa milloin tuomitsemassa, milloin

yymmärtämässä tarhaajaa, ja oikeusoppineilta tiukattiin linjaa hätävarjelutapauksiin. Huomio kiinnittyi kuitenkin pian myös eläinaktivisteihin: Ilta-Sanomat (9.12.1997) paljasti nopeasti, että Orimattilassa oli jäänyt kiinni ”kettunuorten johtaja”, Oikeutta eläimille -järjestön nimissä julkisuudessa aiemmin esiintynyt Joni Purmonen. Tilanne asetti laittomaan toimintaan pesäeroa pitäneen järjestön kiusalliseen asemaan, mutta sai toimittajat myös kiinnostumaan eläinaktivistien haastattelemisesta. Tällä kertaa myös iskusta kiinnijääneet aktivistit – muutkin kuin Purmonen – saivat nopeasti kasvot ja nimen, kun osa heistä astui julkisuuteen kertomaan oman näkemyksensä ampumavälikohtauksesta.

Median kiinnostusta herätti myös kiinnijääneen viisikon ainoan naisen, aiemmin Pohjanmaan tarhaiskuista kiinni jääneen ”alkuperäisen kettutyttö” 19-vuotiaan pikkusiskon pitkä vangitsemisaika. Media sai näin jälleen ”kettutyttönsä” ja tapaus herättikin uudestaan henkiin välillä jo hieman hiipuneen ”kettutyöttelyn” (tällä kertaa myös ”kettupojattelu”). Yleisimmäksi nimitykseksi julkisuudessa oli kuitenkin tässä vaiheessa vakiintunut jo neutraali *eläinaktivisti*. Terroristi-retoriikka oli tällä kertaa vähäisempää kuin Pohjanmaan iskujen tapauksessa: kenties kasvot ja nimen saaneiden nuorten aktivistien leimaaminen terroristeiksi ei ollut aivan yhtä yksinkertaista kuin anonyymeinä yön pimeyteen hävinneiden iskijöiden. Terroristi-nimitys ei välttämättä ollut myöskään sovitettavissa saumattomasti yhteen hennävärillä ”aseistautuneen” joukon kanssa. Tapauksen jälkipuinnissa eläinoikeusliikkeen toimintaan yleensä viitattiin kuitenkin edelleen myös *terrorismina* ja aktivisteihin *terroristeina*.

Joulukuulta helmikuulle julkisuudessa seurattiin tiiviisti poliisitutkinnan käännteitä. Eläinaktivistit olivat vuoroin pidätettyinä ja vangittuina. Tapauksen tutkinnan ja useiden henkilöiden kuulustelujen myötä alkoi selvitä myös laajempi turkistarhoihin ja koe-eläinkasvattamoihin ja -laitoksiin kohdistuneiden iskujen vyyhti, jossa Orimattilassa kiinnijäänyt viisikko oli ollut osallisena. Helmikuun lopulla viimeisetkin aktivistit vapautettiin, ja kevään, kesän ja syksyn 1998 aikana lehdissä kirjoitettiin enää joitakin kertoja esitutkintapöytäkirjojen valmistumisesta ja tulevasta oikeudenkäynnistä.

Oikeudessa tapausta päästiin käsittelemään tammikuussa 1999, jolloin Orimattilan tapaus esiintyi taas jonkin aikaa näkyvästi julkisuudessa. Oikeudenkäyntiä pidettiin merkittävänä, koska kyse ei ollut ainoastaan eläinaktivistien iskuryityksestä, vaan myös siitä, millaisen tuomion taponyrityksistä syytetty tarhaaja saisi aktivistien ampumisesta. Tapausta pidettiin merkittävänä linjanvetona turkiselinkeinon kannalta. Oikeudenkäynnin jälkeen lehtiä puhuttivat vielä jonkin aikaa tarhaajan ja aktivistien saamat ehdolliset tuomiot, aktivistien puolustuksesta aiheutuneet kulut sekä aktivisteja

ampuneen tarhaajan eduskuntavaaliehdokkuus. Seuraavan kerran aiheeseen palattiin hetkeksi marraskuussa 1999, jolloin hovioikeus käsitteli tapauksen. Eläinaktivistit eivät saaneet valituslupaa korkeimpaan oikeuteen, joten tapaus katosi hovioikeudenkäyntien jälkeen julkisuuden agendalta.

Tutkimuksen seitsemässä lehdessä Orimattilan tapauksesta kirjoitettiin yhteensä 379 juttua: 341 faktajuttua ja 38 mielipidejuttua. Tällä kertaa aiheesta kirjoittivat eniten alueen maakuntalehti Etelä-Suomen Sanomat ja Ilta-Sanomat. Vähiten juttuja oli Iltalehdessä, Keskisuomalaisessa ja Helsingin Sanomissa. (Ks. Taulukko 4.)

TAULUKKO 4. Orimattilan välikohtausta käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä.

<i>Lehti</i>	<i>Faktajutut</i>	<i>Mielipidejutut</i>	<i>Yhteensä</i>
Helsingin Sanomat	42	3	45
Ilta-Sanomat	62	8	70
Iltalehti	35	4	39
Aamulehti	48	5	53
Keskisuomalainen	37	7	44
Pohjalainen	53	3	56
Etelä-Suomen Sanomat	64	8	72
Yhteensä	341	38	379

Vaikka julkisuus oli tutkimuksen lehdissä kokonaismäärältään ”kettutyttötapausta” mittavampaa⁵², ei aihetta arvoitettu pääkirjoituksilla ja pääuutissivun vinkkijutuilla mitattuna enää aivan yhtä merkittäväksi kuin ensimmäiset iskut. Uutuusarvon hälveneminen lienee vaikuttanut siihen, että tällä kertaa pääkirjoituksissa reagoitiin tapaukseen aineiston lehdissä yhteensä vain 11 kertaa, ja kokonaisuudessaankin mielipidejuttuja oli tällä kertaa vähemmän kuin Pohjanmaan iskujen tapauksessa. Pääuutissivulla aiheeseen vinkattiin 40 kertaa ja iltapäivälehtien etusivun otsikoissa muutaman kerran. Itse jutut sijoitettiin pääuutissivulle kolmessa tapauksessa.

⁵² On kuitenkin huomattava, että Orimattilan tapauksen saaman julkisuuden määrä ei ole aivan suoraan verrannollinen Pohjanmaan tarhaiskujen julkisuuteen. Orimattilan tapauksessa aineiston seitsemäs lehti oli Ilkan sijasta sitä levikiltään ja resursseiltaan hieman suurempi maakuntalehti Etelä-Suomen Sanomat, mikä saattoi osaltaan vaikuttaa juttujen kokonaismäärään.

8.1.3 Syksy 2000: Hennaa ja verenhimoisia minkkejä

Syksyllä 2000 eläinaktivistien iskut turkistarhoihin käynnistyivät jälleen näyttävästi parin vuoden hiljaisemman kauden jälkeen. Missään vaiheessa laiton suora toiminta ei tosin ollut täysin hiipunut. Suuria tarhaiskuja ei ollut tapahtunut sitten syksyn 1998 minkinvapautusiskujen, mutta Muutoksen kevät -lehti oli raportoinut säännöllisesti turkisliikkeisiin kohdistuvasta sabotaasista, ja esimerkiksi hirvilavojen kaatamistapausta käsiteltiin oikeudessakin syksyllä 1999. Pienemmät iskut saivat kuitenkin vain vähäistä tai ei lainkaan huomiota sanomalehdissä, ja kun mielenosoitusrintamallakin oli ollut jo pitempään enimmäkseen hiljaista, saattoi pelkän valtajulkisuuden perusteella saada kuvan koko eläinoikeusliikkeen toiminnan kuihtumisesta.

Elokuun 2000 lopulla eläinaktivistit päästivät ensin minkkejä irti Porin lähellä Kullaalla, sekä Pohjanmaalla Teuvalla. Syyskuun puolivälissä minkkejä vapautettiin yöyriäiseltä turkistarhalta ja muutamaa päivää myöhemmin vielä uudestaan samalta tarhalta. Nimettöminä tehdyistä iskuista nousi jälleen kova kohu. Irti päästettyjen minkkien jahtia ja tarhaiskujen kohteeksi joutuneiden tarhaajaperheiden järkytystä kuvattiin näyttävissä jutuissa. Julkisuudessa iskuja kommentoivat niin poliitikot kuin poliisitkin, ja tällä kertaa toimittajat osasivat etsiä oma-aloitteisesti myös takavuosina tutuksi käyneen Oikeutta eläimille -järjestön aktivistien puheille. Tarhaiskujen vanavedessä pienimuotoisempaan julkisuusmyllytykseen joutuikin nyt myös OE, kun järjestön aktivisti ilmaisi julkisuudessa suorasukaisesti järjestön kannatuksen iskuille ja henkilökohtaisen tyytyväisyytensä niiden tapahtumisesta.

Tällä kertaa parrasvaloihin nousi näkyvästi myös itse minkki: niin faktajutuissa kuin mielipideaineistossakin vuoroin säällittiin minkkejä, jotka eivät tarhaelämään tottuneina selviytyisi vapaudessa, vuoroin maalailtiin kuvaa minkistä verenhimoisena petona, joka tekisi tuhoisaa jälkeä alueen ekosysteemissä hävittäen armotta tieltään alueen linnut ja piennisäkkäät.

Iskut eivät päättyneet tähän, vaan lokakuussa Alajärvellä värjättiin kettuja hennalla Ruskanväri-ryhmän nimissä. Myöhemmin lokakuussa hennausiskun kohteeksi joutui iisalmelainen tarha. Toisin kuin aiemmista minkinvapautusiskuista, hennauksista iskujen tekijät toimittivat anonyymit tiedotteet julkisuuteen kritisoiden mm. Iisalmen turkistarhan eläinten oloja. Marraskuussa kettuja hennattiin Karstulassa. Joulukuun lopussa poltettiin vielä iisalmelaisen tarhan varasto.

Myöhemmät iskut eivät enää herättäneen alkusyksyn minkinvapautusten kaltaista kohua, vaan ne ohitettiin melko vähäisellä huomiolla useimmissa lehdissä. Eniten

huomiota kiinnitettiin hennauksen⁵³ seurauksiin eläimille. Kohun aloitti Helsingin Sanomat kertomalla hennävärin voivan aiheuttaa eläimille stressiä ja myrkytyksen (*Kettuja värjättiin tarhaiskussa Alajärvellä*, 8.10.1999). Helsingin Sanomien jutussa viitattiin kaupallisten hennäväreiden kemiallisiin lisäaineisiin, vaikka aktivistit itse ovat vakuuttaneet käyttävänsä puhdasta luonnonhennaa eikä julkisuudessa myöskään ole kumottu tätä tietoa. Pohjanmaan lehdissä tartuttiin aiheeseen innokkaasti, ja hennausiskujuttuja taustoitettiin nyt hennakasvista ja siitä tehtyjen kaupallisten tuotteiden lisäaineista kertovilla tietolaatikoilla ja jutuilla. Hennävärin kerrottiin saaneen eläimet järsimään toistensa turkkeja pohjanmaalaisella tarhalla, ja Pohjalainen julisti dramaattisesti kuolemantuomion odottavan karvattomia kettuja (*Kuolemantuomio eläimille*, 10.10.1999). Näin julkisuudessa tuotettiin ensimmäisten Pohjanmaan iskujen tapaan jälleen kuvaa eläinaktivisteista piittaamattomina eläinräkkääjinä.

Hennausjupakan jälkeen Pohjanmaankin lehdissä enimmäkseen seurattiin tapausten tutkinnan etenemistä – tai ennemminkin paikallaan polkemista, sillä jonkinlaisen läpimurron poliisi saavutti vasta keväällä⁵⁴. Tarhaisku oli saanut pohjanmaalaiset sen verran varpailleen, että julkisuudessa raportoitiin syksyn aikana myös muutamista vääristä hälytyksistä: Sulvalla tarhan alueella liikkuneet koiranulkoiluttajat saivat Pohjalaisen uutisoimaan tarhaiskun yrityksestä (*Tarhaiskua yritettiin Sulvalla*, 21.9.2000; *Sulvalla liikkui kaksi koiratyttöä*, 22.9.2000), ja myös joulukuussa tapahtunut turkisnahoittamon yhteydessä olevan hakevaraston tulipalo yhdistettiin Ilkassa ja Pohjalaisessa eläinaktivisteihin vähintään epämääräisen spekulatiivisen tasolla (*Turkisnahoittamon palo tutkittavaksi*, Pohjalainen 22.12.2000; *Hakevarasto liekehti Teuvalla*, Ilkka 22.12.2000).

Uuden iskusarjan myötä terrorismi-retoriikka yleistyi jälleen hieman: nyt *terroristeista* puhuttiin jälleen joka kymmenennessä jutussa, kuten ensimmäisten Pohjanmaan iskujen tapauksessakin. Useimmiten tuntemattomiksi jääneisiin iskijöihin viitattiin kuitenkin vain neutraalisti ja epämääräisesti iskujen *tekijöinä*. Myös *aktivisti-*

⁵³ Hieman ennen nahoitusaikaa ajoitetuilla hennavärjäysiskuilla aktivistit pyrkivät tekemään eläinten turkit arvottomiksi tarhaajille: tarhaaja joko lopettaa eläimet normaaliin tapaan, mutta saa värjäytyistä turkeista huonon hinnan, tai joutuu odottamaan vuoden verran seuraavaan nahoitus aikaan. Henna ei siis pelasta eläimen henkeä, vaan kyse on nimenomaan taloudellisen vahingon aiheuttamisesta, ekotaasista. Aktivistien käsitysten mukaan hennauksen pitäisi kuitenkin olla eläimille vaaratonta, sillä tarkoituksenaan käytetään samoja lisäaineettomiksi ilmoitettuja hennavärejä (luonnonhennaa), joilla myös ihmiset värjäävät hiuksiaan. (Ks. esim. Purmonen 1998, 307–311.)

⁵⁴ Huhtikuussa Pohjanmaalla tehtiin jälleen tarhaisku, jonka jälkeen poliisi otti kiinni ja vangitsi viisi aktivistia kuulusteluja ja tutkintaa varten. Tätä kirjoitettaessa syytteitä ei ole edelleenkään nostettu.

nimitystä käytettiin kolmanneksessa jutuista. *Kettutyttöistä* ei enää juurikaan puhuttu, ja myös *eläinsuojelija* oli lähes hävinnyt käytöstä.

Syksyn 2000 tarhaiskuista ei enää kirjoitettu yhtä paljon kuin ”kettutyttöistä ” ja Orimattilan tapauksesta aikaisemmin. Tällä kertaa seitsemässä lehdessä julkaistiin yhteensä vain 173 juttua: 159 faktajuttua ja 14 mielipidejuttua. Määrän laskua selittää osaltaan oikeudenkäyntiutisoinnin puuttuminen, mutta havaittavissa oli myös selvästi aiheen uutuusarvon hiipuminen. Tämä näkyi erityisesti aiemmille iskuille paljon tilaa omistaneiden valtakunnallisten lehtien kiinnostuksen laimenemisessa. Tällä kertaa aiheesta kirjoittivat etupäässä Pohjalainen ja Ilkka, joissa juttujen määrä ei ollut kovin paljon alhaisempi kuin aikaisempien Pohjanmaan ja Orimattilan tapausten yhteydessä. Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja Keski-suomalaisessa juttuja oli jo huomattavasti vähemmän, ja etenkin iltapäivälehdet ohittivat tällä kertaa aiheen vähällä huomiolla. (Ks. Taulukko 5.) Syksyn 2000 iskuja kommentoitiin enää vain kahdeksassa pääkirjoituksessa, ja lehtien pääuutissivuilla aiheeseen vinkattiin 18 kertaa.

TAULUKKO 5. Syksyn 2000 tarhaiskuja käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä.

<i>Lehti</i>	<i>Faktajutut</i>	<i>Mielipidejutut</i>	<i>Yhteensä</i>
Helsingin Sanomat	17	1	18
Ilta-Sanomat	12	0	12
Ilta-lehti	8	1	9
Aamulehti	17	3	20
Keski-suomalainen	14	4	18
Pohjalainen	45	3	48
Ilkka	46	2	48
Yhteensä	159	14	173

8.1.4 Karttula-protestit: Kampanjointia ja koirien vapautuksia

Kuopion yliopiston koe-eläinkeskuksen Karttulan koe-eläin kasvattamo sai 1990-luvun jälkipuoliskolla kokea monenlaista vastarintaa koirien vapautusiskuista mielenosoituksiin. Erityisen aktiivisen ja kiinnostavan ajanjakson koe-eläin kasvattamon

vastaisessa toiminnassa muodosti jakso syksystä 1997 syksyyn 1998, miltä väliltä tutkimuksen Karttula-protesteja koskeva aineisto on koottu.

Karttulan koe-eläinkasvattamon vastainen toiminta käynnistyi ensin laittoman suoran toiminnan muodossa. Jo kahdesti aiemmin laitokselta oli vapautettu koiria EVR:n nimissä (marraskuussa 1996 ja elokuussa 1997), mutta vasta syyskuussa 1997 tehdyt koe-eläinlaitosiskut nostivat asian julkisuuteen. Sama EVR:n nimissä toiminut ryhmä vei ensin Tampereen yliopiston koe-eläinasemalta koe-eläinrottia ja seuraavana yönä Karttulasta neljä koe-eläinkoira. Vapautusiskujen jälkeen ryhmä tiedotti julkisuuteen olevansa iskujen takana ja ilmoitti eläinten olevan hyvässä kotihoidossa. Vain kahta päivää myöhemmin poliisi löysi yhden vapautetuista koirista ja lokakuussa toisen. Yhtä beaglea lukuun ottamatta loputkin koirat – niin syyskuussa 1997 kuin aikaisemminkin vapautettu – palautettiin vuoden 1998 aikana kasvattamolle.

Hetken lemmikkikoiran elämää maistaneiden eläinten palautus takaisin koe-eläinlaitokseen kuohutti syksyllä 1997 eläinaktivistien mieliä ja antoi pontta myös laillisesti ja avoimesti toimivan painostuskampanjan perustamiselle. Syntyi Oikeutta eläimille -järjestön Karttula-kampanja, joka tunnettiin myöhemmin myös nimellä Pelastakaa Karttulan koirat ja kanit -kampanja. Kampanjan pyrkimyksenä oli – yleisen eläinkokeiden vastaisen kampanjoinnin lisäksi – painostaa ainoa suomalainen koe-eläinkoiria (ja lisäksi kaneja) kasvattava kasvattamo lopettamaan toimintansa.

Erityisesti kampanjan ensimmäinen mielenosoitus 25.10.1997 Karttulan kasvattamolla herätti tiedotusvälineiden huomion. Aktivistit ilmoittivat sekä tiedotusvälineille että poliisille pyrkivänsä ”symbolisesti vapauttamaan” koirat. Käytännössä tämä merkitsi tottelemattomuusaktiota, jossa mielenosoittajat kieltäytyivät jäämästä poliisin mielenosoitukselle osoittamalle alueelle ja pyrkivät sen sijaan poliisirivien läpi kasvattamoa ympäröivälle verkkoaidalle, jolloin osa joukosta pidätettiin. Osassa lehdistä aktivistien aktio otettiin hyvinkin kirjaimellisesti, ja heidän uutisoitiin yrittäneen jälleen vapautusiskua koe-eläinkasvattamoon (ks. esim. *Eläinaktivisteilla isku Karttulassa*, Aamulehti 27.10.1997; *Mielenosoittajat pyrkivät taas vapauttamaan koe-eläinkoirat*, Pohjalainen 26.10.1997).

Uutuusarvon mentyä 17.2.1998 järjestetty pienempi mielenosoitus koe-eläinkasvattamolla ei enää jaksanut kiinnostaa tiedotusvälineitä. Seuraavan kerran Karttula-mielenosoitus näkyi julkisuudessa huhtikuun lopussa aktivistien ilmoitettua pitävänsä 24.4. vuorokauden mittaisen – mutta käytännössä jo ennen aikojaan hiipuneen – mielenosoituksen Karttulan kasvattamolla. Tällä kertaa suurimman huomion vei kuitenkin samaan aikaan ajoitettu Kuopion koe-eläinkoekeskuksen johtajalle Timo

Nevalaiselle osoitettu tappouhkaus, josta keskuksen johtaja ja yliopiston rehtori tiedottivat julkisuuteen. Tapaus saattoi mielenosoittajat kiusalliseen asemaan: mielenosoituksen sijaan toimittajia kiinnosti lähinnä mieltään osoittavien aktivistien suhtautuminen tappouhkaukseen.

Aktivistien kannalta voitokkaampi julkisuuskampanja oli sen sijaan kesällä 1998 Karttulassa järjestetty protestileiri. Yhden palautetun koiran mukaan nimetty Jekku-leiri päivysti kasvattamon naapurissa yli kaksi kuukautta, kesäkuun alusta elokuun 10. päivään. Leirin ohjelmaan kuului mm. päivittäisiä laitoksen työntekijöille kohdistettuja mielenosoituksia. Joitakin kertoja laitoksella tehtiin öiseen aikaan myös ilkivaltaa, josta poliisi epäili leiriläisiä. Vaikka leiri saikin näin myös negatiivista julkisuutta, pääsivät leiriläiset julkisuudessa kertomaan leirin perusteluista ja tuomaan esiin itse eläinkoeasiaa. Karttulan tapauksessa keskustelu ei rajoittunutkaan vain eläinaktivistien toimintatapoihin, vaan myös itse eläinkokeista kirjoitettiin niin kokeitten tekijöiden kuin niiden vastustajienkin näkökulmasta.

TAULUKKO 6. Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaisia protesteja käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä.

<i>Lehti</i>	<i>Faktajutut</i>	<i>Mielipidejutut</i>	<i>Yhteensä</i>
Helsingin Sanomat	12	0	12
Ilta-Sanomat	14	2	16
Ilta-lehti	6	0	6
Aamulehti	14	0	14
Keskisuomalainen	9	0	9
Pohjalainen	11	0	11
Savon Sanomat	23	4	27
Yhteensä	89	6	95

Edellä mainituista Karttulan vastaisista iskuista ja protesteista kirjoitettiin seitsemässä lehdessä kaikkiaan 95 juttua (ks. Taulukko 6). Mielipidekirjoituksissa aihetta käsiteltiin vain kuusi kertaa ja ainoastaan Savon Sanomissa ja Ilta-Sanomissa. Savon Sanomat oli ainoa lehti, jossa teemaa kommentoitiin pääkirjoituksissa. Niitä oli kaikkiaan kolme: koirien vapautusiskuista, tappouhkauksesta sekä leiristä. Muutenkin Savon Sanomat kirjoitti aiheesta ylivoimaisesti eniten. Lehdessä myös vinkattiin aiheeseen

pääuutissivun vinkkijutuissa 11 kertaa, kun taas muissa lehdissä oli vain yksi premivinkki (Pohjalainen) sekä yksi pääuutissivulle sijoitettu uutispätkä (Aamulehti). Vähiten koko aiheesta kirjoitti Iltalehti.

8.1.5 Turkismielenosoitukset: Käsirysyjä ja virtuaalimielenosoittajia

Turkishuutokauppayhtiö Turkistuottajat Oyj järjestää Vantaan Fur Centerissä vuosittain kuusi kansainvälistä turkishuutokauppaa. Huutokaupat ovat merkittävin väylä, jota myöten Suomessa tuotetut turkikset päätyvät ulkomaille turkkien ja turkissomisteisten vaatteiden raaka-aineeksi. Näin olleen huutokaupat ja niiden ostajat ovat olleet myös eläinaktivistien silmätikkuna. Aineistooni kuuluu seitsemää useammassa lehdessä uutiskynnyksen ylittänyttä mielenosoitusta käsittelevä kirjoittelu.

Jo aikaisemminkin Fur Centerillä oli osoitettu mieltä mm. Animalian ja Petan nimissä, mutta todenteolla mielenosoitukset pääsivät vauhtiin loppuvuodesta 1995 muun radikaalin eläinoikeustoiminnan aktivoitumisen ja Oikeutta eläimille -järjestön perustamisen myötä. Mielenosoitusten aktiivisinta aikaa olivat vuodet 1995–1997, joiden aikana mielenosoittajamäärä vaihteli muutamasta kymmenestä pariin sataan ja mielenosoittajat ehtivät kokeilla useita eri taktiikoita. Vuoden 1997 jälkeen suurten, monelta paikkakunnalta väkeä keräävien ja tiedotusvälineiden huomiota herättävien mielenosoitusten aika oli ohi.

Ensimmäisessä näkyvämmässä uuden radikaalin eläinoikeusliikkeen turkismielenosoituksessa 4.12.1995 mielenosoittajajoukko pyrki sulkemaan tien turkikeskukseen poliisin mukaan siihen mennessä ”rajuimmassa turkistarhauksen vastaisessa mielenosoituksessa” (*Mielenosoittajat sulkivat tien –*, Keski-suomalainen 5.12.1995). Toukokuun 5. päivä 1996 pidettyä mielenosoitusta seuranneessa uutisoinnissa taas kerrottiin jo mielenosoittajien ”ottaneen yhteen” tai olleen ”käsirysyssä” poliisin kanssa. Mielenosoittajien oman näkemyksen mukaan kyse oli vain rauhanomaisesta kansalaistottelemattomuudesta, jossa mielenosoittajat ylittivät aidan suoraan poliisin syliin ja antoivat pidättää itsensä. Joulukuussa 1996 lehdet saivat entistä enemmän aihetta puhua yhteenotosta, kun mielenosoittajat istuivat huutokauppapäivänä 3.12. turkisostajien bussin eteen estääkseen sen kulun, ja poliisi raivasi mielenosoittajia voimatoimin pois bussin edestä.

Kevään 1997 mielenosoitus oli eläinaktivistien kannalta nolo tapaus. Mielenosoittajat kokoontuivat 26.5. turkiskeskuksen sijasta Helsingin keskustaan turkisostajien hotellille tarkoituksenaan pysäyttää hongkongilaisten ostajien bussi jo hotellille. Mielenosoittajat pysäyttivät kuitenkin erehdyksessä hotellilta samoihin aikoihin lähteneen japanilaisturistien bussin. Jälleen poliisi sai raivata maassa istuvia ja toisiinsa takertuneita mielenosoittajia bussin edestä, ja bussi kärsi myös vaurioita maalipallojen heittelystä. Mielenosoittajat pyysivät erehdyttä julkisesti anteeksi, mutta vahinko oli tapahtunut: lehdissä puhuttiin mm. turistibussin kivittämisestä ja turkismellakasta. Etenkin iltapäivälehdille aihe oli herkullinen. Esimerkiksi *Ilta-Sanomien* (27.5.1997) revitti aiheesta *Helsingin turkismellakat* -tunnuksen alla kaikkiaan neljä sivua, joissa kerrottiin paitsi itse tapahtumista myös mm. ”mellakan ruotsalaisista johtajista”, japanilaisturistien reaktioista ja siitä, miten tapaus vaikuttaisi turismiin yleensä.

Syksyn 1997 mielenosoituksessa konflikteja saatiin odottaa turhaan, mutta edelleen keväisen episodin valpastuttamina tiedotusvälineet uutisoivat silti 9.9. järjestetystä mielenosoituksesta. Tällä kertaa mielenosoituksen kerrottiin sujuneen rauhallisesti – toista mieltä oli vain *Ilta-Sanomien* (10.9.1997), joka otsikoi juttunsa *Kukkakaalit aseina turkismielenosoittajilla*.

Joulukuussa aktivistit kokeilivat jälleen uutta taktiikkaa: mielenosoittajat onnistuivat tällä kertaa pysäyttämään turkisostajien bussin hetkeksi tielle ajettujen pakettiautojen ja kahliutujien avulla. ”Blokkaus”-mielenosoitus ei herättänyt suuria intohimoja lehdistössä: otsikoissa kerrottiin lähinnä poliisin ottaneen mielenosoittajia kiinni. *Iltalehti* (5.12.1997) kertoi lisäksi poliisin ja pakkasen hyydyttäneen mielenosoituksen. Tapahtumien yleisestä tulkinnasta poikkesi jälleen *Ilta-Sanomien* (5.12.1997), joka otsikoi näyttävästi poliisin takavarikoineen mielenosoittajilta ”polttotarvikkeita”. Mielenosoittajien mukaan kyse oli tavallisesta mielenosoitusrekvisiitasta: pimeään talviaamuun tarkoitetuista soihduista.

Vuosien 1995–1997 jälkeen turkismielenosoituksissa koitti hiljaisempi aika. Seuraavan kerran julkisuudessa huomioitiin maaliskuussa 1997 mielenosoittajien uusi taktiikka, internet-mielenosoitus. Mielenosoittajat pyrkivät turkishuutokaupan aikana 29.3. tukkimaan Turkistuottajien internet-palvelimen. ”Virtuaalimielenosoituksen” jälkeen joissakin lehdissä kerrottiin lyhyesti turkisten vastustajien tukkineen internet-yhteyden, niin että turkistuottajat joutuivat sulkemaan kotisivunsa pariaksi tunniksi. Kaikki lehdet eivät aktiosta kiinnostuneet: valtakunnalliset lehdet ohittivat sen, kun taas *Aamulehti*, *Keskisuomalainen* ja *Pohjalainen* kirjoittivat aiheesta ennakkoonkin.

Yhteensä mielenosoitusjuttuja on aineistossa 61, joista vain neljä on mielipidejuttuja. Turkismielenosoituksista on kirjoittanut eniten Ilta-Sanomat (ks. Taulukko 7), jonka jutuista tosin huomattava osa käsitteli vain yhtä mielenosoitusta, ”japanilaisbussitapausta”. Tämä mielenosoitus oli myös ainoa, joka näkyi pääuutissivujen vinkkijutuissa (Helsingin Sanomat ja Keski-suomalainen), samoin kuin iltapäivälehtien lööpeissä ja etusivun otsikoissa, ja jota kommentoitiin myös pääkirjoituksissa ja kolumneissa (Ilta-Sanomat ja Iltalehti).

TAULUKKO 7. Fur Centerin turkishuutokauppojen vastaisia mielenosoituksia käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä.

<i>Lehti</i>	<i>Faktajutut</i>	<i>Mielipidejutut</i>	<i>Yhteensä</i>
Helsingin Sanomat	9	0	9
Ilta-Sanomat	11	3	14
Iltalehti	10	1	11
Aamulehti	10	0	10
Keski-suomalainen	8	0	8
Pohjalainen	9	0	9
Yhteensä	57	4	61

8.1.6 Eläinoikeusliike: Ruokaa, radikalismia ja rikoksia

Eläinoikeusliikkeen laittomien iskujen nostattaman huomion myötä julkisuudessa heräsi vähitellen kiinnostus myös ilmiötä kohtaan laajemmin. Alkoi syntyä tietoisuus siitä, että kyse ei ollut vain satunnaisista yksittäistapauksista, vaan kyseessä oli laajempi yhteiskunnallinen liike. Aivan alussa ilmiötä tosin tarkasteltiin usein yksinomaan laittoman suoran toiminnan liikkeenä, keskittyen mm. Eläinten vapautusrintaman kansainvälisiin yhteyksiin ja taustoihin. Myöhemmin – turkistenvastaisten mielenosoitusten saatua näkyvyyttä, Oikeutta eläimille -järjestön tultua tutuksi joillekin toimittajille ja tiedotusvälineiden herättyä uuden elämäntapailmiön, veganismin, leviämiseen – toimittajien käsitys ja sen myötä julkinen kuva liikkeestä alkoi laajentua.

Parhaiten ajan tasalla näytti alussa olevan Ilta-Sanomat, joka tosin oli – ja on ollut myös jatkossa – yksipuolisesti kiinnostunut ilmiön arveluttavista, laittomista piirteistä.

Lehti heräsi jo toukokuussa 1995, ennen Pohjanmaan tarhaiskuja, tarkastelemaan turkisliikkeisiin kohdistuva ilkivaltaa osana laajempaa kansainvälistä ilmiötä (*Nuoria värvätään tuhoamaan turkisliikkeitä. Kansainvälisten esikuvien mukaan teemana taistella "luonnon ja eläinten puolesta"*, 12.5.1995). Ensimmäisten tarhaiskujen jälkeen Ilta-Sanomat pohti raflaavasti sabotaasia ja tottelemattomuutta erilaisia asioita ajavien toimijoiden toimintakeinoina, esimerkkeinään vähäpukisten huippumallien mainosjulisteita repineet ja vaatemyymälöitä sabotoineet ruotsalaiset feministit ja "entiset anorektikot" sekä "kettutyöt" (*Ovatko terroristit sairaita hihhuleita vai oikeuden puolesta taistelijoita? Tottelemattomuus vastaan terrorismi*, 10.6.1995)

Helsingin Sanomat puolestaan havahtui lokakuussa 1995 esittelemään perinteisen eläinsuojelun ja uuden eläinliikkeen eroja haastattelemalla sunnuntaisviuilla niin Oikeutta eläimille -järjestön, Suomen eläinsuojeluyhdistyksen kuin Vegaaniliitonkin edustajia (*Kiinteitä ja irrallisia eläinsuhteita*, 8.10.1995). Vielä kesällä Helsingin Sanomienkin huomio oli kohdistunut yksinomaan laittomuuksiin (*Eläinsuojelijoiden hyökkäysten odotetaan kovenevan*, 4.7.1995).

Aamulehti taas esitteli helmikuussa 1996 tamperelaisen eläinaktivisti Joni Purmosen (*Ammatti: eläinaktivisti*, 24.2.1996) ja toukokuussa näyttävästi uutta radikaalia ympäristöliikettä, jonka osan eläinoikeustoiminta muodosti. Lehdessä oli havahduttu Tampereella toimitettavan "Ympäristövallankumouksen äänenkannattajan", Muutoksen Kevään perustamiseen (*Ekotöörit tulevat!*, 26.5.1996). Myös Pohjalaisessa esiteltiin vuonna 1996 Oikeutta eläimille -järjestöä ja sen paikallisryhmän aktivisteja (*Oikeutta eläimille -yhdistys kantaa huolta ja jakaa tietoa*, Pohjalainen 4.12.1996).

Eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevien juttujen huippu ajoittui vuosiin 1997 ja 1998. Suuret tarhaiskut – syksyn 1997 minkinvapautukset ja etenkin Orimattilan tapaus – pitivät eläinoikeusliikettä esillä julkisuudessa ja saivat näin toisaalta itse toimittajat kiinnostumaan ilmiöstä laajemmin, toisaalta mm. viranomaiset ja tutkijat osallistumaan julkiseen keskusteluun entistä aktiivisemmin. Lehdissä kirjoitettiin niin veganismista, eläinoikeusliikkeestä ja -asiasta kuin laajemmasta radikaaliliikchedinnästäkin. Vuonna 1999 tilanne tasaantui ja vuonna 2000 aiheeseen oli jo julkisuudessa kyllästytty: monelta kantilta puhki kaluttua eläinoikeusliikettä ei enää juurikaan käsitelty yleisemmällä tasolla.

Eläinoikeusliikettä käsittelevissä jutuissa toimittaja on usein ollut aloitteellinen osapuoli, joka on milloin eläinaktivistien, tutkijoiden tai vaikkapa julkisuudenhenkilöiden haastatteluilla, milloin taas aktiivisella tutkivalla journalismilla pyrkinyt ottamaan selvää liikkeestä. Toimittajien kiinnostuksen kohteena on ollut

milloin liikkeen laiton toiminta ja verkostoituminen (esim. *Ydinjoukko hallitsee aktivistien verkostoa*, Helsingin Sanomat 10.4.1998), yksittäiset järjestöt tai aktivistit (esim. *Oikeutta eläimille haluaa samaa ihmisille*, Helsingin Sanomat 28.7.1997; *Kenet laittaisit häkkiin, Salla Tuomivaara?*, Iltalehti 27.3.1999), milloin itse eläinoikeusajattelu (esim. *Milloin taisto siirtyi tarhoihin?*, Aamulehti 8.3.1998) tai veganismi ruokavaliona ja eettisenä elämäntapavalintana (esim. *Etujoukko ei syö enää lihaa*, Helsingin Sanomat 8.2.1998). Joissakin jutuissa on eläinoikeusliikkeen toiminnan sijasta ennemminkin nostettu kriittisen tarkastelun kohteeksi yhteiskunnan kontrollikoneiston reaktiot liikkeeseen (esim. *Valtion viholliset?* Aamulehti 27.7.1997).

Toimittajien lisäksi juttujen aloitteellisia osapuolia ovat olleet mm. poliisi ja Suojelupoliisi sekä tutkijat. Jutut ovat voineet perustua esimerkiksi tutkijan luentoihin (esim. *Eläinten oikeuksia puolustava liike edustaa erilaista protestointia*, Pohjalainen 13.11.1996) tai Suojelupoliisin edustajien julkisiin esiintymisiin tai lausuntoihin (esim. *Suojelupoliisi entistä huolestuneempi ääriyryhmistä*, Helsingin Sanomat 3.5.1997). Poliisin tai tutkijoiden näkemyksille perustuvissa jutuissa on usein pohdittu ja kommentoitu eläinoikeusaktivistien muodostamaa uhkaa ja mahdollista tulevaisuuden kehitystä (esim. *Turkisiskut voivat poliisin mukaan osua pian ihmisiin*, 26.9.1998), tai sitä, miten yhteiskunnan tulisi liikkeeseen reagoida (*Ympäristöaktivistit haaste poliittiselle järjestelmälle*, Keskisuomalainen 26.1.1998).

TAULUKKO 8. Eläinoikeusliikettä ja vegaanista elämäntapaa yleisemmällä tasolla käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä.

<i>Lehti</i>	<i>Faktajutut</i>	<i>Mielipidejutut</i>	<i>Yhteensä</i>
Helsingin Sanomat	24	-	24
Iltta-Sanomat	16	-	16
Iltalehti	6	-	6
Aamulehti	13	-	13
Keskisuomalainen	12	-	12
Pohjalainen	10	-	10
Yhteensä	81	-	81

Eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsitteleviä juttuja on aineistossani kaikkiaan 81. Eniten juttuja löytyi Helsingin Sanomista, seuraavaksi eniten Ilta-Sanomista (ks. Taulukko 8). Usein kyse on ollut useamman jutun kokonaisuuksista, joten jos lasketaan juttukokonaisuuksien määrä, niitä on aineistossani kaikkiaan 48. Jutuista 38 on sijoittunut kotimaanosastolle, 43 viikonvaihte-, ajankohtais- ja teemasivuille sekä liitteisiin. Joukossa on ollut sekä perusuutisjuttuja että etenkin kevyempää feature-aineistoa, kuten eläinoikeusaktivistien henkilökuvia ja -haastatteluja, järjestöesittelyjä tai aktivistien maailmanparannuksen täyttämää elämää kuvaavia reportaaseja.

8.2 Julkisuuden toimijat ja ensisijaiset määrittelijät

8.2.1 Toimijat koko eläinoikeusaineistossa

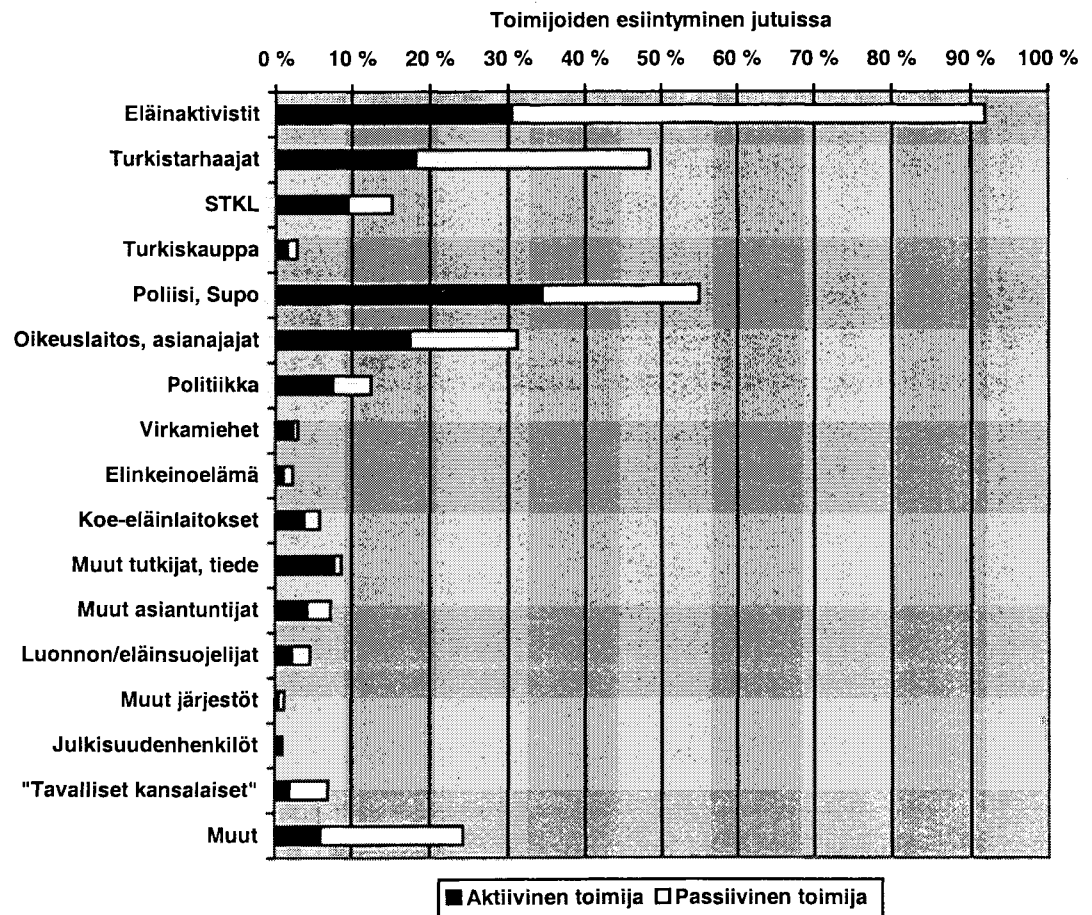
Eläinoikeusliikettä käsittelevän juttuaineiston toimijoita tarkastelemalla voidaan saada kuva siitä, kuka eläinoikeusliikettä on julkisuudessa määritellyt ja millä painoarvolla. Lehtien välinen vertailu kertoo osaltaan myös eri välineiden välisistä eroista mm. lähdekäytännöissä, ja uutistapaus/teemakohtainen tarkastelu valaisee sitä, miten julkisuuden toimijat ovat voineet vaihdella tapauksesta tai teemasta toiseen.

Tarkastelen aluksi sekä passiivisten että aktiivisten toimijoiden esiintymistä koko fakta-aineistossa, samoin kuin aineiston ensisijaisia määrittelijöitä. Lehti- ja tapauskohtaisessa tarkastelussa rajaan tarkastelun yksinomaan julkisuuden aktiivisiin toimijoihin ja ensisijaisiin määrittelijöihin, sillä nimenomaan niiden tarkastelu antaa kuvaa siitä, kuka pääsee julkisuudessa esittämään näkemyksiään ja näin ollen osallistumaan eläinoikeusliikkeen määrittelyyn.

Jos tarkastellaan toimijoiden esiintymistä eläinoikeusjulkisuudessa ylipäätään, joko aktiivisena eli ääneen pääseväenä toimijana tai passiivisena eli mykkänä toimijana (ks. Kuvio 4), ovat eläinoikeusaktivistit ylivoimaisesti yleisimmin esiintyvä toimija. Tämä on selvää, onhan aineiston keruun kriteerinä ollut nimenomaan se, että jutuissa käsitellään, ei vain eläinoikeus/eläinsuojelukysymyksiä, vaan eläinoikeusliikettä ja sen toimintaa. Vain kahdeksassa prosentissa aineiston jutuista aktivisteja ei ole eksplisiittisesti mainittu; tällöin on esimerkiksi kerrottu tarhaiskuista viittaamatta niiden tekijään. Muut yleisimmin julkisuudessa mainitut toimijat kytkeytyvät juuri tarhaiskuihin ja niiden jälkipuintiin: yli puolessa jutuista esiintyy poliisi, lähes puolessa

turkistarhaaja ja lähes kolmanneksessa oikeuslaitoksen edustaja tai asianajaja. Jo huomattavasti harvemmin mainitaan STKL (15 prosentissa jutuista) ja poliitikot (12 prosentissa jutuista).⁵⁵

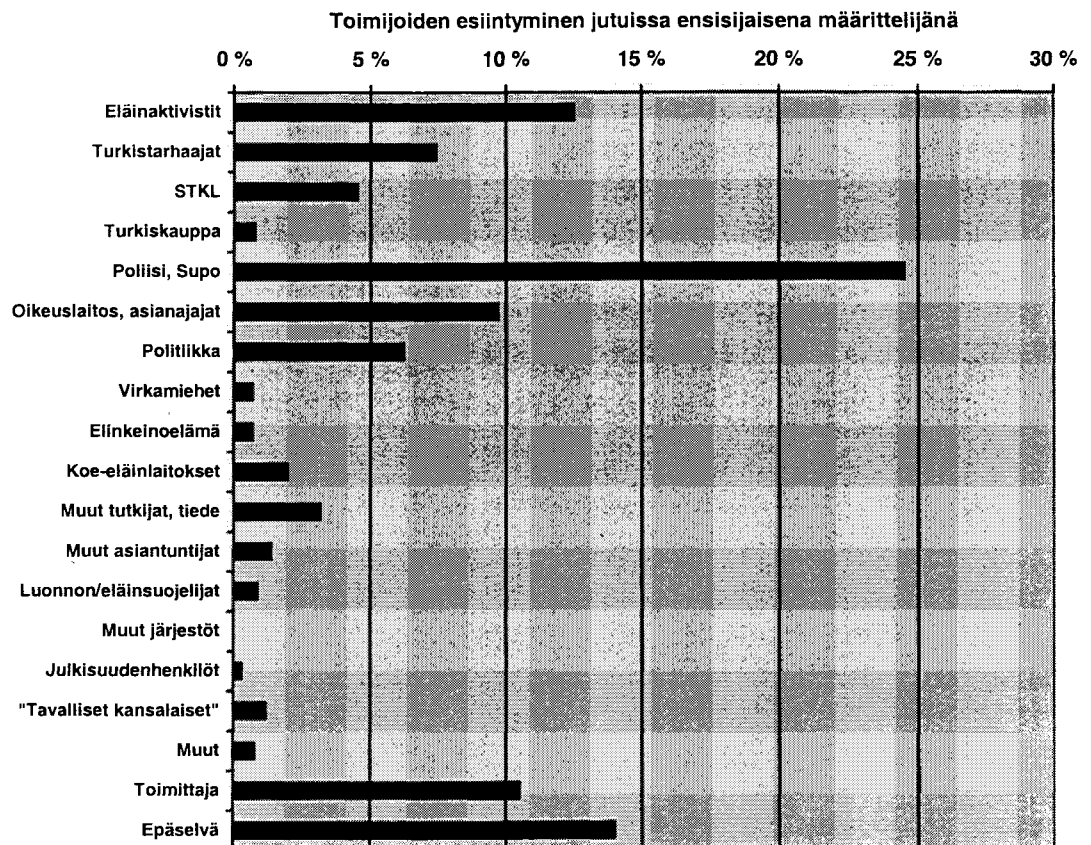
Kun tarkastellaan sitä, mitkä toimijat pääsevät julkisuudessa esittämään näkemyksiään sen sijaan, että esiintyisivät vain muiden toimijoiden kuvailemina ja tulkitsemina toimijoina, kärjen järjestys muuttuu. Useimmin julkisuudessa on päässyt ääneen poliisi, 34 prosentissa jutuista, ja toiseksi useimmin eläinaktivistit, 31 prosentissa jutuista. Turkistarhaajat pääsevät esittämään näkemyksiään vajaassa viidenneksessä jutuista ja heidän virallinen etujärjestönsä STKL joka kymmenennessä. Jomman kumman tarhaajatahon ääni kuuluu 26 prosentissa jutuista. Oikeuslaitoksen tai asianajajien ääni kuuluu vajaassa viidenneksessä jutuista.

KUVIO 4. Toimijoiden esiintyminen eläinoikeusliiketoiminnan faktajutuissa (n=1020) aktiivisina ja passiivisina toimijoina. (Ks. tarkemmin liite 3.)

⁵⁵ Huom: Vaikka tekstissä tarkastelen lukuja täysiin prosentteihin pyöristettyinä, on ne merkitty graafeihin hieman tarkemmin, yhden desimaalin tarkkuudella.

Muiden toimijoiden esiintyminen aktiivisina toimijoina on huomattavasti harvinaisempaa. Edes poliittista, taloudellista tai asiantuntijavaltaa hallussaan pitävät toimijat, kuten poliitikot, virkamiehet, elinkeinoelämä, tutkijat ja muut asiantuntijat, eivät ole näytelleet kovin merkittävää roolia eläinoikeusjulkisuudessa. Näistä useimmin äänessä ovat olleet poliitikot ja tutkijat, kumpikin vajaassa kahdeksassa prosentissa jutuista, elinkeinoelämä taas vain prosentissa jutuista. Marginaalisiksi toimijoiksi ovat jääneet myös eläin- tai luonnonsuojelijat, muut järjestöt, julkisuudenhenkilöt sekä ”tavalliset kansalaiset”. Muita, em. kategorioihin luokittelemattomia toimijoita on esiintynyt kuudessa prosentissa jutuista.

KUVIO 5. Toimijoiden esiintyminen eläinoikeusliikkeen aineiston faktajutuissa (n=1020) ensisijaisina määrittelijöinä. (Ks. tarkemmin liite 3.)

Poliisin merkittävä rooli eläinoikeusliikkeen määrittelijänä käy vielä ilmeisemmäksi, kun tarkastellaan aineiston juttujen ensisijaisia määrittelijöitä (Kuvio 5). Poliisi on esiintynyt ensisijaisena määrittelijänä ylivoimaisesti useimmin, neljänneksessä jutuista.

Ero seuraavaksi yleisimpään ensisijaiseen määrittelijään, eläinaktivisteihin, on selvä: aktivistit ovat esiintyneet ensisijaisena määrittelijänä vain 13 prosentissa jutuista. Turkistarhaajat esiintyvät ensisijaisina määrittelijöinä seitsemässä prosentissa tai jos myös STKL:n edustus huomioidaan, nousevat tarhaajatahot ensisijaiseksi määrittelijöiksi lähes yhtä usein kuin aktivistit, 12 prosentissa jutuista. Runsaan oikeudenkäyntiuutisoinnin ansiosta oikeuslaitos ja asianajajat ovat ensisijaisia määrittelijöitä joka kymmenennessä jutussa. Poliitikot pääsevät määrittelemään tilanteen kuudessa prosentissa jutuista. Muiden toimijoiden esiintyminen ensisijaisina määrittelijöinä on lähes olematonta, vaihdellen julkisuudenhenkilöiden alle prosentista tutkijoiden kolmeen prosenttiin.

Myös toimittajat itse ovat käyttäneet määrittelyvaltaansa eläinoikeusliikkeestä kirjoitettaessa aktiivisesti. Peräti 11 prosentissa jutuista toimittajan voi katsoa tämän poikkeuksellisen aktiivisen (havainnoivan, tulkitsevan, kommentoivan, tutkivan tms.) roolin vuoksi esiintyvän ensisijaisena määrittelijänä. 14 prosentissa jutuista joko mikään yksittäinen toimija ei noussut ylitse muiden tai ensisijaisen tilanteenmäärittelyn takana oleva toimija ei ollut jutun perustella identifioitavissa.

8.2.2 Toimijat tapauksittain ja teemoittain

Koko aineiston tasolla tapahtuva toimijoiden tarkastelu antaa yleiskäsityksen siitä, miten usein eri toimijat ovat osallistuneet eläinoikeusliikkeen määrittelyyn, mutta yksinään se antaa vasta osittaisen ja vaillinaisen kuvan tilanteesta. Onhan esimerkiksi selvää, että suurimman osan eläinoikeusliikejutuista käsitellessä turkistarhaiskuja, eivät vaikkapa koe-eläinlaitosten edustajat ole kokonaisaineistossa kovin hyvin edustettuina. Sen sijaan koe-eläinkysymystä – siis Karttula-protesteja – käsittelevässä aineistossa heidän osuutensa painottuu aivan toisella tavalla. On kiinnostavaa myös vertailla esimerkiksi eri tarhaiskujen toimijakäytäntöjä, joissa on vuosien varrella esiintynyt selviä eroja. Keskityn tässä tarkastelemaan kunkin tapauksen näkyvimpiä määrittelijöitä.

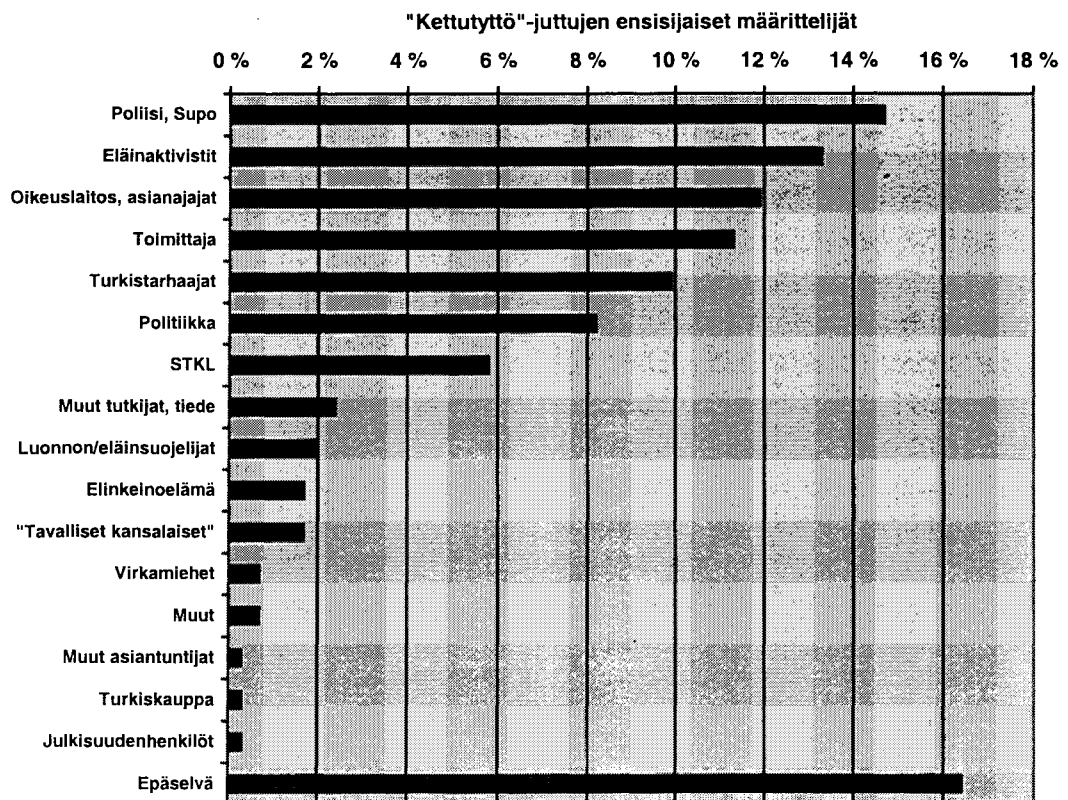
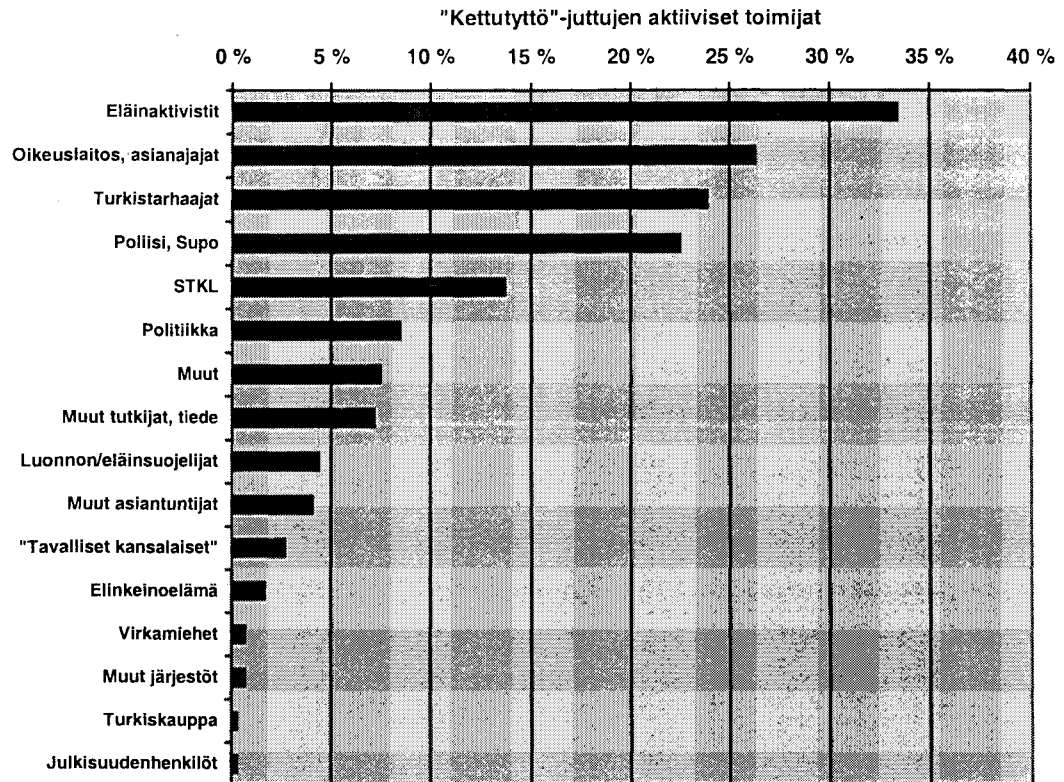
Pohjanmaan tarhaiskujen toimijat

Vielä ensimmäisten Pohjanmaan tarhaiskujen tapauksessa (Kuviot 6a ja b) eläinaktivistit pääsivät usein itse ääneen julkisuudessa. Tapahtuman uutuusarvo toimi osaltaan aktivistien eduksi – olivathan toimittajat kiinnostuneita yhdistämään vihdoin salaperäiset iskut todellisiin ihmisiin ja kuulemaan näiden perustelut toiminnalleen. Toisaalta kyse oli myös ”kettutyttöjen” aktiivisesta julkisuustyöstä: tiedotus- ja yleisötilaisuuksien järjestämisestä. Tällä kertaa nimenomaan Mia Salli ja Minna Salonen saivatkin edustaa koko eläinaktivistien toimijakategoriaa, muut aktivistit eivät esiintyneet julkisuudessa juuri lainkaan. Kaikkiaan aktivistit pääsivät ääneen kolmanneksessa jutuista ja ensisijaisiksi määrittelijöiksi 13 prosentissa jutuista.

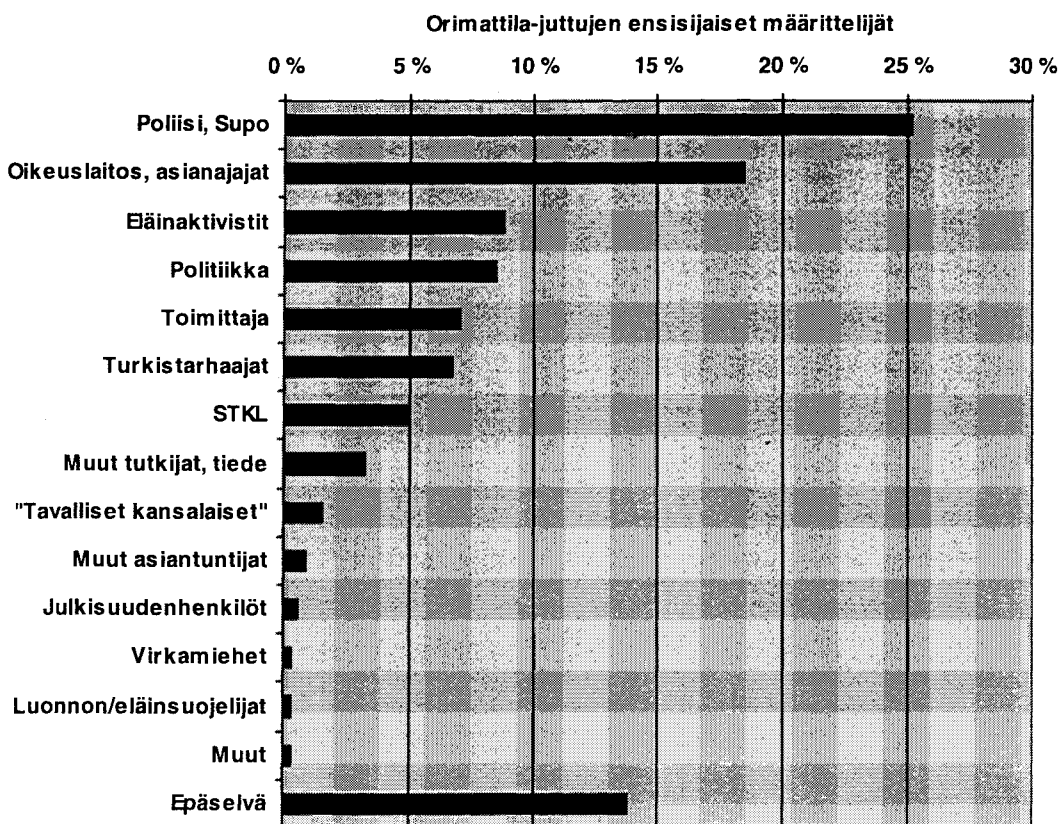
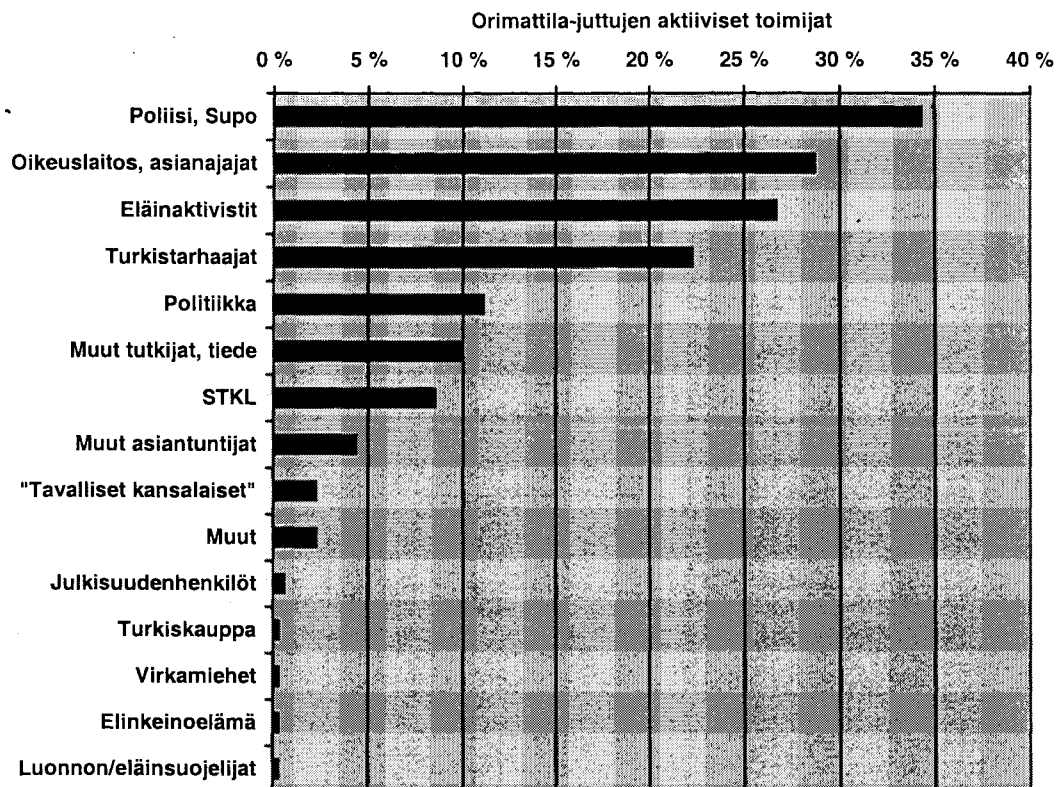
Vielä hieman useammin julkisuudessa kuului kuitenkin turkistarhaajien ääni, jos huomioidaan sekä yksittäisten tarhaajien että STKL:n edustus. Jompi kumpi tarhaajatahoista esitti näkemyksiään 35 prosentissa jutuista ja esiintyi ensisijaisena määrittelijänä 16 prosentissa jutuista. Yksittäisiä tarhaajia kuultiin STKL:ää useammin, kiinnostivathan toimittajia erityisesti tarhaiskun kohteeksi joutuneiden tarhaajien kokemukset ja näkemykset.

Poliisin asema julkisuuden määrittelijöinä ei vielä ”kettutyttöjen” tapauksessa ollut niin hallitseva kuin myöhempien tarhaiskujen tapauksessa. Aktiivisena toimijana poliisi esiintyi reilussa viidenneksessä jutuista ja ensisijaisena määrittelijänä 15 prosentissa jutuista. Tällä kertaa julkisuudessa kuultiinkin jopa poliiseja useammin oikeuslaitoksen edustajien ja asianajajien näkemyksiä (26 prosentissa jutuista), kirjoitettiinhan nimenomaan oikeudenkäynneistä runsaasti. Ensisijaiseksi määrittelijöiksi nämä nousivat kuitenkin hieman tarhaajia ja STKL:n edustajia (yhteenlaskettuna), poliiseja sekä aktivisteja harvemmin, 12 prosentissa jutuista.

Toimittajat itse esiintyivät ensisijaisen määrittelijän roolissa 11 prosentissa jutuista, selvästi useammin kuin myöhempien tarhaiskujen tapauksessa.

KUVIOT 6a ja b. Ensimmäisiä Pohjanmaan tarhaiskuja käsittelevien juttujen (n=293) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät (huomaa ero x-akselien mittakaavassa). (Ks. tarkemmin liite 3.)

KUVIOT 7a ja b: Orimattilan välikohtausta käsittelevien juttujen (n=341) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät (huomaa ero x-akselien mittakaavassa). (Ks. tarkemmin liite 3.)

Orimattilan välikohtaus

Orimattilan välikohtausta (Kuviot 7a ja b) käsiteltiin julkisuudessa jo selvästi poliisivetoisemmin. Poliisit esiintyivät useimmin sekä aktiivisina toimijoina (34 prosentissa jutuista) että ensisijaisina määrittelijöinä (25 prosentissa jutuista). Tapauksen juridiselle problematiikalle ja oikeudenkäynneille omistetun runsaan huomion ansiosta myös oikeuslaitoksen ja asianajajien edustajat esiintyivät julkisuudessa aktiivisessa osassa: aktiivisina toimijoina 29 prosentissa ja ensisijaisena määrittelijänä 19 prosentissa jutuista.

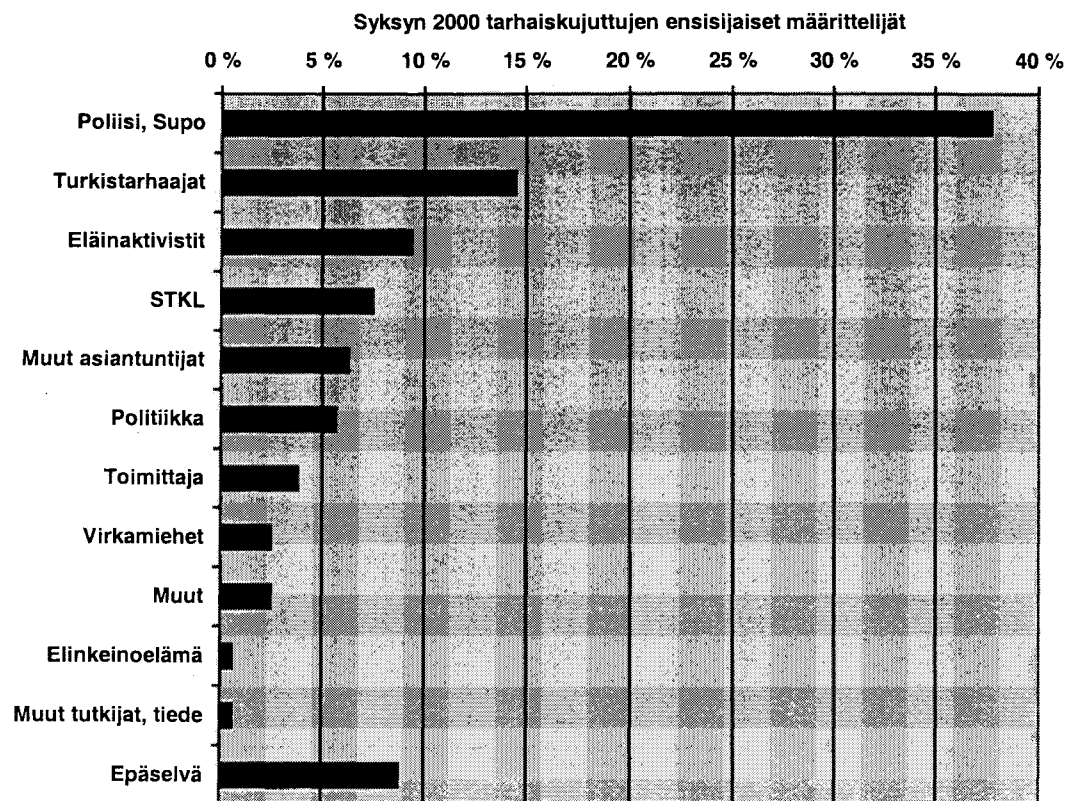
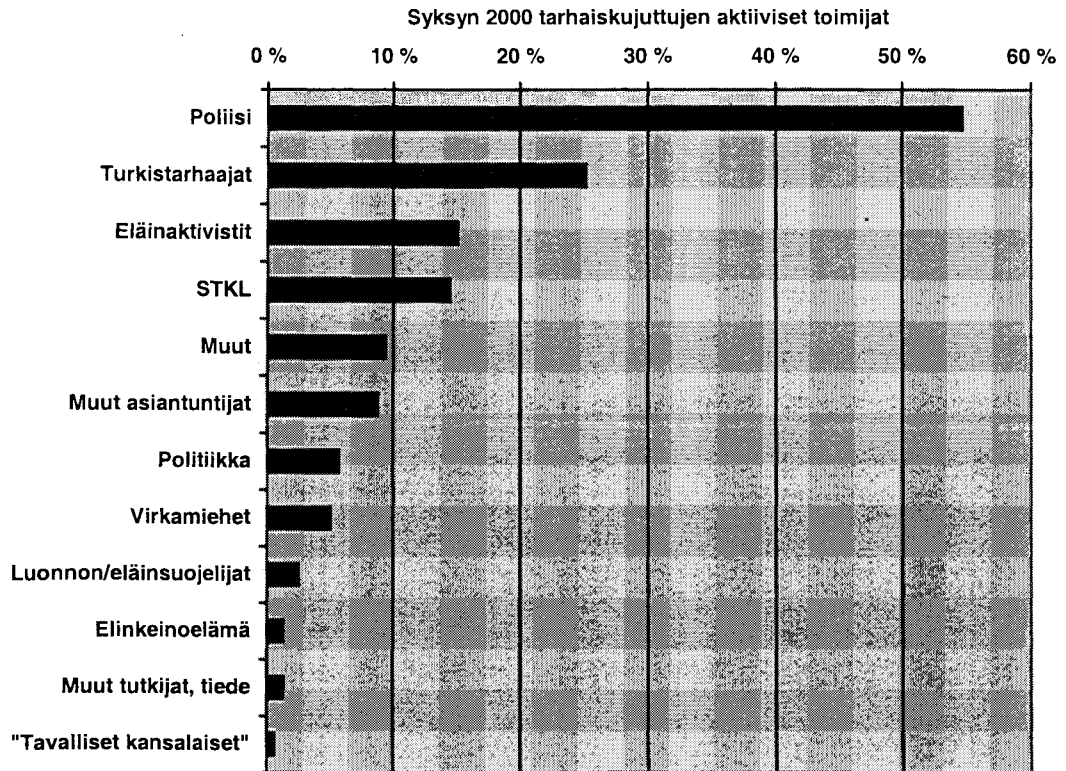
Eläinaktivistit pääsivät tällä kertaa ääneen hieman Pohjanmaan tapausta harvemmin: aktiivisina toimijoina heitä kuultiin 27 prosentissa jutuista ja ensisijaisina määrittelijöinä he esiintyivät vain 9 prosentissa jutuista. Yksittäiset turkistarhaajat esiintyivät julkisuudessa hieman tätäkin harvemmin, mutta jos huomioidaan myös etujärjestön edustus, kuului tarhaajien ääni 29 prosentissa jutuista. Ensisijaisena määrittelijänä STKL tai yksittäinen turkistarhaaja esiintyi 12 prosentissa jutuista.

Tällä kertaa myös poliitikot ja tutkijat pääsivät ääneen hieman ”kettutyttö”-tapausta useammin, kumpikin noin joka kymmenennessä jutussa. Poliitikot ottivat aktiivisesti kantaa tunteita kuohuttavaan tapaukseen. Tutkijoita taas kuultiin mm. todistajina oikeudenkäynneissä, sekä juridisten kysymysten kommentoijina välittömästi tapauksen jälkeen.

Toimittajien oma rooli määrittelyvallan käyttäjinä oli nyt vähemmän aktiivinen kuin Pohjanmaan iskujen tapauksessa. Toimittajat esiintyivät ensisijaisina määrittelijöinä seitsemässä prosentissa jutuista.

Syksyn 2000 tarhaiskut

Syksyn tarhaiskujen sarjan (Kuviot 8a ja b) julkisuuden toimijat eroavat aiemmista iskuista jo siinä, että oikeuslaitos ja asianajajat puuttuivat tällä kertaa täysin aktiivisten toimijoiden joukosta, koska iskuja ei tähänkään mennessä ole päästy puimaan oikeudessa. Poliisin rooli julkisuuden määrittelijänä oli sen sijaan nyt entistäkin merkittävämpi: tällä kertaa poliisit esiintyivät aktiivisina toimijoina 55 prosentissa jutuista ja ensisijaisina määrittelijöinä 38 prosentissa jutuista.

KUVIOT 8a ja b. Syksyn 2000 tarhaiskuja käsittelevien juttujen (n=159) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät (huomaa ero x-akselien mittakaavassa). (Ks. tarkemmin liite 3.)

Toiseksi useimmin eläinoikeusjulkisuutta määrittivät turkistarhaajat: yksittäiset tarhaajat esiintyivät aktiivisina toimijoina neljänneksessä jutuista, ja jos myös STKL:n esiintyminen (15 prosentissa jutuista) huomioidaan, kuului tarhaajien ääni jommankumman edustamana 38 prosentissa jutuista.

Ensisijaisina määrittelijöinä tarhaajat ja STKL esiintyivät 22 prosentissa jutuista. Tarhaajien edustus julkisuudessa oli siis tällä kertaa selvästi vahvempaa kuin aikaisempien iskujen tapauksessa. Jonkin verran asiaan saattaa vaikuttaa oikeudenkäyntiuutisoinnin puuttuminen, mutta erityisesti sitä selittää syksyn 2000 tarhaiskuaineiston keskittyminen niin vahvasti tarhausalueen lehtiin, Pohjalaiseen ja Ilkkaan. Pohjanmaalaisten lehtien suhde tarhauselinkeinoon on läheinen ja suhtautuminen tarhaukseen hyvin myönteistä, kun taas suhtautuminen eläinaktivisteihin on ollut hyvin jyrkkää. Niinpä aktivistit esiintyivätkin tällä kertaa julkisuuden määrittelijöinä selvästi aikaisempaa harvemmin. Nyt aktivisteja kuultiin aktiivisina toimijoina vain 15 prosentissa jutuista ja ensisijaisiksi määrittelijöiksi he nousivat 9 prosentissa jutuista.

Muiden toimijoiden näkyvyys oli tällä kertaa melko vähäistä. ”Muut asiantuntijat” tosin pääsivät nyt esittämään näkemyksiään hieman aikaisempaa näkyvämmiin, sillä etenkin hennauskohu sai toimittajat kääntymään eläinlääkäreiden tapaisten asiantuntijoiden puoleen.

Toimittajat itse esiintyivät juttujen ensisijaisina määrittelijöinä nyt vain neljässä prosentissa jutuista. Tätä selittää osittain maakuntalehtiaineiston painottuminen valtakunnallisten lehtien kustannuksella, sillä valtakunnallisissa lehdissä toimittajat ovat näytelleen keskimääräistä aktiivisempaa roolia (ks. luku 8.2.3). Toimittajien aktiivisen roolin laskutendenssi Pohjanmaan iskuista Orimattilan tapaukseen ja edelleen syksyn 2000 tarhaiskuihin selittynee kuitenkin myös sillä, että toimittajilla ei ole enää ollut samanlaista *intressiä* aktiiviseen määrittelyvallan käyttöön, kun aktivistit eivät ole olleet enää yhtä vahvasti julkisuuden aloitteellisia osapuolia kuin ”kettutyöt” aikanaan.

Kuten johdannossa todettiin, Sallin ja Salosen astuminen julkisuuteen ja aloitteen ottaminen omiin käsiin mm. tiedotustilaisuuden järjestämisellä herätti lehdissä närkästystä, joka ilmeni mm. syytöksinä julkisuuden kalastelusta ja ”mediaiskusta”. Tilanne oli toimittajien kannalta problemaattinen: monet toimittajat mitä ilmeisimmin kokivat, että heitä pyrittiin manipuloimaan huolella organisoidulla tiedotustilaisuudella. Tapauksen *uutuus-* ja samalla *uutisarvon* vuoksi lehdet eivät kuitenkaan voineet myöskään ohittaa ”kettutyttöjä” hiljaisuudella – niinpä turvauduttiin erilaisiin

vastastrategioihin, joilla horjutettiin naisten sanomaa ja palautettiin valtaa toimittajien käsiin (ks. luku 8.3.3).

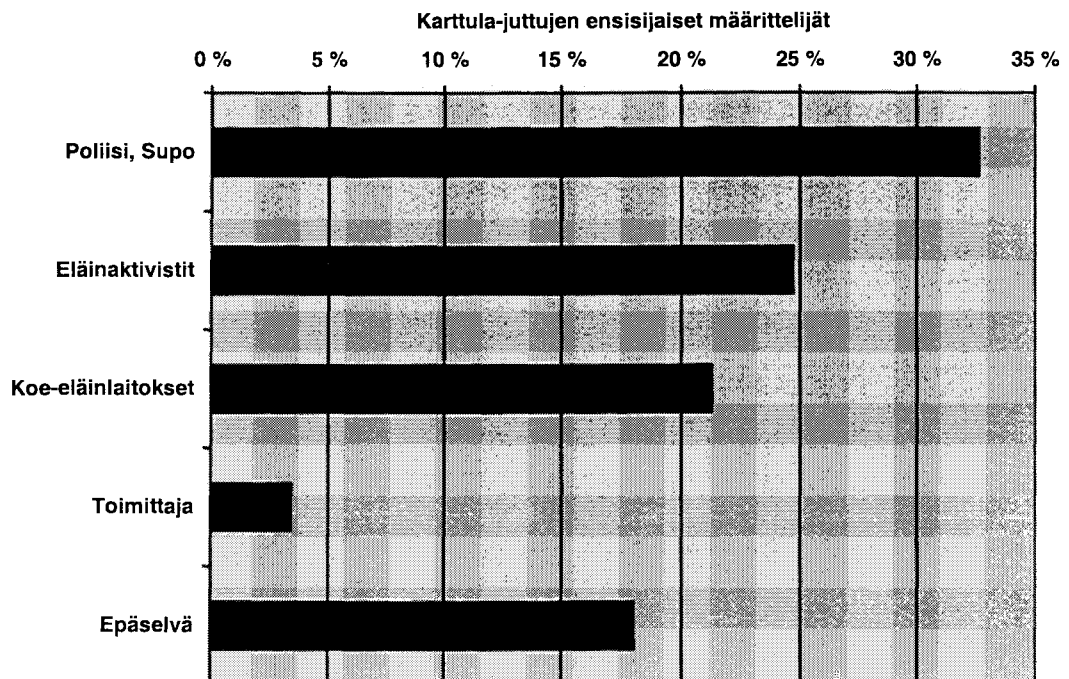
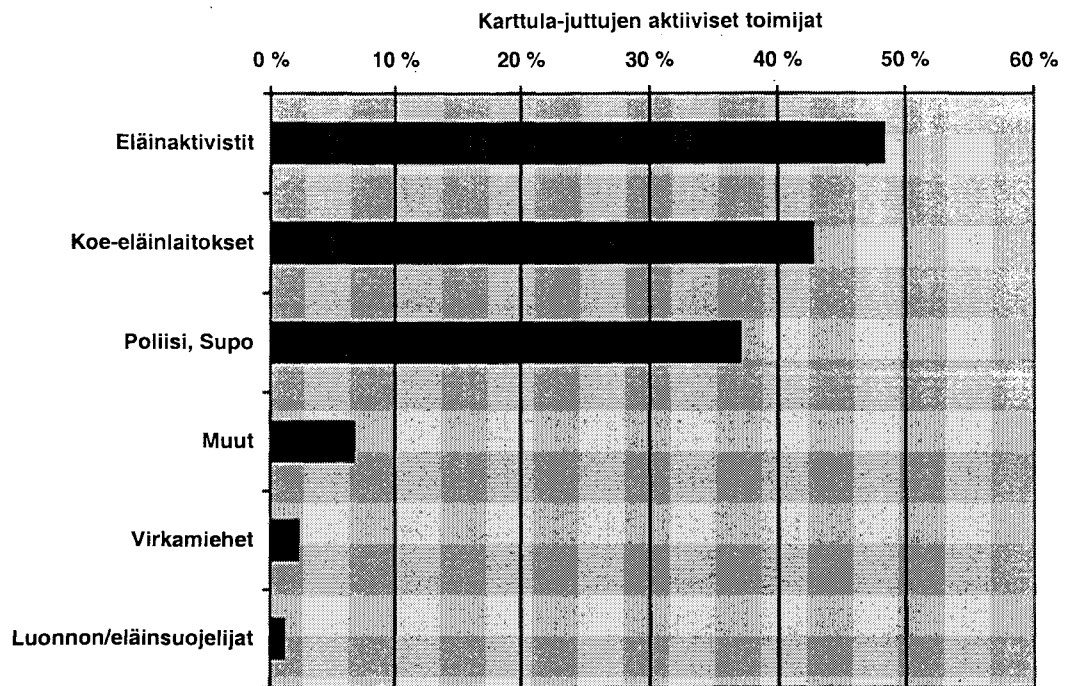
Syksyllä 2000 tilanne oli jo aivan toinen: ensinnäkään julkisuudessa iskuja kommentoineet eläinaktivistit eivät olleet itse iskujen tekijöitä, vaan Oikeutta eläimille -järjestön edustajia. Toiseksi tällä kertaa nimenomaan toimittajat olivat aloitteellinen osapuoli, joka kääntyi aktivistien puoleen haastattelupyynnöineen. Toisin kuin vielä 1990-luvun puolivälissä, jolloin koko eläinoikeusliike oli tuntematon toimija ja iskuja kommentoivat aluksi *eläinsuojelijat*, oli Oikeutta eläimille -järjestöstä vuosikymmenen loppuun mennessä tullut tuttu useimmille toimittajille. Vaikka sen legitimizeettiä oli vuosien varrella horjutettu mm. yhdistämällä järjestö laittomiin iskuihin ja Eläinten vapautusrintamaan, oli järjestön asema vuonna 2000 enemmän tai vähemmän vakiintunut: sillä ei ollut tietenkään samaa legitimizeettiä ja auktoriteettia kuin virallisilla instituutioilla tai perinteisemmällä kansalaisjärjestöillä, mutta ainakin eläinaktivisteja edustamaan löytyi nyt jonkin selkeä taho, jonka puoleen toimittajat osasivat kääntyä. Niinpä vaikka aktivistit pääsivät tällä kertaa ääneen aikaisempaa harvemmin, heitä kohdeltiin uutisaineistossa radikaaleista kannanotoista huolimatta tällä kertaa selvästi asiallisemmin, kuin aikanaan ”kettutyttöjä”.

Karttula-protestit

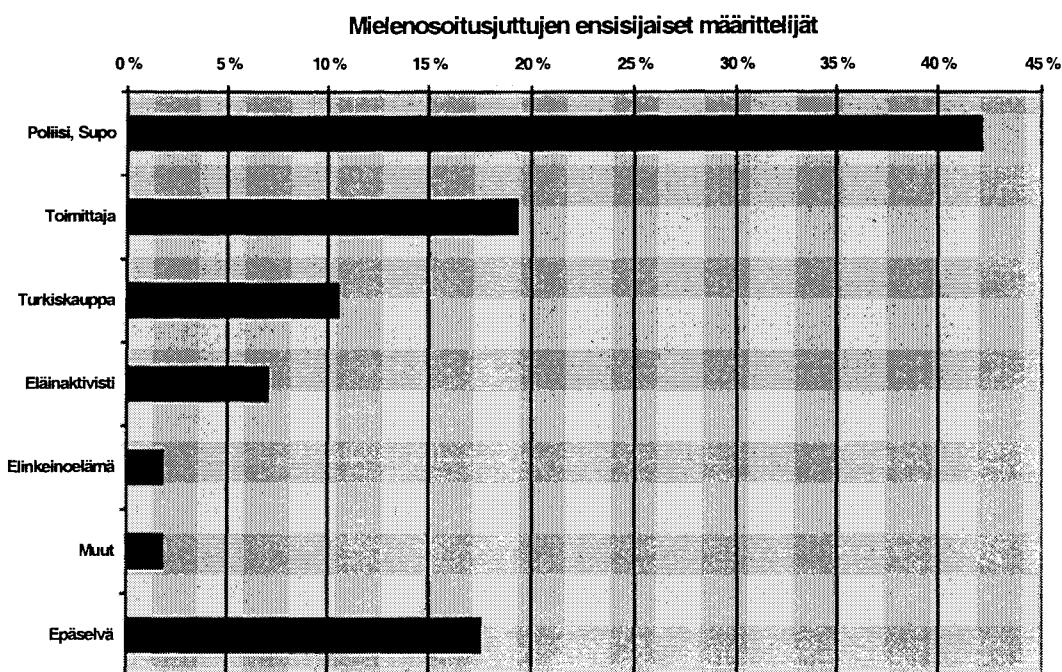
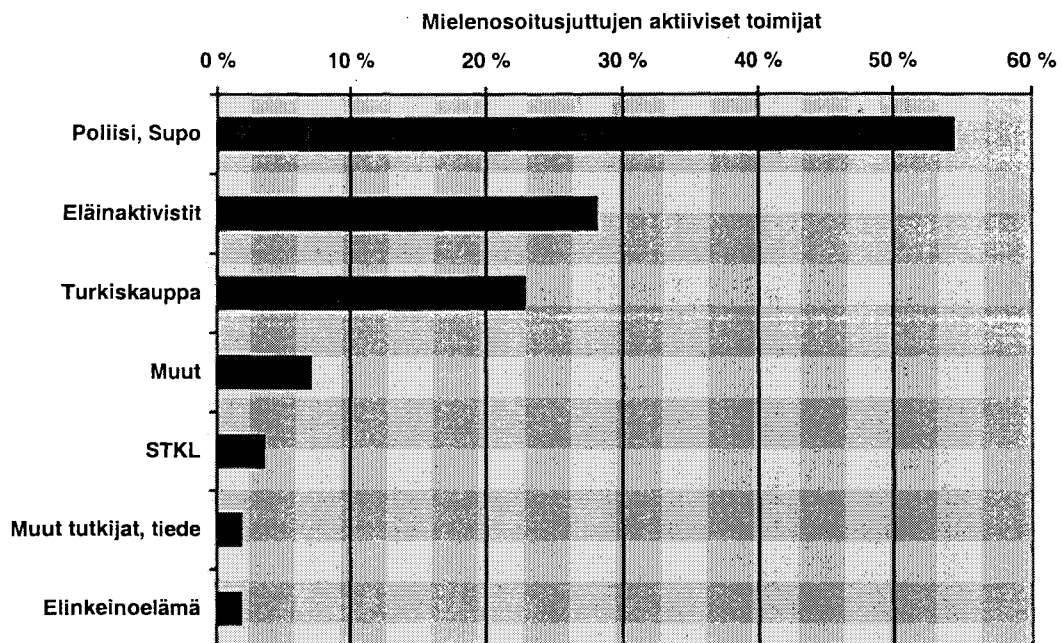
Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaista toimintaa käsittelevissä jutuissa (Kuviot 9a ja b) aktiivisia toimijoita esiintyy huomattavasti vähemmän kuin tarhaiskujujutuissa. Eläinkoekeskustelu on käyty pitkälti aktivistien ja koe-eläinlaitoksia edustavien tutkijoiden ym. henkilökunnan välillä, vapautusiskuja ja laitoksen häirintää taas ovat kommentoineet julkisuudessa poliisit.

Aktiivisena toimijana näkemyksiään ovat päässeet esittämään useimmin eläinaktivistit, 48 prosentissa jutuista. Lähes yhtä usein äänessä ovat olleet koe-eläinlaitoksen edustajat, 43 prosentissa jutuista. Poliisi on esittänyt näkemyksiään 37 prosentissa jutuista. Muut toimijat ovat esiintyneet vain yksittäisissä jutuissa.

Ensisijaisena määrittelijänä poliisiviranomaiset nousevat ylitse muiden: poliisi on ollut ensisijainen määrittelijä 33 prosentissa jutuista, eläinaktivistit 25 prosentissa ja koe-eläinlaitoksen edustajat 21 prosentissa jutuista. Toimittajat eivät ole käyttäneet määrittelyvaltaa erityisen näkyvästi fakta-aineistossa: vain kolmessa jutussa (3 prosentissa) toimittaja esiintyy ensisijaisena määrittelijänä.

KUVIOT 9a ja b. Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaisia protesteja käsittelevien juttujen (n=89) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät (huomaa ero x-akselien mittakaavassa). (Ks. tarkemmin liite 3.)

KUVIOT 10a ja b. Fur Centerin turkishuutokaupan vastaisia mielenosoituksia käsittelevien juttujen (n=57) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määritelijät (huomaa ero x-akselien mittakaavassa). (Ks. tarkemmin liite 3.)

Fur Centerin turkismielenosoitukset

Myös turkismielenosoitusuutisointi (Kuviot 10a ja b) on ollut hyvin poliisivetoista. Poliisi on esiintynyt aktiivisena toimijana peräti 55 prosentissa jutuista, kun taas itse mielenosoittajia on kuultu vain 28 prosentissa jutuista. Mielenosoittajien kuulemiseksi ei tässä siis katsota sitä, jos toimittaja ainoastaan kuvailee mielenosoittajien huutamia iskulauseita tai näiden banderollien tekstejä. Reilussa viidenneksessä mielenosoitusjutuista ääneen ovat päässeet turkiskaupan edustajat, kuten huutokaupan järjestävän Turkistuottajat Oyj:n edustajat tai turkisostajat. Muita toimijoita on esiintynyt vain yksittäisissä jutuissa.

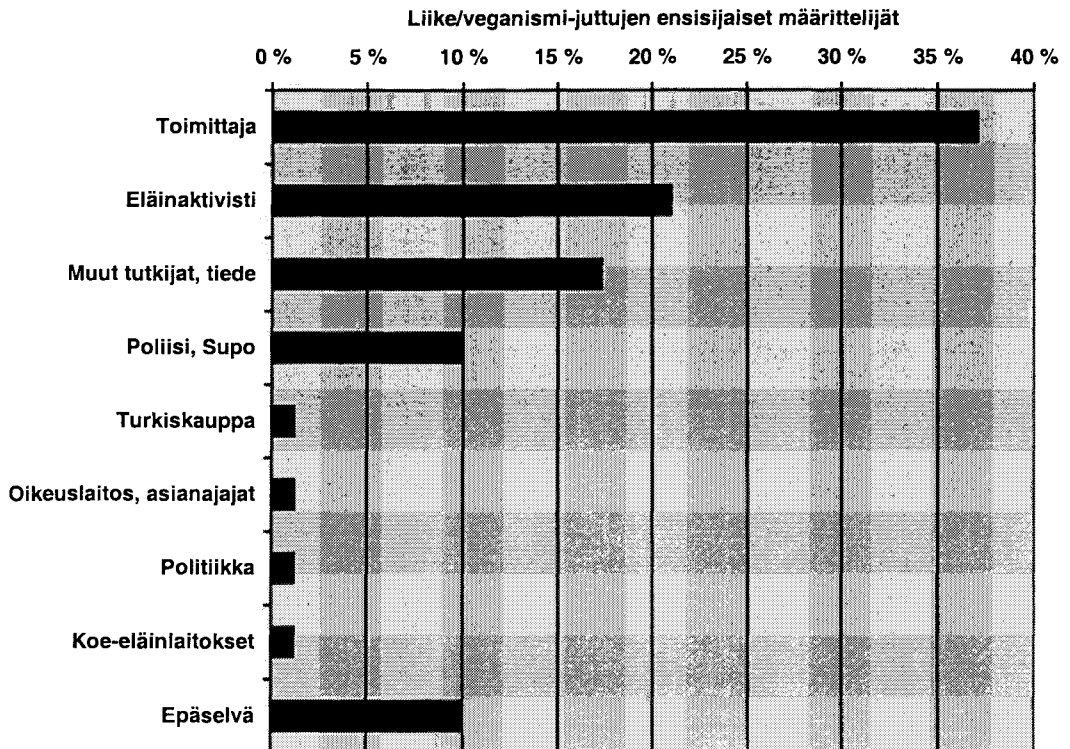
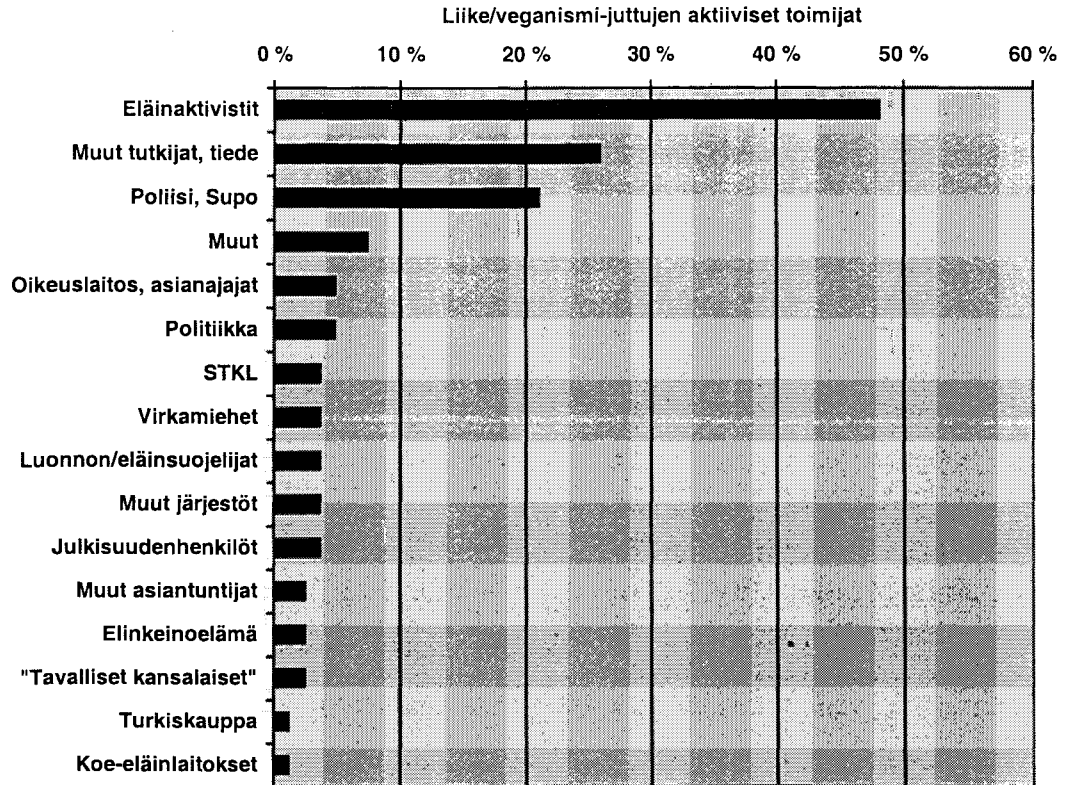
Ensisijaisina määrittelijöinä eläinaktivistit ovat esiintyneet vielä harvemmin kuin aktiivisina toimijoina, vain seitsemässä prosentissa jutuista. Sen sijaan mielenosoitusjutut perustuvat ensisijaisesti poliisin näkemyksille peräti 42 prosentissa jutuista. Turkiskaupan edustajat määrittelevät tilanteen joka kymmenennessä jutussa.

Mielenosoitusuutisoinnissa toimittajat ovat näyttelleet hyvin aktiivista roolia, esiintyen erityisesti mielenosoitusten silminnäkijäkuvaajina. Ensisijaisena määrittelijänä toimittaja onkin lähes viidenneksessä jutuista.

Eläinoikeusliike- ja veganismijutut

Eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevässä aineistossa (Kuviot 11a ja b) eläinaktivistien ääni kuuluu voimakkaasti, mikä selittää osaltaan myös eläinaktivistien ”hyvää sijoitusta” kokonaisaineistossa aktiivisten toimijoiden kärjessä. Eläinaktivistit esiintyvät nyt aktiivisina toimijoina lähes puolessa jutuista ja ensisijaisena määrittelijänäkin joka viidennessä jutussa.

Tässä aineistossa pääsevät näkyvästi esiin myös eläinoikeusliikettä tulkitsevat tutkijat, joista median suosikiksi on noussut ”ääriliikkeitä” tutkinut Suojelupoliisin tutkija Mari Kalliala (joka siis on myös akateeminen tutkija). Tutkijat pääsevät ääneen neljänneksessä jutuista, ja ensisijaisina määrittelijöinä he esiintyvät 17 prosentissa jutuista. Poliisin rooli on nyt hieman vähäisempi kuin isku-uutisoinnissa: poliisi tai Suojelupoliisi esiintyy viidenneksessä jutuista ja vain joka kymmenes juttu perustuu ensisijaisesti poliisien näkemyksille. Poliisi pääsee ääneen lähinnä niissä jutuissa, joissa keskitytään eläinoikeusliikkeen laittomaan toimintaan.

KUVIOT 11a ja b. Eläinoikeusliikettä ja vegaanista elämäntapaa yleisemmällä tasolla käsittelevien juttujen (n=81) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät (huomaa ero x-akselien mittakaavassa). (Ks. tarkemmin liite 3.)

Eläinoikeusliikettä yleisellä tasolla käsittelevissä jutuissa esiintyy lisäksi useita muita aktiivisia toimijoita, mutta nämä esiintyvät vain yksittäisissä jutuissa, ja vielä harvemmin ensisijaisina määrittelijöinä.

Tässä aineistossa toimittaja esiintyy ensisijaisena määrittelijänä huomattavan usein, jopa 37 prosentissa jutuista. Tätä selittää osaltaan se, että suuri osa eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevistä jutuista on uutismuotoa vapaampia feature-juttuja, jotka sallivat myös toimittajalle suurempia vapauksia ja aktiivisemmän ja näkyvämmän roolin kuin uutisaineisto. Toisaalta myös eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevät uutistyyppiset jutut ovat osittain perustuneet toimittajan aktiiviseen panokseen esimerkiksi tutkivan journalismin muodossa.

8.2.3 Lehtien väliset erot

Tutkimuksen lehtien välillä on havaittavissa jonkin verran eroja siinä, mitkä toimijat ovat päässeet niissä esiin missäkin asemassa. Eroja lehtien välillä on myös siinä, miten aktiivisessa roolissa toimittajat itse ovat julkisuudessa esiintyneet. On kuitenkin syytä huomata, että Ilkan, Etelä-Suomen Sanomien ja Savon Sanomien tapauksessa erot selittyvät pääasiallisesti sillä, että näistä lehdistä on kerätty vain yksittäisten tapausten aineisto – eroavathan eri tapaukset huomattavasti toisistaan siinä, mitkä toimijat ovat päässeet määrittelemään eläinoikeusliikettä, kuten edellä nähtiin. Näin olleen en näiden lehtien osalta ota tarkasteluun kaikkia muiden lehtien linjasta poikkeavia eroja, silloin kun ne selittyvät nimenomaan aineiston rajauksella.

Tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta kiinnostavaa on etenkin se, miten eläinaktivistit ovat päässeet esiin eri lehdissä. Eläinaktivistien kuulemisessa aktiivisina toimijoina ja ensisijaisina määrittelijöinä esiintyy eroja turkistarhausalueiden lehtien ja valtakunnallisten tai tarhauskysymystä muuten etäämpää tarkastelevien lehtien välillä. Tätä lievempää jakoa Pohjanmaan lehtien ja Etelä-Suomen Sanomien sekä muiden lehtien välillä on nähtävissä turkistarhaajien ja STKL:n kuulemisessa.

Julkisuuden aktiivisia toimijoita (ks. Taulukko 9) tarkasteltaessa selvänä poikkeuksena aineistosta pistää silmään Savon Sanomat, jonka pelkästään Karttula-protesteja käsittelevä 23 jutun aineisto on sisältänyt muihin lehtiin verrattuna vähän eri toimijoita, ja jossa julkisuus on rakentunut pääasiassa aktivistien, poliisin ja koe-

eläinlaitosten edustajien näkemyksille. Savon Sanomissa aktivistit ovat olleet äänessä peräti 48 prosentissa jutuista – mikä kuitenkin juttujen pienen kokonaismäärän huomioon ottaen on merkinnyt vain 11 juttua.

Jos Savon Sanomat jätetään huomiotta, ovat aktivistit päässeet juttujen määrään suhteutettuna eniten ääneen Helsingin Sanomissa (40 prosentissa jutuista) ja Aamulehdessä (39 prosentissa jutuista). Seuraavaksi eniten aktivisteja ovat kuulleet Keskisuomalainen (35 prosentissa jutuista) ja Iltalehti (33 prosentissa jutuista). Iltä-Sanomissa aktivistien ääni on kuulunut jo selvästi vähemmän, 27 prosentissa jutuista. Iltä-Sanomien tapauksessa tätä selittänee ainakin osittain tietoinen linjavalinta, sillä lehden suhtautumisesta aktivisteihin paljastaa jotain jo se, että lehden aihe- ja näkökulmavalinnat ovat olleet aktivistien kannalta poikkeuksellisen negatiivisia. Osittain taas selittäjä löytynee lehden lähdekäytännöistä: muihin aineiston lehtiin verrattuna Iltä-Sanomissa on ollut vähän sellaisia juttuja, joissa kuultaisiin useita eri toimijoita: peräti 60 prosenttia lehden jutuista perustuu vain yhden toimijan näkemysten kuulemiseen ja vain 6 prosentissa jutuista on esiintynyt eri toimijoita kolme tai enemmän. Näin ollen Iltä-Sanomien aineistossa yksittäiset toimijat pääsevät yleisemminkin esiin harvemmin kuin kokonaisaineistossa tai muissa lehdissä.

Pohjalaisessa aktivisteja on kuultu vielä harvemmin kuin Iltä-Sanomissa, 24 prosentissa jutuista. Etelä-Suomen Sanomien Orimattilan tapausta käsittelevässä aineistossa aktivistit ovat olleet esillä suunnilleen yhtä paljon, 25 prosentissa jutuista. Sen sijaan Ilkassa aktivistit ovat joutuneet kaikista passiivisimpana rooliin, heitä on kuultu vain 16 prosentissa tarhaiskuja käsittelevistä jutuista.

Vaikuttaisikin siis siltä, että aktivisteja on karsastettu muita lehtiä enemmän Pohjanmaan turkistarhausalueella sekä Orimattilan välikohtauksen tapauksessa myös Etelä-Suomen Sanomissa, jolta löytyi enemmän sympatiaa aktivistien iskujen kohteeksi toistuvasti joutuneelle paikalliselle tarhaajalle kuin tarhaajan haavoittamille aktivisteille. Näissä lehdissä lähdekäytäntöjä ja siten myös eri toimijoiden esiintymistä julkisuudessa eläinoikeusliikkeen määrittelijöinä näyttääkin vahvasti ohjanneen asetelma, jossa lehti asettuu oman alueen tarhaajien ja tarhauselinkeinon puolestapuhujaksi ulkopuolisen ”vaaran” (pääkaupunkiseudulta tai muista Etelä-Suomen suurista kaupungeista tulevien tarhauksen vastustajien) uhatessa.

TAULUKKO 9. Toimijoiden esiintyminen aktiivisen toimijan roolissa tutkimuksen lehdissä.

	HS (n=133)	AL (n=137)	IS (n=183)	IL (n=105)	Ksml (n=101)	Pohj. (n=181)	Ilkka (n=93)	ESS (n=64)	SS (n=23)	Koko aineisto (n=1020)
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Eläin- aktivistit	40	39	27	32	35	24	16	25	48	31
Turkis- tarhaajat	18	15	14	24	15	18	28	27	0	18
STKL	8	12	7	6	10	13	14	8	0	10
Turkis- kauppa	1	3	2	1	1	2	0	2	0	2
Poliisi, Supo	34	37	27	38	37	35	33	36	48	34
Oikeuslaitos, asianajajat	17	20	11	19	22	19	16	28	0	18
Politiikka	8	7	7	7	4	7	11	17	0	8
Virka- miehet	5	2	2	1	0	3	3	0	9	2
Elinkeino- elämä	0	0	1	1	2	2	2	0	0	1
Koe-eläin- laitokset	5	4	3	3	3	3	0	0	39	4
Muut tutkijat, tiede	9	9	10	7	10	7	4	5	0	8
Muut asiantuntijat	5	3	1	4	6	6	9	3	0	4
Luonnon/ eläinsuojelijat	3	2	3	2	0	3	2	0	4	2
Muut järjestöt	2	1	1	0	0	0	0	0	0	1
Julkisuuden- henkilöt	0	2	2	1	0	0	0	0	0	1
"Tavalliset kansalaiset"	2	1	4	2	3	1	1	3	0	2
Muut	7	3	8	4	6	5	11	3	13	6

Turkistarhaajien ja STKL:n tapauksessa tilanne eri lehtien välillä on ollut jossain määrin päinvastainen kuin eläinaktivistien tapauksessa. Tarhaajat ovat nousseet aktiivisiksi toimijoiksi useimmin Ilkassa (28 prosentissa jutuista) ja Etelä-Suomen Sanomissa (27 prosentissa jutuista), ja Ilkassa myös STKL on päässyt ääneen useimmin, 14 prosentissa jutuista. Tarhaajatahojen runsasta esiintymistä juuri näissä kahdessa lehdessä (verrattuna esimerkiksi Pohjalaiseen) selittää pitkälti aineiston rajaus pelkästään tarhaisku-uutisointiin.

Seuraavaksi useimmin turkistarhaajat ovat olleet esillä hieman yllättäen Iltalehdessä, 24 prosentissa jutuista. Sen sijaan Pohjalaisessa tarhaajat ovat olleet äänessä vain 18 prosentissa jutuista, aineiston määrään suhteutettuna yhtä usein kuin Helsingin Sanomissa.

Tarhaajien vähäistä näkyvyyttä Pohjalaisessa suhteessa muihin lehtiin ja ennen kaikkea suhteessa Ilkkaan voi pitää jossain määrin yllättävänä. Osittain eroa selittänee edellä mainittu aineiston rajaus, onhan Pohjalaisesta otettu tutkimukseen myös muu eläinoikeusliikeaineisto kuin vain tarhaisku-uutisointi. Pohjalaisessa STKL on kuitenkin ollut esillä lähes yhtä paljon kuin Ilkassa, peräti 13 prosentissa jutuista. Ilkan ja Pohjalaisen välisessä painotuserossa turkistarhaajien ja STKL:n kuulemisessa voikin olla kyse myös resurssieroista: etenkin vielä 1990-luvun puolivälissä hiljattain Ilka Oy:n omistukseen siirtyneen Pohjalaisen resurssit ja aluetoimittajaverkosto olivat sangen vaatimattomat (R. Salokangas, henkilökohtainen tiedonanto 15.2.2002), ja tällaisessa tilanteessa kääntyminen tarhaajien virallisen etujärjestön puoleen on toimitustyössä tietenkin taloudellisempaa ja vaivattomampaa kuin ”jalkautuminen” maakuntaan tarhaajien pariin. On myös mahdollista, että painotusero liittyy jossain määrin vanhoihin puoluetustoihin sekä muuhun profiloitumiseen: keskustataustaiselle ja ”maakuntaprofiloituneelle” (ks. esim. Hujanen 2000, 69) Ilkalle maaseutu ja maatalouselinkeinojen harjoittajat turkistarhaajat mukaan lukien lienevät jossain määrin läheisempi viiteryhmä kuin kokoomustataustaiselle ja ”kaupunkilaisemmalle” Pohjalaiselle. Vaikka siis Pohjalainenkin on porvarillisen arvomaailmansa mukaisesti esiintynyt vahvasti turkistarhauksen ja elinkeinonvapauden puolestapuhujana, on se kuullut asiassa Ilkkaa enemmän tarhaajien ”salonkikelpoista” etujärjestöä ja vähemmän itse turkistarhaajia.

Vähiten tarhaajia ovat kuulleet Ilta-Sanomien (14 prosentissa jutuista), Aamulehti (15 prosentissa jutuista) ja Keski-Suomalainen (15 prosentissa jutuista). STKL:n näkyvyys taas on ollut vähäisintä Iltalehdessä (6 prosentissa jutuista), Ilta-Sanomissa (7

prosentissa jutuista), sekä Etelä-Suomen Sanomissa ja Helsingin Sanomissa (kummassakin 8 prosentissa jutuista).⁵⁶

Kokonaisaineistossa useimmin aktiivisena toimijana esiintyvän poliisin asema on vankka myös kaikissa yksittäisissä lehdissä, eikä niiden välillä ole suuria eroja: poliisi esiintyy lehdissä pääsääntöisesti kolmanneksessa tai hieman suuremmassa osassa jutuista. Poikkeuksen muodostavat jälleen Savon Sanomat, jossa poliisien osuus nousee pienessä aineistossa poikkeuksellisen suureksi (48 prosenttiin) sekä Ilta-Sanomat, jossa edellä esitetystä syystä myös poliisi esiintyy aktiivisena toimijana hieman muita lehtiä harvemmin, 27 prosentissa jutuista. Yleisimmin esiintyvien aktiivisten toimijoiden järjestyksessä on kuitenkin jonkin verran eroja lehtien välillä ja verrattuna kokonaisaineistoon: jos koko aineistossa poliisi pääsikin esiin aktiivisena toimijana kaikkein useimmin ennen toiseksi tulleita eläinaktivisteja, ovat yksittäisistä lehdistä Helsingin Sanomat ja Aamulehti kuulleet aktivisteja hieman poliiseja useammin. Sekä Ilta-Sanomat että Savon Sanomat ovat nostaneet poliisien ja aktivistien näkemykset esiin yhtä usein.

Muiden toimijoiden tapauksessa lehtien välillä ei esiinny merkittäviä eroja – esiintyvä vaihtelu selittyy enimmäkseen juuri Etelä-Suomen Sanomien, Ilkan ja Savon Sanomien aineistojen painottumisella.

Ensisijaisia määrittelijöitä (ks. Taulukko 10) tarkasteltaessa lehtien väliset erot ovat samansuuntaisia kuin aktiivisten toimijoiden tapauksessa. Keskimääräistä harvemmin aktivistit ovat esiintyneet ensisijaisina määrittelijöinä erityisesti Ilkan ja Etelä-Suomen Sanomien aineistossa (vain 7 ja 8 prosentissa jutuista), mutta myös Pohjalaisessa, Ilta-Sanomissa ja Keski-suomalaisessa, joissa kaikissa aktivistien esiintyminen ensisijaisina määrittelijöinä jää alle kokonaisaineiston 13 prosentin osuuden. Keskimääräistä useammin aktivistit esiintyvän ensisijaisina määrittelijöinä erityisesti Savon Sanomissa (26 prosentissa jutuista), Aamulehdessä (18 prosentissa jutuista) ja Helsingin Sanomissa (16 prosentissa jutuista) sekä niukasti Iltalehdessä (14 prosentissa). Aamulehden ja Helsingin Sanomien tapauksessa aktivistien muita lehtiä parempi ääneen pääsy johtuu erityisesti siitä, että kummassakin lehdessä on perusuutisaineiston lisäksi ollut verrattain paljon myös ajattomampia feature-juttuja, joissa eläinoikeusliikettä on käsitelty yleisemmällä tasolla ja joissa aktivistit ovat päässeet itse esittämään näkemyksiään.

⁵⁶ Aineiston rajauksen vuoksi turkistarhaajat ja STKL eivät esiinny lainkaan Savon Sanomien jutuissa, jotka siis käsittelevät yksinomaan eläinkoekysymystä.

TAULUKKO 10. Toimijoiden ja toimittajien esiintyminen ensisijaisen määrittelijän roolissa tutkimuksen lehdissä.

	HS (n=133)	AL (n=137)	IS (n=183)	IL (n=105)	Ksml (n=101)	Pohj. (n=181)	Ilkka (n=93)	ESS (n=64)	SS (n=23)	Koko aineisto (n=1020)
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Eläin-aktivistit	16	18	10	14	12	11	7	8	26	13
Turkis-tarhaajat	8	5	7	9	3	9	12	9	0	7
STKL	2	4	4	2	4	8	8	3	0	5
Turkis-kauppa	0	2	1	1	0	1	0	0	0	1
Poliisi, Supo	25	28	17	29	27	23	25	27	39	25
Oikeuslaitos, asianajajat	9	10	4	12	13	11	10	19	0	10
Politiikka	5	6	6	5	3	6	11	16	0	6
Virkamiehet	0	0	2	0	0	2	1	0	0	1
Elinkeino-elämä	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1
Koe-eläinlaitokset	2	2	3	1	1	2	0	0	22	2
Muut tutkijat, tiede	5	3	4	2	5	3	1	0	0	3
Muut asiantuntijat	1	0	1	1	1	3	4	2	0	1
Luonnon/eläinsuojelijat	1	2	1	1	0	2	0	0	0	1
Muut järjestöt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Julkisuudenhenkilöt	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0
"Tavalliset kansalaiset"	0	0	3	0	1	1	1	3	0	1
Muut	1	0	1	0	0	0	4	2	0	1
Toimittaja	18	9	20	11	8	4	4	3	4	11
Epäselvä	9	15	14	11	22	16	14	9	9	14

Sekä turkistarhaajat että STKL taas ovat nousseet ensisijaisiksi määrittelijöiksi keskimääräistä useammin Pohjanmaan lehdissä: eläinoikeusliikejutut ovat perustuneet ensisijaisesti tarhaajien näkemyksille 9 prosentissa Pohjalaisen jutuista ja 12 prosentissa Ilkan jutuista, ja STKL:n näkemyksille 8 prosentissa kummankin lehden jutuista. Etenkin STKL:n näkyvyys ensisijaisena määrittelijänä on muissa lehdissä ollut selvästi vähäisempää. Tarhaajat taas ovat esiintyneet hallitsevassa asemassa keskimääräistä useammin myös Etelä-Suomen Sanomissa (9 prosentissa jutuista), Iltalehdessä (9 prosentissa jutuista) ja Helsingin Sanomissa (8 prosentissa jutuista). Harvimmin tarhaajat ovat esiintyneet ensisijaisina määrittelijöinä Keski-suomalaisessa (3 prosentissa jutuista).

Jos aktiivisissa toimijoissa esiintyikin lehtien välillä eroja kärkikaksikon eli poliisin ja aktivistien välillä, on järjestys ensisijaisten määrittelijöiden tapauksessa selvä. Kaikissa lehdissä, myös Savon Sanomissa, poliisi on ylivoimaisesti yleisin ensisijainen määrittelijä. Sen sijaan aktivistien ja tarhaajien kuulemisessa on eroja tarhausalueiden lehtien (jolla viitataan tässä Orimattilan tapauksen vuoksi myös Etelä-Suomen Sanomiin) sekä muiden lehtien välillä. Tarhausalueilla on painotettu tarhaajien näkemyksiä – etenkin jos tarkastellaan sekä yksittäisten tarhaajien että STKL:n edustusta yhdessä – ja päästetty aktivistit harvemmin määrittelemään tilanne julkisuudessa. Muissa lehdissä taas tilanne on kääntynyt aktivistien hyväksi, lukuun ottamatta Ilta-Sanomia, jossa aktivistit ovat esiintyneet ensisijaisina määrittelijöinä 10 prosentissa jutuista ja joko turkistarhaajat tai STKL 11 prosentissa jutuista.

Erityisen suuria lehtien väliset erot ovat kuitenkin siinä, miten aktiivisesti toimittajat itse ovat käyttäneet määrittelyvaltaansa jutuissa. Maakuntalehdissä toimittajien rooli näyttää eläinoikeusjulkisuuden tapauksessa olevan lähempänä perinteistä neutraalin raportioijan roolia kuin valtakunnallisissa lehdissä, joissa toimittajan rooli on ollut aktiivisin ja näkyvin. Erityisesti aineistosta erottuu Ilta-Sanomien, jossa toimittaja on esiintynyt jutun ensisijaisena määrittelijänä peräti joka viidennessä jutussa. Lähes yhtä usein toimittaja on käyttänyt aktiivista määrittelyvaltaa Helsingin Sanomissa. Näiden lehtien osalta asiaa selittää osaltaan se, että kummassakin lehdessä on muiden toimijoiden lausunnoille perustuvien juttujen lisäksi julkaistu juttuja, jotka perustuvat toimittajan omalle tutkimustyölle ja tiedonhankinnalle. Helsingin Sanomat on julkaissut esimerkiksi työlämpiä kartoituksia eläinoikeusaktivistien verkostoitumisesta tai laittomien iskujen määrästä, Ilta-Sanomissa taas on julkaistu muun muassa juttuja, jotka perustuvat eläinaktivistien ja muun radikaaliliikehännän julkaiseman materiaalin

ruotimiseen. Muissa lehdissä tällaiset jutut ovat olleet huomattavasti harvinaisempia. Lisäksi etenkin Helsingin Sanomat on julkaissut runsaasti sellaisia feature-juttuja, joissa kyllä haastatellaan esimerkiksi eläinaktivisteja tai turkistarhaajia, mutta joissa toimittajan havainnoiva, analysoiva tai kommentoiva rooli on erityisen näkyvä. Lehtien väliset erot eivät kuitenkaan välttämättä selity yksinomaan juttujen lähdekäytännöillä tai genrepainotuksilla, vaan kyse lienee myös osittain eroista lehtien toimituskulttuureissa ja toimittajien itseymmärryksessä.

Toimittajan määrittelyvallan käyttöön ja niihin tapoihin, joilla toimittaja voi esiintyä jutun ensisijaisena määrittelijänä paneudutaankin seuraavassa alaluvussa.

8.3 Toimittaja määrittelyvallan käyttäjänä

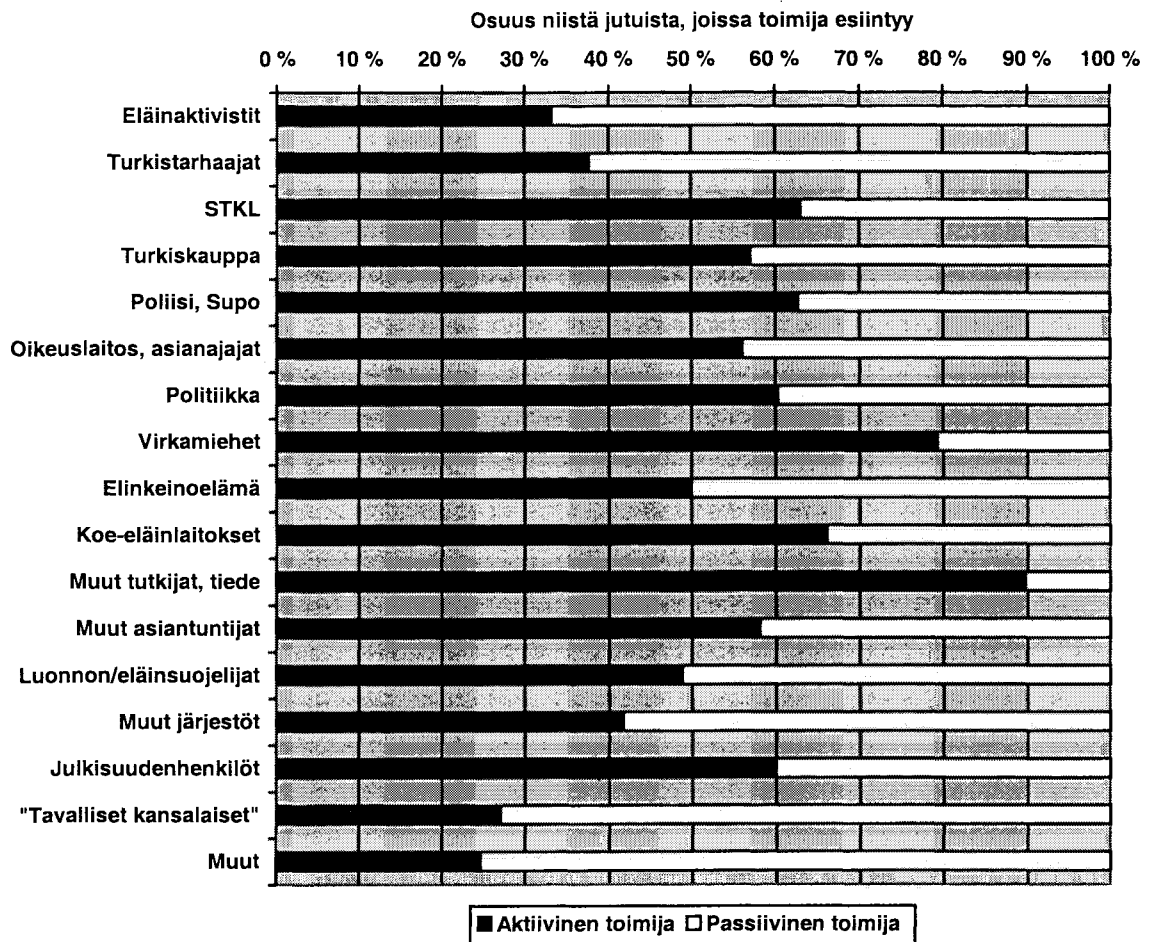
8.3.3 Vallankäyttö suhteessa toimijoihin

Toimittajat käyttävät määrittelyvaltaansa tietenkin erityisesti pääkirjoituksissa ja muissa mielipidekirjoituksissa, joissa paitsi määritellään eläinoikeusliikkeen toimintaa ja tavoitteita, myös otetaan avoimesti kantaa liikkeeseen. Tässä keskityn kuitenkin tarkastelemaan nimenomaan niitä vallankäytön strategioita, joita toimittajat hyödyntävät eläinoikeusjulkisuuden fakta-aineistossa suhteessa julkisuuden toimijoihin.

Fakta-aineistossa toimittaja käyttää valtaa jo säädellessään eri toimijoiden pääsyä julkisuuteen, sekä sitä, missä asemassa nämä julkisuuteen päästyään esiintyvät: vaiennettuina passiivisina toimijoina, näkemyksiään esittämään pääsevinä aktiivisina toimijoina, vaiko etualalle nousevina ja hallitsevat tilanteenmäärittelyt esittävinä ensisijaisina määrittelijöinä. Tätä toimijoiden asemointia tarkasteltiin luvussa 8.2.

Kenties vielä paremman kuvan siitä, miten toimittaja käyttää valtaansa suhteessa yksittäisiin toimijoihin, saa kun tarkastellaan toimijoiden esiintymistä eri asemissa suhteutettuna kyseisten toimijoiden esiintymiseen yleensä. Kuten jo aiemmin todettiin, kaikkien toimijoiden mainitseminen tai kuuleminen ei välttämättä ole yhtä relevanttia yksittäisen uutistapauksen tai teeman kyseessä ollessa: esimerkiksi eläinkokeitten tekijöillä ei liene paljonkaan sanottavaa turkistarhauskysymyksestä ja toisin päin. Joillekin toimijoille – esimerkiksi yksittäisille poliitikoille – taas on voinut riittää se, että he ovat kunkin tapauksen jälkeen päässeet kerran esittämään kantansa asiaan julkisuudessa. Näin ollen jonkin toimijan vähäinen – tai vastaavasti runsas – näkyminen

aineistossa voi liittyä myös toimijan relevanssiin ja aktiivisuuteen kyseisessä asiakysymyksessä, eikä suinkaan aina toimittajan vallankäyttöön. Sen sijaan toimittajan vallankäytöstä suhteessa lähteisiinsä ja kohteisiinsa kertoo enemmän se, missä roolissa toimijat julkisuudessa esitetään, *silloin kun nämä ylipäättänsä esiintyvät* asiakysymyksen yhteydessä.

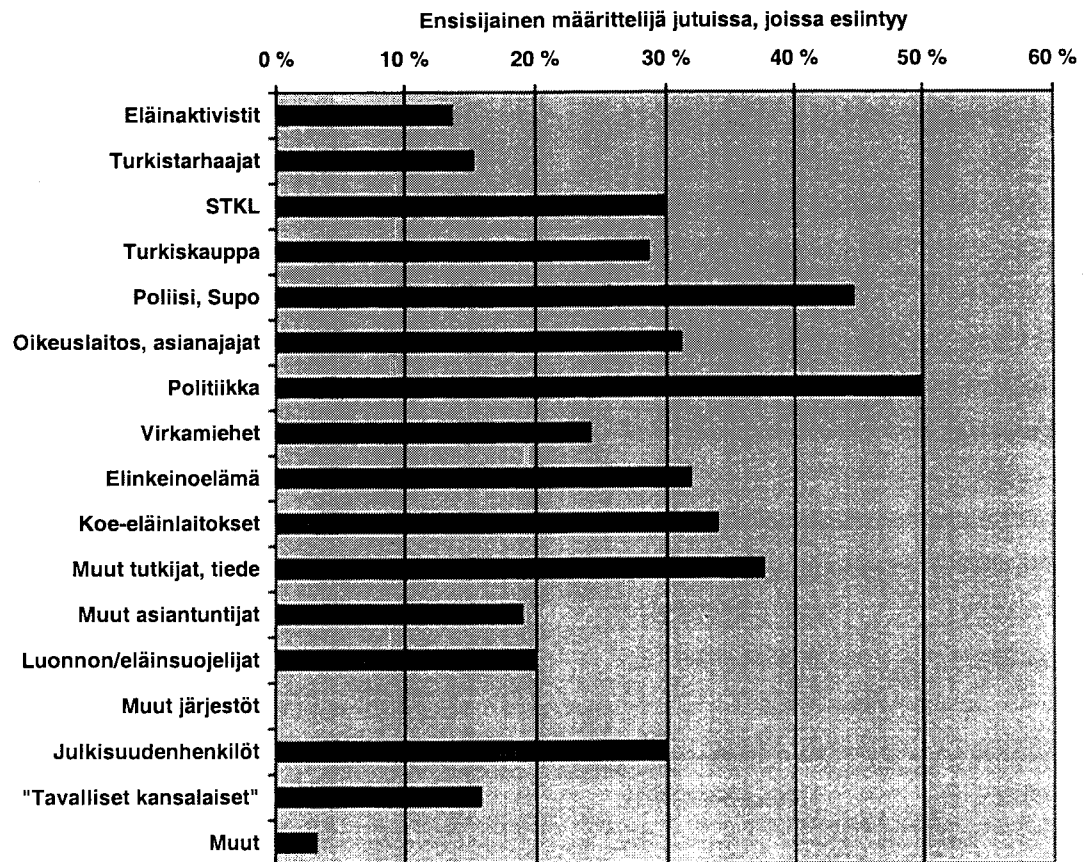

KUVIO 12. Toimijoiden esiintyminen aktiivisen ja passiivisen toimijan asemassa niissä jutuissa, joissa pääsevät esiin. (Ks. tarkemmin liite 3.)

Kuten Kuviosta 12 käy ilmi, tarkastelun tulokset näyttävät melko toisenlaisilta kuin toimijoiden esiintyminen suhteessa koko aineistoon. Eläinaktivistit ja turkistarhaajat, jotka koko aineistoa tarkasteltaessa pääsevät sängen usein ääneen julkisuudessa suhteessa muihin toimijoihin, esiintyvät suhteessa esiintymiskertoihinsa aktiivisina toimijoina verrattain harvoin: aktivistit pääsevät itse ääneen joka kolmannessa jutussa,

jossa heidät mainitaan, tarhaajat vain hieman useammin. Erityisen harvoin suhteessa esiintymiskertoihinsa pääsevät itse ääneen myös ”tavalliset kansalaiset”, reilussa neljänneksessä heidät mainitsevista jutuista. Huomattavasti useammin siis ”tavallisten kansalaisten” puolesta puhuu jonkin muun toimijakategorian edustaja tai toimittaja, joka esimerkiksi vetoaa ”yleiseen mielipiteeseen” ja ”tavallisten ihmisten” näkemyksiin.

Kaikista useimmin itseään edustavat julkisuudessa tutkijat: Vain joka kymmenennessä jutussa tiedemaailman toimijoihin viitataan ainoastaan muiden puheessa. 90 prosentissa niistä jutuista, joissa tutkijat mainitaan, heidän äänensä siis pääsee myös kuuluviin. Myös virkamiehet/viranomaiset pääsevät esittämään näkemyksiään 80 prosentissa niistä jutuista, joissa heidät mainitaan. Koko aineiston mittakaavassa vain harvoissa jutuissa esiin pääsevät koe-eläinlaitosten edustajat esiintyvät 66 prosentissa näistä jutuista aktiivisina toimijoina. Lähes yhtä suuressa osassa julkisista esiintymisistään ääneen pääsevät myös poliisi, poliitikot, STKL ja julkisuudenhenkilöt.

KUVIO 13. Toimijoiden esiintyminen ensisijaisena määrittelijänä niissä jutuissa, joissa pääsevät esiin. (Ks. tarkemmin liite 3.)

Tarkasteltaessa toimijoiden esiintymistä ensisijaisina määrittelijöinä, tulokset ovat samansuuntaisia, joskin kärjen järjestys vaihtuu. Esiintymiskertoihinsa suhteutettuna poliitikot esiintyvät ylivoimaisesti useimmin ensisijaisina määrittelijöinä: vaikka he esiintyvät eläinoikeusjulkisuudessa melko harvoin, silloin kun he esiintyvät, nousevat heidän näkemyksensä hallitseviksi joka toisessa tapauksessa. Lähes yhtä usein suhteessa esiintymisiinsä ensisijaisen määrittelijän roolissa on poliisi, joka siis esiintyi koko aineistossa useimmin ensisijaisena määrittelijänä. Vahvoilla ovat myös mm. tutkijat, koe-eläinlaitosten edustajat, julkisuudenhenkilöt, STKL ja elinkeinoelämä.

Sen sijaan eläinaktivistit, turkistarhaajat ja ”tavalliset kansalaiset” pääsevät suhteessa esiintymiskertoihinsa huomattavasti edellä mainittuja toimijoita harvemmin juttujen ensisijaisiksi määrittelijöiksi. Kovin usein ensisijaisina määrittelijöinä eivät esiinny myöskään ”muut asiantuntijat” ja luonnon- ja eläinsuojelijat. Muut (kuin eläinoikeus tai luonnon/eläinsuojelu) järjestöt eivät esiinny ensisijaisina määrittelijöinä lainkaan.

Vaikuttaa siis siltä, että vaikka monet virallista auktoriteettia tai esimerkiksi poliittista, taloudellista tai asiantuntijavaltaa omaavat toimijat näyttävät määrällisesti vain vähäistä roolia koko eläinoikeusaineistossa, silloin kun he nousevat esiin jutuissa, he myös saavat itse äänensä kuuluviin ja heidän näkemyksensä nostetaan usein etusijalle. Sen sijaan ne toimijat, joilta puuttuu tällaista arvovaltaa (aktivistit, tarhaajat, ”tavalliset kansalaiset” jne.) esiintyvät selvästi useammin vain muiden tulkinnan ja kuvauksen kohteena. Tämä kertoo osaltaan toimittajien arvostuksesta ja luottamuksesta legitimoituja ja auktoriteettia omaavia lähteitä kohtaan (ks. luku 5.2).

Samasta ilmiöstä kielii se, milloin toimittajat itse ovat aktiivisesti käyttäneet määrittelyvaltaansa suhteessa toimijoihin, eli esiintyneet juttujen ensisijaisina määrittelijöinä sen sijaan, että olisivat nostaneet jutussa esiintyvän toimijan näkemykset etusijalle. Kuten edellä nähtiin, toimittajat ovat kokonaisuaineistossa esiintyneet ensisijaisina määrittelijöinä 11 prosentissa jutuista. Näissä tapauksissa toimittaja on käyttänyt määrittelyvaltaansa pääasiassa suhteessa eläinaktivisteihin. Sen sijaan esimerkiksi poliisin, poliitikkojen, koe-eläintutkijoiden tai turkistarhaajien näkemyksistä toimittaja on ”kävellyt yli” huomattavasti harvemmin: tällöin määrittelyvallan käyttö on ollut lähinnä positiivista tukemista ja samaistumista, kun taas näiden toimijoiden näkemysten horjuttaminen on aineistossa ollut hyvin poikkeuksellista.

Karkean määrällisen kuvan toimittajan määrittelyvallan käytöstä antaa niiden juttujen tarkastelu, joissa aktiivisena toimijana esiintyy ainoastaan yksi toimija ja joissa näin ollen ensisijaiseksi määrittelijäksi nousee joko toimija tai itse aktiivisesti määrittelyvaltaa käyttävä toimittaja. Toimittaja esiintyy ensisijaisena määrittelijänä seitsemässä prosentissa niistä jutuista (21 jutussa), joissa on kuultu vain eläinaktivistien näkemyksiä. Sen sijaan pelkästään poliisin kuulemiselle perustuvissa jutuissa toimittaja käyttää määrittelyvaltaansa ensisijaisena määrittelijänä vain kahdessa tapauksessa eli prosentissa näistä jutuista, samoin tarhaajien tapauksessa. Poliitikkojen ja koe-eläinlaitosten edustajien tapauksessa tätä ei tapahtunut kertaakaan.

Edellä esitetyt kvantitatiiviset tarkastelut antavat yleiskuvan siitä, minkä toimijoiden yhteydessä toimittaja asemointi- ja määrittelyvaltaansa eläinoikeusaineistossa käyttää: toimijalla näyttää olevan suurempi vaara joutua vaiennetuksi ja muiden toimijoiden tai toimittajan määrittelemäksi ja tulkitemäksi, mikäli tällä ei ole virallista asemaa ja auktoriteettia. Itse toimittajan aktiivisen määrittelyvallankäytön kohteeksi taas joutuvat lähinnä eläinaktivistit. Toimittajien eläinaktivisteja kohtaan harjoittamasta vallankäytöstä saa havainnollisemman kuvan laadullisten esimerkkien tarkastelun avulla.

8.3.4 Vallankäytön strategioita

Aineistossa esiintyy useita tapoja, jolla toimittajat käyttävät valtaansa suhteessa julkisuuden toimijoihin, tässä tapauksessa erityisesti eläinaktivisteihin. Toimittajat käyttävät valtaansa toisaalta aktivisteihin julkisuuden kohteina eli passiivisina toimijoina, toisaalta julkisuuden aktiivisina toimijoina eli haastateltuina tai muuten lainattuina lähteinä. Tässä ei ole tarkoitus luoda kattavaa katsausta kaikista mahdollisista journalistisista vallankäytön strategioista, vaan nostaa esiin eläinoikeusaineistosta nousevia tyypillisimpiä esimerkkejä.

Toimittaja tilanteen tulkitsijana ja määrittelijänä

Toimittajan määrittelyvallankäyttö on ilmeisintä silloin, kun tämä esiintyy itse jutun ensisijaisena määrittelijänä, määrittellen esimerkiksi ilmiötä, tilannetta, tapahtumaa, ihmisiä tai näiden toimintaa ja tarkoituksia. Esimerkkejä tällaisesta aktiivisesta

määrittelystä löytyy erityisesti eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevistä jutuista sekä turkismielenosoitusuutisoinnista.

Eläinoikeusliikettä käsittelevien feature-juttujen toimittajan rooli voi olla näkyvä paitsi tilanteenmäärittelijänä, myös aktivistien ja näiden ajaman asian subjektiivisena kommentoijana:

Mira yrittää selittää sedälle kettujen oikeuksia [otsikko]

Mutta ymmärtääkö viisikymppinen, miksi ihmisoikeuksien pitäisi kuulua myös eläimille. [jälkirivi] Sohvalla vaakatasossa viihtyvän viisikymppisen miehen on vaikea ymmärtää, mitä ovat ne kettujen oikeudet, joita nuoret eläinoikeusaktivistit puolustavat öisillä iskuillaan. Samallahan he polkevat ihmisen, turkistarhaajan, oikeuksia. Miksi kettuja pitää puolustaa töhrimällä niiden komea turkki tai päästämällä ne häkistä metsään kuolemaan? Ja miksi juuri kettuja? Mikseivät nuoret vapauta kanoja, sikoja, lehmiä tai hevosia; eivät niidenkään häkit, läävät, parret ja pilttuut niin häävejä ole. Miksi surviaisen toukkia saa kasvattaa vapaasti? Nehän joutuvat kitumaan ongenkourussa ennen kuolemaansa.

Kysymysten pulputessa päähän Orimattilan kettupojat ja -tytöt ovat vielä poliisin hoteissa, mutta heidän sijalleen löytyy muualta sopiva vastaaja ja selittäjä, Oikeutta eläimille -järjestön jäsen, joka sanoo kannattavansa laillisia toimintamuotoja.

Hyvä. Ei siis mikään jännitystä elämäänsä etsivä nuori höyrypää, joka todistelee öisillä iskuilla miehuuttaan tyttöystävälle. (Helsingin Sanomat 14.12.1997)

Mielenosoitusuutisoinnissa toimittajan rooli ei ole yhtä avoimen kommentoiva ja tulkitseva, onhan kyse uutisaineistosta, jonka kuuluu ainakin näyttää objektiiviselta. Mielenosoitusjutuissa toimittaja voi sen sijaan esimerkiksi esiintyä silminnäkijänä, joka ainakin osittain omien havaintojensa pohjalta kuvailee mielenosoituksen kulkua. Joskus kyse voi olla lähes kronologisesta reportaasinomaisesta kuvauksesta, kuten seuraavassa katkelmassa Iltalehden (5.12.1997) jutusta *Poliisi ja pakkaneen hyydyttivät turkismielenosoituksen*.

Kun Helsingistä tulleet satakunta nuorta marssivat seitsemän aikaan kohti Vantaan Fur Centeriä, paikalla on jo odottamassa kolmisenkymmentä aateveljeä ja -sisarta banderolliensa kanssa.

Paikalla on myös viitisenkymmentä poliisia, osa heistä mellakkavarusteissa. Poliisi on aidannut portin edustan ja määrännyt mielenosoittaja jalkakäytävälle ajoradan toiselle puolelle.

Aktivistijoukko jakaantuu kahteen. Osa jää pääportin tuntumaan, osa lähtee kohti takaporttia. Poliisi kuitenkin tukkii tien parinsadan metrin päässä.

Kun kukaan ei suostu palaamaan, poliisit alkavat työntää nuorisomassaa liikkeelle. Useista kehotuksista huolimatta joukko hangoittelee vastaan.

Poliisit ovat tilanneet paikalle kaksi bussia, joihin on tarkoitus kerätä pahimmat niskoittelijat. Nyt kannetaan ensimmäisiä.

Asiakasbussi pysäytetään [väliotsikko]

Nyt mennään! Mennään! Mennään!

Joukko innostaa toisiaan vihellyspillein ja huudoin. Nuoret säntäävät juoksuun ja yrittävät päästä poliisiketjun läpi takaportille. Turhaan.

Pikkuhässäkän jälkeen hangessa makaa useita nuoria, joita aletaan taluttaa tai kantaa busseihin.

— —

Mitä lähemmäksi kahdeksaa tullaan sitä harvemmaksi käy aktivistien joukko. Kun turkiskeskuksen pysäkillä pysähtyy ruuhkavuoron bussi, yksi toisensa jälkeen rullaa banderollinsa kokoon ja juoksee kohmeisena sen lämpöön.

Poliisibussitkin ovat jo lähteneet. Puolenpäivän aikaan Vantaan poliisilaitoksella on nelisenkymmentä nuorta. Valtaosa heistä saa sakot, bussin blokkittaneet joutuvat aikanaan oikeuteen.

Usein mielenosoitusuutisiin sisältyy tapahtumien kuvailun lisäksi myös toimittajien faktoina esittämiä tulkintoja mm. aktivistien motiiveista, tunnetilasta tai tarkoituksesta. Näissä tulkinnoissa häviää usein mielenosoituksen varsinainen viesti ja poliittinen luonne, ja tapahtuma näyttäytyy ennemminkin aggressiivisena tunteenpurkauksena:

Hotelli Presidentin luo kokoontuneiden lähes parinsadan nuoren ydinjoukko *purki vihaansa* kahdeksan tokiolaisen, pääosin 50–60-vuotiaan turistin pikkubussiin.

Fur Centerin turkishuutokaupassa odoteltiin mielenosoittajia koko maanantai. Paikalla oli enemmän poliiseja kuin koskaan aiemmin. Myös hotelli Presidenttiä vartioitiin pitkin päivää. *Pelon herättäminen* kuuluu nuorten tarkoituksiin. (*Riehujat iskivät väärään kohteeseen*, Iltasanomat 27.5.1997)

Japanilaisten turistien bussi joutui turkisten vastustajien hyökkäyksen kohteeksi Helsingissä. Parinsadan nuoren aikomuksena oli *antaa opetus* Vantaan turkishuutokauppaan lähteville hongkongilaisille asiakkaille, mutta iskuryhmät erehtyivät bussista. – –

Mielenosoittajat ovat jo useaan kertaan häirinneet turkishuutokauppoja Vantaalla. Ulkomaalaisten ostajien *pelottelemiseksi* on mm. rikottu ja tuhrittu linja-autoja. (*Turkisten vastustajat kivittivät turistibussia*, Pohjalainen 27.5.1997) [Kursivoinnit tutkimuksen tekijän.]

Poikkeustapauksissa toimittajan kommentoiva rooli on voinut olla jopa uutisosastolla julkaistuissa faktajutuissa niin voimakas, että pelkän tekstin perusteella genreä olisi ylipäättään vaikea määritellä – kyse voisi olla yhtä hyvin kolumnista. Näin käy esimerkiksi Orimattilan tapahtumien jälkeisestä eläinaktivistien mielenosoituksesta Etelä-Suomen Sanomissa (5.12.1997) julkaistussa jutussa. Heikko pelastautumisyritys on toimittajan piiloutuminen ”sivullisen” tarkkailijan selän taakse avoimen ”minä”-kommentoinnin sijaan:

Aktivisti kahdella bussilla ”vapautusmatkalle” [otsikko]

Kärki ajaa henkilöautolla itsenäisyyspäivän yönä kohti Orimattilaa ja Markku Kuisman kettutarhaa vapauttaakseen kettuja umpihankeen ja pimeään metsään tai värjätäkseen eläimiä kuin värityskirjaa.

Muu joukko odottelee Helsingin humussa viestiä ”eturintamalta”. Kun viesti kertoo, että kärki on katkaistu, sakki on napattu kiinni ja viruu nyt Lahden poliisilaitoksen karussa sellissä, on massan otettava banderollit ja lähdevä vaatimaan kärkijoukkoa vapaaksi.

Tällaisen kuvan sai sivullinen helposti katsellessaan Lahden poliisilaitoksen edustalla lämpimikseen huutavaa joukkoa, joka vaati tovereitaan vapaaksi ja Kuismaa häkkiin. (Etelä-Suomen Sanomat 8.12.1997)

Myös näennäisesti neutraalissa uutisen asussa voi toimittaja valikoivalla faktojen esittämisellä ja haastateltavien johdattelemisella esittää hyvinkin vahvoja tulkintoja mielenosoittajien tarkoitusperistä ja suunnitelmista. Ilta-Sanomat (5.12.1997) kuvasi edellä Iltalehden katkelmassakin kuvailtua mielenosoitusta seuraavasti:

Turkivastustajilta takavarikoitiin polttotarvikkeita [otsikko]

Vantaalla turkishuutokauppaa vastustaneilta nuorilta takavarikoitiin eilisaamuna välineitä, joilla voi valmistaa polttopullon tapaisia tuhovälineitä.

Poliisi korjasi 40 mielenosoittajan lisäksi talteen kasseja, joissa oli sytytysnestettä litran pulloissa, rättejä sekä keppejä, jotka oli sidottu säilytyspurkkeihin.

Tarpeet olivat eri kasseissa eli ne eivät olleet käyttövalmiita. Kenenkään ei myöskään nähty valmistelevan niitä käyttövalmiiksi.

– En tiedä miten he aikoivat niitä käyttää, siitä voi jokainen miettiä oman versionsa. Poliisi kannalta on tosi huolestuttavaa, jos tällaisia välineitä ruvetaan käyttämään näissä tilanteissa, komisario Jouko Aromäki Vantaan poliisista sanoo.

– Jos niitä olisi käytetty, poliisit ja sivulliset ihmiset – kansainväliset ostajat ja bussinkuljettaja – olisivat voineet vahingoittua. Jos bussi saadaan palamaan, se on jo tosi vaarallista leikkimistä ihmishengillä.

Aromäen mukaan mielenosoittajat eivät päässeet niin lähelle Fur Centerin rakennusta, että tulipalovaaraa olisi ollut. Vaaraa lisäsi kuitenkin myös meneillään oleva palomieslako.

Pelkästään tämän yksittäisen jutun perusteella ei välttämättä edes olisi täysin selvää, että kyse on nimenomaan toimittajan – eikä poliisin – tulkinnasta ja tilanteenmäärittelystä; paljastavaa on kuitenkin se, että muissa samasta mielenosoituksesta kirjoitetuissa jutuissa turkivastustajien ”tulentekotarpeita” ei mainita sanallakaan, vaikka niissä on haastateltu samaa poliisilähdettä. Myös Ilta-Sanomien jutun ensimmäinen suora lainaus poliisilta vihjaa sanamuodollaan, että poliisi ei tarjoa tietoa toimittajalle oma-aloitteisesti, vaan reagoi tämän kysymykseen.

Kuten luvussa 6.3. todettiin Halloranin, Elliotin ja Murdochin (1970) tutkimukseen viitaten, on mielenosoituksia julkisuudessa tulkittu aiemminkin kaavamaisesti väkivallan kehyksessä, riippumatta siitä, onko mielenosoitus loppujen lopuksi ”täyttänyt odotukset” väkivaltaisuuden suhteen. Näin näyttää käyneen myös Ilta-Sanomille: toimittaja odottaa väkivaltaa ja kun sitä ei ilmene, kirjoittaa toimittaja jutun toteutumattomasta väkivallasta, siitä mitä olisi *voinut* tapahtua.

Toimittaja aktivistien horjuttajana

Kuten edellä on todettu, kaikki aktiivisetkaan toimijat eivät suinkaan esiinny julkisuudessa samassa asemassa ja saa näkemyksiään esille samalla painoarvolla. Hierarkiaa aktiivisten toimijoiden välille voi tuoda jo se, paljonko tilaa kullekin

toimijalle on omistettu ja missä järjestyksessä nämä jutussa esiintyvät: toinen toimija voi saada näkemyksensä esiin yhdessä virkkeessä, kun taas toisen ajatuksia selostetaan monessa kappaleessa; toisen näkemykset sijoitetaan jutun kärkipäähän, toinen taas pääsee esiin vasta myöhemmin jutussa. Eroja voi olla myös siinä, ketä lainataan suorissa sitaateissa, ketä epäsuorissa, ja kenen näkemyksiä toimittaja muotoilee vielä epämääräisemmin ja vapaammin ”esitystä epämääräistävissä transformaatioissa” (ks. luku 7.2.4). Osa aktiivisista toimijoista voidaan myös asettaa taka-alalle viittaamalla menneessä aikamuodossa heidän aikaisemmin esittämiinsä näkemyksiin, kun taas toisia juttua varta vasten haastateltuja toimijoita siteerataan preesensissä (vrt. Raittila & Suikkanen 1999).

Toimittaja voi myös käyttää aktiivisesti valtaansa suhteessa aktiivisiin toimijoihin kiistämällä, horjuttamalla tai tukemalla eri tavoin näiden näkemyksiä. Eläinoikeusaineistossa eläinaktivistien horjuttaminen on tapahtuu yksinkertaisimmillaan siten, että toimittaja ottaa etäisyyttä aktivistien näkemyksiin ja sanavalintoihin asettamalla valikoidut katkelmat sitaatteihin epäsuoran esityksen keskellä:

EVR ilmoitti iskun jälkeen Suomen tietotoimistolle, että varastetut neljä beaglea ovat ”hyvässä kotihoidossa”. (*Varastettu koebeagle löytyi, Ilta-Sanomat 26.9.1997*)

Kyse voi olla myös vain yksittäisen sanan, kuten eläinten ”vapautuksen” kyseenalaistamisesta sitaatein (ks. luku 9.7).

Näkymättömämmin toimittajan määrittelyvallankäyttö tapahtuu silloin, kun toimittaja yksinkertaisesti korvaa torjumansa sanat toisilla sanavalinnoilla, eläinaktivistien diskurssin toisella diskurssilla. Näin on käynyt esimerkiksi silloin, kun eläinaktivistit ovat saaneet tiedotteen tai puhelinsoiton välityksellä asiansa ja näkemyksensä perille tiedotusvälineisiin ja ne on nostettu jutun otsikkoon tai kärkeen – mutta diskurssi ei olekaan aktivistien, vaan *vapautuksen, iskun* tms. sijasta puhutaankin esimerkiksi *varkauksista, varkaista* tai *terrorista*, jotka tuskin ovat olleet aktivistien sanavalintoja:

Oikeutta eläimille ei sulata terrori-iskuja (otsikko, Ilta-Sanomat 1.6.1995)

EVR ilmoittautui Karttulan koiravarkaaksi (otsikko, Savon Sanomat 24.9.2001)

Toimittaja on usein myös horjuttanut aktivistien näkemyksiä etenkin eläinkoekysymyksessä verbivalinnoin: eläinkokeista ja koe-eläimistä puhuessaan aktivistit

väittävät, koe-eläinlaitosten väki taas mm. *tyrmää* väitteet. Eläinaktivistit näyttäytyvätkin alakynnessä olevina maallikkohaastajina, itse eläinkokeita tekevät taas puolueettomina ja asiantuntevina auktoriteetteina, jotka oikovat aktivistien väitteitä:

Oikeutta eläimille -yhdistys väittää, että koirat voivat huonosti Kuopion koe-eläinkasvattamolla Karttulassa.

Koe-eläinkeskuksen johtaja tyrmää eläinaktivistien väitteet ”hölynpölyksi”. --

– Liian pienet häkit, liian vähän virikkeitä, tiivistää yhdistyksen kuopiolainen puuhanainen, opiskelija Ulla Helimo.

Kuopion yliopiston koe-eläinlaitoksen johtaja Timo Nevalainen tyrmää väitteet: --

Ulla Helimo kritisoi yliopistoa tiedon pimittämisestä.

– Laitos ei anna enää mitään tietoa ulospäin. He eivät päästä edes opiskelijoita laitokselle tutustumaan, Helimo väittää ja toivoo enemmän ”avointa keskustelua”.

Nevalainen on eri mieltä.

– Yleensäkin me päästetään meidän tiloihin vain tutkijoita. Sen verran on puheissa totta, että kun on ollut näitä rikosiskuja, niin meillä ei ole ollut kiertokäyntejä, hän sanoo.

Nevalainen sanoo suoraan, etteivät he mielellään annakaan tietoja Oikeuta eläimille -yhdistykselle.

(*Eläinaktivistien väitteistä kinaa*, Savon Sanomat 24.10.1997)

Samaan tapaan kiistettiin myös ”kettutyttöjen” näkemykset turkistarhauksesta, kun nämä loppukesästä 1995 esittelivät näkemyksiään yleisötilaisuudessa Helsingissä. Esimerkiksi Pohjalaisen julkaisemassa STT-jutussa (*Kettuyhdistys värväsi jäseniä*, 9.8.1995) kerrottiin naisten esittäneen tarhauksesta ”göbbelsmäisin” tekstein varustetun kuvasarjan. Kuvissa esitettyjen näkemysten esittelyn jälkeen jutussa tuotiin esiin STKL:n tiedottaja tyrmäämään tiedot virheellisinä ja naiset asiantuntemattomina. Toimittajat näyttää eläinoikeusjulkisuudessa välillä sokaisevan tarhauksen tai eläinkokeiden asiantuntijoina esiintyvien toimijoiden auktoriteetti, sillä edes minkäänlaisia perusteluja ei näiltä toimijoilta vaadita. Jos STKL:n edustaja sanoo, että jotain ei tapahdu/ole, sitä ei myöskään tapahdu/ole, väittivätppä vaikka sitten valokuvat mitä tahansa:

Turkiseläinten kasvattajain liitto ihmettelee, miksi tytöt, jotka ovat syyllistyneet voimassa olevia lakien mukaiseen rikokseen, esiintyvät sankareina ja pitävät tietoisuutta elinkeinosta, josta heillä ei ole mitään kokemusta.

– He eivät ole tehneet päivääkään töitä turkistarhalla, eivät tunne turkiseläinten biologista totuutta ja fysiologisia tarpeita eivätkä muutenkaan eläinten olosuhteita turkistarhoilla. Kuitenkin he esiintyvät asiantuntijoina, totesi liiton tiedottaja Kati Petersen-Waris.

Hän piti suurinta osaa tietoisuuksissa esillä olleista julisteista harhaanjohtavina ja jopa valheellisina. Esimerkiksi kuva kielensä menettäneestä kuolleesta ketusta on valetta, sillä sellaista ei tapahdu. Myöskään mätäneviä ruumiita ei ole.

Myös toimittaja itse voi ottaa ”tyrmääjän” roolin, siis kommentoida, kyseenalaistaa ja kiistää aktivistien näkemyksiä. Tällöinkin kiistäminen voi tapahtua auktoriteetteihin tukeutuen, tässä tapauksessa koe-eläintutkijoiden esittämiä vastaväitteitä toistaen:

EVR ilmoitti iskun jälkeen Suomen tietotoimistolle, että varastetut neljä beaglea ovat ”hyvässä kotihoidossa.”

Koirat eivät ole sisäsiistejä [väliotsikko]

Todellisuudessa varkaat lienevät helisemässä eläinten kanssa, sillä tarhassa kasvaneet aikuiset koirat eivät viihdy kotioiloissa.

Koirat eivät ole sisäsiistejä vaan virtsaavat ja ulostavat mihin sattuu. Ne eivät ole tottuneet hihnaan tai kaulapantaan. (*Varastettu koebeagle löytyi*, Ilta-Sanomat 26.9.1997)

Heikoimmillaan aktivistit ovat aktiivisina toimijoina kuitenkin silloin, kun heitä ei ole lainkaan haastateltu, vaan heidän näkemyksiään on nostettu esiin aktivistien julkaisuista. Tällöin toimittajan on mahdollista käyttää kontekstistaan irrotettuja lainauksia joskus hyvinkin tarkoitushakuisesti omiin päämääriinsä, todistamaan näkemyksiään. Yleensä kyse on juuri liikkeen demonisoinnista (ks. luku 9.1):

Eläinaktivistien lehti jakaa terroriohjeita

”Toiminnan on tapahduttava yön turvin”

Eläinten vapautusrintaman nimissä terrori-iskuja viime viikkoina eri puolilla Suomea tehneiden aktivistien ”tukiryhmän” lehti jakaa yksityiskohtaisia neuvoja terroriteoista. – –

Tukiryhmän nimissä julkaistava lehti sanoo virallisesti, että ”ryhmällä ei ole mitään yhteyksiä itse Eläinten Vapautus Rintamaan, mikä on laitton ja täysin erillinen organisaatio. ...eikä tarkoituksenamme tietenkään ole rohkaista ketään toimimana laittomasti eläinten murhaajia ja ympäristömme raiskaajia kohtaan”.

Tämän jälkeen aloitetaan terroriohjeiden jakaminen ja niihin kehottaminen. (Ilta-Sanomat 3.5.1995)

”Pelasta planeetta – tapa itsesi” [otsikko]

Radikaalien liikkeiden maailma on hämmästyttävän yhtenäinen. Liikkeillä on samanlaiset lähtökohdat, usein puhutavat ja huumorikin.

Niillä voidaan vastustaa niin moottoriteitä kuin laitostanaloita.

Hurjimmat Suomessakin levitetty lennäkät kehottavat tappamaan poliittisia päättäjiä tai muita merkkihenkilöitä. Maailmalla tunnetaan liike nimeltä The Church of Euthanasia, jonka iskulause on ”Pelasta planeetta – tapa itsesi”. (Helsingin Sanomat 15.9.1997)

Eläinoikeusaktivistien asian trivialisointi

Yksi eläinoikeusjulkisuudessa melko yleisesti esiintynyt strategia, jolla toimittaja voi epäsuoraan horjuttaa aktiivista toimijaa ja tämän näkemyksiä, on trivialisointi. Tällöin toimittaja suuntaa huomion aktivistien näkemysten sijasta toissijaisiin seikkoihin, kuten aktivistien pukeutumiseen tai ulkonäköön, jolloin näiden sanoma menettää merkitystään.

Trivialisointi oli yleinen strategia nimenomaan ensimmäisten Pohjanmaan tarhaiskujen tapauksessa, sittemmin se on ollut paitsi vähäisempää, myös hienovaraisempaa. Koska toimittajat eivät voineet ”kettutyttöjen” tapauksessa välttää nuorten naisten järjestämästä tiedotustilaisuudesta kirjoittamista, he pyrkivät vastastrategiana naisten julkisuudenhallintapyrkimyksille horjuttamaan näiden sanomaa mm. kuvaamalla ja kommentoimalla itse tilaisuutta, naisia ja näiden esiintymistä. Esimerkiksi useamman lehden 26.7.1995 julkaisemassa STT-jutussa muun muassa kerrottiin toisen naisen esiintymisestä tämän ”lukeneen kuin paperista, mutta ilman paperia” (ks. esim. *Kettutarhoihin iskeneet tytöt ”tavallisia nuoria”*, Pohjalainen 26.7.1995). Useimmilla lehdillä oli myös oma toimittaja seuraamassa tilaisuutta. Esimerkiksi Pohjalaisen toimittaja kuvasi tilaisuuden ”salamyhkäisiä” valmisteluja ja kulkua näin:

Tiistaina nuo [kettuja toukokuussa vapauttaneet] 19-vuotiaat helsinkiläistyöt tulivat julkisuuteen Helsingissä. Tiedotustilaisuus oli huolellisesti suunniteltu. Toimittajia oli kutsuttu sinne nimen ja puhelinsoiton kera. Ensin kysyttiin kiinnostusta, sitten sanottiin kellon aika, lopuksi jopa paikka. Niitä ei saanut kertoa kenellekään. Kysymykset piti lähettää ennakolta asianajaja Heikki Salon faksiin.

Tieto infosta levisi jostain sen verran, että Luonto-taloon pihalla oli ylimääräisiäkin ihmisiä. Heidät päästettiin sisään tilaisuuteen, mutta ovella oli tiukka vahti. Paperille mm. tiedotusväline ja kontaktinumero.

– Emme halunneet tänne kaikkia ihmisiä, esimerkiksi vihaisia turkistarhaajia, selvitti tilaisuuden puheenjohtajaksi itsensä esitellyt Raimo Laakia. Mies on tuttu mm. Kessin tapauksesta ja jalkaliitosta. Hän on myös vastustanut mm. Jyväskylän suurajoja.

Kun pieneen huoneeseen oli ahtautunut noin 40 toimittajaa ja kuvaajaa pääosan esittäjät saapuivat. Pietarsaareissa käräjillä ollut Mia Salli esiintyi nyt tummana ja polkkatukkaisena. Hänellä oli kukallinen leninki päällään.

Mia aloitti tilaisuuden esittelemällä diojen tukemana faktoja turkistarhauksesta. Hän osoitti mm. sen julmuuden ja eläinten käyttäytymishäiriöt. Valitettavasti Laakia seisoi edessä ja televisiokamera ja mikrofonimiehet peittivät lopun näkyvyyden. – – (*Tarhaiskujen arvoitus ratkesi*, Pohjalainen 26.7.1995)

Pääsääntöisesti naisten näkemyksetkin pääsivät sentään esille tilaisuudesta kirjoitetuissa jutuissa. Poikkeuksen muodosti Ilta-Sanomat, joka onnistui kertomaan tiedotustilaisuudesta viittaamatta lähes sanallakaan sen varsinaiseen sisältöön. Enemmän lehteä kiinnosti naisten ulkonäkö:

Niille, jotka olivat odottaneet punkkareita, näky oli yllättävä. Vuoden 1992 punkkari Mia Salli toi kukkaleningissään mieleen kolmenkymmenen vuoden takaisen Laila Kinnusen. Yhdessä tytöt muistuttivat erehdyttävästi lauluduo Taikapeiliä.

Tilaisuuden anti oli tyttöjen diojen kanssa tarjoama tietoisuus turkistarhauksesta ja heidän oma versionsa siitä, mitä tapahtui Uudenkaarlepyyn ja Evijärven varhaiskesän hämärässä yössä puolitoista kuukautta sitten.

Ohimennen kerrottiin, että mukana oli ”kolmaskin tyttö, joka oli kotoisin Pohjanmaalta”. (*Kettuja vapauttaneet tytöt tulivat ihmisten ilmoille*, Ilta-Sanomat 26.7.1995)

Ilta-Sanomien jatkoi linjaa johdonmukaisesti myös myöhemmin kesällä. Jatkossa, ”kettutyttöjen” maakuntakiertueesta sekä Helsingissä pidetystä yleisötilaisuudesta uutisoitaessa, päähuomion vei Mia Sallin peruukki. Lehti näytti saaneen yllättävän eettisen herätyksen: jutuissa pengottiin itsepintaisesti paitsi Sallin peruukinkäytön motiiveja, myös tämän lainakarvojen alkuperää.

Peruukin käyttö johtui henkilökohtaisista syistä [esirivi]

Kettutyöt lähtevät kiertueelle [otsikko]

– – Tytöt pitivät ensimmäisen julkisen tiedotustilaisuutensa viikko sitten Helsingissä. Tällöin Salli herätti huomiota Laila Kinnus -mallisella peruukilla

IS:lle on tyttöjen lähipiiristä kerrottu lainakarvoihin pukeutumisen johtuneen ”henkilökohtaisista syistä”. Salli on ”kotoisin pieneltä paikkakunnalta eikä hän halua järkyttää vanhempiaan”.

Salli on aikaisemmin esiintynyt mielenosoituksissa sekä punk-kampauksessa että siilitukkaisena.

Eriytyisesti Pohjanmaalla on arveltu hänen käyttäneen peruukkia, kuten sanonta kuuluu, ”ketunhätä kainalossa” ja puhtaasti imagosyistä. (Ilta-Sanomien 2.8.1995)

Kettuaktivistin peruukki jakaa mielipiteitä

Kettuaktivisti ex-punkkari Mia Salli kieltäytyy vastaamasta peruukkinsa raaka-aineita koskeviin kysymyksiin.

Salli esiintyi jälleen peruukissa kun kettutyöt pitivät yleisötilaisuuden Helsingissä Kolmen Sepän patsaalla. – –

IS yritti eilen selvittää kolmesta helsinkiläisestä peruukkiliikkeestä, minkälaisissa oloissa ”hiustenluovutus” köyhissä kehitysmaissa tapahtuu, esimerkiksi ovatko luovuttajat päätoimisia, mistä yhteiskuntaluokasta he tulevat jne. (Ilta-Sanomien 9.8.1995)

Trivialisointiin läheisesti liittyviä strategioita ovat myös vähätteleminen ja naurunalaistaminen, jotka samaan tapaan kaivavat maata aktivistien sanoman alta. Julkisuudessa on toistuvasti korostettu aktivistien nuorta ikää: on puhuttu mm. *nuorista, alaikäisistä, teini-ikäisistä ja pienikokoisista* aktivisteista. Vähättelyä tukee myös aktivistien ”tytöttely” (ks. tarkemmin luku 9.2). Aktivisteille naureskelemiseen taas on antanut mahdollisuuksia mm. näiden jopa sekaannuksia aiheuttavan epämääräinen ja joustava järjestäytyminen eri ryhmiin:

Keitä me oikein olemme? [otsikko]

”Eri” porukoiden määrä menee jo yli omankin ymmärryksen [jälkirivi]

Kettuaktivistien eilisessä mielenosoituksessa Helsingin Kolmen sepän patsaalla vallitsi suuri epäselvyys järjestävästä tahosta

– Me olemme Eläinten Vapauttajien Tukiryhmä, Muutoksen kevät lehteä myyvä Juho Vuori sanoo.

– Eikös me oltukaan Eläin Vapautusrintaman Tukiryhmä, samoja lehtiä myyvä Mira Heija kysyy.

– Ei, kun Eläinten Vapauttajien Tukiryhmä.

Anteeksi, mikä se oli?

– Eläinten Vapautusjärjestön Tuki, Vuori muistelee. (Ilta-Sanomien 11.12.1997)

Aina lainatuksi tuleminen ja jutun aktiivisena toimijana esiintyminen ei siis alkuunkaan merkitse eläinaktivisteille sitä, että he todellakin pääsisivät määrittelemään tilannetta, sen enempää eläinoikeusliikettä ja sen toimintaa kuin eläinoikeuskysymyksiäkään.

Toisaalta edellä mainittujen esimerkkien tarkoituksena ei ole esittää, että aktivistit joutuisivat julkisuudessa toimittajien vallankäytön kohteiksi yksinomaan negatiivisessa mielessä. Vastapainona edellisten esimerkkien kaltaiselle horjuttamiselle aktivistien omat näkemykset on joissakin jutuista nostettu esiin näkyvästikin, ja toimittajat käyttävät myös ajoittain valtaansa asettumalla aktiivisesti tukemaan aktivisteja ja näiden näkemyksiä mielipideaineistossa tai fakta-aineistossa (ks. luvut 9.6 ja 9.7).

9 ELÄINOIKEUSJULKISUUDEN DISKURSSIT

Eläinoikeusliikettä käsittelevästä sanomalehtiaineistosta on hahmotettavissa joukko liikettä eri tavoin merkityksellistäviä kilpailevia diskursseja. Olen erottanut aineistosta kaikkiaan kuusi valtakulttuuriseen merkitysjärjestelmään nojautuvaa diskurssia sekä vastakulttuurisen eläinoikeusdiskurssin, joita erittelen tässä luvussa. Diskurssien havainnollistamiseksi ja aineistosta tekemieni tulkintojen avaamiseksi käytän diskursseja esitellessä runsaasti tekstikatkelmia.

Kuten luvussa 7.2.2 todettiin, diskursseja on työssäni lähestytty mm. nimeämiskäytäntöjen, metaforien, analogioiden, sekä eläinoikeusliikkeen syistä, aktivistien motiiveista, yhteiskunnallisesta ongelmasta ja sen ratkaisusta esitettyjen tulkintojen kautta. Diskurssit kuitenkin eroavat toisistaan myös siinä, millä tasolla ne liikettä tarkastelevat tai miten värikkäitä retorisia keinoja ne käyttävät: toisissa diskursseissa ilmiötä ja sen syitä voidaan pyrkiä analysoimaan ja selittämään, toisissa taas saatetaan keskittyä ennemminkin pinta-tason kuvailemiseen; toisissa diskursseissa viljellään värikkäitäkin analogioita ja metaforia, toisissa taas pitäydytään neutraalimmassa asiatyyliässä. Näin ollen kaikkia diskursseja ei voi välttämättä hahmottaa samojen tarttumapintojen kautta.

Jo diskurssien tarkastelussa esiin tulevat myös aktivisteille diskursseissa tuotetut erilaiset identiteetit, mutta eksplisiittisemmin näihin tartutaan vasta luvussa 10.

9.1 Demonisoiva diskurssi: Eläinaktivismi yhteiskunnallisena uhkana

Demonisoiva diskurssi representoi eläinoikeusliikkeen yhteiskunnallisena uhkana. Kyse on ”yhteiskunnan vastaisten piirien” toiminnasta, jonka todellisilla motiiveilla ei diskurssin mukaan ole mitään tekemistä eläinten oikeuksien kanssa. Demonisoiva diskurssi ei ylipäätään analysoi eläinoikeusliikkeen yhteiskunnallisia syitä, vaan liikettä selitetään ennemminkin hyvin yksilölähtöisesti ja psykologisoiden fanaattisten, jopa häiriintyneiden ja vaarallisten yksilöiden manipuloimana toimintana. Liike (ja samalla

ongelma) nähdään siis yksilöllisten patologioiden tuotteena, jolloin sen yhteiskunnallisia alkulähteitä ei tarvitse pohtia (vrt. luku 2.1.3; Edelman 1988, 27–28).

Demonisoivassa diskurssissa ”johtajien” tai ”ydinjoukon” motiiveina ja pyrkimyksinä nähdään mm. epäjärjestyksen aiheuttaminen, yhteiskuntarauhan horjuttaminen ja pelon herättäminen. Eläinoikeuskysymys tarjoaa korkeintaan tekosyyntä laittomuuksille ja tuhoamiselle:

Agitaattoreiden pääasiallisena tarkoituksena lieneekin anarkia ja yhteiskuntarauhan häirintä eläintensuojelun nimissä. (*Agitaatiolehdet yllyttävät turkistarha-iskuihin* [sic], Iikka 25.7.1995)

Rehuväestön tuhopoltot Itä-Suomessa osoittavat, että tarhaketut sittenkin ovat vain yritys saada jonkinlainen motiivi hävitysvimmalle. (pääkirjoitus, *Keskisuomalainen* 21.12.1995)

Tämän usein miesvaltaiseksi tulkitun ydinjoukon katsotaan ohjailevan liikettä ja vetävän mukaan toimintaan naiiveja nuoria – etenkin hyväuskoisia tyttöjä, joihin eläinkysymys vetoaa. Itse ydinjoukon tulkitaan vaihtelevasti koostuvan ulkomaisista johtajista tai kotimaisesta sisäpiiristä:

Turkisloukkoihin, lihakauppoihin ja kansainväliseen hampurilaisketjuun suunnattua ilkivaltaa ja tuhoamisyrityksiä johdetaan Suomessa keskitetysti.

Toiminta on kansainvälisten esikuvien mukaista ja sabotaasiin värvätään mukaan nuoria, joille todistellaan lentolehtisten, tarrojen ja lehtikirjoitusten avulla, kuinka perusteltua on taistella konkreettisesti ”luonnon ja eläinten puolesta” – –. (*Nuoria värvätään tuhoamaan turkisloukkeitä*, *Iltä-Sanomat* 12.5.1995)

Turkistarhauksen runsaus maassamme houkuttelee tänne myös ulkomailta ääri-radikaaleja eläinsuojelijoita. Näille on kuitenkin tyypillistä, että he pysyttelevät taustalla näkymättömissä ja kiihottavat nuoria eläinsuojeluaktivisteja laittomiin puuhiin. (pääkirjoitus, *Iltalehti* 20.9.2000)

Demonisoiva diskurssi pitääkin eläinaktivistien väitteitä hierarkiattomasta ja demokraattisesta liikkeestä valheellisina ja esittää sen sijaan liikkeen hyvin organisoituna ja keskusjohtoisena. Diskurssi kutoo jopa kokoon ”salaliittoteorioita”, joissa spekuloidaan liikkeen epäilyttävillä taustavoimilla, epäillään ”yhteiskunnan vastaisten” aineiden soluttautuneen kunniallisen julkisivun omaaviin järjestöihin ja pidetään 90-luvun liikehdinnälle tyypillistä ryhmittymien ja kampanjoiden välistä löyhää verkostoitumista ja yhteistyötä todisteena ”salaisen verkoston” olemassaolosta:

”Hyvien asioiden” nimissä tehtyjen laittomuusien määrä on kasvanut huomasti muutamassa vuodessa – samassa tahdissa aktivismiryhmien laillisen toimeliaisuuden kanssa. – – Yhdensuuntainen kehitys on herättänyt epäilyksen, että Suomeen on kehittynyt salainen aktivismiryhmien verkosto, jonka keinoihin kuuluu yhtä lailla lentolehtisten jakaminen ja mielenosoittaminen kaduilla kuin kettujen päästäminen tarhoilta ja polttopullojen rakentelu. – – Aktivistiryhmät ovat kiistäneet kaikki epäilyt salatusta verkostosta ja sen johtajista, samoin liikkeen sekaantumisen laittomuuksiin. – – Helsingin Sanomien selvityksen mukaan suuri osa

uusista aktivistiryhmistä ja kansalaisliikkeistä on kuitenkin hyvin tiiviissä yhteistyössä toistensa kanssa. Aktivistit toimivat toistuvasti samoissa ryhmissä, yhteiskampanjoissa ja mielenosoituksissa. Ihmiset käyttävät samoja puhelimia, toimitiloja ja postilokeroita. – – Synkimmän päätelmän mukaan aktivistit ovat soluttamassa vanhoja järjestöjä saadakseen kunniallisen julkisivun ja yhteiskunnan tukiaisia. (*Ydinjoukko hallitsee aktivistien verkostoa*, Helsingin Sanomat 10.4.1998)

Demonisoiva diskurssi esittää eläinaktivistien ”kovasta ytimestä” jopa jossain määrin ristiriitaisia tulkintoja. Usein toimintaa kuvataan äärimmäisen suunnitelmalliseksi ja järjestäytyneeksi, lähes ammattimaiseksi rikollisuudeksi. Suunnitelmallisuus on nuoruuden jälkeen kaikista yleisimmin julkisuudessa eläinoikeusliikkeeseen tai sen toimintaan liitetty määre. Välillä taas aktivistit esitetäänkin fanaattisuutensa sokaisemina, arvaamattomina ja häiriintyneinä sekopäinä:

Turkiseläinten vapauttajat ovat omaan oppiinsa sokeasti uskovia intoilijoita, joiden mielestä hyvä tarkoitus pyhittää keinot. Lakejakaan ei tarvitse noudattaa. Tässä mielessä tarhauskujen tekijät ovat kuin mitä tahansa terroristeja. (pääkirjoitus, Aamulehti 20.9.2000)

Kuopion yliopiston koe-eläinkeskuksen johtajan saama uhkauskirje kertoo siitä, että radikaalempien eläinaktivistien arvot ovat pahasti vinksallaan. – Uhkauskirje ei ole ainoa dokumentti, joka eräiden eläinaktivistien kieroontuneista elämänarvoista on olemassa. (pääkirjoitus, Savon Sanomat 28.4.1998)

Kummassakin tapauksessa eläinoikeusliike näyttäytyy vaarallisena ilmiönä – jopa vaarallisempana kuin moottoripyöräjengit, ”jotka ratkovat alamaailman sisäisiä erimielisyyksiä, mutta eivät syyllisty sivullisiin kohdistuviin terrori-iskuihin ja kiristykseen” (Pekka Karhuvaaran kolmipiirinen *Terroristeja joukossamme*, Iltalehti 12.9.1998). Demonisoivalle diskurssille onkin tyypillistä suoranainen pelon lietsominen muun muassa liikkeen väkivaltaisuutta korostamalla ja turkistarhaajien pelokkaita tunnelmia kuvaamalla:

Rouva Kettu [anonymisti esiintyvä tarhaajan vaimo] on koettanut joskus helpottaa miehensä vuosia jatkunutta vartiointiurakkaa, mutta pelko on kasvanut voimakkaammaksi.
– En minä uskalla, kun ei tiedä, mitä kaikkea iskijät voivat tehdä.
Herra Kettukin on aina pimeän tullen varuillaan.
– Kyllä pelko on siitä, että ne käyvät vielä käsiksi. – –
Pahin pelko on, jos iskujen tekijät alkavat turvautua itärajan takaa tuleviin pyssymiehiin.
– Koska ne palkkaavat tappamaan meistä jonkun tai uhkaamaan perheitä, miettii Rouva Kettu. (*Silmukka kiristyy*, Ilkka 14.10.2000)

Usein pelon ilmapiiriä luodaan esittämällä ennustuksia eläinoikeusliikkeen kovenevista oteista ja ulkomaisten esikuvien esimerkin seuraamisesta:

Eläinaktivistien terrori-iskut turkistarhoihin, kauppiaiden toiminnan vahingoittaminen ja turkinkantajien häiritseminen ovat jo yleisiä ongelmia. – – Nykytilanteesta on vain muutamia askeleita avoimeen terroriin, johon kuuluvat ihmisen koskemattomuuden vaarantaminen, jopa mahdollinen aseellinen toiminta. (Erkki Laatikaisen kolumni *Ammatinvapaus turvattava*, Keski-suomalainen 31.1.1998)

Suomen poliisijohto uskoo eläinaktivistien pienen ydinjoukon voivan laajentaa iskujaan turkistarhaajien omaisuudesta ihmisiin.

– Britanniassa uhkaillaan jo ihmisiä ja räjäytetään asuttuja kiinteistöjä. Poliisin keräämien tiedustelutietojen valossa on täysin perusteltua varautua ihmisiin kohdistuviin aktiviteetteihin Suomessa, sisäministeriön poliisijohtaja kirjoittaa Ilta-Sanomien Vapaa-sana-palstalla. (*Turkisiskut voivat poliisiin mukaan osua pian ihmisiin*, Ilta-Sanomat 26.9.1998)

Koska demonisoivan diskurssin näkemyksen mukaan eläinoikeusliikkeen radikaalimmalla toiminnalla ei ole todellisuudessa mitään tekemistä eläinasian kanssa, ongelmaksi määritellään itsestään selvästi eläinoikeusliike, etenkin sen ”ydinjoukko”. Keskustelu aktivistien kanssa katsotaan mahdottomaksi ja tarpeettomaksi – eiväthän aktivistit todellisuudessa ole kiinnostuneita vuoropuhelusta tai edes eläimistä – sen sijaan ratkaisuksi tarjotaan kovia otteita. Diskurssissa vaaditaan yksimielistä eläinoikeusliikkeen laittoman toiminnan tuomitsemista, lisää resursseja ja valtuuksia poliisille, kovempia tuomioita aktivisteille ja jopa mielenosoitusoikeuden rajoittamista:

Turkiseläinten kasvattajain liiton edustajat vetosivat tiistaina eduskuntaan, jotta ”laillista yhteiskuntajärjestystä vaarantavien” järjestöjen toimintaa rajoitettaisiin selkeästi. Myös mielenosoituksia pitäisi tuottajien mielestä voida säädellä niin, että ne eivät missään oloissa saisi häiritä ja uhata laillisen elinkeinon harjoittamista. (*Poliitikkojen on aika panna eläinaktivistit kuriin*, Pohjalainen 10.12.1997)

Demonisoivassa diskurssissa aktivistit nimetään muun muassa *terroristeiksi*, *fanaatikoiksi* ja *rikollisiksi*, eläinoikeusliike *ääriliikkeeksi* ja liikkeen toiminta *terrorismiksi*. Yleisin näistä on juuri terroristi-nimitys, josta on esiintynyt julkisuudessa useita variaatioita: on puhuttu *eläinterroristeista*, *ekoterroristeista*, *kettuterroristeista*, *turkisterroristeista* ja *tarhaterroristeista*.

Terroristeista puhutaan kahdeksassa prosentissa aineiston jutuista, *terrorismista*, *terrorisoinnista* tai *terroriteoista* taas yli kymmenesosassa jutuista. Lisäksi joissakin jutuissa eläinoikeusliikkeen toimintaa kuvataan hieman varovaisemmin sanakääntein: toiminnassa katsotaan olevan *piirteitä terrorismista* tai sitä kuvataan *terroristiseksi* tai *terrorimaiseksi*. Pääkirjoituksissa ja muussa mielipideaineistossa terrorismi-retoriikkaa on viljelty suhteessa selvästi enemmän kuin kokonaisaineistossa: joka viidennessä

mielipidejutussa aktivisteihin viitataan terroristeina, ja eläinliikkeen toimintaan viitataan terrorismina 23 prosentissa jutuista.

Demonisoivan diskurssin eläinaktivismiin liittämiä määreitä ovat edellä mainittujen suunnitelmallisuuden ja väkivaltaisuuden lisäksi mm. militanttius ja äärimmäisyys. *Ääri liikkeen* tai *-ryhmän* lisäksi julkisuudessa puhutaan mm. *ääritoiminnasta*, *äärieläinaktivisteista*, *ääri-ideologeista*, *äärivegaaneista*, *ääri-ihmisistä*, *ääriaineksesta*, *äärivihreästä radikalismista*, *äärieläinsuojelusta* sekä *ääriradikaaleista eläinsuojelijoista*

Jyrkät nimitykset ovat osaltaan demonisoimassa eläinoikeusliikettä, minkä lisäksi tarkoitukseen käytetään runsaasti analogioita. Demonisoivassa diskurssissa liike rinnastetaan milloin Irlannin tasavaltalaisarmeijaan, ”ääri-islamilaiseen” terrorismiin tai yleensä uskonnolliseen fanatismiin, milloin moottoripyöräjengeihin, mafiaan tai muuhun järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Välillä haetaan rinnastuksia menneisyydestä, kuten Baader–Meinhof-ryhmästä tai taistolaisista⁵⁷, välillä taas eläinoikeusliike niputetaan samaan nykyisten ”ääriryhmien” joukkoon esimerkiksi skinheadien kanssa.

Analogioiden ohella demonisoiva diskurssi kehystää eläinoikeusliikettä *sota-*metaforan avulla. Aineistossa puhutaan milloin *turkissodasta* (*Turkissota puhuttaa*, Iltasanomat 9.12.1997), *propagandasodasta* (*Tarhaiskujen aika ei ehkä –*, Pohjalainen 12.8.1995), *mediasodasta* (pääkirjoitus, Iikka 28.7.1995), *kettusodasta* (Markku Peltosen kolumni, Etelä-Suomen Sanomat 11.12.1997) tai *sissisodasta* (pääkirjoitus, Keski-suomalainen 9.12.1997). Tässä turkissodassa mm. käytetään *aseita*, *hyökätään*, *vetäydytään*, *värvätään joukkoja* ja muodostetaan *rintamalinjoja*. Äärimmillään turkistarhaaja rinnastuu suvereeniin valtioon, jonka aseellinen puolustautuminen ”sodan” julistanutta ”hyökkääjää” vastaan on jos nyt ei aivan hyväksyttävää, niin ainakin ymmärrettävää:

Jos valtiota uhataan ulkoapäin kansainvälisestä laista ja sopimuksista piittaamatta, valtio panee turvallisuutensa vartijat töihin. Tarvittaessa he ampuvat päälle tulijaa. Vastuu on hyökkääjän, joka tietää, että hauleja voi tulla vastaan.

⁵⁷ Eläinoikeusjulkisuudessa rinnastusta edelliseen voimakkaaseen radikalismiin aaltoon 1960- ja 70-luvuilla on käytetty diskurssista riippuen vaihtelevassa merkityksessä ja tarkoituksessa. Jyrkän negatiivisena analogia on esiintynyt demonisoivassa diskurssissa (joskus myös mitätöivän diskurssin yhteydessä) rinnastuksena ”taistolaisiin”, jotka on diskurssissa esitetty jonkinlaisena poliittisen fanaattisuuden ruumiillistumana. Sympatisoivassa diskurssissa taas rinnastuksella aiempaan radikalismiin on tehty lähinnä positiivisessa mielessä ymmärrettäväksi uutta liikehdintää ja sen vanhemman sukupolven keskuudessa kohtaamaa vastarintaa. Tällöin ei ole viitattu taistolaisuuteen, vaan esimerkiksi sitä edeltävään underground-liikkeeseen tai yleisemmin aikakauden radikalismiin (ks. luku 9.4). Vastaavasti myös skinhead-rinnastusta on voitu hyödyntää hieman eri merkityksessä eri diskursseissa, niin holhoavassa, mitätöivässä kuin demonisoivassakin.

Elinkeinon harjoittajalle turkistarha on oma pienoisvaltakunta, jossa eläinten kohtelua säätelevät sopimukset ja viranomaisten antamat määräykset. Mutta tässä tapauksessa ei olekaan enempää luvallista kuin hyväksyttäväkään käyttää tunkeilijoita vastaan väkivaltaisia keinoja. Ymmärrettävää se kuitenkin on, vaikka ei olekaan hyväksyttävää. (pääkirjoitus, Pohjalainen 9.12.1997)

Demonisoivaa diskurssia tuottavat ennen kaikkea itse toimittajat, sekä Suojelupoliisin edustajat, turkistarhaajat ja STKL:n edustajat. Diskurssi esiintyy usein uutisissa sekä pääkirjoituksissa ja kolumneissa. Diskurssi kytkeytyy olennaisesti juuri laittoman suoran toiminnan iskuihin, mutta siihen nojaututaan myös esimerkiksi mielenosoitusuutisissa.

9.2 Mitätöivä diskurssi: Eläinaktivismi keskenkasvuisten häiriköintinä

Mitätöivä diskurssi tarkastelee eläinoikeusliikettä ylenkatseellisesti aikuisen auktoriteetin silmin. Diskurssin käyttäjien suhde aktivisteihin on vähättelevä: aktivistit ja heidän ajamansa asia trivialisoidaan ja naurunalaistetaan tai tyrmätään suoranaisen vihamielisesti keskenkasvuisten ”kaupunkilaiskakaroiden” häiriköintinä. Mitätöivän diskurssin merkityksellistämisenä aktivistit ovat luonnosta ja maaseudusta vieraantuneita, eläimiä inhimillistäviä kaupunkilaisnuoria; jännityshakuisia riehujia tai mukaan höynäytettyjä naiiveja lapsosia; elämässään helpolla pääsystä pullamössösukupolvea tai yhteiskunnan tuilla eläviä loisia. Aktivistit ovat enimmäkseen vaarattomia, mutta kiusallisia häiriköitä, jotka tulisi palauttaa ruotuun kunnon kurituksella

Kuten demonisoiva, myös mitätöivä diskurssi selittää liikettä pitkälti psykologisoiden, yksilöiden motiiveihin, tiettyyn ikävaiheeseen tai sosiaaliseen taustaan vedoten. Näitä yksilöllisiä motivaatioita taustoittavaksi yhteiskunnalliseksi selitykseksi tarjotaan lähinnä kaupungistumiskehitystä ja luonnosta ja maaseudusta vieraantumista:

Ruotsinkielisen Pohjanmaan turkiskasvattajien yhdistyksen puheenjohtaja Lennart Johansson ei halua vielä tässä vaiheessa syyttää ketään iskusta. Hänen mielestään tästäkin iskusta näkee, että maaseutu on tullut vieraaksi.

– Monelle kaupungissa asuvalle ovat häkeissä olevat marsut ja linnut kivoja. Koiria pidetään ahtaissa kaupunkiasunnoissa, mutta ei osata ajatella, että maalla on eläimiä pidetty vuosisatoja ja niitä hoidetaan pääasiassa hyvin.

Johanssonin mukaan maaseudusta halutaan tehdä reservaatti niin, että kaupunkilaiset voivat junan ikkunasta katsella hienoja punaisia taloja. (*Satoja ketunpentuja kuoli nälkään*, Iikka 30.4.1995)

Tämän vieraantumisen seurauksena aktivistien katsotaan olevan tietämättömiä maaseudun ja eläinten todellisuudesta ja syyllistyvän eläinten inhimillistämiseen. Mitätöivän diskurssin mukaan näiden kaupunkilaisnuorten käsitykset eläimistä perustuvat lemmikkieläimiin tai Disney-filmeihin:

Kuten Hyvärinen [tutkija Matti Hyvärinen] osuvasti muistuttaa nämä uuslukutaidottomat nuoret näkevät eläimissä Disney-hahmoja, jotka osaavat puhua ja käyttäytyä kuten ihmiset. (Hannu Olkinuoran kolumni *Raukkamaiset eläinimperialistit*, Aamulehti 13.9.1997)

Eläinaktivistien puheita eläinten ja ihmisten välisestä tasa-arvosta ja eläinten oikeuksista tulkitaan siten, että aktivistit vaativat eläimiä kohdeltavaksi kuten ihmisiä tai vaativat eläimille *ihmisoikeuksia*. Tästä saadaan syy naurunalaistaa aktivistit ja mitätöidä heidän ajamansa asia absurdina:

Mira yrittää selittää sedälle kettujen oikeuksia [pääotsikko]

Mutta ymmärtääkö viisikymppinen, miksi ihmisoikeuksien pitäisi kuulua myös eläimille [jälkirivi] (Helsingin Sanomat 14.12.1997)

Eräissä eläinaktivistien lausunnoissa on sanottu ilahduttavan optimistisesti, että eläimillä ja ihmisillä pitäisi olla samat oikeudet.

Huushollissa on tyttären kissa, joka kuuluu kiistatta eläinkuntaan. Viime päivinä olen kissan kanssa katsonut yhdessä tv-uutisia ja olen lukenut sille lehdestä kettujen vapauttajien aivoituksia. Kissa on katsonut minuun surullisin silmin aivan kuin olisin seonnut. Tai ehkä se onkin oivaltanut, että sen asema voisi muuttua täysin tasa-arvon koittaessa.

Miten se saisi kissanruokapurkin ja kissanhiekkansa haalittua kuuden kilometrin päästä lähimmästä kaupasta ja millä rahalla. (Markku Peltosen kolumni *Ketunhäntä kainalossa*, Etelä-Suomen Sanomat 11.12.1997)

Jo eläinoikeusajattelu itsessään torjutaan siis mitätöivässä diskurssissa. Kiusallisinta on kuitenkin eläinoikeusliikkeen laitton toiminta, jonka taustalla oleviksi motiiveiksi tulkitaan lähinnä julkisuudennälkä, jännityksenhaku ja pätemisentarve:

Kaukana totuudesta ei liene ajatus, että nimenomaan tekojen rikollisuus, niihin liittyvä jännitys ja myös julkisuuteen pääsy näitä nuoria houkuttavat. (pääkirjoitus, Keskisuomalainen 25.8.2000)

”[Turkistarhaaja Simo] Hihnala arvelee, että tarhaiskujen tekijöillä on pätemisen tarve omista joukoissaan.

– Otsikoitahan ne hakevat. Kun ne aikuistuvat, tällöinen loppuu, Hihnala arvelee. (Turkistarhurit suojaavat tarhoja laillisin keinoin, Aamulehti 22.10.2000)

Toisaalta laitonta toimintaa selitetään myös nuorten aktivistien vaikutusalttiudella ja johdateltavuudella. Mitätöivä diskurssi yhtyy siis demonisoivaan siinä, että se katsoo osan eläinoikeusliikkeen toimijoista olevan vain johtajien perässä seuraavaa laumaa.

Mitätöivä diskurssi tosin ei pelottele ulkomaisilla terroristijohtajilla, vaan löytää eläinliikkeen auktoriteetit koti-Suomesta. Jälleen miesjohtajien tulkitaan johdattelevan pikkutyttöjä pahoille teille:

Leppoisaan, 45 minuuttia ennen määräaikaa päätyneeseen mielenosoitukseen osallistui noin 80 aktivistia, suuri osa pienikasvuisia tyttöjä.

Takarivissä seisoivat 4-6 pitemmän pojan ryhmä. Tämän ”politbyroon” keskellä seisoivat mustan Vegan power -lipun alla Joni Purmonen. Tytöt kävivät harvakseltaan halaamassa hyväntuulista Purmosta, joka välillä pureskeli kynsiään.

Purmonen ja kettutyttöinä tunnetuksi tullut Minna Salonen poikkisivat siistin, keskiluokkaisen pukeutumisensa perusteella muusta joukosta kuin päivä yöstä. (*Keitä me oikein olemme?*, Iltta-Sanomat 11.12.1997)

”– Vanhemmille sanoisin vakavasti, että hakekaa lapsenne pois [protestileiriltä], ennen kuin he ovat liian koukussa ja maksavat suuria korvauksia. Näillä evr:n johtajilla ei ole mitään menetettävää, [Kuopion yliopiston koe-eläinkeskuksen johtaja Timo] Nevalainen sanoo.

UPM-kymmenen mailla olevia nuoria johtaa Joni Purmonen, joka itse majoilee kaupunkiasunnossa. (*Eläinaktivistit painostavat koe-eläinlaitoksen johtajaa*, Iltta-Sanomat 1.7.1998)

Mitätöivä diskurssi korostaa paitsi aktivistien nuoruutta ja naiiviutta, myös näiden urbaaniutta ja hyväosaaisuutta. Eläinaktivisteista rakennetaan kuvaa etuoikeutettuina keskiluokkaisina kaupunkilaisnuorina, jotka ovat saaneet kaiken valmiina kotoa:

[teologi Jaana Hallamaa:]

Eläinaktivismi on ylellisyyspuuhastelua, johon on varaa vain täydellä vatsalla. (*Miksi juuri eläimet?*, Aamulehti 8.3.1998)

[Turkistarhaaja Markku] Kuisma haluaisi lakiin kovia rangaistuksia aktivisteille. Suomalaiset aktivistit ovat hänen mielestään rikkaiden lapsia, jotka eivät halua ymmärtää maaseudun elämää.

”Raha on ollut heille aina valmiina, se vaikuttaa maailmankuvaan.” (*Tarhaaja pääsi häkistä*, Helsingin Sanomat 31.1.1999)

Vaihtoehtoisesti aktivistit esitetään hyödyttöminä yhteiskunnan eläteinä ja työn vieroksujina, jotka näin ollen eivät osaa myöskään arvostaa toisten tekemää rehellistä työtä. Diskurssin mukaan aktivistit paitsi elelevät yhteiskunnan kustannuksella, myös pyörittävät toimintaansa veromaksajien rahoilla:

Kettutarhaiskujen tekijät, turkiskauppojen ikkunoiden likaajat ja jopa tuhopolttoihin syllistyneet uusien teiden vastustajat kuuluvat ryhmiin, jotka ovat verkostoituneet muutamien valtionapua saavien järjestöjen kautta. – – Useimmiten eläinaktivistit elävät myös itse verovaroista maksettavien opintorahojen, tukien tai avustusten turvin. (*Syyttäjä vaatii lopettamaan eläinaktivistien tukemisen*, Keski-Suomalainen 14.10.1999)

Mitätöivässä diskurssissa ongelmana näyttäytyy siis koko eläinoikeusliike – eivät ainoastaan sen laittomat toimintakeinot, vaan myös itse aate ja aktivistit. Ongelma on

kuitenkin ratkaistavissa pistämällä etenkin yllyttäjänä toimiva ”ydinjoukko” kuriin kunnan tuomioilla. Hyvää kurittomille ja huonosti kasvatetuille kaupunkilaisnuorille tekisi myös kunnan kurinpalautus tai ”todellisuuteen” herättävä tutustuminen maaseudun ja turkistarhojen elämään:

Mitä [tuomioita] heidän [”kettutyttöjen”] sinun mielestäsi pitäisi saada?

[turkistarhaaja Antti Kukkola:]

– Kolme vuotta ehdotonta, kunnolliset korvausvelvoitteet ja kunnan selkäsauna. Kun minä olin pojanmälkki ja rikoin laseja, housut putosivat ja tuomio tuli ansioiden mukaan. Kipeästi se kävi, mutta se teki hyvää. (*EU ajaa tilalta, terrorismi tarhalta*, Pohjalainen 2.12.1995)

Narrattuja tai ei, rangaistuksetta turkis- enempää kuin muitakaan terroristeja ei pidä päästää. Ja vahingot on korvattava, on yleinen mielipide. Ellei muuten niin työllä. Muutama vuosi turkistarhalla tai muiden kotieläinten hoitajana opettaisi paljon, myös asioista joihin haluaa vaikuttaa. (Eila Erkkilän kolumni *Yksisilmäistä suojelua*, Ilkka 13.1.1996)

Mitätöivän diskurssin nimeämiskäytäntöjä luonnehtii ”tytöttely”, eli aktivistit nimetään vähättelevin ja aktivistien nuorta ikää korostavin nimin mm. *kettutyttöiksi* ja *-pojiksi*, *turkistytöiksi*, *tyttöiksi*, *neitosiksi*, *nuorukaisiksi*, *pikkutyttöiksi*, *helsinkiläispenikoiksi*, *kaupunkilaiskakaroiksi* ja *kaupunkilaisflikoiksi*. Aktivisteista puhutaan myös kuin kurittomista lapsista: laittomia iskuja tekevät ovat mm. *pahantekijöitä*, *vejareita* ja *öisiä kuokkavieraita*. Näistä nimityksistä *kettutyttö* on ylivoimaisesti yleisin: se esiintyy joka viidennessä aineiston jutussa ja on neutraalin *eläin(suojelu)aktivistin* jälkeen aineiston yleisin yksittäinen nimitys. On kuitenkin syytä huomata, että *kettutyttö*-nimityksen käyttö ei ole rajoittunut välttämättä yksinomaan mitäöivän diskurssin yhteyteen: ensimmäisten Pohjanmaan iskujen jälkimainingeissa se levisi niin yleiseen käyttöön, että se saattoi esiintyä erilaisten näkemysten ja diskurssien yhteydessä.

Eläinoikeusliikkeen toiminnan nimeäminen noudattelee mitäöivässä diskurssissa samaa linjaa kuin aktivistien nimeäminen. Koska aktivistien toiminta nähdään kiusallisena nuoruuden oireiluna, siitä puhutaan muun muassa *riehumisena*, *vandalismina*, *ilkivaltana* ja *tihutöinä*. Aktivistit rinnastetaankin diskurssissa lähinnä skinheadien ja graffitien ”töhriöiden” kaltaisiin ilmiöihin, tai ajoittain yhtymäkohtaa haetaan demonisoivan diskurssin tapaan menneisyydestä, taistolaisuudesta.

Eläinaktivistien toiminta pitkälti trivialisoidaan ja sen poliittinen/ideologinen luonne kiistetään diskurssissa. Siinä missä demonisoiva diskurssi esittää liikkeen toiminnan järjestäytyneenä ja suunnitelmallisena – joskin todellisuudessa muihin kuin ääneen lausuttuihin päämääriin pyrkivänä – mitäöivässä diskurssissa toiminta näyttäytyy pikemminkin sattumanvaraisena ja päämäärättömänä. Mitäöivän diskurssin eläinoikeusliikkelle antamia merkityksiä kuvaavatkin osuvasti aineistossa joitakin

kertoja esiintyvät *sirkuksen*, *pelin* ja *näytelmän* metaforat, jotka korostavat eläinoikeusliikkeen toiminnan itsetarkoituksellista ”esityksellistä” luonnetta syvempien poliittisten merkitysten ja motivaatioiden kustannuksella (vrt. Murdock 1973, 161, 165).

Mitätöivää diskurssia käyttävät ennen kaikkea toimittajat ja eläinliikkeen ”vastapuoli”, eli turkistarhaajat ja eläinkokeitten tekijät. Kaupunkilaistoimittajien puheessa korostuu rationaalisen aikuisena esiintyvän elitistinen ja vähättelevä suhtautuminen tunteellisena ja naiivina pidettyyn nuorisoon. Turkistarhaajien suussa taas diskurssi ammentaa ennen kaikkea maaseutu–kaupunki–vastakkainasettelusta. Sekä tarhaajat että eläinkokeitten tekijät nostavat itsensä oman alansa ”asiantuntijoina” ”tietämättömien” aktivistien yläpuolelle.

9.3 Holhoava diskurssi: Eläinaktivismi nuorisokapinana

Holhoava diskurssi pyrkii analyttisyyteen eläinoikeusliikettä tarkastellessaan ja selittäessään. Sekään ei kuitenkaan tarkastele ilmiötä eläinoikeusliikkeen tasolta, liikkeen omista merkityksenannoista lähtien, vaan ylhäältä päin rationaalisen aikuisen auktoriteetilla. Diskurssin merkityksellistämänä eläinoikeusliike on leimallisesti nuorisoliike, ja sitä tulkitaan nimenomaan nuoruuden viitekehäyksessä.

Toisin kuin mitätöivä ja demonisoiva diskurssi, holhoava diskurssi esiintyy liikettä *ymmärtävänä*, ei tuomitsevana. Holhoavassa diskurssissa aktivistien toiminta katsotaan motiiveiltaan vilpittömäksi ja hyvää tarkoittavaksi:

Nuoret naiset päästivät Pohjanmaalla tarhakettuja luontoon. On pakko uskoa, että he olivat tomissaan vilpittömiä ja halusivat pelastaa heidän mielestään ankeissa oloissa eläneet eläimet. Heidän tekonsa voikin sillä perusteella ymmärtää, mutta ei hyväksyä. (Uolevi Mattilan kolumni *Ketuttaako*, Iltalehti 10.8.1995)

Diskurssissa eläinoikeusliikkeen nousun ja vetovoimaisuuden sekä radikaalien toimintakeinojen syyksi ei kuitenkaan katsota eläinten asemaa ja kohtelua yhteiskunnassa, vaan selityksiä haetaan erilaisista psykologisista ja yhteiskunnallisista tekijöistä. Eläinoikeusliikkeessä toimimista pidetään lähinnä jonkinlaisena korviketoimintana, jonka kautta nuoret mm. täyttävät tyhjiötä elämässään ja tavoittelevat elämänhallinnan tunnetta, purkavat turhautuneisuuttaan ja ahdistustaan ja etsivät kohdetta tunteilleen:

[oikeusministeri Kari Häkämies:]

Kyllä minä olen sitä miettinyt, että miksi nyt juuri eläimet, enkä ole muuta keksinyt, kuin että häkissä oleva eläin on jonkinlainen ahdistuneisuuden symboli. Eläinradikalismi symboloi muutakin muurien murtamista. Kyse ei ole pelkästään eläimistä, vaan siitä, että nuoret eivät enää usko sen paremmin eduskuntaan, hallitukseen kuin presidenttiinkään. (*Miksi juuri eläimet?*, Aamulehti 8.3.1998)

”Toisaalta tuntuisi julmalta sellainenkin yhteiskunta, jossa ei olisi sijaa tunteille ja pörröisten eläinten hellimiselle. – – Kovassa teollistuneessa yhteiskunnassa nuoret hakevat tunteilleen kohdetta. Tällöin ne on helppo kohdistaa pehmeäturkkiseen eläimeen. Nämäkin tunteet ovat täysin inhimillisiä perustunteita ja kyllä niille pitää löytyä sijaa, [filosofi Timo] Airaksinen muistuttaa. (*Kovaan kuriin ei ole paluuta*, Helsingin Sanomat 13.12.1997)

Eläinoikeuskysymystä ei siis pidetä erityisen vakavasti otettavana poliittisena kysymyksenä. Se nähdään ”sekundapolitiikkana” – leikkinä, jonka parissa nuoret näpertelivät ”oikeiden” ja ”suurten” poliittisten kysymysten sijaan, jotka ovat heille liian vaikeita omaksuttaviksi:

[nuorisotutkija Helena Helve:]

Eläinaktivismi kertoo uudenlaisesta maailmanjäsentämisestä. Nuoret eivät enää usko 1960- ja 70-luvun nuorten tavoin, että yhdessä voidaan tehdä parempi maailma, he haluavat ottaa pienempiä projekteja. Yhteiskunnan jakautumiseen tai työttömyyteen on vaikea vaikuttaa ja ymmärtää niiden takana olevia mekanismeja. Eläinten aseman parantaminen tuntuu helpommalta kuin kansainvälisten korpóraatioiden kanssa asioiminen. (*Miksi juuri eläimet?*, Aamulehti 8.3.1998)

Nyky-yhteiskunnassa moraaliset ongelmat ovat erityisen hankalia. Hyviä asioita tuntuu olevan lähes mahdotonta tehdä. [Politiikan tutkija Jukka] Kanervan mukaan vegaanisuus kiinnostaa nuoria osin sen takia, että siinä moraalinen raja vedetään omaan ruumiiseen.

– Siinä ei tarvitse painia vaikeiden käsitteiden kanssa, vaan nuori voi ratkaista hyvän ja pahan ongelman henkilökohtaisilla valinnoillaan. (*”Vähän moraalista on parempi kuin ei moraalista ollenkaan”*, Ilta-Sanomat 7.6.1997)

Eläinten katsotaan olevan nuorille helppo kohde läheisyytensä ja tuttuutensa vuoksi. Eläinkysymystä selitetäänkin holhoavassa diskurssissa mitätöivän diskurssin tapaan eläinsuhteen muutoksilla: maaseudusta vieraantuneet Disney-filmien kasvattamat nuoret inhimillistävät eläimiä ja tekevät eläimistä siksi niin suuren kysymyksen. Valtakulttuurisessa merkitysjärjestelmässä maaseudun tapa kohdella eläimiä tuotantovälineinä edustaa ”luonnollista” ja ”todellista” elämää ja eläinsuhdetta, kun taas suhde lemmikkieläimiin tai eläinten oikeuksista ja eläin–ihmis-suhteen vastavuoroisuudesta puhuminen näyttävät eläinten ”inhimillistämisenä” ja ”vääristyneenä” eläinsuhteena. Tässä tulkinnassa jos missä valtakulttuurin ideologisuus, ”arkijärki”, paljastaakin kasvonsa:

Eläimet ovat nousseet tutkijoiden mukaan perheenjäseninä hyvin rakkaiksi, jopa lähisukulaisten ohi. Ainoalle lapselle ne korvaavat myös sisarukset.

”Eläimet ovat voimakas symboli Disney-sukupolvelle. Heille on luettu satuja, joissa inhimilliset eläimet ovat päähenkilöitä. Lisäksi suurin osa eläinsuojeluliikkeen nuorista jäsenistä on kaupunkilaisnuoria. Heillä on kosketusta vain lemmikkieläimiin. Reaalielämä, kuten

tuotantotalous, tuntuu vieraalta”, sanoo tutkija Mari Kalliala. (*Ääritoiminta on näkyvä huippu Suomessa yleistyneestä eläinsuojelusta*, Helsingin Sanomat 11.12.1997)

– Usein nämä nuoret ovat kotoisin suurista kaupungeista. Heiltä puuttuu kosketus tavalliseen luonnolliseen elämään ja maatalouteen. He eivät tunne luontoa, vaan heillä on tietty kuvitelma siitä, arvelee [Uudenkaarlepyyn kaupunginjohtaja Stig] Östdahl. (*Nuorten aktivistien ääntä kuunneltava*, Pohjalainen 19.3.1998)

Eläinoikeuskysymystä ei kuitenkaan yksinomaan vähätellä holhoavassa diskurssissa, vaan sen veganismin ympärille kietoutuvassa elämäntapapolitiikassa saatetaan nähdä myös aidosti uudenlaisen poliittisen ajattelun ja toiminnan siemeniä:

”Nuoret eivät usko, että maailmaa voidaan muuttaa kollektiivisesti, olemassa olevien järjestelmien kautta”, sanoo nuorten uutta ympäristöliikehdintää tutkinut Helena Helve.

”He ovat pettyneet myös tieteen mahdollisuuksiin. Sen sijaan he uskovat yksilölliseen vaikuttamiseen. Syöminen on juuri sitä. Se tuo sanalle politiikka aivan uuden merkityksen.

Nuoret eivät koe vaikuttavansa maailman vääryyksiin äänestyskopissa, vaan joka päivä ruokakaupassa ja päivällispöydässä. Kieltäytyminen vääränlaisesti tuotetusta ruuasta on arkipäivän omantunnon politiikkaa.” (*Etujoukko ei syö enää lihaa*, Helsingin Sanomat 8.2.1998)

Holhoava diskurssi ei lietso moraalista paniikkia edes eläinoikeusliikkeen ”laittoman siiven” toiminnasta, vaan pyrkii analysoimaan ja ymmärtämään myös radikaalimpia toimintakeinoja. Nämä yhdistetään ennen kaikkea nuorten turhautumiseen:

[Viestinnäntutkija Anu Kantola:]

– Ilmiön [tarhaiskujen] taustalla on turhautuneisuus ja halu saada ääntä kuuluviin. Pienet ryhmät kokevat, että vain eliitti saa mielipiteensä julki. Tiedotusvälineissä käyty yleiskunnallinen keskustelu on valtajulkisuutta, jossa asiantuntijat ja valtaapitävät keskustelevat keskenään. (*Viestinnäntutkija Anu Kantola selittää rajut mielenilmaisut turhautumisella*, Iltalehti 10.6.1995)

”Kahdenkymppien molemmilla puolin olevilla aktivisteilla ei riitä malttia viedä asioita eteen päin normaaleja kanavia. Nyt turkistarhaajillakin alkaa olla maltti koetuksella.

– Aktivisteilla on se ongelma, että he haluaisivat kaiken tapahtuvan nyt ja heti. Silloin tällaiset lailliset vaikuttamiskanavat ja -mahdollisuudet tuntuvat liian hitailta ja kankeilta, [tutkinnanjohtaja Tero] Haapala [Keskusrikospoliisista] tuumii. (*Turkisiskuun osallistuneiden kuulustelut jatkuvat viikkoja*, Keskisuomalainen 11.12.1997)

Turhautumisen taustalla taas on erityisesti uskon menettäminen perinteiseen politiikkaan ja parlamentaariseen vaikuttamiseen:

Nuoret eivät [suojelupoliisin tutkija Mari] Kallialan mukaan usko vaikuttamismahdollisuuksiinsa poliittisin keinoin. Suomessa kansalaisjärjestöt ovat usein keskusjärjestövetoisia, eivätkä siten houkuttele toimeliaimpia nuoria riveihinsä. Nuoret haluavat hylätä perinteiset kanavat ja ääritapauksissa turvautua jopa suoraan toimintaan. (*Nuorten aktivistien ääntä kuunneltava*, Pohjalainen 19.3.1998)

Tässä diskurssissa laitonta toimintaa harjoittavat aktivistitkin esitetään siis lähinnä ajattelemattomina ja kärsimättöminä nuorina, ei yhteiskuntaa uhkaavina rikollisina tai terroristeina. Aktivisteja varoitellaan isällisen ja äidillisen holhoavasti yhteiskunnallisen konfliktin kärjistymisen mahdollisuuksista ja laittomien keinojen seurauksista nuorten omalle tulevaisuudelle ja itse eläinasialle.

Holhoavassa diskurssissakaan eläinkysymystä ei mielletä erityisen vakavasti otettavaksi ongelmaksi, mutta toisaalta myöskään eläinoikeusliikettä ei suoranaisesti leimata ongelmaksi. Ennemminkin ongelma näyttäytyy diskurssissa laajempuna yhteiskunnallisena kysymyksenä: kyse on pohjimmiltaan siitä, miten nuoret reagoivat yhä monimutkaisemmalta näyttävään maailmaan ja yhteiskuntaan ja yhä epävarmemmalta näyttävään tulevaisuuteen. Ratkaisua haetaan vuoropuhelusta ja sen kautta tapahtuvasta liikkeen ”kesyttämisestä”. Sen sijaan kantaa ei oteta siihen, pitäisikö itse eläinasialle tehdä jotain:

Hänen [suojelupoliisin tutkija Mari Kallialan] mielestä on ensiarvoisen tärkeää säilyttää keskustelukanavat avoinna ääriliikkeiden suuntaan, koska siitä on Suomessa hyviä kokemuksia parin vuosikymmenen takaa.

– Seitsemänkymmentäluvulla ääriliikkeet ikäänkuin syleiltiin kuoliaaksi avoimella keskustelulla, kertoo Kalliala. (*Nuorten aktivistien ääntä kuunneltava*, Pohjalainen 19.3.1998)

Holhoavassa diskurssissa aktivistit nimetään ensisijaisesti *nuoriksi* tai *nuorisoksi*. Nuoruus on yksi yleisimpiä eläinoikeusliikkeeseen julkisuudessa liitettyjä määreitä: nuorista (substantiivina) puhutaan lähes joka viidennessä jutuissa (joskaan ei yksinomaan holhoavan diskurssin yhteydessä) ja aktivisteihin liitettynä adjektiivina nuoruus esiintyy kuudessa prosentissa jutuista.

Eläinoikeusaktivismia liikkeenä tarkastellessaan diskurssia käyttävät toimijat puhuvat mm. *ääriliikkeistä*, *vaihtoehtoliikkeistä*, *radikaaliliikkeistä* tai *muutosliikkeistä*. Holhoavassa diskurssissa eläinoikeusliike rinnastetaankin implisiittisemmin tai eksplisiittisemmin lähinnä muihin nuorisoihmiöihin, kuten nuorison alakulttuureihin, liikkeisiin tai skinheadien ja saatananpalvonnan kaltaiseen nuorison ”häiriökäyttäytymiseen”.

Holhoava diskurssi on leimallisimmin tutkijoiden diskurssi, joskin tästä diskursiivisesta viitekehystä käsin puhuvat ajoittain myös esimerkiksi poliitikot, toimittajat ja poliisit. Diskurssi esiintyy niin eläinoikeusliikkeen laitonta toimintaa käsittelevissä jutuissa kuin eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla pohtivissa jutuissakin.

9.4 Sympatisoiva diskurssi: Eläinaktivismi tarpeellisena muutoksiin

Kuten holhoava diskurssi, myös sympatisoiva diskurssi esiintyy eläinaktivistien ymmärtäjänä. Holhoavasta diskurssista poiketen se kuitenkin ottaa vakavasti eläinoikeusaktivistien ajaman asiakysymyksen ja pyrkii analysoimaan ilmiötä eläinoikeusliikkeen toiminnalleen antamista merkityksistä käsin. Diskurssi hakee selityksiä liikkeelle toisaalta yhteiskunnan arvojen muuttumisesta, toisaalta eläinten kohtelusta ja asemasta. Diskurssissa saatetaan arvostella tiettyjä eläinoikeusliikkeen toimintatapoja, mutta itse asiaa pidetään tärkeänä. Sympatisoiva diskurssi onkin orientaatioltaan ensisijaisesti eettinen: se ei selitä eläinoikeuskysymystä pois yksilopsykologisilla tai yhteiskunnallisilla tekijöillä, vaan ottaa kantaa myös moraalisiin kysymyksiin.

Sympatisoivan diskurssin sisällä esiintyy aste-eroja: suhtautuminen eläinaktivismiin vaihtelee varovaisesta ymmärtämisestä jopa ihaileviin kommentteihin. Idealisovimmassa puheenvuorossa aktivisteja kuvataan rohkeiksi edelläkävijöiksi ja tulevaisuuden vaikuttajiksi ja eläinasiaa tämän sukupolven ”jutuksi”. Varovaisemmassa muodossa taas sympatisoiva diskurssi esiintyy usein kiertotietä, kritisoiden eläinaktivisteihin kohdistuvaa negatiivista suhtautumista ja ylireagoitua. Tämä voi tapahtua esimerkiksi rinnastamalla radikalismien uusin aalto 1960- ja 70-lukujen radikalismiin ja sen vastaanottoon:

Viisikymppiset ovat suhtautuneet kettutyttöihin ja -poikiin enimmäkseen tymeästi tyyliin ”tuo on täysin väärä tapa vaikuttaa asioihin” ja ”ne näsäviisaat eläinaktivistit näyttävätkin ihan kummallisilta”.

Hei haloo, harmaahapsiset radikaalit! Eikös teille sanottu aikanaan aivan samalla tavalla? Vai tulivatko isänne ja äitinne muka taputtamaan ymmärtäväisesti olalle, kun te hippitukka hulmuten poltatte sotilaspassinne ja esitte yhyntäperformanssia flyygelin kannella? (Jukka Yli-Lassilan kolumni *Isänmurha on jo alkanut*, Sunnuntaisuomalainen (Keski-suomalainen ja Pohjalainen) 20.12.1998)

Jos näissä aktivisteihin kohdistettua paheksuntaa tai voimatoimia kritisoivissa puheenvuorossa ei aina otetakaan kantaa itse eläinkysymykseen, esiintyy sympatisoiva diskurssi myös suoraviivaisemmassa muodossa. Tällöin eläinaktivistien ajama asia puolustetaan avoimesti:

Taitaa olla keski-ikäiseltä ja vanhemmalta polvelta unohtunut, että arvot muuttuvat. Nykyäänkin. Herkkätuntoinen nykyuoriso vaatii yhtä selvänä asiana eläinkokeita kiellettäviksi kuin suuret ikäluokat vaativat tiedostavina vuosinaan kehitysmaamäärärahoja nostettaviksi.

Kasvisruokavaliolla, jonka puhtaimpia muotoja veganismikin on, on useita järkeenkäyviä ja tieteellisiä perusteluja. (Nurvalan kolumni *Kasvisruokajät mustalle listalle*, Iltalehti 29.4.1997)

Työssään paljon ikäviä asioita nähnyt Santavuori [entinen syyttäjä Ritva Santavuori] nosti esiin neljä uhkaa: skinit, saatananpalvojat, moottoripyöräjengit ja ekoaktivistit. – – Merkillisin valinta Santavuoren kauhukabinetissa ovat kuitenkin kettutyöt, joita rautarouva tietenkin kutsuu terroristeiksi. Ekoaktivistien toiminnalla on nimittäin selkeä tavoite, joka ei ole ainoastaan laillinen vaan suorastaan kannatettava: maailman tekeminen paremmaksi paikaksi elää. Eri asia miten siihen pyritään – jos osa ryhmästä turvautuu laittomiin keinoihin, se ei saa viedä muilta oikeutta ajaa asiaansa rauhanomaisesti. (Lotta Sonnisen kolumni *Epäilytynä tofun hallussapidosta*, Aamulehti 2.5.2000)

Toisin kuin esimerkiksi mitätöivässä diskurssissa, joka esittää aktivistit tietämättöminä ja naiiveina nuorina, sympatisoivassa diskurssissa aktivistit näyttävät asiaansa perehtyneinä, ajattelevina, oikeudentuntoisina ja periaatteellisina ihmisinä:

Jokaisella tapaamallani aktivistilla oli selkeä, pohdittu mielipide siitä, mikä maailmassa on väärin. – – Oli hämmentävää kuulla 16-vuotiaan perinpohjaista selostusta vaikkapa siitä, kuinka patriarkaaliset valtarakenteet edelleen alistavat naista.

Sen lisäksi, että nämä nuoret ajattelevat isoja ajatuksia, he myös toimivat vääräksi kokemiaan asioita vastaan – ja lähes aina laillisin tai korkeintaan pienen kansalaistottelemattomuuden keinoin. (Mari Mannisen kolumni, Helsingin Sanomien Nyt-liite 9.1.1998)

He [neljä haastateltua vegaanimiestä] eivät nyripistele nähdessään nahkasohvan. He vain ilmoittavat ykskantaan, että heidän kodeissaan ei istuta toisen iholla. Heidän moraalinsa on hyvin suoraselkäinen: kaikilla elävillä olennoilla on yhtäläiset oikeudet. He ovat nousseet puolustamaan niitä, jotka eivät osaa itse puolustautua. (*Kovia miehiä, pehmeitä arvoja*, Aamulehti 9.11.1997)

Sympatisoivassa diskurssissa eläinoikeuskysymys nähdään historiallisessa jatkumossa, muun muassa orjien ja naisten vapautumiseen rinnastettavana ilmiönä ja sitä pidetään loogisena etiikan laajentamisena. Avoimesti eläinten oikeuksia puolustamaan asettuessaan sympatisoiva diskurssi itse asiassa lähestyy eläinoikeudellista diskurssia, sillä se ammentaa merkityksiä ennemminkin ekosentriseen maailmankuvaan pohjautuvasta vastakulttuurista kuin valtakulttuurin ihmiskeskeisestä merkitysjärjestelmästä:

[filosofi Pekka Himanen:]

Tähän asti etiikka on oikeuttanut ihmiset elämään muiden lajien suhteen niin kuin ihmiselle on sopinut. – – Jos myönnetään, että eläimetkin voivat tuntea, voi kysyä, mihin ihmisten oikeus hyväksikäyttöön perustuu.

Aikaisemmat sukupolvet ovat jo käyneet läpi orjat, maailmanrauhan ja naiset, meidän sukupolvellemme jäävät eläimet. (*Miksi juuri eläimet*, Aamulehti 8.3.1998)

[kirjailija Leena Krohn:]

Peter Singerin 1970-luvulla aloittama keskustelu eläinten oikeuksista on yksi vuosisatamme tärkeimmistä eettisistä avauksista. On vaatinut lähes kolme vuosikymmentä ennen kuin viesti on otettu vastaan.

Eläinaktivismi on yleisen demokratisoitumiskehityksen ja ympäristöliikkeen johdonmukainen jatko. Se on eettisen vastuun laajentamista. On ymmärretty, että ihmiskeskeiset demokratiapyrkimykset eivät riitä. Rasismin lisäksi on vuosituhansia harjoitettu spesismiä: toisten lajien väkivaltaista sortoa.

Eläimellä on itseisarvoa, joka ei ole palautettavissa sen lihaan, nahkaan tai turkiksiin. (*Miksi juuri eläimet*, Aamulehti 8.3.1998)

Edes laittomia keinoja ei sympatisoivassa diskurssissa yksiselitteisesti tuomita, vaan siinä saatetaan pohtia historian valossa lainrikkomisen merkitystä lakien muuttamisessa:

Toisaalta aktivistit ovat juuri sitä ihmistyyppiä, jotka kautta aikojen ovat muuttaneet virheellisenä pidettyä lainsäädäntöä. Eihän esimerkiksi Nelson Mandela meidän mielestämme koskaan ollut tehnyt mitään väärää, hänen ihonväriensä vei hänet vankilaan. Ja eikös Eugen Schaumankin, aikansa terroristi, ole jonkin sortin kansallissankari? (Seppo Pänkäläisen kolumni *Mainilan laukaukset*, Keski-suomalainen 14.12.1997)

Sympatisoiva diskurssi näkee siis ongelman ytimen ”vanhan” ja ”uuden” arvomaailman yhteentörmäyksessä sekä eläinten kohtelussa, ei eläinoikeusliikkeessä. Näin ollen ratkaisua ei haeta siitä, mitä *eläinoikeusliikkeelle* pitäisi tehdä, vaan siitä, mitä *eläinkysymykselle* (tai rajatumminkin esimerkiksi turkistarhaukselle) pitäisi tehdä. Useimmiten ratkaisu on luettavissa vain implisiittisesti näkemyksistä, joissa nykyisen kaltaista eläinten hyväksikäyttöä pidetään eettisesti kestävämmänä. Joskus yksittäisiin kysymyksiin esitetään kuitenkin myös konkreettisia ratkaisuja:

Helppoja ratkaisuja [turkistarhaajien ja eläinaktivistien väliseen konfliktiin] ei ole, mutta Vienonen [silloinen malli, nykyinen kansanedustaja Tanja Karpela] vaatii toimia ennen muuta tarhaajilta.

– Tarhaoloja pitää parantaa. Monet uudistukset ovat lähteneet liikkeelle kuluttajien aloitteesta, samoin pitäisi toimia myös tässä, Vienonen pohtii. (*Turkissota puhuttaa*, 9.12.1997)

– Parasta olisi, jos turkistarhaus lopetettaisiin kokonaan. Se on epäeettinen elinkeino, vihreiden puheenjohtaja Satu Hassi sanoo ykskantaan. (*Eduskunnassa tuomitaan molemmat osapuolet*, Iltasanomat 9.12.1997)

Sympatisoivaa diskurssia ei luonnehdi mikään yksittäinen nimeämiskäytäntö, eikä se myöskään hyödynnä mitään tiettyä metaforaa merkitystensä kehystäjänä. Diskurssissa puhutaan vaihtelevasti mm. *eläin-* ja *ekoaktivisteista*, *vegaaneista*, *kettutyöistä* ja *-pojista*, *naisista* ja *miehistä*, *nuorista* ja *nuorisosta* ym. Kuten holhoavassa diskurssissa, myös sympatisoivassa diskurssissa eläinoikeusliike rinnastuu nimenomaan yhteiskunnallisten liikkeiden joukkoon, löytäen tällä kertaa paikkansa erityisesti aikaisempien vapautus- ja radikaaliliikkeiden historiallisesta jatkumosta.

Diskurssia käyttävät yksittäiset toimittajat, tutkijat (niin yhteiskuntatieteilijät kuin filosofitkin) ja julkisuudenhenkilöt (kuten kirjailijat). Diskurssi esiintyy lähinnä kolumneissa ja eläinoikeusliikettä kokonaisuutena käsittelevissä feature-jutuissa.

9.5 Kriminalisoiva diskurssi: Eläinaktivismi rikollisuutena

Kriminalisoivassa diskurssissa eläinoikeusaktivismia käsitellään ”tavallisiin rikoksiin” rinnastettavana rikollisena toimintana – erotuksena saatetaan enintään mainita joskus eläinoikeusliikkeen toiminnassa olevan kyse ”ideologisesta rikollisuudesta”. Diskurssissa ei kuitenkaan yleensä oteta kantaa tähän toiminnan ideologiseen ulottuvuuteen, eikä siinä analysoida eläinoikeustoiminnan syitä tai ratkaisuja konfliktitilanteeseen. Diskurssi eroaakin edellä esitellyistä diskursseista kahdessa suhteessa: se tarjoaa hyvin kapean ja spesifin (rikosoikeudellisen) näkökulman eläinoikeusliikkeeseen ja se kytkeytyy tiiviisti tiettyyn yhteiskunnalliseen instituutioon, oikeuslaitokseen.

Koska diskurssille ei ole ominaista tulkintojen ja selitysten esittäminen liikkeen toiminnalle, nousevat juuri nimeämiskäytännöt tällä kertaa jopa muita diskursseja keskeisempään osaan diskurssia luonnehtivana piirteenä. Kriminalisoivalle diskurssille on tunnusomaisinta byrokraattinen, näennäisen neutraali kielenkäyttö ja rikosoikeudellisten termien viljeleminen. Eläinaktivistien toimintaan viitataan *rikoksina* ja *rötöksinä*, ja yksittäisistä iskuista puhutaan mm. *varkauksina*, *murtoina*, *kotirauhan rikkomisina* ja *vahingontekoina*. Mielenosoitusten tapauksessa taas aktivisteja epäillään mm. *virkevällä väkivaltaisesta vastustamisesta* ja *pakottamisesta*.

Diskurssissa eläinaktivistit ovat mm. *varkaita* ja *murtautujia*. Kun eläinaktivisteja saadaan kiinni, heistä tulee *kiinniotettuja*, *pidätettyjä*, *epäiltyjä*, *syytettyjä* ja *tuomittuja*. He voivat olla myös neutraalisti *naisia* ja *miehiä*. Aktivistit *murtautuvat* koe-eläinlaitoksille, *varastavat*, *sieppaavat* tai *anastavat* koe-eläinkoiria ja sitten *syyllistyvät* koirien *kätkentään* tai *hallussapitoon*.

Kriminalisoivan diskurssin logiikassa eläin – silloin harvoin kun näyttäytyy – rinnastuukin lähinnä elottomaan objektiin: se on omaisuutta, varastettua tavaraa. Vaihtoehtoisesti tosin eläin voi välillä olla myös rikoksen uhri: *eläinräikkäysrikoksen* kohde. Eläinräikkäyksestä eläinoikeusaktivistien iskujen yhteydessä on puhuttu seitsemässä prosentissa jutuista. Termin käyttö ei tosin ole rajoittunut ainoastaan kriminalisoivaan diskurssiin ja tekojen todellisen rikosoikeudellisen statuksen arvioimiseen, vaan sitä on käytetty myös tunteisiin vetoavana ”lyömäaseena” muun muassa demonisoivan diskurssin yhteydessä.

Diskurssin yleisyydestä kertoo osaltaan erilaisten rikosoikeudellisten termien runsas viljely. Koska koe-eläinlaitosiskuista kertovien juttujen osuus koko aineistosta on pieni, varkaus- ja murtautumis-termit eivät ole olleet kovin yleisiä – paitsi tietenkin Karttula-

protestien osa-aineistossa. Koko aineistossa *varkauksista* tai *varastamisesta* puhutaan kahdeksassa prosentissa jutuista, *murroista* tai *murtautumisesta* neljässä. *Varkaita* tai *murtautujia/murtomiehiä* aktivistit ovat vajaassa kolmessa prosentissa jutuista. Jollakin muulla lakitermillä (joihin en laske aiemmin luetelluista nimeämisesimerkeistä *naista* ja *miestä*, jotka ovat osa yleistä uutiskieltä ja esiintyvät myös muiden diskurssien yhteydessä) eläinaktivisteihin sen sijaan viitataan peräti 15 prosentissa jutuista ja heidän toiminnastaan puhutaan muilla lakitermeillä yli viidenneksessä jutuista.

Kriminalisoivassa diskurssissa pidättäydytään yleensä tiukasti eettisistä kannanotoista – teon ainoana mittana nähdään laki. Lähinnä oikeuden päätöksiä uutisoivissa jutuissa saatetaan poikkeuksellisesti oikeusistuimen suulla kommentoida myös tuomittujen tavoitteita ja niiden oikeutusta:

Rangaistusta mitatessaan hovioikeus on ottanut huomioon tekojen erityisen luonteen. Oikeuden mukaan Sallin, Salosen ja Kultalahden teot poikkeavat sekä tavanomaisista vahingonteoista, että tyypillisistä omaisuusrikoksista, koska tekoja ei ole tehty pelkässä vahingoittamistarkoituksessa. Hovioikeus ottaa huomion myös sen, etteivät tytöt tavoitelleet teollaan omaa etuaan. – – Vaikka tyttöjen tavoite oli huomion kohdistaminen tarhaolojen parantamiseen, ei hovioikeus pidä tekoja hyväksyttävänä. ”Tavoite sinänsä on kuitenkin ymmärrettävä”, todetaan kuitenkin oikeuden päätöksessä. (*Hovioikeus lievensi tarhaiskujen tuomioita*, Ilkka 31.12.1996.)

Eläinaktivistien tavoitteille on siis kriminalisoivan diskurssin puitteissa osoitettu jonkin verran ymmärrystä. Useammin kriminalisoiva diskurssi kuitenkin tukeutuu yksinomaan lakiin niin toimintakeinojen kuin itse eläinkysymyksenkin tapauksessa, jolloin koko moraalinen problematiikka onnistutaan välttämään:

”Turkistarhaus on Suomessa laillinen elinkeino, eikä se ole eläinsuojelulain vastaista toimintaa. Yhteiskunnan tehtävä on suojata Kuisman oikeus harjoittaa tätä laillista elinkeinoa. Käräjäoikeus pyrkii rangaistuksen mittaamisella osoittamaan nuorille eläinoikeusaktivisteille, että lain vastaisia keinoja ei ole oikeutta käyttää ja että lainvastaisesta toiminnasta saa laissa säädetyn rangaistuksen”, todetaan päätöksen perusteluissa. (*Tarhaiskun molemmille osapuolille ehdolliset tuomiot*, Pohjalainen 28.1.1999)

” – – on tärkeää tunnistaa ja tunnustaa rikos rikokseksi, tehtiin se millä motiiveilla hyvänsä. (pääkirjoitus, Keskiuomalainen 9.7.1999)

Kriminalisoivan diskurssin puitteissa ei pohdita ratkaisuja eläinoikeuskysymyksiin tai niiden ympärille syntyneeseen konfliktilanteeseen, vaan keskitytään lähinnä ratkomaan yksittäisiä rikoksia. Ongelmaksi konstruoidaan siis yksinomaan eläinoikeusliike, ja nimenomaan sen lakia rikkova toiminta. Ongelman pohjimmaisiiin syihin puuttumisen sijaan pyritään lähinnä torjuntataisteluun:

[Apulaispoliisipäällikkö Mats] Kronqvistin mukaan tarhaiskuihin on osattu varautua, sillä tarhauselinkeinon vastainen toiminta on aktivoitunut. Kronqvist painottaakin tarhaajien omaa vastuuta.

”On pakko kiinnittää enemmän huomiota alueen aitauksiin, turvalaitteisiin ja lukituksiin. Todellisia tekijöitä eivät aidat ja lukot pidätä, mutta ne lisäävät kiinnijäämisriskiä ja toisaalta helpottavat irti päästettyjen eläinten kiinniotta.” (*Tarhaiskujen tutkintaa aiotaan keskittää*, Helsingin Sanomat 16.9.2000)

Kriminalisoivaa diskurssia käyttäviä toimijoita ovat ensisijaisesti poliisi ja oikeuslaitoksen edustajat. Myös toimittajat ovat omaksuneet kriminalisoivaa diskurssia puheeseensa. Erityisesti diskurssi esiintyy toimittajien suussa iskujen tutkinnan etenemistä raportoivissa rikosuutisissa, joista käy ilmi poliisin tai oikeusviranomaisen toimiminen lähteenä, vaikkei lähdettä useinkaan identifioida:

Tarhaiskuista vangittu vapaaksi

Pohjanmaan turkistarhaiskuista viikko sitten vangittu nuori helsinkiläisnainen päästettiin maanantaina vapaalle jalalle odottamaan mahdollista oikeudenkäyntiä. Poliisi oli esittänyt vangitsemisen jatkamista, mutta Pietarsaaren käräjäoikeus piti vangitsemista kohtuuttomana. Epäilty on tunnustanut osallistuneensa iskuihin. – – Toukokuun lopulla kettutarhoihin tehtyjä iskuja tutkitaan vahingontekoina ja eläinräkkäyksenä. (Keskisuomalainen 18.7.1995)

Kriminalisoivaa diskurssia esiintyy eläinoikeusjulkisuudessa erityisesti rikosuutistyyppisissä tapausten tutkinnan etenemistä kuvaavissa jutuissa, sekä oikeudenkäyntiuutisissa. Jonkin verran kriminalisoivan diskurssin ainekset ovat löytäneet tietään myös toimittajien mielipidekirjoituksiin. Eri teemoista taas kriminalisoiva diskurssi esiintyy useimmin Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaisen toiminnan, etenkin koirien vapautusten, yhteydessä, joita siis on tutkittu varkauksina ja vahingontekoina.

9.6 Eksotisoiva diskurssi: Eläinaktivismi elämäntapana ja kuriositeettina

Eksotisoiva diskurssi muistuttaa kriminalisoivaa diskurssia siinä, että se tarjoaa hyvin kapean näkökulman eläinoikeusliikkeeseen. Eksotisoiva diskurssi ei kuitenkaan ole kytköksissä mihinkään ulkopuoliseen instituutioon, vaan se on ennemminkin median toimintalogiikan tuotosta. Eksotisointi on strategia, jolla yhteiskunnallisesta ilmiöstä saadaan luotua ”mediaseksikäs” kuriositeetti yleisön houkuttimeksi. Eksotisoiva diskurssi rajoittuukin lähes yksinomaan kevyempään feature-aineistoon, lehtien liitteiden ja viikonvaihte- tai ajankohtaisosastojen puolelle. Kyse on nimenomaan toimittajan diskurssista, jutun kirjoittajan näkökulmasta aiheeseen. Diskurssi esiintyy

yksittäisiä tapahtumia käsittelevien uutisten sijaan eläinoikeusliikettä ja vegaanista elämäntapaa yleisemmällä tasolla käsittelevissä jutuissa.

Kuten kriminalisoiva diskurssi, eksotisoiva diskurssikaan ei analysoi eläinoikeusliikkeen synnyn syitä tai pohdi juurikaan aktivistien motiiveita. Se ei tarjoile ratkaisuja, koska se ei ylipäättänsä merkityksellistä eläinoikeusliikettä sen enempää kuin sen ajamaa asiaakaan ongelmaksi. Diskurssi on kiinnostunut nimenomaan liikkeen pintatasosta: eläinoikeusliikkeestä värikkäänä ajan ilmiönä, eksoottisena elämäntapana, tyylinä, jopa trendinä. Diskurssin puhujille eläinoikeusaktivistit ovat ensisijaisesti hassuja, oudosti eläviä ja kummallisen näköisiä *vaihtoehtonuoria*.

Eksotisoivaa diskurssia hyödyntävät jutut keskittyvät etenkin eläinaktivistien aatemaailman ja elämäntapojen kuvaamiseen:

He eivät käytä eläimiä. He eivät mene armeijaan. He haluavat lopettaa taloudellisen kasvun. He haluavat nujertaa kapitalistisen järjestelmän. He boikotoivat McDonald'sia, Shelliä, Finnairia, ja Särkänniemeä. Nuoret suomalaiset radikaalit ovat kiireisempiä kuin koskaan. (*Vastustan*, Helsingin Sanomat, Nyt-liite 9.1.1998)

Pari [haastateltu eläinaktivisti Mira Heija poikaystävineen] asuu kolhoosissa viiden muun eläinaktivistin kanssa. Elämäntapa on niukka ja säännelty: huonekaluja hankitaan kierrätyksestä, vaatteet kirpputorilta, tee kehitysmaakaupasta; ravintoloissa ei rällätä, kosmetiikkaa ei käytetä, pesuaineet ovat ekotuotteita. Autoa käytetään välttämättömimpään, mielenosoitustarvikkeiden kuljetukseen. (*Mira yrittää selittää sedälle kettujen oikeuksia*, Helsingin Sanomat 14.12.1997)

Eksotisoiva diskurssi herkuttelee erityisesti aktivistien elämäntavan askeettisuudella ja vaivalloisuudella:

Haluatko elämäsi vaikeaksi? RYHDY VEGAANIKSI! [Viikkoliitteen kannen otsikko], *Vegaanin elämä on jatkuvaa kieltäytymistä. EI! EI! EI! EI! EI!...* [Jutun otsikko]
Lihansyöjän mielestä vegaanit vaikuttavat hassuilta. He eivät syö lihaa, eivät käytä nahkakengkiä, eivätkä pukeudu edes villapaitaan. Miksi ihmeessä joku haluaa vaikeuttaa elämänsä niin paljon, että ryhtyy vegaaniksi? [ingressi] (Ilta-Sanomat 7.6.1997)

Elämäntavan lisäksi eksotisoiva diskurssi kiinnittää huomiota aktivistien ”omituisen” ulkoasuun:

Mira on ilmiselvä vaihtoehtonuori: tuuheanpörröinen rastakampaus, kirpputorilta hankitut vaatteet, itse ommeltu kangaslaukku, paksut tumput ja kaulaliina. (*Mira yrittää selittää sedälle kettujen oikeuksia*, Helsingin Sanomat 14.12.1997)

Eksotisoiva diskurssi saa voimaansa myös ”ristiriidan eksotiikasta”. Se tuo kummasteltavaksi valtakulttuurin edustajien stereotyyppisiä käsityksiä rikkovia

esimerkkejä: siististi pukeutuneita ja tavallisen näköisiä eläinaktivisteja tai raavaita vegaanimiehiä. Näennäinen stereotyyppien purkaminen kuitenkin ennemminkin vahvistaa ja ylläpitää niitä: poikkeushan tunnetusti vahvistaa säännön.

Pohjoishelsinkiläinen Joonia Streng kuului koulupoikana Koe-eläinten suojelu ry:hyn, sitten opiskelijana Animaliaan. Hän tuli sitä kautta Vegaaniliiton aktiiviksi ja liittyi seuraavaksi Oikeutta eläimille -yhdistykseen. Hän on rivijäsen Amnestyssä, Maan ystäväissä, Elävä maa ry:ssä. Ne eivät kuulosta mitenkään vallankumouksellisilta järjestöiltä.

Streng itse vaikuttaa siistiltä ja asialliselta 30-vuotiaalta juristilta. (*Maailma Strengin mukaan*, Helsingin Sanomat, toukokuun kuukausiliite 1999)

He [neljä haastateltua vegaanimiestä] haluaisivat särkeä stereotypian nuoresta heiveröisestä vegaanityöstä, joka syö kasviksia, ettei eläimiin sattuisi. Vegaani voi olla raavas mies. Vegaani voi olla minkä ikäinen tahansa. Kuka tahansa. (*Uuden sukupolven miehet*, Aamulehti 9.11.1997)

Eksotisoiva diskurssi tulee siis pelkistäneeksi eläinoikeusliikkeen pelkäksi elämäntapojen, pukeutumisen, ulkonäön ja ruokavalion luonnehtimaksi pinta-ilmiöksi ilman syvällisempiä kulttuurisia ja poliittisia merkityksiä. Samalla se rakentaa vahvoja stereotyyppioita ulkoisten ominaisuuksien ja elämäntapojen pohjalta.

9.7 Eläinoikeusdiskurssi: Eläinaktivismi moraalisenä vallankumouksena

Siinä missä edellä esiteltyt diskurssit – vastakulttuurisia merkityksiä sisältävää sympatisoivaa diskurssia lukuun ottamatta – ovat selkeästi valtakulttuurisia diskursseja, asettuu eläinoikeusdiskurssi haastamaan niiden merkitykset vastakulttuurisesta merkitysjärjestelmästä käsin. Eläinoikeusdiskurssissa yhteiskunnalliseksi ongelmaksi konstruoidaan eläinten huono asema ja kohtelu yhteiskunnassa, spesismi eli ”lajisorto”, minkä taustalla nähdään länsimaisen kulttuurin ihmiskeskeisyys. Ongelma kytetään myös yleisempään yhteiskunnallisten ja globaalien hierarkioiden, hyväksikäytön muotojen ja alistussuhteiden järjestelmään, sekä ihmisen luontosuhteeseen ja ympäristöongelmiin.

Eläinoikeusliikkeessä onkin tämän diskurssin viitekehityksessä kyse laaja-alaisesta ”moraalisesta ristiretkestä” (ks. Eder 1985): liike nähdään osana laajempaa ympäristö- ja moraalista vallankumousta, ja eläinoikeusliikkeen toiminta – myös laittomat keinot – oikeutettuna vapaustaisteluna, joka on rinnastettavissa vaikkapa orjien vapauttamiseen:

Toiminnan laillisuus tai laittomuus ovat 25-vuotiaalle [Muutoksen Kevään] päätoimittajalle [Ville Lähteelle] toissijaisia käsitteitä.

– Lain rikkominen ei saa koskaan olla moraalisuuden raja, hän selittää.

Lähde luettelee pitkän rimpsun lakien rikkomista edellyttäneitä suuria yhteiskunnallisia muutoksia naisten oikeuksista orjuuden lakkauttamiseen. (*Eläinsuojelija uskoo lujasti iskujen oikeutukseen*, Aamulehti 7.9.1997)

Eläinoikeusdiskurssille ominaista on, että päinvastoin kuin kriminalisoiva diskurssi, se nostaa moraalien selkeästi lain ohi ensisijaiseksi toimintaa ohjaavaksi periaatteeksi. Diskurssissa laittomiin keinoihin suhtaudutaan vähintään varovaisen hyväksyvästi tai ymmärtävästi. Laittomat keinot voidaan kokea oikeutetuiksi, koska niillä pyritään estämään paitsi moraalisesti kestäväntöntä, myös ”eläinsuojelulain hengen vastaista” toimintaa (Ks. *Tarhaiskujen tutkimus aiotaan keskittää*, Helsingin Sanomat, 16.9.2000), tai maltillisemmat vaikuttamiskeinot voidaan yksinkertaisesti kokea riittämättömiksi:

Miksi tuette [Oikeutta eläimille -järjestö] laitonta toimintaa?

[Eläinaktivisti Vesa Hyttinen:]

– Turkistarhaiskuilla on saatu tuloksia aikaan. Yksi askel turkistarhauksen lopettamiseen on vaikeuttaa sen elinkeinon harjoittamista. En usko, että hyvä periaate estäisi laittomien keinojen käytön. – – Paras keino olisi tietysti sellainen, josta ei aiheutuisi tarhurille mielipahaa ja näin perinteiset eläinsuojelujärjestöt toimivatkin. Niillä keinoilla ei vain saavuteta tarpeeksi tuloksia. (*Oikeutta Eläimille järjestö [sic] tukee iskua*, Ilkka 19.9.2000)

Eläinten oikeuksien nimissä tehtyjä iskuja puolustetaan diskurssissa myös epäsuorasti kritisoimalla turkistarhaajien ja muiden iskuja kauhistelevien kaksinaismoralismia:

Nainen [kettutarhaiskuista epäilty] kertoi näkemyksiään päätöksellä, tarhakettujen kuolemasta puhuttaessa jopa liikuttuen.

– Mun mielestä on vähintäänkin kaksinaismoralistista, että joku tarhaaja voivottelee lehdessä, että voi voi, nyt muutama kettu kuoli. Koska itsehän ne ovat niitä tappamassa kaikkia syksyllä. (*Ei tällaisesta ole ulkomailla tuomittu*, Ilta-Sanomat 12.7.1995)

[Eläinaktivisti Sanna] Loukola tietää, että kaikki irtipäästetyt eläimet eivät selviä luonnossa.

– Mutta eivät ne selviä tarhallakaan, siellä niitä odottaa vielä kurjempi kuolema! (*Eläinaktivistin mielestä moraalit ei lue lakia*, Pohjalainen 15.9.2000)

Eläinoikeusdiskurssissa huomio pyritään ohjaamaan pelkistä liikkeen toimintakeinoista itse eläinoikeuskysymykseen. Eläinaktivisteille nimenomaan eläimiä välineellistävä teollinen tehoeläintuotanto näyttyy eettisesti kestäväntömänä:

[Eläinaktivisti Mira Heija:]

”Hyväksyn sen, että ihminen joutuu käyttämään eläimiä pysyäkseen itse hengissä, mutta hyväksikäyttö on mennyt aika törkeäksi. Eläimet nähdään vain koneena ja välineenä. Kaikki pyörii rahan ympärillä. Elämää ei kunnioiteta.” (*Mira yrittää selittää sedälle kettujen oikeuksia*, Helsingin Sanomat 14.12.1997)

Eläinoikeusdiskurssissa korostetaan luonnon ja eläinten itseisarvoa, lajien välistä tasa-arvoa ja pyrkimystä eläinten ja ihmisten väliseen vastavuoroiseen ja symbioottiseen suhteeseen yksisuuntaisen hyväksikäytön sijaan. Eläinaktivisteille ihminen ei ole erityisoikeuksia omaava ”luomakunnan kruunu”, vaan osa luonnon kokonaisuutta:

[Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaisella protestileirillä haastatellut eläinaktivistit:]

– Ihminen on osa luontoa. Kaikkinainen luonnon ja elämän tuhoaminen on vastuutonta. – Ihminen on taistellut vuosituhannet saadakseen kaikille samanarvoiset mahdollisuudet elämään rotuun, sukupuoleen ja uskontoon katsomatta. Miksei eläimille suoda yhdenvertaisia oikeuksia? (*”Emme ole ekofasisteja, vastustamme tarpeetonta väkivaltaa”*, Iltalehti 4.8.1998)

[Vegaani, thainyrkkeilijä Harri] Niemisen mukaan suurin ongelma yhteiskunnassa on se, että ihmiset kuvittelevat olevansa kaikkivaltaita hallitsijoita, jotka tekevät mitä tykkäävät. Ihmisten pitäisi elää symbioosissa ympäristön kanssa. (*Raivo härkä kasvisten voimalla*, Ilt-Sanomat 7.6.1997)

Valtajulkisuudesta puuttuvat – kenties toimittajien suodattamana, kenties haastateltujen aktivistien itsensä sensuroimina – lähes täysin eläinoikeusliikkeen ideologisimmat ja militanteimmat puhuvat. Jyrkempiä sävyjä esiintyy lähinnä silloin, kun toimittajat lainaavat jutuisia aktivistien omia julkaisuja. Tällöin sitaatit sijoittuvat yleensä demonisoivan diskurssin yhteyteen, missä ne nostetaan kauhistelun ja paheksunnan kohteeksi:

Muutoksen kevät -lehdessä julkaistussa nimettömässä Kun vapaus koittaa -jutussa aktivisteja on innostettu iskemään koe-eläinlaitoksiin ja povattu lisää ”pelastusoperaatioita”.

Elävän olennon pelastaminen helvetilliseltä elämältä on kauneinta mitä radikaali lain teksteille kintaalla viittaava liike voi tehdä. Kyse ei ole symbolisesta teosta, abstraktista hyvän tahdon eleestä, vaan elävän eläimen pelastaminen on konkreettinen teko, jolla eläinyksilö voittaa kaiken: sen oman ainoan elämänsä joka sillä on, lehdessä kirjoitettiin. (*”Kauneinta mitä voi tehdä”*, Ilt-Sanomat 24.9.1997)

Eläinoikeusdiskurssissa käsitellään harvoin konkreettisia ratkaisuja koko laajaan eläinkysymykseen, sen sijaan ne ovat implisiittisesti luettavissa diskurssista: nykyisenkaltainen eläintuotanto, turkistarhaus yhtenä räikeimmistä esimerkeistä, nähdään eettisesti kestäättömänä, ja näistä eläinten hyväksikäytön muodoista tulisi päästä eroon. Lähinnä turkistarhauksen lopettaminen on julkisuudessa muotoutunut selkeäksi poliittiseksi vaatimukseksi. Koska eläinaktivistit eivät tunne erityisempää luottamusta parlamentaarista järjestelmää kohtaan, korostuu diskurssissa kuitenkin ennen kaikkea ihmisten henkilökohtainen vastuu, vallan hajauttaminen ja ruohonjuuritasolta lähtevää muutos – siis kulttuurisen ja moraalisen vallankumouksen tarve:

Todellinen muutos tapahtuu kuin tapahtuukin ruohonjuuritasolla, kasvottomana. Tai pikemminkin tuhatkasvoisena, sitten, kun miljoonat tekevät oikeat ratkaisut.
 – Kyllä me [neljä haastateltua vegaanimiestä] varmaan kaikki allekirjoitetaan, että lopulta tämä [vegaaninen elämäntapa] on osa vallankumousta, Ari Virtanen sanoo.
 Vallankumouksen nimi on täydellinen tasa-arvo kaikkien elollisten kesken.
 – Meillä on halu hajottaa valtaa niin, että jokaisella olisi mahdollisuus osallistua yhteiseen päätöksentekoon. Eikä tässä puhuta pelkästään poliittisesta vallasta, vaan myös käytännön vallasta. (*Kovia miehiä, pehmeitä arvoja*, Aamulehti 9.11.1997)

Eläinoikeusdiskurssia edustavat lähes yksinomaan eläinaktivistit, joskin diskurssin ovat omaksuneet myös jotkut julkisuudessa ”tavallisina nuorina” esitetyt nuoret, jotka eivät itse toimi mukana eläinoikeusliikkeessä, mutta saattavat olla esimerkiksi kasvissyöjiä ja vastustaa eläinkokeita, turkistarhausta jne.

Eryityisesti toimittajille suhde eläinoikeusdiskurssiin on aiheuttanut päänvaivaa. Vaikka toimittajat eläinoikeusliikettä käsittelevissä jutuissa omaksuvat omaan puheeseensa melko kriitikittömästi lähteidensä valtakulttuurisia diskursseja, eläinoikeudelliseen diskurssiin on usein otettu tietoista etäisyyttä. Tämä ilmenee esimerkiksi siinä, että eläinaktivistien käyttämät *vapauttaa* tai *pelastaa*-termit saatetaan laittaa lainausmerkkeihin, tai toimittajat voivat ylipäättään välttää niiden käyttöä ja puhua ennemmin *varastamisesta* ja *irti päästämisestä*. Osa toimittajista on kokenut vapauttamis-ilmaisun niin ideologisesti latautuneeksi, että sen soveltuvuutta eläinkäytökseen on joko pohdittu tai se on täysin kiistetty:

”*Vapauttajat*” [otsikko]

Sanoilla on mahtia. Niinpä kannattaa miettiä, tarkoittavatko kaikki sanat aina sitä, mitä niillä meille yritetään uskotella.

Miksi jotkut murhapolttajat katsovat olevansa oikeutettuja kutsuman itseään ”Eläinten vapautusrintamaksi”?

Maaailmanhistoria tuntee monia oikeita vapautusrintamia – –.

Mikä on sellaisen vapautusrintaman uskottavuus, joka ”vapauttaa” viattomia elukoita nälkään tuhoamalla niiden ruokkimiseen tarkoitettuja laitteita ja kyykistelemällä nimettömien kirjeiden takana. (Vesa-Pekka Koljosen kolumni, Ilta-Sanomat 23.12.1995)

Vapautus-termiä kohtaan tunnetuista voimakkaista varauksista huolimatta kaikki toimittajat ja toimijat eivät ole vältelleet sen käyttöä: eläinten *vapauttamisesta*, *vapautuksesta* tai *vapaaksi päästämisestä* puhutaan 17 prosentissa jutuista, ja ilmaisut esiintyvät myös itse toimittajien puheessa. Kuitenkin havaittavissa on myös pyrkimystä termien tietoiseen välttämiseen: esimerkiksi pitempää ja kömpelämpää *päästää irti* (tai *päästää luontoon/ulos häkeistä* tms.) -ilmaisua on käytetty julkisuudessa vielä vapauttamista useammin, reilussa viidenneksessä jutuista, ja jopa lyhyttä ja napakkaa ilmaisua vaativissa otsikoissa se esiintyy vapautusta yleisemmin.

Eläinoikeusdiskurssi pääsee parhaiten esiin feature-jutuissa, joissa on haastatellaan vain eläinaktivisteja: henkilökuivissa, järjestö- tai liike-esittelyissä, elämäntapa- ja veganismijutuissa. Uutissivuilta diskurssi puuttuu lähes täysin; se vilahtaa uutisissa lähinnä silloin, kun Eläinten vapautuksen tukiryhmän välittämiä iskuryhmien tiedotteita lainataan suoraan. Diskurssin kokonaisvaltaista hahmottamista vaikeuttaa se, että se esiintyy julkisuudessa harvoin ja hyvin sirpaleisena. Itseäni on tukenut analysoinnissa eläinoikeusliikkeen diskurssien aiempi tuntemus muun muassa liikkeen omien julkaisujen kautta.

9.8 Diskurssien rinnakkaiselo, ristiriidat ja hegemoniakamppailu

Näistä eläinoikeusliikettä hyvin erilaisin silmin tarkastelevista diskursseista osa on sovittavissa ristiriidoitta yhteen ja jopa tukee toisiaan, osa taas on selkeästi ristiriidassa keskenään.

Keskenään selvästi sopusointuisia diskursseja ovat sympatisoiva ja eläinoikeudellinen diskurssi: sympatisoivan diskurssin voi katsoa tukevan radikaalimpaa ja myös marginaalisempaan asemaan jäävää eläinoikeudellista diskurssia. Nämä kaksi diskurssia taas ovat jyrkässä ristiriidassa demonisoivan ja mitätöivän diskurssin kanssa.

Demonisoivan ja mitätöivän diskurssin keskinäinen suhde on moniulotteinen ja jännitteinen: diskurssit esiintyvät usein rinnakkain, vaikka niiden voi katsoa olevan joiltakin osin selvästi ristiriidassa keskenään. Diskurssit jakavat tiettyjä yhteisiä merkityksiä, kuten käsitykset eläinoikeusliikkeestä ”johdettuna” ilmiönä ja tulkinnan eläinoikeusliikkeestä ongelmana ja kovemmista kontrollitoimista ratkaisuna. Niitä kuitenkin erottaa ennen kaikkea niiden perussuhtautuminen liikkeeseen: siinä missä demonisoiva diskurssi liioittelee eläinoikeusliikkeen uhkaa, pyrkii mitätöivä diskurssi vähättelemään koko liikettä. Tämän ristiriidan ylittäminen mahdollistuu ennen kaikkea sillä, että diskursseista kumpikin sisällyttää merkitysjärjestelmäänsä käsityksen eläinoikeusliikkeen kaksijakoisuudesta, ”johtajista” tai ”ydinjoukosta” ja näitä seuraavasta ”harhaanjohdettujen laumasta”:

[sisäministeri Jan-Erik Enestam:]

– Hyvin suppea johtajaporukka liikkuu näissä enemmän tai vähemmän anarkistisissa yhteisöissä. Sitten on aika suuri viaton massa, joka jostain syystä lähtee mukaan, eikä tiedä eläimistä juuri mitään. (*Suomeen tarvitaan etnisiä poliiseja*, Iltä-Sanomat 3.1.1998)

Demonisoiva ja mitätöivä diskurssi siis tavallaan konstruoivat puheessaan kaksi toisistaan erotettavissa olevaa eläinoikeusliikkeen osaa, joista toisesta puhutaan usein demonisoivan diskurssin viitekehyksestä käsin yhteiskunnallisena uhkana, toisesta taas mitätöivän diskurssin näkökulmasta naiivina ja manipuloitavissa olevana nuorisona. Tämä selittää sitä, että diskurssit voivat kietoutua toimijoiden puheessa toisiinsa ja esiintyä julkisuudessa näennäisen harmonisessa rinnakkainelossa.

Holhoava diskurssi näyttäytyy eläinoikeuskeskustelun diskursiivisessa kentässä eräänlaisena välittävänä tai sovittelevana diskurssina. Toisaalta se lähestyy sympatisoivaa diskurssia sikäli, että pyrkii ainakin näennäisesti osoittamaan ymmärrystä aktivisteille ja vaatii näiden kuuntelemista. Toisaalta taas diskurssi lähestyy mitätöivää diskurssia, sillä se esittää samaan tapaan rationaalisen aikuisen auktoriteetilla jossain määrin ylenkatseellisia tulkintoja nuorten aktivistien toiminnasta ja sen kytkeytymisestä maaseudusta ja luonnosta vieraantumiseen ja eläinten inhimillistämiseen.

Nämä viisi diskurssia voidaankin hahmottaa eräänlaisena diskurssien jatkumona, jossa rinnakkaisten diskurssien rajat ovat aina hieman häilyvät ja jossa kukin diskurssi on jotakuinkin yhteen sovitettavissa ”naapuridiskurssiensa” kanssa:

DEMONISOIVA – MITÄTÖIVÄ – HOLHOAVA – SYMPATISOIVA – ELÄINOIKEUSDISKURSSI

Kriminalisoiva ja eksotisoiva diskurssi sen sijaan poikkeavat tästä jatkumosta näkökulmiensa suppeuden ja erityisyyden vuoksi. Toisaalta juuri sen vuoksi ne ovat sovitettavissa suuremmista ristiriidoista yhteen useimpien muiden diskurssien kanssa. Kriminalisoiva diskurssi esiintyy usein erityisesti demonisoivan sekä mitätöivän diskurssin yhteydessä, jolloin se rikospuheineen tukee esimerkiksi diskurssien vaatimuksia kovemmista rangaistuksista sekä tulkintaa eläinoikeusliikkeestä ongelmana. Tarkastelunäkökulmansa ja -kohteensa kapeuden vuoksi se ei kuitenkaan ole kovin räikeässä ristiriidassa muidenkään valtakulttuuristen diskurssien kanssa.

Eksotisoiva diskurssi esiintyy jutuissa yleensä lähinnä sympatisoivan tai mitätöivän diskurssin kanssa. Se voi siis yhtä hyvin liittyä eläinoikeusliikettä positiivisessa valossa ja ymmärtävästi tarkasteleviin juttuihin kuin toimia stereotyyppioineen negatiivissävytteisissä jutuissa aktivisteja marginalisoivana strategiana. Demonisoivan diskurssin kanssa eksotisoivan diskurssin voi katsoa olevan selvästi ristiriidassa, mutta

muiden diskurssien kanssa – jälleen kerran näkökulman kapeuden vuoksi – sovittamatonta ristiriita ei ole.

Vaikka eläinoikeusjulkisuuden diskurssit muodostavatkin kirjavan diskurssien moninaisuuden, eri diskurssit eivät esiinny tässä diskurssien kentässä tai jatkumossa tasa-arvoisessa asemassa. Määrällisesti tarkasteltuna hallitsevimmit nousevat selvästi demonisoiva, mitätöivä ja kriminalisoiva diskurssi. Kriminalisoivan diskurssin runsas esiintyminen selittyy ennen kaikkia rikostutkinta- ja oikeudenkäyntijuttujen suurella määrällä sekä siihen liittyen poliisien ja oikeusjärjestelmän edustajien runsaalla esiintymisellä juttujen aktiivisina toimijoina ja ensisijaisina määrittelijöinä. Demonisoivan ja mitätöivän diskurssin määrällisesti vahvaa asemaa taas ovat julkisuudessa ylläpitäneet erityisesti toimittajat itse, sekä turkistarhaajien ja STKL:n edustajat. Holhoava diskurssi esiintyy eläinoikeusjulkisuudessa jo huomattavasti harvemmin, lähinnä tutkijoiden puheenvuoroissa, ja eksotisoiva, sympatisoiva ja eläinoikeudellinen diskurssi jäävät selvästi marginaalisiksi diskursseiksi.

Hierarkiaa diskurssien välille luo osaltaan myös niiden esiintyminen eri genreissä: uutisia ja lehtien virallisia pääkirjoituksia hallitsevat demonisoiva, mitätöivä ja kriminalisoiva diskurssi. Sen sijaan sympatisoiva, eläinoikeudellinen ja eksotisoiva diskurssi pääsevät esiin lähes yksinomaan yksittäisten toimittajien kolumneissa sekä ajattomammassa feature-aineistossa lehtien viikonvaihte- ja ajankohtaissivuilla tai liitteissä. Holhoavaa diskurssia esiintyy jonkin verran sekä uutissivuilla että muiden osastojen feature-jutuissa.

Etenkin eläinoikeudellisen diskurssin esiintymisen vähäisyys on kiinnostavaa sikäli, että diskurssi pääsee valtajulkisuudessa esiin huomattavasti harvemmin kuin itse eläinoikeusliikkeen toimijat. Silloinkin kun eläinoikeusliikkeen aktivistit pääsevät aktiivisina toimijoina ääneen jutuissa, he joutuvat usein vain reagoimaan jo ennalta asetettuihin tilanteenmäärittelyihin. Aktivistit joutuvat vastailemaan erityisesti eläinoikeusliikkeen keinovalikoimaa koskeviin kysymyksiin, jolloin eläinoikeusdiskurssin merkitykset ja itse eläinoikeuskysymys pääsevät heikosti esiin. Eläinoikeusliikkeen julkisuuteen näyttäisikin pätevän vahvasti se, mitä Hall (1992, 182) toteaa julkisuuden ensisijaisten/hallitsevien ja toissijaisten/vastustavien määrittelijöiden ja määrittelyjen suhteesta: vaikka vastustavia argumentteja voidaankin aina esittää, joudutaan niitä usein esittämään jo asetetun tilanteenmäärittelyn pohjalta, sillä arkiajattelun aseman saanutta hallitsevaa määrittelyä ja sen asettamia keskustelun ehtoja on vaikea muuttaa. Eläinoikeusliikkeen toimijat näyttäytyvät aineistossa tällaisina vastustavina määrittelijöinä, jotka pyrkivät muuttamaan hallitsevaa tilanteenmäärittelyä

ohjaamalla keskustelua esimerkiksi keinoista itse eläinoikeuskysymykseen, mutta joutuvatkin sen sijaan julkisuudessa useimmiten mukautumaan jo asetettuihin keskustelun ehtoihin.

Kokonaisuudessaan julkisuudessa näyttää nousevaan hegemoniseen asemaan erityisesti demonisoiva diskurssi, sekä sen ”aisaparina” mitätöivä diskurssi. Tämä ei johdu yksinomaan niiden määrällisestä hallitsevuudesta ja sijoittumisesta genrehierarkian huipulle, esiintyyhän myös kriminalisoiva diskurssi aineistossa määrällisesti runsaana. Kyse on ennemminkin hegemonian aktiivisesta tuottamisesta ensisijaisesti demonisoivalle diskurssille, mutta sen ”siivellä” myös sitä julkisuudessa täydentävälle ja sen kanssa usein rinnakkain esiintyvälle mitätöivälle diskurssille. Tällaisina diskurssin hegemonian tuottamisen strategioina on mahdollista käyttää esimerkiksi moninaisten ja ristiriitaisten asioiden yksinkertaistamista ja naturalisoimista, konsensukseen vetoamista ja hegemonisen diskurssin esittämistä itsestään selvänä ja vaihtoehdottomana (Jokinen & Juhila, 81, 89–96). Demonisoivan diskurssin hegemoniaa on vahvistettu eläinoikeusjulkisuudessa erityisesti vetoamalla konsensukseen ja rakentamalla vahvasti vaihtoehdottomuuden kuvaa. Näitä strategioita sekä eläinoikeusliikkeelle tuotettuja identiteettejä ja liikkeen marginalisointia tarkastellaan seuraavassa luvussa.

10 MARGINALISOITU ELÄINOIKEUSLIIKE JA ”LEGITIIMI YHTEISKUNTA”

Määritellessään eläinoikeusliikettä julkisuudessa esiintyvät diskurssit samalla tuottavat eläinoikeusaktivisteille tietynlaisia identiteettejä. Näiden identiteettien tuotannossa tärkeää osaa näyttävät tietenkin nimeämiskäytännöt, mutta myös liikkeen synnyn syistä tai aktivistien motiiveista esitetyt tulkinnat, tai vaikkapa ne analogiat, joilla diskurssit pyrkivät tekemään eläinoikeusliikettä uutena ilmiönä ymmärrettäväksi.

Eläinoikeusliikettä ja aktivistien identiteettiä määritellessään diskursseja käyttävät/tuottavat toimittajat ja julkisuuden toimijat samalla määrittelevät eksplisiittisemmin tai implisiittisemmin myös itseään – omaa identiteettiään – sekä puhuttelemaansa yleisöä. Näin eläinoikeusliikkeen ”toiseuden” vastapainoksi tuotetaan ”me”-yhteisöä ja -identiteettiä.

Tarkastelen tässä luvussa sitä, minkälaisia identiteettejä eläinoikeusliikkeelle tuotetaan ja minkälaisia ”ne-me”-vastakkainasetteluja niiden varaan rakennetaan. Tarkastelen myös sitä, minkälaisin keinoin mediassa pyritään vahvistamaan ”me” -yhteisöä, sen oletettua yhtenäisyyttä ja yksimielisyyttä, ja miten samalla tuetaan demonisoivan diskurssin hegemoniaa.

10.1 Valtakulttuuriset diskurssit eläinoikeusliikkeen marginalisoijina

Edellä esitellyistä eläinoikeusliikejulkisuuden diskursseista kaikki valtakulttuuriset diskurssit – sympatisoivaa diskurssia ainakin osittain lukuun ottamatta – määrittelevät eläinoikeusliikkeen tavalla tai toisella ”toiseksi”, joka erotetaan ”meistä”, eli valtakulttuurisia diskursseja käyttävien toimittajien tai muiden julkisuuden toimijoiden sekä puhutellun yleisön muodostamasta kuvitteellisesta yhtenäisestä ja yksimielisestä yhteisöstä⁵⁸. Osa diskursseista tuottaa aktivisteille selkeästi yhden yhtenäisen, kiinteän identiteetin, josta diskurssin käyttäjä erottaa itsensä ja lukijansa. Osassa diskursseista

⁵⁸ Yleensä toimittaja tai toimija siis lukee itsensä siihen yleisöön/yhteisöön, jota puhuttelee ja jonka identifioi eläinoikeusliikkeen vastapooliksi. Joissakin poikkeustapauksissa toimittaja voi kuitenkin tuottaa eläinoikeusliikkeen vastakohtaksi myös identiteettiä, johon ei itse samaistu: näin käy esimerkiksi silloin, kun kaupunkilaisitoimittaja rakentaa vastakkainasettelun kaupunkilaisaktivistien ja maaseudun ihmisten

taas voi elää rinnakkain useampia identiteettejä ja niiden varaan rakentuvia ”me” – ”ne” -vastakkaisasetteluja.

Demonisoiva diskurssi merkityksellistää eläinaktivistit yhteiskunnan ulkopuolelle asettuviksi ja sitä horjuttamaan pyrkiviksi ”yhteiskunnanvastaisiksi piireiksi” erotuksena ”meistä”, lainkuuliaisista kunnon kansalaisista ja yhteiskunnan täysivaltaisista jäsenistä. Tämä vastakkainasettelu sisältyy jo implisiittisesti diskurssin tulkintoihin, joissa eläinoikeusliike esitetään epäjärjestykseen, yhteiskuntarauhan häirintään ja pelon herättämiseen pyrkivien epäilyttävien ”taustahahmojen” ja ”johtajien” välineenä.

Demonisoivan diskurssin merkitysjärjestelmässä eläinaktivistit hyökkäävät *yhteiskuntaa vastaan*. ”Yhteiskunnan” muodostavat siis ne ihmiset, jotka toimivat tietyillä ”yhteisesti sovitulla pelisäännöillä” – yhteiskuntaa epäkonventionaalisin ja illegitiimeiksi katsotuin keinoin muutamaa pyrkivät rajata tämän yhteiskunnan ulkopuolelle. Erityisen ilmeinen vastakkainasettelu kahteen leiriin on silloin, kun ”yhteiskunnan” sisäiset erot ohitetaan merkityksettöminä ja kaikkia toimijoita kutsutaan liittymään yhteiseen moraalisen rintamaan eläinaktivismia tuomitsemaan:

Ekoterrorin kitkemiseen on valjastettava laaja rintama. Viranomaisille kuuluu luonnollisesti rikoslain toimeenpano kaikessa ankaruudessaan. Myös asiallisten luonnonsuojelujärjestöjen ja pehmeitä ideologioista saarnaavien puolueiden ja muiden ryhmien on liityttävä mukaan paljon nykyistä tehokkaammin. Tiedotusvälineiden on syytä katsoa peiliin ja unohtaa ”kettutyttö”-lepertely, joka rohkaisee laittomuuksiin. Toimilla on kiire, koska nyt on jo nähtävissä, että edessä uhkaa vakava väkivalta, jos turkistarhaajat ja muut alan ihmiset turvautuvat oman käden oikeuteen puolustaessaan laillista elinkeinoaan. (pääkirjoitus, Helsingin Sanomat 5.9.2000)

Osana identiteettimäärittelyään demonisoiva diskurssi kiistää myös eläinaktivistien identiteetin motiiveiltaan vilpittöminä eläinten puolestapuhujina, ja asettaa nämä vastakkain ”todellisen” eläinsuojelun ja ”todellisten” eläintensuojelijoiden ja eläinten oikeuksien puolustajien kanssa. Asettumalla itse eläinsuojelun puolestapuhujiksi toimijat torjuvat samalla sekä eläinaktivistien moraaliset perustelut että mahdolliset syytökset valtakulttuuristen toimijoiden välinpitämättömyydestä eläinkysymystä kohtaan:

Eläinten oikeuksien todelliset puolustajat löytyvät sieltä, missä osataan valita käyttökelpoiset ja hyväksyttävät yhteiskunnallisen vaikuttamisen menettelytavat. *Tuloksellista eläinsuojelutyötä*

välille ja asettuu ulkopuolisen asemasta puolustamaan maaseutua. Toisaalta taas eläinoikeusliikettä sympatisoiva toimittaja saattaa liikettä puolustaessaan ottaa etäisyyttä liikkeen marginalisointiin pyrkivään valtaväestöön, ja määritellä sen ”toiseksi”. Tällöin vastakkainasettelu syntyy usein sukupolvien välille, ja toimittaja vetoaa ”me”-yhteisönä ja yleisönä esimerkiksi ”tiedostaviin” nuoriin.

tehdään muualla kuin näiden laittomuuksiin ja ilkivaltaan mieltyneiden ”aktivistien” joukoissa. (pääkirjoitus, Keskisuomalainen 29.1.1999)

Surullista on, että piittaamattomat kiihkoilijat leimaavat kielteisesti *todellisen luonnonsuojelun*. Kukaan *todellinen eläinten ystävä* ei päästä luontoon tarhattuja minkkejä. (pääkirjoitus, Helsingin Sanomat 5.9.2000) [Kursivoinnit tutkimuksen tekijän.]

Mitätöivä diskurssi puolestaan esittää aktivistit luonnosta ja eläimistä vieraantuneina, tietämättöminä ja naiiveina kaupunkilaisnuorina, joita ”me”, ”luonnollisen” eläin- ja luontosuhteen omaavat maaseudun ihmiset, oman alamme (turkistarhauksen, eläinkokeitten tms.) asiantuntijat tai vain ”rationaaliset” aikuiset alentuvasti paheksomme:

Neitosten toiminnassa paistaa nuoruuden ehdottomuuden ja todellisuudelle vieraan idealismin yhdistelmä. Varttuneemman väen, myös eläinsuojeluväen, on hyvin vaikea samaistua ajatteluun, joka sallii tahallisen vahingonteon oman aatemaailman puolesta. (pääkirjoitus, Keskisuomalainen 27.7.1995)

Mitätöivä diskurssi ammentaa vahvasti juuri maaseutu–kaupunki–vastakkainasettelusta, etenkin tarhaajien itsensä käyttämänä:

– Olemme yrittäneet hoitaa elimiä [sic] hyvin emmekä ole koskaan kuvitelleet joutuvamme tällaisen kohteeksi saati hankkineet sitä varten vakuutusta. Eniten tässä tyttöjen esiintymisessä ottaakin päähän, että Kehäkolmosen sisäpuolelta tullaan tänne neuvomaan, kuinka eläimiä pitää hoitaa. Me olemme kuitenkin olleet koko ikämme eläinten kansa [sic] tekemisissä 365 päivää vuodessa, hän [evijärveläistarhaajan vaimo Ritva Haapasaari] sanoo. (*Tarhaajat hämmästelevät joutumistaan syytetyiksi*, Ilkka 27.7.1995)

Mitätöivässä diskurssissa aktivistit ovat kotoaan kaiken valmiina saaneita hyväosaisten lapsia, jotka eivät kykene ymmärtämään ja arvostamaan ”meidän” kovalla työllä leipämme ansaitsevien suomalaisten osaa – tai vaihtoehtoisesti yhteiskunnan tukia hyväkseen käyttäviä loisia, joita ”me” yrittäjät ja veronmaksajat joudumme ylläpitämään:

Niillä rahoilla, joita me ja työntekijämme keräämme, elävät myös aktivistit. Heidän työtään näyttää olevan tuhota tarhaus, [tarhaaja Jorma] Tähtinen sanoo. (*Oman käden oikeutta lisättävä*, Iltalehti 13.12.1997)

Niinpä mitätöivä diskurssikin tulee ajoittain tuottaneeksi demonisoivan diskurssin tapaan jakoa legitiimiin yhteiskuntaan ja sen ulkopuolisiin:

Kun tällaiset rikolliset saadaan kiinni ei siinä auta psykologien kauniit puheet hellästä kohtelusta. Ei muuta kuin oikein kunnan julkinen remmipeli, oppivatpahan sitten yhteiskunnan jäseniksi, vai oppivatko sellaiset nuijat mitään? (Tuplaween pakina, Keskisuomalainen 17.9.1998)

Holhoava diskurssi taas piirtää kuvaa vilpittömän idealistisista ja hyvää tarkoittavista, mutta turhautuneista, kärsimättömistä ja ajattelemattomista nuorista, joita ”me” kypsät ja rationaaliset aikuiset pyrimme ymmärtämään ja ohjaamaan oikeiden vaikuttamiskeinojen äärelle. Isällisinä tai äidillisenä nuhtelijoina ja opastajina voivat toimia uusiin liikkeisiin perehtyneet tukijat – tai vaikkapa vanhat radikaalit:

[Kansanedustaja Erkki Tuomioja:]

Kyllähän aikaisempaankin radikalismiin kuului epäoikeudenmukaisten lakien uhmaaminen, mutta siitä otettiin henkilökohtainen vastuu, eikä hiiviskely öisin nurkissa tekemässä aineellista tuhoa. (*Miksi juuri eläimet?*, Aamulehti 8.3.1998)

Kriminalisoivassa diskurssissa aktivistit ovat yksiselitteisesti rikollisia tai rikoksista epäiltyjä – toisin kuin ”me”, lainkuuliaiset kansalaiset. Kriminalisoiva diskurssikin siis vahvistaa jakoa lailliseen ja legitiimiin ”yhteiskuntaan” ja sen ulkopuolelle asettuviin aktivisteihin. Vastakkainasettelu on useimmiten implisiittinen, mutta sitä saatetaan ajoittain myös avoimesti korostaa:

Tähän tyyliin kansa haastaa. Ja kysyy toisenkin kerran onko se oikeusvaltio joka suosii omankädenoikeutta ja pakottaa rehelliset ja lainkuuliaiset kansalaisen maksamaan lainrikkojen aiheuttamat vahingot. (Eila Erkkilän kolumni *Ryhtiliikettä*, Ilkka 24.2.1996)

Eksotisoivassa diskurssissa taas eläinaktivistit näyttäytyvät kenties jopa kiehtovana ja uteliaisuutta herättävänä kuriositeettina, mutta yhtäkaikki *erilaisena*, ”meille tavallisille ihmisille” vieraana eksoottisena ilmiönä, johon monen valtaväestön edustajan olisi vaikea samaistua.

Aktivisti-identiteettiä elämäntavan ja ulkonäön, siis ”tyylin”⁵⁹, pintatasolla tuottava eksotisoiva diskurssi on kiinnostava tapaus postmodernin identiteetti-problematiikan kontekstissa. Eksotisoimisilmiön – joka ei tietenkään rajoitu vain eläinoikeusliikejulkisuuteen, vaan esiintyy myös muiden ”marginaalien” tai ”toisten” yhteydessä (ks. luku 6.3) – taustalla voi nähdä yleisemmän mediakulttuuriin ja postmoderneihin identiteetteihin liittyvän tendenssin. Kuten Kellner (2000, 295–296) huomioi, mediakulttuuri tarjoilee ihmisille samastumiskohteita, identiteetin rakennustarpeita, mutta uusissa identiteeteissä olennaista ei ole enää esimerkiksi

⁵⁹ Tyyllillä en siis viittaa tässä termin poliittiseen merkitykseen (poliittisesta tyylistä ks. esim. Lappalainen 2000), vaan nimenomaan termin arkisempaan merkitykseen, tyyliin elämäntapaan ja kulutukseen (hiusmuotiin, pukeutumiseen, sisustukseen jne.) liittyvänä käsitteenä.

poliittinen ja moraalinen sitoutuminen, se mitä ihminen on ja mitä hän tekee, vaan se, miltä hän näyttää. Mediakulttuurin tarjoilemasta postmodernista identiteetistä tulee valinnan kysymys: ihminen voi muuttua, leikitellä identiteeteillä. Samalla kuitenkin ”identiteetti latistuu ja trivialisoituu tyyliksi, ’lookiksi’ ja kulutukseksi, jolloin ihminen määrittellään imagonsa, omaisuutensa ja elämäntapansa perusteella” (emt., 296).

Tällainen identiteetin latistuminen ja tyhjentyminen poliittisesta ja kulttuurisesta sisällöstä näkyy esimerkiksi siinä, miten eläinoikeusaktivistien ja muiden ”vaihtoehtonuorten” omaksuma ”tyyli” alkoi löytää 1990-luvun lopulla tiensä myös mainoksiin⁶⁰ ja kaupalliseen kulttuuriin, samaan tapaan kuin punk-alakulttuurin ulkoiset merkit imaistiin aiemmin kesytetyssä muodossa osaksi kaupallista valtakulttuuria: ”jännittäviin” hiustyyliihin, hätkähdyttäviin koruihin ja pukeutumiseen.

Valtakulttuurisista diskursseista vain sympatisoivassa diskurssissa eläinliikettä ei yksiselitteisesti aseteta ”toiseuteen”. Siinä puhuja asettuu ennemminkin ajoittain samaan ”me”-yhteisöön eläinoikeusliikkeen kanssa, merkityksellistäessään esimerkiksi eläinoikeusasian *tämän päivän nuorten omaksi jutuksi* (Lotta Sonnisen kolumni *Turkiksia ja turhia murhia*, Aamulehden Allakka-liite 19.12.1998) tai *meidän sukupolvemme* asiaksi (*Miksi juuri eläimet?*, Aamulehti 8.3.1998) ja identifioidessaan itsensä tähän sukupolveen. Tässäkin diskurssissa eläinoikeusliike kuitenkin nähdään niin vahvasti juuri ikäkausi-ilmiönä, nuorisoradikalismina, että etenkin varttuneemmalle liikkeen sympatiseeraajalle liikkeestä tulee helposti ainakin jossain määrin etäinen ”ne”, idealistinen ja kapinoiva nuoriso:

Nuorena idealismi kukoistaa. Jos sekä aate että aatetta tunteva ihminen ovat nuoria, idealismi kukoistaa erityisen herkästi. Silloin käytössä on paljon totuuksia ja selkeitä vihollisia. – –
Se mistä nuoret idealistit kulloinkin taistelevat ei perustu sattumaan eikä mielivaltaan. Varmasti myös eläintensuojeluun on hyvät syyt. Luulen, että liike on syntynyt yksinkertaisesti siksi, että ihminen on vienyt eläinten käytön teollisen tuotteen liian pitkälle. Se ihan oikeasti aiheuttaa pahoinvointia, joka johtaa muutokseen. Arvot muuttuvat, tilanne muuttuu ja idealistit muuttuvat. Niin näissä asioissa aina käy. (Merja Määttäsen kolumni *Ketuille, broilereille ja koehiirille*, Aamulehden Moro-liite 13.11.1997)

Toisaalta myös eläinoikeusdiskurssi tuottaa omalta osaltaan vastakkainasettelua eläinoikeusliikkeen ja ”muiden”, ”niiden” välille. Jyrkimmillään kyse voi olla eläinten ”puolustajien” ja eläinten ”riistäjien” vastakkainasettelusta, tai eläinoikeusaktivistien asettautumisesta moraalisesti ”tavallisten ihmisten” yläpuolelle. Eläinoikeusliikkeen

⁶⁰ Esimerkiksi Sokos julkaisi syksyllä 1998 mainoksen, joka turkistuottajien tulkinnan mukaan ”yllytti ekoterrorismiin”, sillä kuvassa ”eläinaktivistien tyyliin” pukeutuneet nuoret seisivat metalliverkkoaidan edessä kivi kädessään, mikä yhdistettiin erityisesti Fur Center -mielenosoituksiin (ks. *Turkistuottajat suutuivat Sokoksen ilmoituksesta*, Pohjalainen 5.11.1998).

omissa julkaisuissa vastakkainasettelu tulee esille huomattavasti selkeämmin, kun taas valtajuoksuudessa se on luettavissa lähinnä rivien välistä. Joskus asia kuitenkin ilmaistaan hieman eksplisiittisemmin:

[Eläinaktivisti Vesa Hyttinen:]

– Jokaisella eläimellä on oikeus elää vapaana. Emme ymmärrä tarhaajaa, joka tappaa eläimiä ja tekee niistä täysin turhia kulutushyödykkeitä. Kun iskee tarhalle, joutuu ainakin yksi tarha miettimään kannattaako tarhaus todella ja samaa miettivät muutkin. (*Oikeutta eläimille järjestö tukee iskuja*, Ilkka 19.9.2000)

”Me”–”ne”-vastakkainasetteluissa ei siis ole aina kyse vain valtakulttuuristen toimijoiden määrittelyvallan käytöstä, vaan myös liike itse voi pyrkiä vastakkainasettelujen kautta erottautumaan valtaväestöstä ja vahvistamaan näin omaa identiteettiään ja yhteisöään. (Vrt. luku 3.6; Pyykkönen 2000; Pyykkönen 2002.) Erityisen selvää tällainen erottautuminen ja yhteisöllisyyden ja identiteettien tuotanto on eläinoikeusliikkeen ja muun radikaaliliikehdinnän omassa julkisuudessa, ”vaihtoehtomediassa”.⁶¹

Koska valtajuoksuudessa eläinoikeusliikkeen identiteettien määrittely on kuitenkin tapahtunut pääosin valtakulttuuristen toimijoiden toimesta ja valtakulttuurisissa diskursseissa, tulee eläinoikeusliike määritellyksi toiseuteen ja samalla työnnettyksi yhteiskunnan laitamille tai ulkopuolelle, marginaaliin. Tätä marginalisointia on osaltaan tuettu ”me”-yhteisön vahvistamisella.

10.2 Media konsensuksen ja ”me”-yhteisön vahvistajana

Eläinoikeusjulkisuudessa toimijat ja toimittajat ovat siis tuottaneet omaa identiteettiään ja vahvistaneet ”me”-yhteisöä (joka voimakkaimmillaan esiintyy itse *yhteiskuntana*) määritellessään eläinoikeusliikettä, sen toimintaa ja identiteettejä. ”Meidän” tuottaminen ja vahvistaminen on kuitenkin osaltaan tapahtunut myös moraalisten kannanottojen kautta, tuottamalla aktiivisesti yhteisön moraalista järjestystä⁶² ja konsensusta suhteessa eläinoikeusliikkeeseen. Kantaa on otettu niin fakta-aineistossa

⁶¹ Radikaaliliikkeiden julkaisut eivät muodosta tässä suhteessa poikkeusta, vaan myös muille omakustanneperiaatteella toimiville vaihtoehtojulkaisuille, kuten kulttuurilehdille, on olennaista itse asian lisäksi juuri sosiaalisten suhteiden ja identiteettien rakentaminen, yhteisön luominen (ks. Atton 2002, 54–79).

⁶² ”Moraalista järjestystä” käytän tässä Robert Wuthnow’n (1989) tapaan merkitsemään yhteisöä koossa pitävää järjestystä, joka syntyy yhteisön käyttäytymistä ohjaavien moraalisten koodien varaan ja jota voidaan aktiivisesti vahvistaa esimerkiksi rituaalien ja ideologioiden avulla.

kuultujen toimijoiden kuin pääkirjoituksissa ja kolumneissa kommentoineiden toimittajienkin suulla.

Yleisin kannanotto on ollut eläinoikeusliikkeen toiminnan (tai nimenomaan tiettyjen toimintakeinojen) *tuomitseminen*: seitsemässä prosentissa koko juttuaineistosta toimittaja tai toimija joko kertoo itse tuomitsevansa liikkeen toiminnan tai kertoo jonkun muun tuomitsevan sen. Seuraavaksi yleisimmin aktivistien toimintaan otetaan aineistossa kantaa toteamalla, että se *ei ole hyväksyttävää*. Kantaa otetaan myös *irtisanoutumalla* aktivistien toiminnasta. Toisaalta ymmärrystäkin aktivisteille on osoitettu: aktivistien tavoitteita on kuvattu *hyväksyttäviksi, ymmärrettäviksi, kannatettaviksi* tai *hyviksi* kolmessa prosentissa jutuista⁶³. Toimintatavoille ymmärrystä on osoitettu huomattavasti harvemmin. Kantaa eläinoikeusliikkeen toimintaan on toki otettu paljon edellä mainittuja lukuja useammin, jos huomioidaan epäsuoremmin sanakääntein ilmaissut käsitykset, eikä vain yksiselitteisiä tuomitse–hyväksyytyyppisiä kannanottoja.

Julkisuudessa ei ole kuitenkaan rajoitettu pelkästään henkilökohtaisiin mielipiteenilmaisuihin. Eläinoikeus(liike)kysymyksen ympärille on pyritty myös aktiivisesti mobilisoimaan laajaa ja yksimielistä moraalista rintamaa. Voimakkain tämä tendenssi oli ensimmäisten Pohjanmaan iskujen jälkeen: tällöin ilmiö oli uusi ja epävarmuutta ja hämmennystä herättävä, ja tarve määritellä paitsi henkilökohtainen, myös yhteisön suhde ja suhtautuminen ilmiöön oli suurimmillaan.

Pääsääntöisesti julkisuudessa esitetty kritiikki on kohdistunut nimenomaan eläinoikeusliikkeen laittomiin toimintatapoihin, tai yleisemminkin toimintaan, kuten mielenosoituksiin. Vielä ensimmäisten tarhaiskujen jälkeen vuonna 1995 esiintyi kuitenkin myös pyrkimystä maltillisenkin turkistarhauskeskustelun ja -kritiikin illegitimointiin. Lähinnä turkistarhaajien etujärjestö STKL sekä Pohjanmaan lehtien päätoimittajat pyrkivät syyllistämään tarhaiskuista niin maltilliset eläinsuojelijat, Vihreän liiton kuin turkistarhauksen vastaisissa kampanjoissa esiintyneet missitkin:

On nimittäin todellakin niin, että tällaiset terrori-iskut eivät välttämättä ole häiriintyneiden yksilöiden sattumanvaraisia tekosia. Yhteiskunnallinen keskustelu ja ilmapiiri vaikuttavat niihin melkein aina. Olen melkein varma, että tämä on tällainen.

Pohjanmaan kettutarhoille löytyy kaksi taustaselittäjää. Toinen on vilkas ja aika aggressiivinen keskustelu, jota on käyty tarhauselinkeinoja ja turkistenkäyttöä vastaan. Toinen on uudenlainen käsitys ”kansalaistottelemattomuuden” hyväksyttävyydestä. (Kari Hokkasen kolonne *Vihreät ja kettutarhat*, Ilkka 8.6.1995)

⁶³ *Eläinsuojeluasia* ja -tavoitteet on todettu kannatettaviksi huomattavasti useammin, mutta silloin jutuissa on nimenomaan piirretty eroa ”todellisen eläinsuojelun” ja eläinoikeusliikkeen toiminnan välille.

Tarhaajien mielestä turkiseläinten suojelua on viime aikoina vauhdittanut peitelty kiihotustoiminta elinkeinoa vastaan. Liitossa on saatu tarpeeksi myös maltillisten turkistenvastustajien kuten missien esiintymisistä.

– Nyt ne kampanjan tuottavat tulosta. Olemme huolestuneita sekä väkivaltaisista mielenosoituksista, että ilkeistä, [STKL:n] toiminnanjohtaja Gustav Smulter toteaa. (*"Eläinten vapauttajat" aiheuttivat satojen kettujen kuoleman, Ilta-Sanomat 31.5.1995*)

1990-luvun jälkipuoliskolla kriittinen keskustelu turkistarhauksesta ja eläinten oikeuksista alkoi vähitellen normalisoitua. Kenties enemmän kuin eläinoikeusliikkeen aseman jonkinasteinen vakiintuminen keskustelua legitimoiti se, että myös perinteisen (puolue)politiikan toimijat alkoivat ottaa kantaa tarhauksen lopettamiseen ja eläinten oikeuksien puolesta.⁶⁴ Painetta nimenomaan turkistarhausta kohtaan kohdistui myös Euroopan unionin taholta: vuosituhatlupien lopulla jo useampi EU-maa oli kieltänyt tai kieltämässä turkistarhauksen osittain tai kokonaan, ja EU:ssa valmistauduttiin tarhausta säätelevän direktiivin säätämiseen. Tarhauksen tulevaisuus ei vaikuttanutkaan enää aivan niin itsestään selvältä kuin vielä joitakin vuosia aikaisemmin. Syksyllä 2000 tarhauselinkeinon legitimitettiin aiheutti lisäsäröjä Länsi-Suomen lääninhallituksen tarkastusraportti, jonka mukaan 68 % tutkituista turkistarhoista rikkoi tavalla tai toisella eläinsuojelulakia.

Tätä taustaa vasten ei ole ihme, että pyrkimykset tukahduttaa turkistarhauskriittinen keskustelu hävisivät lähes täysin julkisuudesta ensimmäisen ”kettutyttö”-kohun jälkeen. Yleiseksi näkemykseksi sen sijaan muodostui, että tarhausta sopii kyllä kritisoida, kunhan sen tekee laillisin keinoin, yhteiskunnan pelisääntöjä noudattaen. Vain STKL:ää tarhauksen kritisointi on edelleen julkisesti närkästyttänyt:

Suomen Turkiseläinten Kasvattajien Liiton toiminnanjohtaja Gustav Smulter ei vastusta Suomessa järjestettäviä turkistarhauksen vastaisia mielenosoituksia. – – Ulkomailla järjestetyistä mielenosoituksista hän on toista mieltä.

”Ikävää kun Suomen mainetta tällä tavalla tahrataan. Sitä emme pysty millään estämään.” (*Toiminnanjohtaja Smulter: Mielenosoitukset ulkomailla maineen tahrasta, Pohjalainen 11.12.1997*)

⁶⁴ Vasemmistoliiton Annika Lapintie jätti joulukuussa 1997 eduskunnalle kymmenen kansanedustajan allekirjoittaman aloitteen turkiseläinten häkkitarhauksen kieltämiseksi. Lakialoite hylättiin, mutta Lapintie uusi sen jälleensyöksyllä 2001, jolloin keskustelua oli herättänyt Ruotsin sosiaalidemokraattien pyrkimys turkistarhauksen lopettamiseen. Vihreän liiton valtuuskunta puolestaan otti kantaa turkistarhauskysymykseen tammikuussa 1998 ja vaati turkistarhauksen kieltämistä Suomessa, sekä yleisemminkin eettisten näkökohtien huomioonottamista eläintuotannossa. Nuorsuomalaisten kolmimiehininen eduskuntaryhmä taas esitti julkisuudessa Orimattilan tapahtumien jälkeen, että Suomen perustuslakiin pitäisi kirjata maininta myös koti- ja hyötyeläinten oikeuksista, mikä todennäköisesti johtaisi nykyisenkaltaisen häkkitarhauksen lopettamiseen (ks. *Nuorsuomalaiset: Eläinten oikeudet perustuslakiin, Ilta-Sanomat 19.12.1997*).

Eläinoikeusliikkeen toimintatapoja koskeva keskustelu sen sijaan jatkui kiihkeänä, ja radikaalit toimintakeinot jyrkästi tuomitsevien näkemysten hegemonisoiminen oli vallitseva tendenssi koko 1990-luvun jälkipuoliskon ajan. Useimmiten hegemonisointi- ja konsensuksen muodostamispyrkimykset ovat ilmenneet ”me”-yhteisöön ja sen yksimielisyyteen vetoamisena: toimittajat tai toimijat puhuvat ”kansalaisten” tai ”kansan” suulla vakuuttaen kaikkien ihmisten – tai ainakin ”tervejärkisten”, ”tavallisten” ja ”normaalien” – olevan ilmiöstä yhtä mieltä:

Rannikkoseudun ja Pohjanmaan turkistarhoihin kohdistettu ilkivalta pöyristyttää elinkeinonharjoittajien ohella *kaikkia normaalijärkisiä kansalaisia*. (pääkirjoitus, Keskisuomalainen 1.6.1995)

Kettutyöt on ilmiö, jota *tavallisen kansan* oikeustaju ei näytä ymmärtävän, puhumattakaan hyväksyvän. (Eila Erkkilän kolumni *Ryhtiliikettä*, Ilkka 24.2.1996)

Terve kansalaisjärki ymmärtää Markku Kuisman menettelyn. (*Äärieläinaktivistit toimivat rikollisliigana*, Erkki Laatikaisen kolumni, Keskisuomalainen 13.12.1997)

Tavallisen suomalaisen oikeustaju ei hyväksy, että satoja minkkejä maalaavat tai luontoon päästävät saavat muutaman kuukauden ehdollisen vankeuden, jolle viherpiipertäjät vain naureskelevät.” (Tuplaween pakina *Syisy innoitti kukintoon*, Keskisuomalainen 12.10.2000)
[Kursivoinnit tutkimuksen tekijän.]

Näiden erityisesti pääkirjoituksissa ja kolumneissa esitettyjen ”yksimielisten” tuomioiden lisäksi konsensuksen ja moraalisen järjestyksen vahvistamiseen käytetään muun muassa mielipidetutkimuksia tai jopa pienimuotoisia katugallupeja, joissa enemmistön – vaikka sitten niukankin – mielipide on aina ”kansan”/”kansalaisten” näkemys tai ”yleinen mielipide”:

Turkistarhaus sai kansan tuen (otsikko, Keskisuomalainen 20.12.1997)

IS-Gallup mittasi murskatuomion eläinaktivisteille [otsikko]
Suomalaiset hyväksyvät turkistarhauksen selvästi [jälkirivi] (Ilta-Sanomat 19.12.1997)

*Omaisuuutta ollaan yleisesti valmiita puolustamaan ase*in (otsikko, Etelä-Suomen Sanomat 14.12.1997)

Yksimielistä moraalista rintamaa on tuotettu myös julkisuuden areenalla toistuvilla ”näytöksillä”, joissa toimija toisensa jälkeen ilmestyy ilmaisemaan moraalisen tuomionsa ja ”irtisanoutumisensa” asiasta:

Animalia sanoutuu irti iskusta [väliotsikko] (*Tarhakettujen häkit iskettiin hajalle Uudessakaarlepyyssä*, Aamulehti 30.5.1995)

Kokoomus tuomitsee ”eläinsuojelijat” (otsikko, Pohjalainen 31.5.1995)

Vihreät tuomitsevat tarhaiskut (otsikko, Ilkka 3.6.1995)

Yrittäjät paheksuvat kettuiskuja (otsikko, Iltalehti 27.7.1995)

Ministeri tuomitsee turkistarhoihin tunkeutujat (otsikko, Etelä-Suomen Sanomat 9.12.1997)

Suomen Eläinsuojeluyhdistys tuomitsee tarhaiskut. – – Eläinsuojeluliitto Animalia irtisanoutuu iskuista. (*Vöyrillä uusi isku samalle minkkitarhalle*, Helsingin Sanomat 19.9.2000)

Vihreä Liitto tuomitsee jyrkästi turkistarhaiskut (otsikko, Aamulehti 23.9.2000)

Näissä suurimpien iskujen jälkeen toistuneissa julkisissa tuomitsemis- ja irtisanoutumiskierroksissa voi nähdä ennemminkin rituaalinomaisia piirteitä⁶⁵ kuin erityistä informaatioarvoa. Julkisten tuomioiden merkitys on nähdäkseni ensisijaisesti moraalista järjestystä ja näin ollen yhteisöä rakentava ja vahvistava. Tuomionsa esiin tuodessaan toimijat määrittelevät suhdettaan paitsi kohteeseen, eläinoikeusliikkeeseen, myös sen vastapooliksi tuotettuun ”me”-yhteisöön ja yhteiskuntaan.

Erytisen aktiivisesti moraalisen järjestyksen tuottamiseen näyttävät osallistuneen tiedotusvälineet pääkirjoituksissaan. Lehdet paitsi ottavat itse aktiivisesti kantaa kysymykseen, myös paimentavat muita yhteiskunnallisia toimijoita ruotuun: kiittävät ”oikeasta” reagoinnista ja moittivat riittämättömistä reaktioista.

Suomalaiset eläinsuojelujärjestöt tuomitsevat viisaasti turkistarhaiskut. Toivottavasti ne myös karsivat riveistään jäsenet, joille lailliset vaikuttamiskeinot eivät ehkä riitä. (pääkirjoitus, Helsingin Sanomat 1.6.1998)

Kaikkien vastuullisten eläinsuojelujärjestöjen, turkistarhauksen vastustajista alkaen, tulee nyt voimakkaasti sanoutua irti tämänkaltaisesta toiminnasta ja tutkia tarkoin sisäinen tilansa. (pääkirjoitus, Keskisuomalainen 1.6.1995)

Merkittävämpää kuin rikoksiin syyllistyneiden saamat tuomiot on se, miten muu yhteiskunta terroritekoihin suhtautuu. Erytisen tärkeää yleisen mielipiteen kannalta on, että myös puolueissa määritellään selkeä kanta tähän sairaaseen ilmiöön. Terrorismi on kitkettävä Suomesta alkuunsa. (pääkirjoitus, Ilkka 14.1.1996)

Niinpä media tulee suhtautumistaan eläinoikeusliikkeen toimintaan määritellesään ja laajempaa konsensusta tuomitsevan kantansa taakse kootessaan samalla luoneeksi hyvin vaihtoehdotonta kuvaa asiasta: eläinoikeusliikkeen toimintaan voi suhtautua vain yhdellä oikealla tavalla – liika ilmiön ymmärtäminen on kielletty, ellei halua joutua itse

⁶⁵ Wuthnow (1989, 97–109) mukaan rituaaliselle toiminnalle on ominaista sen kommunikatiivinen, symbolis-ekspressiivinen luonne, sekä sen merkitys sosiaalisten suhteiden rakentajana ja kollektiivisten arvojen vahvistajana. Rituaalisuus on pikemminkin toiminnan ulottuvuus kuin selkeä kategoria: useinkaan toiminta ei ole yksiselitteisesti jaettavissa rituaaliseen toimintaan ja puhtaasti välineelliseen toimintaan, vaan toiminnalla voi olla monia funktioita. Rituaali ei vaadi välttämättä kasvokkaista kommunikaatiota, vaan se voi yhdistää ihmiset ja rakentaa suhteita näiden välille esimerkiksi median välityksellä. (Mediasta rituaalisena ilmiönä ks. esim. Sumiala-Seppänen 2001, 106–117.)

arveluttavaan valoon ja moraalisten sanktioiden kohteeksi. Koska tämä vaihtoehdottomuus- ja konsensuspuhe yhdistyy useimmiten juuri demonisoivaan diskurssiin, on se omiaan vahvistamaan diskurssin hegemoniaa rajatessaan muut mahdolliset tulkinnat ja merkitykset pois paitsi illegitiimeinä, myös mahdottomina:

Eläinten suojelijoita teeskentelevät olevansa rikolliset, jotka ovat murtautuneet tarhoihin ja saaneet siellä aineellisen tuhon lisäksi vielä enemmän paha-aikaan eläinten joukossa. Mikään taho ei tunne myötätuntoa niin häikäilemätöntä toimintaa kohtaan. --

Brutaali hyökkäminen eläinten kimppuun loukkaa jokaista eläimiin asiallisesti suhtautuvaa, ja se inhottaa riippumatta suhtautumisesta tarhaeläinten kasvattamiseen ja turkisten tuottamiseen. --

Ensisijaisesti ja viime kädessä tarhaterroristit ovat hyökänneet lakia ja yhteiskuntaa vastaan, ja heidän on mahdotonta odottaa miltään taholta ymmärtämystä anarkistiselle toiminnalleen. Malli on ulkomainen ja kaikkialla tuomittu. (*Terroria ja suojelua*, Maj-Lis Hahdon kolumni, Pohjalainen 1.6.1995)

11 LOPUKSI

Työssäni eläinoikeusliikkeen saama sanomalehtijulkisuutta on lähestytty eri näkökulmista. Olen tarkastellut ensinnäkin eläinoikeusliikkeen määrittelyyn osallistuneita toimijoita ja sitä, miten toimittaja on käyttänyt määrittelyvaltaansa suhteessa heihin. Toisaalta olen tarkastellut sitä, minkälaisen kuvan nämä julkisuuden määrittelijät ovat diskursseissaan eläinoikeusliikkeestä rakentaneet. Erityistä huomiota olen kiinnittänyt eläinaktivisteille diskursseissa tuotettuihin identiteetteihin, sekä siihen, miten diskursseja käyttävät valtakulttuuriset toimijat ovat määritelleet omaa suhdettaan toisaalta eläinaktivisteihin, toisaalta ”me”-yhteisöön, ja miten he ovat samalla vahvistaneet yhteisön moraalista järjestystä ja konsensusta.

Tässä luvussa tarkastelen vielä tutkimuksen keskeisiä tuloksia ja johtopäätöksiä ja pyrin hahmottamaan kokonaisvaltaisemmin, mistä eläinoikeusjulkisuuden määrittelykamppailussa loppujen lopuksi oikein onkaan ollut kyse.

11.1 Poliisin ja toimittajien määrittelemä eläinoikeusliike

Eläinoikeusliikkeen määrittelyyn ovat julkisuudessa osallistuneet monet eri toimijat, mutta vain harvat näistä ovat nousseet todella merkittävään asemaan määrittelykamppailussa. Selvästi hallitsevaksi julkisuuden toimijaksi aineistossa nousee poliisi: poliisi on jutuissa useimmin aktiivisena toimijana esiintynyt toimija ja ennen kaikkea ylivoimaisesti yleisin juttujen ensisijainen määrittelijä, jonka esittämille näkemyksille perustuu ensisijaisesti peräti neljännes aineiston faktajutuista. Poliisin hallitseva asema kertookin osaltaan siitä, että eläinaktivismia on julkisuudessa usein käsitelty rikollisuutena, tavanomaisessa rikosuutisen kehyksessä.

Myös eläinaktivistien omat näkemykset ovat päässeet kokonaisaineistossa muihin toimijoihin verrattuna usein esiin: sekä aktiivisina toimijoina että ensisijaisina määrittelijöinä he ovat esiintyneet poliisin jälkeen useimmin. Pelkkä määrällinen tarkastelu ei kuitenkaan kerro koko kuvaa eläinaktivistien äänen kuulumisesta julkisuudessa. Kuten luvussa 8.3 nähtiin, ovat toimittajat käyttäneet aktiivisesti

määrittelyvaltaansa nimenomaan suhteessa eläinaktivisteihin horjuttaen näiden asemaa ja näkemyksiä erilaisin vastastrategioin. Niinpä eläinoikeusaktivistit eivät itse asiassa saa määrittelyjään läpi julkisuudessa lainkaan niin usein kuin esiintyvät siellä aktiivisen toimijan roolissa, mistä on merkinä myös eläinoikeusdiskurssin marginaalisuus muihin diskursseihin verrattuna.

Eläinaktivistien esiin pääsyssä on myös suuriakin eroja eri tapausten ja juttutyyppeiden välillä: kirkkaimmin aktivistien ääni kuuluu eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevissä jutuissa, jotka edustavat usein uutisgenreä ”pehmeämpiä” feature-juttuja, kuten henkilökuvia ja -haastatteluja tai ajattomampia reportaaseja. Sen sijaan kovissa mielenosoituksia tai laittomia iskuja käsittelevissä uutisissa aktivistit ovat selvästi heikommilla ja jäävät usein passiivisen toimijan asemaan, muiden toimijoiden tai toimittajien määrittelemäksi kohteeksi.

Kolmanneksi keskeiseksi eläinoikeusjulkisuuden toimijaksi nousevat turkistarhauselinkeinoon edustajat: itse turkistarhaajat sekä heidän etujärjestönsä Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto. Koko aineistossa nämä pääsevät poliisien ja aktivistien jälkeen esittämään näkemyksiään kolmanneksi useimmin aktiivisina toimijoina, samoin ensisijaisina määrittelijöinä, missä asemassa joko STKL:n edustajat tai yksittäiset tarhaajat esiintyvät lähes yhtä usein kuin aktivistit. Aktivistien ja tarhaajien voimasuhteissa näyttää tapahtuneen vuosien myötä muutoksia: vielä ensimmäisten Pohjanmaan tarhaiskujen jälkeen keväällä 1995 tapauksen uutuusarvo toimi eläinaktivistien hyväksi ja nämä pääsivät julkisuudessa ääneen useammin kuin tarhaajat ja STKL. Jo Orimattilan tapauksen käsittelyssä tilanne oli kääntynyt toisin päin, ja syksyllä 2000 tarhaiskuista puhuivat julkisuudessa tarhaajat ja STKL huomattavasti eläinaktivisteja enemmän. Vastaavasti myös poliisin rooli tilanteen määrittelijänä on kasvanut tarhaisku tarhaiskulta.

Neljäs keskeinen julkisuuden toimija ovat olleet oikeuslaitoksen edustajat ja asianajajat, onhan julkisuudessa seurattu tarkkaan kahta suurta oikeudenkäyntiä: ”kettutyttöjen” sekä ”Orimattilan viisikon” ja heitä ampuneen turkistarhaajan. Muiden toimijoiden rooli on ollut huomattavasti vähäisempi. Edes virallisen aseman, asiantuntijuuden tai poliittisen tai taloudellisen vallan tuomaa auktoriteettia omaavat toimijat, kuten poliitikot, virkamiehet, elinkeinoelämän edustajat tai tutkijat, eivät ole nousseet erityisen merkittäviksi julkisuuden toimijoiksi kokonaisaineistossa. Tosin niissä jutuissa, joissa nämä toimijat ylipäättänsä ovat esiintyneet, he ovat myös saaneet oman äänensä kuuluviin aktiivisina toimijoina ja ensisijaisina määrittelijöinä suhteessa useammin kuin vähemmän arvovaltaiset toimijat, kuten aktivistit, tarhaajat ja ”tavalliset

kansalaiset”, joista tai joiden puolesta joku muu on puhunut julkisuudessa selvästi useammin.

Itse toimittajien rooli eläinoikeusliikkeen määrittelijöinä on ollut erittäin aktiivinen. Peräti 11 prosentissa fakta-aineiston jutuista toimittaja itse esiintyy jutun ensisijaisen määrittelijän roolissa jonkin jutussa esiintyvän toimijan sijasta. Erityisen aktiivinen toimittajien rooli on ollut eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevissä jutuissa sekä turkismielenosoitusuutisissa. Valtakunnallisissa Helsingin Sanomissa ja Iltasanomissa toimittajan rooli on ollut selvästi näkyvämpi kuin maakuntalehdissä. Vielä fakta-aineistoa näkyvämmiin toimittajat ovat tietenkin käyttäneet määrittelyvaltaansa lehtien pääkirjoituksissa ja muussa mielipideaineistossa.

Hieman kärjistäen voikin siis sanoa, että julkisuudessa eläinoikeusliike on ollut pitkälti poliisiasia, ja eläinoikeusliikkeen kuvaa ovat julkisuudessa rakentaneet erityisesti poliisit ja toimittajat.

11.2 Demonisoitu, kriminalisoitu ja mitätöity eläinoikeusliike

Eläinoikeusliikettä käsittelevästä aineistosta hahmotettiin luvussa 9 seitsemän eri diskurssia (ks. Taulukko 11). Näistä *demonisoiva*, *mitätöivä*, *holhoava*, *sympatisoiva*, *kriminalisoiva* ja *eksotisoiva* diskurssi nojautuvat ensisijaisesti valtakulttuuriseen merkitysjärjestelmään. Jonkinasteinen poikkeus on sympatisoiva diskurssi, joka lähestyy ajoittain eläinkäsityksineen ekosentriseen maailmankuvaan nojaavan vastakulttuurin merkityksiä. Valtakulttuuristen diskurssien merkitykset pyrkii haastamaan lähes yksinomaan eläinaktivistien edustama vastakulttuurinen *eläinoikeusdiskurssi*, joka kuitenkin jää aineistossa hyvin marginaaliseen asemaan.

Demonisoiva diskurssi tarkastelee eläinaktivismia yhteiskuntaa vastaan asettuvien ja sitä uhkaavien ”yhteiskunnan vastaisten piirien” tai ”terroristien” toimintana, jonka todellinen motivaatio liittyy ennemmin tuhoamiseen ja yhteiskuntajärjestyksen horjuttamiseen kuin eläinkäsitykseen. Mitätöivässä diskurssissa eläinaktivismi näyttyy keskenkasvuisten, eläimistä vieraantuneiden ”kaupunkilaiskakaroiden” häiriköintinä, jonka motivaationa on jännityksen haku, pätemisen tarve ja julkisuuden tavoittelu. Holhoava diskurssi analysoi ja ”ymmärtää” eläinaktivismia nuorisoilmiönä, turhautuneen, ahdistuneen ja parlamentaariseen vaikuttamiseen pettyneen nuorison kapinana.

TAULUKKO 11. Eläinoikeusjulkisuuden diskurssien pääpiirteet, "käyttäjät" ja esiintyminen eri aiheiden yhteydessä.

	Demonisoiva	Mitätöivä	Holhoava	Sympatisoiva	Kriminalisoiva	Ekstotisoiva	Eläinoikeudellinen
Näkökulma ilmiöön	Eläinaktivisimi yhteiskunnallisena uhkana	Eläinaktivisimi keskenkasvuisten häiriköintinä	Eläinaktivisimi nuorisokapinana	Eläinaktivisimi tarpeellisenä muutosliikkeenä	Eläinaktivisimi rikollisuutena	Eläinaktivisimi kurtiositeettina, pintalimionä	Eläinaktivisimi moraalisena vallankumouksena
Selitys liikkeelle	Yksilöpatologiat: Vaarallisten "johtajien" manipuloimaa toimintaa	Urbanoituminen, maaseudusta, luonnosta ja eläimistä vierautuminen	Nuorten turhautuminen, ahdistuminen, uskon menetyksen perinteiseen poliittikkaan	Yhteiskunnan arvomuutos, ongelmat eläinten asemassa ja puolustamisessa	Ei analysoi liikkeen syitä	Ei analysoi liikkeen syitä	Eläinten huono asema yhteiskunnassa, aiemmin unohtettu kysymys
Tulkinta aktivistien motiiveista	Pyrkimys horjuttaa yhteiskuntajärjestystä, itseisarvoisen väkivalta ja tuhoaminen	Jännityksenhaku, julkisuudenkipeys, päättämisen tarve	Viihittömät ja hyvää tarkoittavat: huoli eläimistä	Viihittömät ja kunnioitettavat: puolustuskyvyttömiä puolustaminen	Pohditaan vain harvoin: tekojen ainoa mitta on laki, vaikka tavoitteet olisivat hyväksyttävät	Ei pohdita	Moraalinen ristiretki: tavoitteena eläinten vapautus, oikeudenmukainen yhteiskunta
Ongelman määrittely	Eläinoikeusliike, etenkin "ydinjoukko"	Eläinoikeusliike ja eläinoikeusajattelu	Nuoria ahdistava yhteiskunnallinen näköalattomuus	Eläinten kohtelu, esim. turkistarhaus	Eläinoikeuksiin kytkeytyvät rikokset	Ei merkityksellistä ongelmaksi	Eläinten huono asema, välineellistävää kohtelu
Tarjotut ratkaisut	Kovemmat tuomiot, lisää väluuksia ja resursseja poliisille, perusoikeuksien rajoittaminen	Aktivisteille kovat tuomiot, selkeä ja tutustumista maaseudun ja tarhauksen "todellisuuteen"	Nuoria kuunneltava, kapina kesytettävät vuoropuhelulla	Parannukset eläinten asemaan, tarhauksen lopettaminen	Huomio yksittäisten rikosten ratkaisuun/torjuntaan, ei itse konfliktin ratkaisuun	Ei tarjoa ratkaisuja	Eläinten aseman parantaminen, vastavuoroinen eläin-ihmis-suhde
Aktivistien nimeäminen	Ääriliike, terroristi, fanaatikko, rikollinen ym.	Kettytöt ja -pojat, tyttöset, neitoset, kaupunkilaiskakarar ym.	Nuoret, nuoriso	Vaihtelee	Piäätetty, epäilty, syytetty, nainen/mies, Varas, murtautuja ym.	Mm. aktivisti, vaihtoehdonuori, vegaani	Eläinaktivisti
"Me" ja "ne"	Legitiimi yhteiskunta vs. "yhteiskunnan vastaiset piirit"	Rationaaliset aikuiset vs. tietämättömät nuoret; rikkaiden kakarat/loiset vs. veronmaksajat/yrittäjät; maaseutu vs. kaupunki.	Rationaaliset, kypsät aikuiset vs. idealistiset, ajattelemattomat ja kärsimättömät nuoret	Vastakkainasettelu vain lievää: vanhempi sukupolvi vs. nykyikäväen nuorisoradikalismi	Lainkuuliaiset kunnon kansalaiset vs. rikolliset vaihtoehdonuoret	"Tavalliset" ihmiset vs. kummalliset vaihtoehdonuoret	Eläinten puolustajat vs. eläinten hyväksikäyttäjät
Analogiat	RAF, IRA, taistolaiset, skinit, uskonnollinen fundamentalismi, mafia, moottoripyöräajat	Skinheadit, graffiti-maalarit, taistolaiset	"Ääriliikkeet", nuorison "häiriökäyttäytyminen"	Orjien ja naisten vapauttaminen, 60-70-lukujen radikalismi	—	—	Orjien ja naisten vapauttaminen
Metaforat	Sota	Sirkus, näytelmä, peli	—	—	—	—	—
Genret	Uutiset, pääkirjoitukset, kolumnit	Uutiset, pääkirjoitukset, kolumnit	Feature-jutut, joskus myös uutiset, kolumnit	Feature, kolumnit	Erityisesti uutiset, myös pääkirjoitukset, kolumnit	Feature	Feature
Keskeiset toimijat	Supo, toimittajat, tarhaajat, STKL	Toimittajat, tarhaajat, eläinkokeitten tekijät	Erityisesti tutkijat	Yksittäiset toimittajat, tutkijat, poliitikot ym.	Poliisi, oikeuslaitos, toimittajat	Toimittajat	Lähinnä eläinaktivistit, myös "tavalliset" nuoret
Aiheet	Laittomat iskut, mielenosoitukset	Laittomat iskut, mielenosoitukset, liike kokonaisuudessaan	Laittomat iskut, liike kokonaisuudessaan	Liike, veganismi	Laittomat iskut, mielenosoitukset	Liike, veganismi	Liike, veganismi

Sympatisoiva diskurssi esittää eläinoikeusliikkeen vilpittömänä ja tarpeellisena muutosliikkeenä, yhteiskunnan arvomuutoksen ja eläinten asemaan liittyvien ongelmien nostattamana sukupolviradikalismina. Kriminalisoiva diskurssi tarkastelee eläinoikeusaktivismia yksiselitteisesti rikollisuuden kehyksessä, eksotisoiva diskurssi taas on kiinnostunut eläinaktivismista pintatasolla, eksoottisena elämäntapailmiönä. Eläinoikeusdiskurssi esittää liikkeen moraalisenä vallankumouksena, eläinten asemaan ja kohteluun liittyvien eettisten ongelmien nostattamana ympäristövallankumouksellisten ja vapauttajien ristiretkenä.

Pääosin eläinoikeusliikkeen kuvan muodostamisesta ovat julkisuudessa vastanneet demonisoiva, mitätöivä ja kriminalisoiva diskurssi, jotka esiintyvät aineistossa yleisimpinä eläinoikeusliikkeen merkityksellistämisen tapoina. Näistä erityisesti demonisoivalle diskurssille on pyritty tuottamaan julkisuudessa aktiivisesti hegemonista asemaa, esittämällä se vaihtoehdottomana ja yksimielisenä tulkintana liikkeestä. Demonisoivan diskurssin siivellä hallitsevaan asemaan nousee myös sen kanssa usein rinnakkain esiintyvä mitätöivä diskurssi. Eläinoikeusliike on siis näyttäytynyt julkisuudessa ensisijaisesti yhteiskunnallisena uhkana, sekä häiriköintinä ja rikollisuutena.

Tiettyjen diskurssien tuottamiseen ja uusintamiseen on osallistunut useita eri toimijoita, mutta usein myös yksittäiset toimijat nousevat ratkaisevaan asemaan tietyn diskurssin vakiinnuttajina: voi esimerkiksi hieman kärjistäen sanoa, että siinä missä poliisi on vastannut eläinoikeusliikkeen kriminalisoinnista julkisuudessa – esiintyyhän kriminalisoiva diskurssi useimmiten poliisi- tai oikeusviranomaisten yhteydessä – ovat eläinaktivistien demonisoijina toimineen erityisesti turkistarhaajat ja toimittajat.

Nimenomaan pääkirjoituksissa on vahvasti tuotettu kuvaa eläinoikeusliikkeestä yhteiskunnallisena uhkana ja pyritty kokoamaan yksimielistä moraalista rintamaa eläinoikeusliikettä tuomitsemaan. Vaikuttaakin siltä, että eläinoikeusjulkisuudessa toimittajat eivät suinkaan ole vain tahdottomasti uusintaneet esimerkiksi viranomaislähteiden merkityksenantoja – joskin esimerkiksi Suojelupoliisin esittämät terrorismi-tulkinnat ovat epäilemättä vaikuttaneet osaltaan toimittajien tulkintoihin – vaan ovat ennemminkin aktiivisesti osallistuneet tiettyjen diskurssien tuottamiseen ja vakiinnuttamiseen. Toimittajien tulkinnat ovat itse asiassa usein olleet jopa jyrkempiä kuin viranomaislähteiden. Tämä näyttäisi jossain määrin poikkeavan niistä käsityksistä, joihin esimerkiksi Birminghamin Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen mediatutkijat 1970-luvulla päätyivät tarkastellessaan median ja viranomais- ym. auktoriteettien suhteita yhteiskunnassa uhaksi koettujen ”poikkeavien” ilmiöiden määrittelyssä.

Keskuksen tutkimuksissa on korostunut nimenomaan yhteiskunnan kontrollikoneiston merkitys julkisuuden ensisijaisena määrittelijänä, median roolin jäädessä jossain määrin passiivisemmaksi. (Ks. CCCS Mugging Group 1976; Hall ym. 1978.)

Eläinoikeusliikkeen julkinen kuva yhteiskunnallisena uhkana ei kuitenkaan ole särötön. Julkisuudessa voimakkaasti painotetusta konsensus- ja vaihtoehdottomuus-ideologiasta huolimatta eläinoikeusliikkeen herättämät tulkinnat ovat itse asiassa olleet kaikkea muuta kuin yksimielisiä. Rakoilua eläinoikeusliikkeestä rakennettuun uhkaavaan ja rikolliseen kuvaan luovat sympatisoiva, holhoava, eksotisoiva ja eläinoikeudellinen diskurssi.

Nämä diskurssit esiintyvät aineistossa verrattain marginaalisina, eivätkä näin ollen pysty varsinaisesti horjuttamaan hallitsevien tulkintojen vakiintunutta asemaa. Osaltaan niiden haastajan asemaa on heikentänyt se, että ne ovat astuneet esiin ajallisesti jälkijunassa demonisoivaan, mitätöivään ja kriminalisoivaan diskurssiin nähden, jotka ehtivät vakiinnuttaa paikkansa nopeasti ensimmäisten Pohjanmaan tarhaiskujen uutisoinnissa ja kommentoinnissa. Nämä ”vastustavat” diskurssit kertovat kuitenkin siitä, että ”valtakulttuuri” ei loppujen lopuksi ole alkuunkaan niin yhtenäinen merkitysjärjestelmä kuin minä se näyttäytyy yhtäläillä sitä vastaan asetuville eläinaktivisteille kuin siihen vetoaville demonisoivan diskurssin toimijoillekin. ”Valtakulttuurinkin” sisältä eläinaktivismia on mahdollista tulkita ja merkityksellistää hyvin monilla eri tavoilla.

Huomionarvoista on myös se, että siinä missä jyrkimmät demonisoivat tulkinnat on esitetty sanomalehtien pääkirjoituksissa, löytyvät myös monet eläinoikeusliikettä suorasukaisimmin puolustaneista sympatisoijista juuri lehtien toimittajien joukosta. Näin ollen myöskään toimittajat eivät suinkaan ole muodostaneet yksimielistä ja yhtenäistä rintamaa suhteessa eläinoikeusliikkeeseen. Kuten muissakin asiakysymyksissä, myös eläinoikeuskysymyksessä toimittajien omat arvot ja asenteet ovat osaltaan vaikuttaneet julkisuuden sisältöön, ja näin ollen myös toisinajattelu ja ”toisintekeminen” on ollut mahdollista (vrt. luku 5.2; Mörä 1999, 40–56, 226–227).

11.3 Marginalisoitu eläinoikeusliike yhteiskunnallisena ongelmana

Kuten luvussa 10 nähtiin, on eläinoikeusliikkeelle eri diskursseissa määritelty useita eri identiteettejä, joita kuitenkin yhdistää se, että ne tavalla tai toisella määrittelevät eläinaktivismin ”toiseuteen”, ”me”-yhteisön ulkopuolelle. Erityisen vahvasti tämä

vastakkainasettelu ja marginalisointi näkyy demonisoivassa diskurssissa, jossa ”me”-yhteisöksi määritellään itse ”yhteiskunta” ja jossa eläinaktivistit näin ollen suljetaan tuon yhteiskunnan ulkopuolelle, tai vähintäänkin laitamille. Jyrkimmissä puheenvuoroissa on saatettu mennä vielä astetta aktivistien yhteiskuntakelpoisuuden kiistämistä pidemmälle, jolloin on kiistetty jopa laittoman toiminnan aktivistien ihmisyyttä:

[Turkistarhaaja Christian Granvik:]

– Ei sellaisten kanssa viitsi edes keskustella. Eivät sellaiset ole enää ihmisiä, jotka iskevät toisen omaisuuteen ja jättävät ketun penikat julmasti kuolemaan. (*Tarhaaja ihmettelee ”terroristien” esiintymistä tv:ssä*, Iltä-Sanomat 3.6.1995)

Muissa valtakulttuurisissa diskursseissa vastakkainasettelu ei ole aivan näin jyrkkää, mutta kuitenkin aina läsnä olevaa. Niinpä sanomalehtien jutut eivät tarjoa lukijalle juurikaan samaistumismahdollisuuksia eläinoikeusliikkeen aktivisteihin eivätkä näin ollen rohkaise ottamaan vakavasti liikkeen esittämiä näkemyksiä silloinkaan, kun ne pääsevät julkisuudessa esiin. Kun eläinaktivistien asiakysymyksistä esittämät näkemykset vielä usein kiistetään, naurunalaistetaan, trivialisoidaan tai peräti ohitetaan toteamalla, ettei eläinoikeusliikkeen toiminnassa todellisuudessa ole lainkaan kyse eläimistä, eivät eläinoikeusaktivistit näyttäydy julkisuudessa täysivaltaisina ja legitiimeinä yhteiskunnallisen keskustelun osanottajina.

Vaikka siis eläinoikeusliike onkin määrällisesti mitattuna saanut runsaasti julkisuutta, se ei ole kovinkaan usein saanut omaa asiaansa ja omia merkityksiään tuotua esille, tullut todella kuulluksi. Tässä mielessä liike on paitsi symbolisesti suljettu ”yhteiskunnan” ulkopuolelle, myös pitkälti suljettu ”vakavasti otettavan” julkisen keskustelun ulkopuolelle.

Niinpä itse *eläinoikeuskysymys* pitkälti hautautuikin julkisuudessa *eläinoikeusliikekysymyksen* alle: julkisen keskustelun osanottajia ovat kiinnostaneet enemmän eläinoikeusliikkeen toiminnan *muoto*, keinot, kuin sen *sisältö*. Näin ollen hallitsevaksi yhteiskunnallisen ongelman määrittelyksi muotoutuu mediajulkisuuden diskursseissa käsitys *eläinoikeusliikkeestä* ongelmana *eläinoikeuskysymyksen* sijaan.

Tällä on tietenkin seurauksia itse protestin onnistumisen kannalta: eläinoikeusliikkeen marginalisoiminen ja symbolinen ulossulkeminen niin keskustelusta kuin yhteiskunnastakin ei ole omiaan edistämään eläinoikeusliikkeen ajamaa asiaa. Julkisuudella voi kuitenkin olla kouriintuntuvia seurauksia myös aktivistien itsensä kannalta: symbolisesta ulossulkemisesta saattaa seurata myös todellinen ulossulkeminen

tietyiltä yhteiskunnan alueilta. Päätyminen Suojelupoliisin kirjoihin voi esimerkiksi estää työllistymisen tietyillä aloilla, ja jopa avoin esiintyminen julkisuudessa eläinaktivistina saattaa tuoda mukanaan negatiivisia seurauksia. Joitakin esimerkkejä ulossulkemisesta on jo nähty: muutama eläinaktivisti on esimerkiksi menettänyt vakituisen tai keikkatyönsä näkyvän eläinoikeusliikkeessä toimimisen vuoksi.

Ylilyöntejä on ajoittain tapahtunut myös yhteiskunnan kontrollikoneiston toiminnassa, niin poliisien kuin oikeuslaitoksenkin puolelta. Ihmisoikeusliitto ry kritisoikin 1990-luvun lopulla eläinaktivisteihin kohdistuneita tutkintatoimia ja tuomioita, joiden se katsoi rajoittavan eläinaktivistien kokoontumisvapautta (ks. *Ihmisoikeusliiton tuore raportti* – –, Helsingin Sanomat 8.12.1998). Erityisesti oikeudenkäyntien ylilyönneissä on kuitenkin ollut kyse lähinnä yksittäistapauksista, joihin tiedotusvälineissäkin on usein suhtauduttu kriittisesti (ks. esim. *Liian kova linja?* Aamulehti 27.7.1997).⁶⁶ Oikeuslaitoksen päälinja on ollut ainakin toistaiseksi maltillinen: eläinaktivistien toimeenpannut tuomiot ovat olleet ehdollisia ja tekojen eläinsuojelullinen motiivi on joskus saatettu jopa nähdä lieventävänä seikkana. Ainakaan toistaiseksi siis julkisuudessa hegemonisena esiintynyt demonisoiva diskurssi ei näyttäisi saavuttaneen hegemoniaa yhteiskunnassa. Ei kuitenkaan ole poissuljettu mahdollisuus, että mikäli eläinaktivistien laittomat iskut jatkuvat, konflikti kärjistyy ja yhteiskunnallinen ilmapiiri kiristyy, jyrkimmät tulkinnat ja kontrollivaatimukset alkavat tuottaa näkyvämpiä seurauksia myös yhteiskunnan kontrollikoneiston sisällä.

11.4 Moraalisesta paniikista moraalisen järjestyksen vahvistamiseen

Kenties vaativin eläinoikeusjulkisuuden herättämä kysymys on se, *miksi* eläinoikeusliike on herättänyt niin voimakkaita reaktioita kuin julkisuudessa on nähty. Miksi muutaman sadan nuorehkon aktivistin muodostama liike on koettu niin suureksi yhteiskunnalliseksi uhaksi, että sitä kohtaan ei ole vain tyydytty ilmaisemaan moraalista närkästystä, vaan on suorastaan mobilisoitu moraalinen ristiretki tyrmäämään liike

⁶⁶ Eniten kohua herätti kesällä 1999 ”alkuperäiselle kettutyttöle”, Minna Saloselle, Helsingin kärjäoikeudessa määrätty vuoden ja kahdeksan kuukauden ehdoton tuomio koe-eläinlaitoksen kaniin varastamisesta yhdistettynä aiempaan ehdolliseen tuomioon. Tuomiota kritisoivat lehdissä mm. oikeusoppineet, ja myös useimmissa pääkirjoituksissa tuomiota pidettiin muihin rikoksiin suhteutettuna kohtuuttomana – tosin poikkeuksiakin oli (ks. *Tuomiot tekojen mukaan eläinaktivisteille*, Keskisuomalainen 9.7.1999). Kohun seurauksena hovioikeus kumosikin kärjäoikeuden vangitsemispäätöksen välittömästi.

julkisuudessa? Mistä koko eläinoikeusliikkeen määrittelykamppailussa on pohjimmiltaan kyse, kun kaivetaan julkisuuden toimijoiden ja diskurssien pintaa syvemmältä?

Turkistarhaajille eläinoikeusliike on tietenkin muodostanut kouriintuntuvan, omaisuuteen kohdistuvan uhan, mikä on ollut omiaan synnyttämään demonisoivia tulkintoja liikkeestä. Eläinoikeusliikkeen tarhaajien ja laajemminkin maaseutuväestön keskuudessa herättämiä voimakkaita reaktioita voi ymmärtää paitsi tämän taloudellisen uhkatekijän, myös maatalouden ja maaseudun murroksen taustaa vasten. Pohjanmaan tarhausalueilla eläinaktivistien hyökkäyksiä ei ole nähty irrallisena tapahtumana, vaan niitä on tulkittu laajemmassa maaseutuun kohdistuvan uhan ja yhteiskunnan ”viljelijävastaisuuden” kehyksessä: esimerkiksi Euroopan Unionin jäsenyyden ja luonnonsuojelujärjestöjen suojeluvaatimusten on katsottu uhkaavan maaseudun ihmisiä ja elinkeinoja (Konttinen 2000).

Sen sijaan esimerkiksi kaupunkilaistoimittajien voimakkaita reaktiota voi tuskin selittää eläinaktivismiin muodostamalla materiaalisella uhalla. Koko yhteiskunnan taloudellisen sektorin mittakaavassa eläinoikeusliikkeen aiheuttamat taloudelliset vahingot ovat marginaalisia. Turkisalaankin kokonaisuudessaan vaikuttaa enemmän esimerkiksi idänkaupan tilanne kuin aktivistien aiheuttamat vahingot. Jos nykyisenkaltaisen turkistarhauksen tulevaisuus kenties onkin uhattuna, liittyy uhka ennemminkin tarhaajien ikärakenteeseen (tarhaajien keski-ikä on korkea eikä sukupolvenvaihdoksessa jatkajia ole enää helppoa löytää alalle), sekä kasvavaan tarhauksen vastustukseen Euroopan Unionin sisällä.

Jos siis uhattuina eivät ole varsinaisesti yhteiskunnan taloudelliset edut, mikä on uhattuna? Nähdäkseni eläinoikeusliikkeen herättämässä kohussa ja konfliktissa ei ole ollut kyse niinkään materiaalisista kysymyksistä kuin symbolisista merkityksistä: liikkeen koetaan uhkaavan yhteiskunnan moraalista järjestystä, yhteiskuntaa koossa pitäviä moraalikoodeja, ”yhteisiä pelisääntöjä”. Näin ollen se on uhka yhteiskunnan yhtenäisyydelle.

Epävarmuutta voi aiheuttaa osaltaan jo eläinoikeusliikkeen aatemaailma, poikkeaaahan liike maailmankatsomukseltaan valtakulttuurisista maailmanhahmotuksen tavoista ja arvoista. Eläinoikeusliikkeen näkemysten hyväksyminen merkitsisi perustavanlaatuisia muutoksia yhteiskunnan vakiintuneisiin toiminta- ja elämäntapoihin, yksittäisten ihmisten ruokavalioista kokonaisesti elinkeinoihin. Varsinaisen kriisin tunteen ja moraalisen närkästyksen synnyttävät kuitenkin ennen

kaikkea eläinoikeusliikkeen toimintatavat, jotka poikkeavat radikaalisti suomalaisesta protestiperinteestä. Kuten Konttinen (2002) toteaa, on ”iskuilla loukattu kahta kansallisen kulttuurin vahvaa normia vastaan: (1) mielenosoitusten avoimuutta, omalla nimellä tekojen takana seisomisen normia, ja (2) laillisen omaisuuden suojaa vastaan”.

Eläinoikeusjulkisuudessa onkin toistuvasti vedottu ”demokraattisen yhteiskunnan pelisääntöihin” ja kiistetty eläinaktivistien radikaaleimpien toimintatapojen legitimitetti tilanteessa, jossa vaihtoehtoisiaakin (parlamentaarisia) vaikuttamistapoja olisi olemassa.

Sitä, miten tästä eläinoikeusliikkeen herättämästä epävarmuudesta ja moraalista järkkäyksestä päädytään jyrkkiin uhkakuviin ja edelleen moraalisen järjestyksen vahvistamiseen auttaa hahmottamaan Stanley Cohenin (1980; ks. myös 1973a ja 1973b) alun perin käyttöön ottama ja mm. Birgminhamin Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen mediatutkijoiden sittemmin soveltama *moraalisen paniikin* käsite. Cohenin (1980, 9, 16–17, 198–199) mukaan jokin ”poikkeava” tapahtuma, asiointi, henkilö tai ryhmä voi aiheuttaa ajoittain yhteiskunnassa moraalisen paniikin. Ilmiö tai ihmisryhmä määritellään uhaksi yhteiskunnallisille arvoille ja intresseille ja siitä esitetään hyvin stereotyyppisiä käsityksiä. Tässä ”poikkeavuuden” määrittelyssä ja moraalisen paniikin luomisessa keskeistä roolia näyttelee nimenomaan media, joka – yhteistyössä yhteiskunnallisten auktoriteettien ja ”moraalisten ristiretkeläisten” kanssa – suurentele uhkaa ja herkistää näin ihmiset sille. Näin media saattaa moraalisen paniikin muodossa rakentaa alun perin melko huomaamattomasta yhteiskunnallisesta ryhmästä suurta levottomuutta aiheuttavan uhkakuva, ja samalla kenties myös kärjistää stereotyyppisellä esityksellään ryhmän ”poikkeavuutta”.

Sosiaalisen levottomuuden ja moraalisen paniikin aiheuttajana yhteiskunnassa on ollut usein juuri nuoriso ja sen ”poikkeava käyttäytyminen”, kuten alakulttuurit ja vastakulttuurit tai nuorisorikollisuus. Nuorissa moraalinen paniikki löytää helpon kohteen ja syntipukin, mutta moraalisen paniikin taustalla voi olla myös syvempi kokemus yhteiskunnan ja sen arvojen kriisiytymisestä. (Ks. Clarke ym. 1976; Cohen 1980; Hall ym. 1978.) Moraalinen paniikki kytkeytyy nimenomaan konsensusideologiaan, jonka näkökulmasta poikkeavuus, erimielisyys ja ristiriita näyttävät uhkana yhteisölle, sen rajoille ja yhtenäisyydelle (ks. esim. Cohen 1980, 192; Hall ym. 1978, 322–333). Moraalista paniikkia voidaan käyttää myös tietoisesti ja tarkoitushakuisesti hyväksi: sen avulla voidaan perustella yhteiskunnallisen kontrollin tiukentamista, siirtymistä kontrolliyhteiskuntaan (Hall ym. 1978, 322–323).

Myös eläinoikeusliikkeen tapauksessa nähtiin tulkintani mukaan 1990-luvun loppupuolella jonkin asteinen moraalinen paniikki. Voimakkaimpina levottomuuden herättäjinä toimivat alun perin nimenomaan toistuvat iskut turkistarhoihin ja muihin kohteisiin, sittemmin ilmiö ja ihmisryhmä laajemminkin. Media sekä jotkut julkisuuden toimijat lietsoivat osaltaan paniikkia ilmiön ympärille rakentelemalla uhkakuvia, pelottelemalla eläinliikkeen otteiden kovenemisella ja legitimoimalla samalla vaatimukset kontrollitoimien lisäämisestä eläinoikeusliikettä kohtaan (ks. luku 9.1). Kontrollivaatimukset huipentuivat näkemyksiin, joiden mukaan EU:n valmistelemaa rikollisjärjestöjen jäsenyyden kriminalisoivaa direktiiviä olisi tullut soveltaa myös eläinoikeusliikkeen tapauksessa.

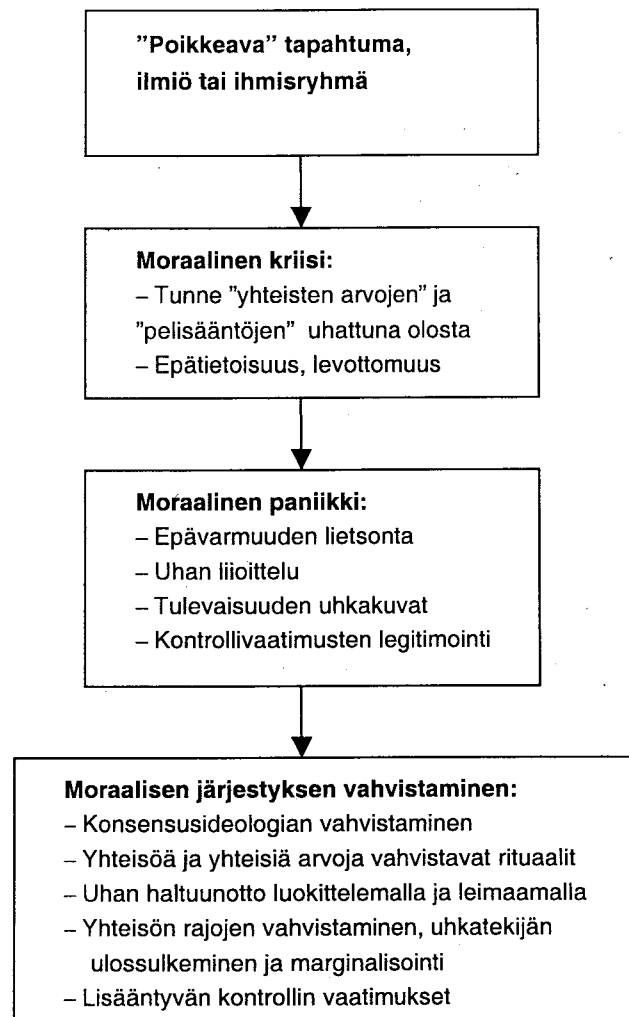
Mediajulkisuudessa rakennetut uhkakuvat ovat olleet omiaan herättämään laajempaa levottomuutta yhteiskunnassa ja etenkin pelkoa turkistarhaajien keskuudessa. Kasvanut pelko ja levottomuus on puolestaan johtanut entistä jyrkempiin julkisiin kannanottoihin, mikä on johtanut itseään ruokkivaan kierteseen.

Moraalinen paniikki ei kuitenkaan ole johtanut ainoastaan lisääntyneisiin kontrollivaatimuksiin, vaan myös moraalisen järjestyksen vahvistamiseen. Jos moraalisen paniikin taustalta onkin luettavissa huoli yhteiskunnan yhteisten arvojen uhattuna olemisesta, yhteisön moraalin kriisiytymisestä, on tämä kriisi pyritty ratkaisemaan julkisuudessa mm. yhteisön, yhteisten arvojen ja konsensusideologian vahvistamisella. Niinpä eläinjulkisuudessa on toistuvasti vedottu ”kansan” yksimielisyyteen muun muassa turkistarhauskysymyksessä sekä erityisesti laittomien iskujen tapauksessa. Pääkirjoituksissa on myös vedottu yhteisön jäsenten moraaliseen velvollisuuteen tuomita eläinoikeusliikkeen toiminta.

Yhteisöä ja konsensusideologiaa on vahvistettu myös rajanvedoin, määrittelemällä sitä, ketkä kuuluvat ”me”-yhteisöön ja ”yhteiskuntaan”. Koska konsensusideologia perustuu käsitykselle yhteisön yhteisistä eduista, päämääristä ja yhteisesti sovitusta pelisäännöistä, on yhteisön sisäinen ristiriita uhka itse ideologialle. Tämä uhka on kuitenkin ratkaistavissa tulkitsemalla ristiriidan alkulähteen löytyvän yhteiskunnan ulkopuolelta, ei sen sisältä. (Ks. Murdoch 1973, 157.) Niinpä eläinoikeusliikkeenkin tapauksessa tilanne on usein ratkaistu ja konsensusideologia ja yhteiskunnan ”yhtenäisyys” on pelastettu sulkemalla liike symbolisesti ulos yhteiskunnasta. Ulossulkemista on helpottanut mahdollisimman selkeiden ja musta-valkoisten luokittelujen ja leimojen löytyminen: ”rikolliset” ja ”terroristit” kuuluvat itsestään selvästi ”legitiimin yhteiskunnan” ulkopuolelle.

Kuten luvussa 6.3 todettiin, on yksiselitteinen kategorisointi muutenkin tärkeää ”poikkeavan”, epävarmuutta ja epätietoisuutta herättävän ilmiön haltuunotossa. Eläinoikeusliike onkin osaltaan voinut provosoida voimakkaita reaktioita juuri siksi, ettei sitä ole kyetty sovittamaan vaivattomasti olemassa oleviin luokittelujärjestelmiin. Tällainen moniselitteisyys ja ”anomalia” voi yhteisön ja kulttuurin näkökulmasta olla epämiellyttävää ja levottomuutta nostattavaa (ks. Douglas 2000). Jo eläinoikeusliikkeen aate itsessään on ensinnäkin ollut vieras, eikä sen filosofinen perusta tai ero eläinsuojelujähteluun ole edelleenkään auennut suurelle yleisölle ja toimittajille. Toisaalta nimenomaan eläinoikeusliikkeen toimintamuotoja ja -logiikkaa on ollut vaikea sovittaa yhteen aiemman kollektiivisen kokemuksen kanssa: Eläinoikeusliike on rikkonut kansallisen protestikulttuurin rajoja eikä sen radikaaleimmalle toiminnalle ole ollut tarjolla valmiita nimityksiä (ks. luku 8.1.1). Liikkeen toiminta ei ole myöskään istunut ongelmitta rikollisuuden kategoriaan: rikollinenhan tavoittelee yleensä omaa etuaan toisin kuin eläinten edun nimissä toiminut, aatteellisesti ja poliittisesti motivoitunut eläinoikeusliike. Juuri liikkeen poliittisten motiivien vuoksi kyse ei myöskään ole ollut pelkästä ilkeväkalisestä, tuhoamisesta tuhoamisen takia – joskin tällaiseenkin tulkintaan on epävarmuuden tilanteessa turvauduttu. Eläinoikeusliikkeen ”epämääräisyys” ilmiönä on siis lisännyt tarvetta tiukkojen ja yksiselitteisten kategorioiden luomiseen. Yhden tällaisen jyrkän, Suomen oloissa uuden kategorian on tarjonnut juuri ”terroristi”.

Edellä kuvattuja yhteiskunnan reaktioita suhteessa eläinoikeusliikkeeseen ja sen herättämään kriisiytymisen tunteeseen on havainnollistettu ja jäsennetty Kuviossa 14. Kuvion portaita ei tule tulkita tiukasti kronologisiksi: eläinoikeusliikkeen tapauksessakin on esiintynyt useita moraalista närkästystä herättäneitä tapauksia, jotka ovat lietsoneet välillä jo kenties hieman laantunutta moraalista paniikkia. Yhteisön reagointi ei myöskään ole välttämättä edennyt nimenomaan esitetystä järjestyksessä, vaan todellisuudessa reaktiot ovat voineet esiintyä myös ajallisesti rinnakkain: moraalista paniikkia on lietsottu samanaikaisesti kun on vahvistettu yhteisön moraalista järjestystä. Esitän prosessin kuitenkin perättäisinä vaiheina, sillä moraalista kriisiä (tai pikemminkin *kriisin kokemusta, sosiaalisesti konstruoitua kriisiä*) voi pitää ”poikkeavan” tapahtuman herättämänä reaktiona, moraalista paniikkia taas reaktiona kriisiytymisen tunteeseen, ja moraalisen järjestyksen vahvistamista ratkaisuyrityksenä ”poikkeavan” ilmiön herättämänä levottomuuteen ja paniikkiin.

KUVIO 14. ”Poikkeavan” tapahtuman herättämät reaktiot ympäröivässä yhteiskunnassa.

Katson siis eläinoikeusliikkeen edustaneen valtaväestölle ja valtakulttuurisille toimijoille toimittajat mukaan lukien, ennen kaikkea symbolista uhkaa. Sitä, miten tämä uhka julkisuudessa konstruointiin moraalisen paniikin muodossa ja miten siihen yhteiskunnassa ja julkisuudessa reagoitiin, pyrin tarkastelemaan perusteellisemmin väitöskirjatyössäni. Tässä työssä fokus on ollut paljolti eläinoikeusjulkisuuden toimijoissa sekä määrittelykamppailun *lopputuloksessa*, eli eläinoikeusliikkeestä diskursseissa muotoutuvassa julkisessa kuvassa. Väitöskirjassa tarkoitukseni on suunnata fokusta selkeämmin itse määrittelykamppailuun, eläinoikeusliikkeen määrittelyyn *prosessina*. Osana tämän prosessin tutkimista tarkastelen väitöskirjassani myös eläinoikeusjulkisuuden argumentointia, joka tässä työssä on jäänyt sivuosaan.

LÄHTEET

PRIMÄÄRILÄHTEET

Aaamulehti 30.5.1995–29.2.1996, 21.5.1996, 26.5.1996, 1.11.1996–5.1.1997, 1.3.1997, 19.4.1997, 27.–31.5.1997, 27.7.1997, 10.9.1997, 23.9.–7.10.1997, 18.10.1997, 24.–27.10.1997, 9.11.1997, 5.12.1997–31.8.1998, 23.9.1998, 8.10.1998, 4.11.1998, 1.–10.2.1999, 27.–30.3.1999, 1.11.–5.12.1999, 24.8.–31.12.2000

Etelä-Suomen Sanomat 7.12.1997–31.5.1998, 23.7.1998, 22.9.1998, 7.–8.10.1998, 4.–6.11.1998, 1.1.–10.2.1999, 1.11.–31.12.1999, 7.9.2000.

Helsingin Sanomat 30.5.1995–29.2.1996, 21.5.1996, 30.5.1996, 1.11.1996–5.1.1997, 1.3.1997, 27.–31.5.1997, 28.7.1997, 10.8.1997, 10.9.1997, 15.9.1997, 23.9.–7.10.1997, 18.10.1997, 24.–27.10.1997, 4.11.1997, 5.12.1997–31.8.1998, 14.9.1998, 23.9.1998, 8.10.1998, 4.11.1998, 11.1.–12.2.1999, 27.–30.3.1999, 8.5.1999, 1.11.–5.12.1999, 24.8.–31.12.2000

Ilkka 30.5.1995–29.2.1996, 1.11.1996–5.1.1997, 1.3.1997, 18.10.1997, 24.8.–31.12.2000

Iltalehti 30.5.1995–29.2.1996, 21.5.1996, 1.11.1996–5.1.1997, 1.3.1997, 27.–31.5.1997, 7.9.1997, 10.9.1997, 23.9.–7.10.1997, 18.10.1997, 24.–27.10.1997, 5.12.1997–31.8.1998, 23.9.1998, 26.9.1998, 8.10.1998, 4.11.1998, 11.1.–10.2.1999, 27.–30.3.1999, 17.4.1999, 1.11.–5.12.1999, 24.8.–31.12.2000

Ilta-Sanomat 12.5.1997, 30.5.1995–29.2.1996, 21.5.1996, 1.11.1996–5.1.1997, 1.3.1997, 27.–31.5.1997, 7.6.1997, 8.9.1997, 10.9.1997, 23.9.–7.10.1997, 18.10.1997, 24.–27.10.1997, 5.12.1997–31.8.1998, 11.9.1998, 23.9.1998, 8.10.1998, 4.11.1998, 11.1.–10.2.1999, 27.–30.3.1999, 1.11.–5.12.1999, 24.8.–31.12.2000

Keskisuomalainen 30.5.1995–29.2.1996, 21.5.1996, 1.11.1996–5.1.1997, 1.3.1997, 19.4.1997, 3.5.1997, 27.–31.5.1997, 10.9.1997, 23.9.–7.10.1997, 18.10.1997, 24.–27.10.1997, 3.11.1997, 5.12.1997–31.8.1998, 23.9.1998, 8.10.1998, 4.11.1998, 15.11.1998, 11.1.–10.2.1999, 27.–30.3.1999, 14.10.1999, 1.11.–5.12.1999, 24.8.–31.12.2000

Pohjalainen 30.5.1995–29.2.1996, 21.5.1996, 1.11.1996–5.1.1997, 1.3.1997, 27.–31.5.1997, 10.9.1997, 23.9.–7.10.1997, 18.10.1997, 24.–27.10.1997, 5.12.1997–31.8.1998, 23.9.1998, 8.10.1998, 4.11.1998, 15.11.1998, 1.1.–10.2.1999, 27.–30.3.1999, 1.11.–5.12.1999, 24.8.–31.12.2000

Savon Sanomat 23.9.–28.10.1997, 1.4.–31.8.1994

KIRJALLISUUS

- AHLMAN, Erik (1976 [1939]): Kulttuurin perustekijöitä. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- ALASUUTARI, Pertti (1994): Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- ALASUUTARI, Pertti (1996): Toinen tasavalta. Suomi 1946-1994. Tampere: Vastapaino.
- ALASUUTARI, Pertti (1998): Sosiaalisen todellisuuden konstruointi. Teoksessa Elina Saksala (toim.), Muutoksen sosiologia. Helsinki: Yle-opetuspalvelut, 178–183.
- ASP, Kent (1986): Mäktiga massmedier. Stockholm: Akademilitteratur.
- ATTON, Chris (2002): *Alternative Media*. London: Sage.
- BERGER, Peter & Luckmann, Thomas (1995): *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Suom. ja toim. Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus. (Alkup. *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*, New York: Doubleday (Anchor Books) 1966.)
- BERGMAN, Solveig (1998): Naisliikehdinnän moninaisuus. ”Uusi” suomalainen naisliike yhteiskunnallisena liikkeenä. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.), *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino, 165–186.
- CCCS Mugging Group (1976): *Some Notes on the Relationship between the Societal Control Culture and the News Media: The Construction of a Law and Order Society*. In Stuart Hall & Tony Jefferson (eds.), *Resistance Through Rituals. Youth Subcultures in Post-war Britain*. London: Hutchinson, 75–79.
- CLARKE, John, HALL, Stuart, JEFFERSON, Tony & ROBERTS, Brian (1976): *Subcultures, cultures and Class. A Theoretical Overview*. In Stuart Hall & Tony Jefferson (eds.), *Resistance Through Rituals. Youth Subcultures in Post-war Britain*. London: Hutchinson, 9–74.
- COHEN, Stanley (1973a): *Mods and Rockers: The Inventory as Manufactured News*. In Stanley Cohen & Jock Young (eds.), *The Manufacture of News. Deviance, Social Problems and the Mass Media*. London: Constable, 226–241.
- COHEN, Stanley (1973b): *Sensitization: the Case of the Mods and Rockers*. In Stanley Cohen & Jock Young (eds.), *The Manufacture of News. Deviance, Social Problems and the Mass Media*. London: Constable, 360–366.
- COHEN, Stanley (1980 [1972]): *Folk Devils and Moral Panics. The Creation of the Mods and Rockers*. 3rd ed. Oxford: Martin Robertson.
- DELLA PORTA, Donatella (1995): *Social Movements, Political Violence and the State*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DELLA PORTA, Donatella (2000): *Edustuksellisten demokratioiden uudet haasteet*. *Politiikka* 42(2000):4, 243–248.
- DELLA PORTA, Donatella & DIANI, Mario (1999): *Social Movements. An introduction*. Oxford: Blackwell Publishers.
- van DIJK, Teun A. (1987): *Communicating Racism: Ethnic Prejudice in Thought and Talk*. Newbury Park: Sage.
- van DIJK, Teun A. (1988): *News as Discourse*. Hillsdale: Erlbaum.
- van DIJK, Teun A. (1991): *Racism and the Press*. London: Routledge.
- van DIJK, Teun A. (1992): *Eliitti, rasismi ja lehdistö*. *Tiedotustutkimus* 15(1992):4, 55–69.
- van DIJK, Teun A. (1998): *Ideology. A Multidisciplinary Approach*. London: SAGE.

- DOUGLAS, Mary (2000): Puhtaus ja vaara. Rituaalisen rajanvedon analyysi. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Vastapaino: Tampere. (Alkup. Purity and Danger. An Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo. London: Routledge 1996 [1966].)
- DOWNS, Anthony (1972). Up and Down with Ecology – the Issue Attention Cycle. *The Public Interests* 28 (Summer 1972), 38–50.
- EDELMAN, Murray (1988): *Constructing the Political Spectacle*. Chicago: The University of Chicago Press.
- EDER, Klaus (1985): The "New Social Movements". Moral Crusades, Political Pressure Groups, or Social Movements? *Social Research* 52(1985):4, 869-890.
- EDER, Klaus (1996): *The Social Construction of Nature. A Sociology of Ecological Enlightenment*. London: Sage.
- Eläinten vapautusrintama Britanniassa ajaa asiaansa millä keinolla hyvänsä. *Helsingin Sanomat* 8.2.1998.
- Eläinten vapautusrintaman tukiryhmä. *Sudenhetki* 3/1998.
- ESCOBAR, Arturo (1992): Culture, Practise and Politics. *Anthropology and the Study of Social Movements. Critique of Anthropology* 12(1992):4, 395–432.
- FAIRCLOUGH, Norman (1997): Miten media puhuu? Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino. (Alkup. *Media Discourse*. London: Arnold 1995.)
- FAIRCLOUGH, Norman (1995): *Critical Discourse Analysis: the Critical Study of Language*. London: Longman.
- FAIRCLOUGH, Norman (1992): *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- FINSEN, Lawrence & FINSEN, Susan (1994): *The Animal Rights Movement in America. From Compassion to Respect*. New York: Twayne Publisher.
- FOUCAULT, Michel (1972): *Archaeology of Knowledge*. London: Tavistock.
- FOWLER, Roger (1991): *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- FOWLER, Roger & KRESS, Gunther (1979). *Critical Linguistics*. In Roger Fowler, Robert Hodge, Gunther Kress & Tony Trew, *Language and Control*. London: Routledge & Kegan Paul, 185–213.
- FRANCIONE, Gary (1996). *Rain without Thunder. The Ideology of the Animal Rights Movement*. Philadelphia: Temple University Press.
- FRANKLIN, Adrian (1999): *Animals and Modern Cultures: a Sociology of Human-Animal Relations in Modernity*. London: Sage.
- GALTUNG, Johan. & RUGE, Mari (1965). The Structure of Foreign News. The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Foreign Newspapers. *Journal of International Peace Research* 1(1965), 64–90.
- GERBNER, George & GROSS, Larry (1976): Living with Television: The Violence Profile. *Journal of Communication* 26(1976):2, 173–199.
- GIDDENS, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- GILROY, Paul (1997): Diaspora and the Detours of Identity. In Kathryn Woodward (ed.), *Identity and Difference*. London: SAGE, 299–346.
- GITLIN, Todd (1980): *The Whole World is Watching. Mass Media in the Making & Unmaking of the New Left*. Berkeley: University of California Press.
- GOFFMAN, Erving (1974): *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. New York: Harper and Row.
- HACKING, Ian (2000): *The Social Construction of What?* Cambridge: Harvard University Press.

- HALL, Stuart (1981): *The Whites of Their Eyes. Racist Ideologies and the Media.* Teoksessa George Bridges & Rosalind Brunt (eds.), *Silver Linings. Some Strategies for the Eighties.* London: Lawrence & Wishart, 28–52.
- HALL, Stuart (1992): *Kulttuurin ja politiikan murroksia.* Tampere: Vastapaino.
- HALL, Stuart (1996): *Who Needs Identity?* In Stuart Hall & Paul du Gay (eds.), *Questions of Cultural Identity.* London: SAGE, 1–17.
- HALL, Stuart (1997a): *Introduction.* In Stuart Hall (ed.), *Representation: Cultural Representation and Signifying Practices.* London: SAGE, 1–11.
- HALL, Stuart (1997b): *The Spectacle of the “Other”.* In Stuart Hall (ed.), *Representation: Cultural Representation and Signifying Practices.* London: SAGE, 223–290.
- HALL, Stuart (1997c): *The Work of Representation.* In Stuart Hall (ed.), *Representation: Cultural Representation and Signifying Practices.* London: SAGE, 13–74.
- HALL, Stuart (1999): *Identiteetti.* Tampere: Vastapaino.
- HALL, Stuart, CRITCHER, Chas, JEFFERSON, Tony, CLARKE, John & ROBERTS, Brian (1978): *Policing the Crisis.* London: Macmillan.
- HALLIDAY, M.A.K. (1973): *Explorations in the Functions of Language.* London: Arnold.
- HALLIDAY, M.A.K. (1978): *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning.* London: Arnold.
- HALLORAN, James D., ELLIOT, Philip & MURDOCH, Graham (1970): *Demonstrations and Communication: A Case Study.* Harmondsworth: Penguin Books.
- HEBDIGE, Dick (1984): *Subculture. The Meaning of Style.* London: Methuen.
- HEIKKILÄ, Heikki & KUNELIUS, Risto (1997): *Julkisen journalismin äärellä. Ajatuskokeita pääsyn, keskustelun ja harkinnan käsitteillä.* *Tiedotustutkimus* 20(1997):4, 4–21.
- HEIKKINEN, Vesa (1999): *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HEINONEN, Ari (1996): *Ihanteet ja arki – journalistien itsekritiikki.* Teoksessa Heikki Luostarinen, Ulla-Maija Kivikuru & Merja Ukkola (toim.), *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia.* Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 87–104.
- HEISKANEN, Ilkka & Mitchell, Ritva (1985): *Lättähatuista punkkareihin. Suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä.* Helsinki: Otava.
- HELVE, Helena (1996): *”Ystävämme kettu” ja uusi maailmankuva.* Teoksessa Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi (toim.), *”Näin nuoret”. Näkökantoja nuoruuden kulttuureihin.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 74–94.
- HELVE, Helena (1997): *Nuorten muuttuvat arvot ja maailmankuvat.* Teoksessa Helena Helve (toim.), *Arvot, maailmankuvat, sukupuoli.* Helsinki: Yliopistopaino, 140–167.
- HERMAN, Edward S. & CHOMSKY, Noam (1988): *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media.* New York: Pantheon Books.
- HOIKKALA, Tommi (1989): *Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen.* Helsinki: Gaudeamus.
- HORSTI, Karina (2000): *Maailma kylässä – ei jäämässä. Kulttuurisen moninaisuuden ohittaminen mediassa.* Teoksessa Helena Tapper (toim.), *Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan.* Helsinki: Palmenia, 140–165.

- HUJANEN, Jaana (2000): Journalismien maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheessa. *Jyväskylä Studies in Communications* 11. Jyväskylän yliopisto.
- HUJANEN, Jaana & PIETIKÄINEN, Sari (2000): Syrjäinen ja aito, vallanpitäjä ja ulkopuolinen. Paikka ja etnisyys 'meidän' ja 'toisten' rakentumispintana journalismissa. *Tiedotustutkimus* 23(2000):4, 4–21.
- HUOVILA, Tapani (1990): Uutiskynnys ylittyy. Helsinki: Tietopaketti Oy.
- HYVÄRINEN, Matti (1985): Alussa oli liike. Tutkimus yhteiskunnallisten liikkeiden mahdollisuuksista. Jyväskylä: Gummerus.
- HYVÄRINEN, Matti (1994): Viimeiset taistot. Tampere: Vastapaino.
- Ihmisoikeusliiton tuore raportti: Etnisten vähemmistöjen kohtelussa rikotaan ihmisoikeuksia. *Helsingin Sanomat* 8.12.1998
- ILMONEN, Kaj (1998): Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.), *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino.
- INGELEHART, Ronald (1977): *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- INGELEHART, Roland (1990): *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- JASPER, James M. & POULSEN, Jane, D. (1995): Recruiting Strangers and Friends. Moral Shocks and Social Networks in Animal Rights and Anti-Nuclear Protests. *Social Problems* 42(1995):4, 493–512.
- JOHNSTON, Hank, LARAÑA, Enrique and GUSFIELD, Joseph R. (1994): Identities, Grievances, and New Social Movements. In Enrique Laraña, Hank Johnston & Joseph R. Gusfield (eds.), *New Social Movements. From Ideology to Identity*. Philadelphia: Temple University Press, 3–35.
- JOKINEN, Arja & JUHILA, Kirsi (1993). Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino. Tampere: Vastapaino, 75–108.
- JOKINEN, Arja, JUHILA, Kirsi & SUONINEN, Eero (1993): Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 17–42.
- JÄPPINEN, Anu (1998): Rajatonta radikalismia? – diskurssianalyttinen tutkimus uusista ympäristöjärjestöistä. *Julkaisematon sosiaalipsykologian pro gradu – tutkielma*. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tampereen yliopisto.
- KALLIALA, Mari (1999): Yksi taistelu, monta rintamaa. Uusi vaihtoehtoliikehdintä Suomessa. Teoksessa Mikko Mattila & Pentti Uusikylä (toim.), *Verkostoyhteiskunta. Käytännön johdatus verkostanalyysiin*. Helsinki: Gaudeamus, 127–152.
- KELLNER, Douglas (2000): *Mediakulttuuri*. 3. painos. Suom. Riitta Oittinen ym. Tampere: Vastapaino. (Alkup. *Media Culture. Cultural Studies, Identity and Politics between the Modern and the Postmodern*. London: Routledge 1995)
- KIVIKURU, Ullamaija (1998): Identiteetit viestinnässä. Samastumisen ja erottautumisen kierre. Teoksessa Ullamaija Kivikuru & Risto Kunelius (toim.), *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Helsinki: WSOY, 319–338.
- KIVIKURU, Ullamaija (2000). Kansalaisten yhteisyys ja ”he”. Teoksessa Helena Tapper (toim.), *Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan*. Helsinki: Palmenia, 11–50.
- KIVIRANTA, Uolevi (1990). Vähäisimmän vaiivan laki journalismissa. *Tiedotustutkimus* 13(1990):3, 49–55.

- KNUUTTILA, Seppo (1989): Kansanomainen maailmankuva. Teoksessa Markus Envall, Seppo Knuuttila & Juha Manninen. Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa. Aate- ja oppihistorian, kirjallisuustieteen ja kulttuuriantropologian näkökulmia. Oulu: Pohjoinen, 165–223.
- KOHÁK, Erazim (1997). Puille puhuminen. Suom. Yrjö Uurtimo. Teoksessa Yrjö Uurtimo & Vesa Jaaksi (toim.), Ympäristöfilosofisia polkuja. Tampere: Tampereen yliopisto, 79–101. (Alkup. Speaking to Trees, Critical Review 2–3/1993.)
- KONTTINEN, Esa (1998): Uusien liikkeiden tuleminen subjektiviteetin puolustamisen kulttuuri-ilmastossa. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.), Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino, 187–217.
- KONTTINEN, Esa (1999): Ympäristökansalaisuuden kyläsepat. Jyväskylä: SoPhi.
- KONTTINEN, Esa (2002): Totuudet muutoksen kurimuksessa. Julkaisematon artikkelikäsitelmä. [Tulossa syksyllä 2002 SoPhin kustantamana kokoelmateoksessa Liike-elämää.]
- KONTTINEN, Esa & PELTOKOSKI, Jukka (2000): Ympäristöprotestin neljännen aallon sielunmaisema. Sosiologia 37(2000):2, 111–129.
- KUNELIUS, Risto (1998): Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. Helsinki: WSOY.
- LAPPALAINEN, Pertti (2000a): The Changing Finnish Nation State and Changing Civic Activity. A paper presented at the XVIIIth IPSA world congress in Quebec City, August 1–5th 2000.
- LAPPALAINEN, Pertti (2000b): Rakenteista fragmentteihin, tiedosta toimintaan – suomalaisen kansalaisaktiivisuuden tyylien ja niiden kontekstin muutoksista. Poliittika 42(2000):4, 249–264.
- LARAÑA, Enrique (1994): Continuity and Unity in New Forms of Collective Action: A Comparative Analysis of Student Movements. Teoksessa Enrique Laraña, Hank Johnston & Joseph R. Gusfield, New Social Movements. From Ideology to Identity. Philadelphia: Temple University Press, 209–233.
- LEHTONEN, Mikko (1996): Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino.
- LINDHOLM, Arto (1998): Radikaali ympäristöaktiivisuus modernin murroksessa. Julkaisematon pro gradu –tutkielma. Sosiaalipolitiikan laitos, Helsingin yliopisto.
- LINNÉ, Olga (1991): Journalistiset käytännöt ja ympäristöuutiset. Tiedotustutkimus 14(1991):3, 31–40.
- LINTUNEN, Merja (1998): Vegaanien ihmis- ja eläinkäsitykset. Julkaisematon pro gradu –tutkielma. Uskontotieteen laitos, Helsingin yliopisto.
- LULL, James (1995): Media, Communication, Culture. A Global Approach. Cambridge: Polity Press.
- LUNDBOM, Pia (1998): ”Mitä me haluamme? Oikeutta eläimille”. Sosiologisia silmäyksiä suomalaiseen eläinoikeusliikkeeseen. Julkaisematon sosiologian pro gradu –tutkielma. Yhteiskuntatutkimuksen laitos, Lapin yliopisto.
- LUOSTARINEN, Heikki (1994): Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa. Helsinki: Hanki ja jää.
- LUOSTARINEN, Heikki (1996): Ikkunoita kritiikin historiaan. Teoksessa Heikki Luostarinen, Ulla-Maija Kivikuru & Merja Ukkola (toim.), Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 41–60.
- LUUKKA, Panu (1998): Ei ole oikeutta, on vain me! Radikaali eläinoikeusliike Suomessa. Julkaisematon pro gradu –tutkielma. Yleisen valtio-opin laitos, Helsingin yliopisto.

- LÄHDE, Ville (1996): Muutoksen kevät ja ympäristövallankumous. Teoksessa Tuula Heima-Tirkkonen, Tarja Kallio-Tamminen & Tove Selin (toim.), Ruohonjuurista elämänpuuksi. Suomalainen vaihtoehtoliikehdintä. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto, 148–152.
- LÄHTEENMAA, Jaana (1996): Alakulttuuriteorian nousu ja tuho? Teoksessa Leena Suurpää ja Pia Aaltojärvi (toim.), ”Näin nuoret”. Näkökantoja nuoruuden kulttuureihin. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 95–128.
- LÄHTEENMAA, Jaana (2000): Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisten ulottuvuuksista. Väitöskirjan yhteenveto. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 14. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- LÖYTÖMÄKI, Jukka (1998). Kannanotto uutisessa. Poliittiset uutiset sanomalehden taustan ilmentäjänä. Julkaisematon journalistiikan lisensiaatintyö. Viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.
- MARTINELLI, Dario (forthcoming 2002): How Musical is a Whale? Helsinki: Acta Semiotica Fennica.
- MAUSS, Armand L. (1992): Social Problems. In Borgatta, Edgar F & Borgatta, Marie L. (eds.), Encyclopedia of Sociology, Vol. 4. New York: Macmillan, 1916–1921.
- MCCOMBS, Maxwell E. & SHAW, Donald L. (1972): The Agenda-Setting Function of Mass Media. *Public Opinion Quarterly*, 36(1972):2, 176–187.
- MELUCCI, Alberto (1980): The New Social Movements. A Theoretical Approach. *Social Science Information* 19(1980):2, 199–226.
- MELUCCI, Alberto (1985): The Symbolic Challenge of Contemporary Movements. *Social Research* 52(1985):4, 789–816.
- MELUCCI, Alberto (1989): Nomads of the Present. *Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. London: Hutchinson Radius.
- MELUCCI, Alberto (1994): A Strange Kind of Newness: What’s “New” in New Social Movements? In Enrique Laraña, Hank Johnston & Joseph R. Gusfield (eds.), *New Social Movements. From Ideology to Identity*. Philadelphia: Temple University Press.
- MEYER, David S. & TARROW, Sidney (1998): A Movement Society. Contentious Politics for a New Century. In David S. Mayer & Sidney Tarrow (eds.), *The Social Movement Society. Contentious Politics for a New Century*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- MIKKOLA, Teija (1997): Arvot ja ympäristö. uuden keskiluokan ympäristöarvot ja –asenteet maailmankuvallisen muutoksen heijastajina. Teoksessa Helena Helve (toim.), *Arvot, maailmankuvat, sukupuoli*. Helsinki: Yliopistopaino, 95–139.
- MOUSSAIEFF MASSON, Jeffrey & MCCARTHY, Susan (1996): *Kun norsut itkevät. Eläinten tunne-elämä*. 2. painos. Suom. Tiina Ohinmaa. Helsinki: WSOY. (Alkup. *When Elephants Weep. The Emotional Lives of Animals*, New York: Delacorte Press 1995.)
- MURDOCH, Graham (1973): Political Deviance: the Press Presentation of a Militant Mass Demonstration. In Stanley Cohen & Jock Young (eds.), *The Manufacture of News. Deviance, Social Problems and the Mass Media*. London: Constable, 156–175.
- MUSTONEN, Anu (2001): *Mediapsykologia*. Helsinki: WSOY.
- MÖRÄ, Tuomo (1996): Journalistit rutiinien verkossa. Teoksessa Heikki Luostarinen, Ulla-Maija Kivikuru & Merja Ukkola (toim.), *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 105–116.
- MÖRÄ, Tuomo (1999): EU-journalismin anatomia. Mediasisältöjä muokanneet tekijät ennen kansanäänestystä 1994. Viestinnän laitos, sarja 1A/2/1999. Helsingin yliopisto.

- OE yhteystiedot. Oikeutta eläimille -jäsenlehti 4/1999.
 Oikeutta eläimille -jäsenlehti 2/1999.
 Oikeutta eläimille -yhdistyksen periaatteiden julistus, Oikeutta eläimille -jäsenlehti 3/2000.
- Only the lawyers will benefit from this sorry mess. The Daily Telegraph 13.2.2002.
- PARIKKA, Anu (1998): "Voi eläinparat". Tutkimus nuorten suhtautumisesta eläinsuojeluun ja eläinten oikeuksiin. Sosiologista keskustelua B 31. Sosiologian laitos, Turun yliopisto.
- PELTOKOSKI, Jukka (1999): Käyn rehuilla. Veganismi kokemuksena ja kollektiivisena toimintana. Julkaisematon sosiaalipsykologian pro gradu – tutkielma. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tampereen yliopisto.
- PERKO, Touko (1998): Media on nykypäivän kirkko ja raamattu? Teoksessa Touko Perko & Raimo Salokangas (toim.), Kymmenen kysymystä journalismista. Jyväskylä: Atena Kustannus, 9–38.
- PIETIKÄINEN, Sari (2000): Discourse of Differentiation. Ethnic Representations in Newspaper Texts. Jyväskylä studies in communication 12. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- PIETILÄ, Veikko (1991): Sanoista tekoihin. "Vieraan puheen" vastaanotosta lehtiutisissa. Tiedotustutkimus 14(1991)4/1991, 5–18.
- PIETILÄ, Veikko (1997): Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä. Tampere: Vastapaino.
- PIETILÄ, Veikko (1999): Julkiso ja yleisö. Tiedotustutkimus 22(1999):3, 3–13..
- PIETILÄ, Veikko & RIDELL, Seija (1998): Julkea ehdotus, Tiedotustutkimus 21(1998):1, 95.
- PLOTKE, David (1995): What's So New About New Social Movements? In Stanford M. Lyman (ed.), Social Movements. Critiques, Concepts, Case Studies. London: Magmillan Press.
- PUHAKKA, Sirpa & RIDELL, Seija (1996): Poliitiikkaa ja politiikkaa uutisessa. Hallitus, oppositio ja Helsingin Sanomat. Teoksessa Heikki Luostarinen, Ulla-Maija Kivikuru & Merja Ukkola (toim.), Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 177–198.
- PURMONEN, Joni (1998): 2. osa. Teoksessa Salla Tuomivaara & Joni Purmonen, Ulos häkeistä! – Kaksi näkökulmaa uuden eläinliikkeen sisältöön. Helsinki: Tammi, 215–323.
- PYYKKÖNEN, Miikka (2000): Identiteetti liikkeessä. Vastakulttuurinen identiteetti ja representaation politiikka. Julkaisematon pro gradu –tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto.
- PYYKKÖNEN, Miikka (2002): Identiteetti liikkeessä. Julkaisematon artikkelikäsikirjoitus. [Tulossa syksyllä 2002 SoPhin kustantamana kokoelmateoksessa Liike-elämää.]
- RAITILA, Pertti & SUIKKANEN, Risto (1999): Considering Hierarchy of Actors in News Texts. A paper presented at the XIVth Nordic Conference for Media and Communication Research in Kungälv, Sweden, August 14 –17th 2000.
- RANNIKKO, Pertti (1994): Ympäristökamppailujen aallot. Teoksessa Ari Lehtinen & Pertti Rannikko (toim.), Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto. Helsinki: Gaudeamus, 11–28.
- REGAN, Tom (1983): The Case for Animal Rights. Berkeley: University of California Press.

- REGAN, Tom (1997): Eläinten oikeuksien puolesta. Suom. Ville Lähde. Teoksessa Yrjö Uurtimo & Vesa Jaaksi (toim.), *Ympäristöfilosofisia polkuja*. Tampere: Tampereen yliopisto, 5–20. (Alkup. *The Case for Animal Rights*. In Peter Singer (ed.), *In Defence of Animals*, Oxford: Basil Blackwell 1985).
- RIDELL, Seija (1999): Tutkimus julkisoa tuottamassa. *Tiedotustutkimus* 22(1999):3, 28–41.
- ROOS, J. P. (1986): Elämäntapateoriat ja suomalainen elämäntapa. Teoksessa Kalle Heikkinen (toim.), *Kymmenen esseetä elämäntavasta*. Helsinki: Yleisradio, 35–76.
- SALOKANGAS, Raimo (1998): Epätyyppillistä liiketoimintaa?. Raha, aate ja palvelutehtävä sanomalehdistön historiassa. Teoksessa Touko Perko & Raimo Salokangas (toim.), *Kymmenen kysymystä journalismista*. Jyväskylä: Atena Kustannus, 39–57.
- SASSI, Sinikka (2000): Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä. Tutkimus Internetistä ja uusista politiikan muodoista. Väitöskirja. *Viestinnän julkaisuja* 3. Helsinki: Yliopistopaino.
- SCARCE, Rik (1990): *Ecowarriors. Understanding the Radical Environmental Movement*. Chicago: Noble Press.
- SIISIÄINEN, Martti (1990): Suomalainen protesti ja yhdistykset. Tutkimuksia yhdistyslaitoksen kehityksen ja protestijaksojen suhteesta suurlakosta 1990-luvulle. Helsinki: Tutkijaliitto.
- SIISIÄINEN, Martti (1992a): Kollektiivisen toiminnan muodot ja repertoaari. Teoksessa Raimo Blom & Martti Siisiäinen, *Politiikan sosiologia. Sosiologian laitoksen julkaisuja* 52, Jyväskylän yliopisto, 51–71.
- SIISIÄINEN, Martti (1992b): Kollektiivisen toiminnan organisoituminen. Teoksessa Raimo Blom & Martti Siisiäinen, *Politiikan sosiologia. Sosiologian laitoksen julkaisuja* 52, Jyväskylän yliopisto, 72–110.
- SIISIÄINEN, Martti (1998): Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.), *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino, 219–243.
- SINGER, Peter (1991): *Oikeutta eläimille*. Suom. Helena Tengvall. Helsinki: WSOY. (Alkup. *Animal Liberation. Towards an End to Man's Inhumanity to Animals*. London: Granada 1975.)
- SUHONEN, Pertti (1993): *Environmental Issues, the Finnish Major Press and Public Opinion*. *Gazette* 51(2), 91–112.
- SUHONEN, Pertti (1994): *Mediat, me ja ympäristö*. Tampere: Hanki ja jää.
- SUMIALA-SEPPÄNEN, Johanna (2001): *Nomadit rippituolissa. Mediodun uskonnon moraalisen järjestyksen dynamiikka (post)modernin television ja kulttuurin kontekstissa*. Jyväskylä *Studies in Communications* 15. Jyväskylän yliopisto.
- SUOMINEN, Tapani (1997): *Ehkä teloitamme jonkun*. Helsinki: Tammi.
- SUOMINEN, Tapani (1998): *Media ja yhteiskunnalliset liikkeet*. *Tiedotustutkimus* 21(1998):2, 103–108.
- TARROW, Sidney (1998): *Power in Movement. Social Movements and Contentious Politics*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- TERMONEN, Markus (2000): *Vastarinnan subjektia rakentamassa. Diskursiivinen subjektituotanto omaehtoisissa kulttuurijulkaisuissa*. *Julkaisematon pro gradu -työ*. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto.
- TESTER, Keith (1991): *Animals and Society. The Humanity of Animal Rights*. London: Routledge.
- THOMAS, Keith (1983): *Man and the Natural World. Changing Attitudes in England 1500–1800*. London: Penguin Books.

- THOMPSON, John B. (1984): *Studies in the Theory of Ideology*. Cambridge: Polity Press.
- THOMPSON, John B. (1990): *Ideology and Modern Culture. Critical Social Theory in the Era of Mass Communication*. Cambridge: Polity Press.
- THOMPSON, John B. (1994): *Social Theory and the Media*. In David Crowley & David Mitchell (eds.), *Communication Theory Today*. Cambridge: Polity Press, 27–49.
- TILLY, Charles (1978): *From Mobilization to Revolution*. Reading, MA: Addison Wesley.
- Toimintaraportti. Muutoksen kevät 6/1997.
- TOIVANEN, Hannu (1997): ”Do it yourself” – DIY vastarinnan sosio-kulttuurisia merkityksiä organisoivana periaatteena ja käytäntönä. Julkaisematon kulttuuriantropologian syventävien opintojen tutkielma. Suomen kielen, kirjallisuuden ja kulttuurintutkimuksen laitos, Joensuun yliopisto.
- TOURAINÉ, Alain (1981): *The Voice & the Eye. An Analysis of Social Movements*. Cambridge: Cambridge University Press.
- TOURAINÉ, Alain (1985): *An introduction to the Study of Social Movements*. *Social Research* 52(1985):4, 749–787.
- TUHCMAN, Gaye (1972): *Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen’s Notions of Objectivity*. *American Journal of Sociology* 77(1972):4, 660–679.
- TUCHMAN, Gaye (1978): *Making News. A Study in the Construction of Reality*. New York: The Free Press.
- TUOMAALA, Tomi (2001). Äärianarkistiset militanttiryhvät kapinoivat Tampereella. Kuusi päivää Mustavihreitä päiviä suomalaisessa valtalehdistössä tammi–helmikuussa 1998. Julkaisematon journalistiikan pro gradu –tutkielma. Viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.
- TUOMINEN, Marja (1991): ”Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia”. Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Helsinki: Otava.
- Tuomiot tekojen mukaan eläinaktivisteille. *Keskisuomalainen* 9.7.1999.
- TUOMIVAARA, Salla (1998a): *Media, valta ja kansalaistoiminta*. *Tiedotustutkimus* 21(1998):2, 109–114.
- TUOMIVAARA, Salla (1998b): 1. osa. Teoksessa Salla Tuomivaara & Joni Purmonen, *Ulos häkeistä! – Kaksi näkökulmaa uuden eläinliikkeen sisältöön*. Helsinki: Tammi, 23–213.
- TUOMIVAARA, Salla & PURMONEN, Joni (1996): *Uusi eläinoikeusliike*. Teoksessa Tuula Heima-Tirkkonen, Tarja Kallio-Tamminen & Tove Selin (toim.), *Ruohonjuurista elämänpuuksi*. *Suomalainen vaihtoehtoliikehdintä*. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto, 152–156.
- Turkkialalle aiheutettu jo 1,5 miljoonan vahingot. *Ilta-Sanomat* 12.5.1995.
- Turkistuottajat suuttuivat Sokoksen ilmoituksesta. *Pohjalainen* 5.11.1998
- Tyyntä myrskyn edellä? *Keskisuomalainen* 6.7.1997
- Tärkeintä on liike? (2000) *Elinkeinoelämän valtuuskunnan keskustelumuistio*. Helsinki: Taloustieto Oy.
- UIMONEN, Risto (1994): *Julkea julkisuus. Poliitikot ja yritysjohtaja mediayhteiskunnassa*. Teoksessa Matti Karhu, Julkinen johtaja. *Miten opit elämään mediayhteiskunnassa?* Helsinki: Tietopaketti Oy, 9–48.
- UUSITALO, Liisa (1986): *Suomalaiset ja ympäristö. Tutkimus taloudellisen käyttäytymisen rationaalisuudesta*. Helsinki: Helsinki School of Economics.

- VALTONEN, Sanna (1998): Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliverronen (toim.), Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 93–121.
- VEHALUOTO, Ulla (1998): Ääri-ilmiöiden äärellä – Joukkotiedotusvälineet ja uusien uhkien tuotanto. Julkaisematon pro gradu –tutkielma. Yhteiskuntapolitiikan laitos, Joensuun yliopisto.
- VILKKA, Leena (1991): Luonto – raaka-ainetta vai arvo sinänsä? Teoksessa Iris Lappalainen (toim.), Toimittajan toinen luonto. Näkökulmia ympäristöjournalismiin. Helsinki: Gaudeamus.
- VÄLIVERRONEN, Esa (1993): Diskurssien verkossa. Joukkoviestimet, julkisuus ja valta. Tiedotustutkimus 16(1993):1, 22–33.
- VÄLIVERRONEN, Esa (1996): Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairauskertomus. Tampere: Vastapaino.
- WESTHUES, Kenneth (1972): Society's Shadow. Studies in the Sociology of Counter Culture. Toronto: McGraw-Hill Ryerson.
- WODAK, Ruth (1996): Disorders of Discourse. London: Longman.
- WOODWARD, Kathryn (1997a): Concepts of Identity and Difference. In Kathryn Woodward (ed.), Identity and Difference. London: SAGE, 7–61.
- WOODWARD, Kathryn (1997b): Introduction. In Kathryn Woodward (ed.), Identity and Difference. London: SAGE, 1–6.
- WUTHNOW, Robert (1989): Meaning and Moral Order. Exploration in Cultural Analysis. Berkeley: University of California Press.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

- BÖÖK, Mikael (2000): Aktivismi verkossa. Esitelmä Tampereen yliopiston ”Kansalaisaktivismi muutoksen maailmassa” -seminaarissa, Tampere 1.12.2000. Saatavana www-muodossa: <<http://www.kaapeli.fi/~book/>> [viitattu 7.12.2000].
- Fox-hunting ban passed. BBC News 13.2.2002. [Www-sivu] <http://news.bbc.co.uk/hi/english/uk/scotland/newsid_1819000/1819189.stm> [viitattu 6.3.2002].
- Lords reject fox hunt ban. The Age 28.3.2001. [Www-sivu] <<http://www.theage.com.au/news/2001/03/28/FFXQGQ5JSKC.html>> [viitattu 6.3.2002].
- Metsästäjien keskusjärjestö (2002): Riistatalouden organisaatio. [Www-sivu] <http://www.mkj-jco.fi/m_organ.htm> [viitattu 6.3.2002].
- Nuorisobarometri 2/1998. Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja Nro 9. Saatavana www-muodossa: <http://www.minedu.fi/nuora/nbar2_98.html> [viitattu 10.9.2000].
- Public back hunt ban, suggests poll. BBC News 15.6.2001. [Www-sivu] <http://news.bbc.co.uk/low/english/uk_politics/newsid_1389000/1389913.stm> [viitattu 6.3.2002].
- Vaikuttava tietotoimisto (2001): Vaikuttavan tietotoimiston toiminta-ajatus. [Www-sivu] <<http://www.vaikuttava.net/esittely.php>> [viitattu 8.9.2001].
- Vegaaniliitto (2001): Vegaaniliitto ry:n säännöt. [Www-sivu] <<http://www.vegaaniliitto.fi/saannot.html>> [viitattu 29.11.2001].

AINEISTON KERUU

Tutkimukseen valittuja uutistapahtumia ja teemoja käsittelevä aineisto on kerätty pääsääntöisesti reaaliaikaisella lehtiseurannalla sekä lehtien vanhoja numeroita mikrofilmeiltä ja varastokappaleista läpi käymällä. Näin on toimittu nimenomaan verrattain selvärajaisten uutistapahtumien, eli mielenosoitusten, Karttula-protestien, laittomien iskujen sekä niiden oikeuden käyntien tapauksessa. Sen sijaan muuta mielipideaineistoa sekä eläinoikeusliikettä ja veganismia yleisemmällä tasolla käsitteleviä juttuja on näiden järjestelmällisen aineistonkeruun ajanjaksojen ulkopuolelta pyritty tavoittamaan erityisesti lehtien sähköisiä arkistoja (Aamulehden, Iltalehden, Pohjalaisen, Ilkan, Keski-suomalaisen, Etelä-Suomen Sanomien) sekä valmiita leikekokoelmia hyödyntämällä.

Koko tutkimusajanjakson aikana (vuosina 1995–2000) säännöllisessä seurassani on ollut aina vähintään yksi sanomalehti, joskin aineiston järjestelmällisen reaaliaikaisen keräämisen aloitin vasta Orimattilan tarhaiskun jälkeen joulukuussa 1997. Tämä lehtiseuranta sekä aineiston hakeminen sähköisistä juttuarkistoista on auttanut muodostamaan eläinoikeusjulkisuudesta kattavan kokonaiskuvan, jonka perusteella oli alun perin mahdollista päättää tutkimukseen mukaan otettavat tapaukset sekä määrittellä ne otosajanjaksot, joilta tapauksia käsittelevä aineisto kerättäisiin.

Ensimmäisten Pohjanmaan tarhaiskujen tapauksessa aineisto kerättiin Helsingin Sanomista, Aamulehdestä, Iltä-Sanomista, Iltalehdestä, Keski-suomalaisesta, Pohjalaisesta ja Ilkasta järjestelmällisesti ajalta 30.5.1995–29.2.1996 ja 1.11.1996–5.1.1997. Ensimmäiseen ajanjaksoon ajoittuvat itse iskut (29. ja 30. päivän vastaisina öinä), niiden tutkinta ja oikeudenkäynti joulukuussa, sekä oikeuden päätös 12.1.1996. Mahdollisen oikeudenkäynnin jälkipuinnin mukaan ottamiseksi seuranta jatkettiin vielä helmikuun ajan. Otosajanjaksojen välisellä ajalla ”kettutyttöistä” kirjoitettiin vain joitakin satunnaisia kertoja, ja näiden juttujen löytäminen on ollut lähinnä sähköisen arkistohaun varassa, (joskin jos jossain lehdessä julkaistun yksittäisen jutun perusteella on voinut epäillä myös muiden kirjoittaneen aiheesta samaan aikaan, on muut lehdet tarkastettu kyseiseltä ja lähipäiviltä). Toiselle otosajanjaksolle ajoittuu hovioikeudenistunto marraskuun alussa sekä hovioikeuden päätös joulukuun lopussa. Otosajanjaksoa jatkettiin jälleen sen verran, että voitiin seurata mahdolliset päätöksen herättämät reaktiot.

Ensimmäisten Pohjanmaan tarhaiskujen tapauksessa rajausratkaisuja täytyi tehdä lähinnä suhteessa ”kettutyttöjen” oikeudenkäynnin aikana joulukuussa 1995

Juankoskella ja Valtimolla tapahtuneisiin tuhopolttoiskuihin, joiden uutisoinnin yhteydessä myös ”kettutyöt” yleensä mainittiin. Rajana pidettiin tässäkin tapauksessa otsikointia: tuhopolttaja käsittelevät jutut laskettiin mukaan, mikäli niiden otsikossa tai väliotsikossa viitattiin ”kettutyttöihin”. Tuhopolttoja seuranneet pääkirjoitukset tai kolumnit laskettiin ”kettutyttö”-teemaan, mikäli niissä ei tarkasteltu ensisijaisesti tuoreita tuhopolttoiskuja, vaan yleisemmin Pohjanmaan iskuista alkanutta laitonta eläinoikeustoimintaa. Muutoin ne kuuluvat ”muuhun mielipideaineistoon”.

Orimattilan välikohtauksen tapauksessa Helsingin Sanomista, Aamulehdestä, Ilta-Sanomista, Iltalehdestä, Keski-suomalaisesta, Pohjalaisesta ja Etelä-Suomen Sanomista kerättiin aineisto ajanjaksoilta 7.12.1997–31.5.1998, 11.1.–12.2.1999 sekä 1.11.–5.12.1999. (Etelä-Suomen Sanomia lukuun ottamatta muut lehdet olivat seurannassa myös kesän 1998 Karttula-aineiston keräämisen vuoksi.) Ensimmäiselle ajanjaksolle ajoittui itse iskuryitys ja ampumavälikohtaus (itsenäisyyspäivän vastaisena yönä), niiden sekä muiden tapaukseen kytkeytyvien iskujen tutkinta ja muu tapauksen julkinen jälkipuinti. Toiselle otosajanjaksolle sijoittuu käräjäoikeudenkäynti sekä oikeudenkäynnin päätös jälkipuinteineen (mm. Markku Kuisman ehdokkuus) ja kolmannelle otosajanjaksolle hovioikeuden istunto ja päätös. Näiden ajanjaksojen välillä satunnaisesti esiintyvän materiaalin kanssa toimittiin, kuten Pohjanmaan iskujen tapauksessa.

Orimattilan tapauksessa rajanvetoa jouduttiin tekemään lähinnä tapauksen tutkinnassa purkautumaan lähteneen iskuvyyhdin muihin iskuihin ja niiden tutkinnan uutisointiin, jossa lähes poikkeuksetta mainittiin myös Orimattilan tapaus. Mukaan laskettiin nyt sekä ne jutut, joiden otsikossa tai väliotsikossa viitattiin Orimattilan tapaukseen, että niiden iskujen tutkinnan uutisointiin, jotka koskettivat Orimattilan iskuun osallistuneita. Siis esimerkiksi Karttulan koe-eläinlaitokseen kohdistuneiden iskujen tutkinnasta uutisoiva juttu otettiin mukaan, mikäli poliisin kerrottiin kuulustelevan ja epäilevän jota kuta ”Orimattilan viisikosta”.

Syksy 2000 kerättiin Helsingin Sanomista, Aamulehdestä, Ilta-Sanomista, Iltalehdestä, Keski-suomalaisesta, Pohjalaisesta ja Ilkasta kaikki tarhaiskuja käsittelevä aineisto ensimmäisten iskujen uutisoinnista aina vuoden loppuun, eli ajalta 24.8.–31.12.2000. Mukaan otettiin siis niin Pohjanmaan tarhaiskut, kuin muualla Suomessa tapahtuneetkin, niin minkkien vapautukset kuin kettujen hennauksetkin – etenkin kun oli syytä epäillä, että kyse oli saman tekijäjoukon iskusarjasta. Eräänlaisena rajatapauksena mukaan laskettiin nyt myös ne jutut, joissa ei todellisuudessa ollut kyse tarhaiskuista, mutta joita julkisuudessa ensin epäiltiin iskuryityksiksi.

Karttula-protestien uutisointia kerättiin kohdennetuilta päivämääriltä syksyn 1997 ja kevään ja kesän 1998 ajalta. Eläinten vapautusrintaman syyskuuisista Tampereen ja Kuopion koe-eläinlaitoksiin kohdistuneista iskuista (22.9. ja 23.9.) kertovaa aineistoa

haettiin ajalta 23.9.–7.10.1997, jonka aikana poliisi ehti löytää kaksi Kuopion Karttulan yksiköstä viedystä koirista. Karttulan ”vapautusmielenosoituksesta” (25.10.1997) mahdolliset ennakkojutut ja uutisointi haettiin ajalta 24.–27.10.1997 (Savon Sanomat käytiin mahdollisten seurantajuttujen varalta läpi myös koko Karttulan koirien vapautusiskun ja mielenosoituksen väliseltä ajalta). Lehdet olivat Orimattilan tapauksen vuoksi seurannassa koko kevään 1998, jolloin huhtikuun 25.–29.4. kirjoitettiin seuraavasta uutiskynnyksen ylittäneestä Karttula-mielenosoituksesta ja puitiin koe-eläinkeskuksen johtajan saamaa tappouhkausta. Kesäkuun alusta elokuun 10. päivään kestäneen eläinaktivistien protestileirin vuoksi lehdet käytiin läpi ja Karttula-aineisto kerättiin kesä–elokuun 1998 ajalta. Tämän ajanjakson aikana poliisi löysi vielä kolmannenkin koe-eläinkoiran (24.8.). Karttula-protestien aineistoon ei ole kerätty lainkaan eläinlaitosiskujen tutkinnasta tai oikeudenkäynneistä kertovia uutisia.

Fur Centerin turkismielenosoitusten tapauksessa lehdistä (Helsingin Sanomista, Aamulehdestä, Ilta-Sanomista, Iltalehdestä, Keskisuomalaisesta ja Pohjalaisesta) on tarkastettu mielenosoitusta seuraavan päivän uutisointi, sekä – silloin kun ennakkojuttuja tai jälkiseurantaa on ollut syytä odottaa aineiston alustavan kartoituksen tai tapahtumien luonteen perusteella – mielenosoitusta edeltävien ja seuraavien päivien uutisointi. Pääsääntöisesti lehdistä on ollut kustakin mielenosoituksesta vain yksi uutinen, mutta internet-mielenosoituksen (29.3.1999) tapauksessa tempaus sai myös ennakkohuomiota, ja ”Japanilaisbussimielenosoituksen” (26.5.1997) tapauksessa mielenosoituksesta kirjoitettiin iltapäivälehdissä useita juttuja ja aiheesta riitti mm. aktivistien pidätysten sekä toisen pienemmän mielenosoituksen vuoksi puitavaa useammallekin päivälle. Tällöin lehdet käytiin läpi ajalta 27.–31.5.1997; internet-mielenosoituksen tapauksessa taas ajalta 27.–30.3.1999.

Eläinoikeusliikettä ja veganismia (tai laajemmin uutta radikaaliliikehdintää) yleisemmällä tasolla tarkastelevia juttuja on kerätty vuosilta 1995–2000 Helsingin Sanomista, Aamulehdestä, Ilta-Sanomista, Iltalehdestä, Keskisuomalaisesta ja Pohjalaisesta. Aineisto on kerätty järjestelmällisesti edellä mainituilta ajanjaksoilta sekä niiden ulkopuoleltakin mahdollisimman kattavasti lehtien sähköisistä arkistoista ja yksittäisten aktivistien lehtileikekokoelmista. Veganismi-jutuista on jätetty pois yksinomaan Vegaaniliittoa käsittelevät jutut, sekä jutut, joiden ensisijainen näkökulma on ruokavalion terveellisyys, käytännön toteutus (esim. ruokateemasivujen jutut) tai saatavuus esim. kouluissa. Mukaan on siis otettu jutut, joissa ollaan kiinnostuneita veganismin eettisistä, eläinoikeudellisista perusteluista ja veganismista elämäntapailmiönä.

Huom: Lähdeluettelossa on lueteltu niin pitemmät otosajanjaksot, kuin yksittäisistä lehdistä ”haaviin” jääneiden satunnaisempien juttujen päivämäärät.

AINEISTON LUOKITTELURUNKO**Lehti****Vuosi****Päivämäärä****Osasto****Toimittaja****Premivinkki****Otsikko****Genre****Teema****Aktiivisia toimijoita (kpl)****Ensisijainen määrittelijä****Aktiiviset toimijat****Passiiviset toimijat****Toimijoiden nimeäminen otsikossa****Toiminnan nimeäminen otsikossa****Toimijoiden nimeäminen tekstissä****Toiminnan nimeäminen tekstissä****Analogiat****Metaforat****Adjektiivit****Kannanotot/keinot****Kannanotot/tavoitteet****Argumentit/keinot****Argumentit/tavoitteet**

TAULUKKO 1. Eri toimijoiden esiintyminen faktajutuissa aktiivisina toimijoina, passiivisina toimijoina sekä yhteensä (n=1020). (Vrt. Kuvio 4, luku 8.2.1.)

	Aktiivinen toimija		Passiivinen toimija		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
Eläinaktivistit	311	30,5	624	61,3	935	91,8
Turkistarhaajat*	186	18,2	308	30,2	494	48,4
Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto, STKL*	97	9,5	57	5,6	154	15,1
Turkiskauppa	16	1,6	12	1,2	28	2,7
Poliisi, Supo	351	34,4	209	20,5	560	54,9
Oikeuslaitos ja asianajajat	179	17,5	139	13,6	318	31,3
Politiikka	76	7,5	50	4,9	126	12,4
Viranomaiset/virkamiehet	23	2,3	6	0,6	29	2,8
Elinkeinoelämä	11	1,1	11	1,1	22	2,2
Koe-eläinlaitokset ja -tutkijat	39	3,8	20	2,0	59	5,8
Muut tutkijat, tiedemaailma	79	7,7	9	0,9	88	8,6
Muut asiantuntijat	43	4,2	31	3,0	74	7,3
Luonnon/eläinsuojelijat	22	2,2	23	2,3	45	4,4
Muut järjestöt	5	0,5	7	0,7	12	1,2
Julkisuudenhenkilöt	6	0,6	4	0,4	10	1,0
"Tavalliset kansalaiset"	19	1,9	51	5,0	70	6,9
Muut	61	6,0	186	18,2	247	24,2

* Huom: Tarhaajat *tai* STKL aktiivisena toimijana 265 jutussa (26 %).

TAULUKKO 2. Eri toimijoiden esiintyminen juttujen ensisijaisina määrittelijöinä (n=1020). (Vrt. Kuvio 5, luku 8.2.1.)

	Jutun ensisijainen määrittelijä	
	f	%
Eläinaktivistit	127	12,5
Turkistarhaajat*	75	7,4
Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto, STKL*	46	4,5
Turkiskauppa	8	0,8
Poliisi, Supo	250	24,5
Oikeuslaitos ja asianajajat	99	9,7
Politiikka	63	6,2
Viranomaiset/ virkamiehet	7	0,7
Elinkeinoelämä	7	0,7
Koe-eläinlaitokset ja -tutkijat	20	2,0
Muut tutkijat, tiedemaailma	33	3,2
Muut asiantuntijat	14	1,4
Luonnon/eläinsuojelijat	9	0,9
Muut järjestöt	0	0
Julkisuudenhenkilöt	3	0,3
"Tavalliset kansalaiset"	11	1,1
Muut	8	0,8
Toimittaja	107	10,5
Epäselvä	143	14,0

* Huom: Tarhaajat tai STKL ensisijaisena määrittelijänä 121 jutussa (11,9 %).

TAULUKKO 3. Eri toimijoiden esiintyminen juttujen aktiivisina toimijoina ja ensisijaisina määrittelijöinä eri uutistapahtumien/teemojen tapauksessa (AT= aktiivinen toimija, EM= ensisijainen määrittelijä). (Vrt. Kuviot 6–11, luku 8.2.2.)

	"Kettutyöt"		Orimattila		Syksy 2000		Karttula		Fur Center		Liike/veg.	
	AT %	EM %	AT %	EM %	AT %	EM %	AT %	EM %	AT %	EM %	AT %	EM %
Eläinaktivistit	33,4	13,3	26,7	8,8	15,1	9,4	48,3	24,7	28,1	7,0	48,1	21,0
Turkistarhaajat	23,9	9,9	22,3	6,7	25,2	14,5	0	0	0	0	0	0
Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto, STKL	13,7	5,8	8,5	5,0	14,5	7,5	0	0	3,5	0	3,7	0
Turkiskauppa	0,3	0,3	0,3	0	0	0	0	0	22,8	10,5	1,2	1,2
Poliisi, Supo	22,5	14,7	34,3	25,2	54,7	37,7	37,1	32,6	54,4	42,1	21,0	9,9
Oikeuslaitos ja asianajajat	26,3	11,9	28,7	18,5	0	0	0	0	0	0	4,9	1,2
Politiikka	8,5	8,2	11,1	8,5	5,7	5,7	0	0	0	0	4,9	1,2
Viranomaiset/ virkamiehet	0,7	0,7	0,3	0,3	5,0	2,5	2,2	0	0	0	3,7	0
Elinkeinoelämä	1,7	1,7	0,3	0	1,3	0,6	0	0	1,8	1,8	2,5	0
Koe-eläinlaitokset ja -tutkijat	0	0	0	0	0	0	42,7	21,3	0	0	1,2	1,2
Muut tutkijat, tiedemaailma	7,2	2,4	10,0	3,2	1,3	0,6	0	0	1,8	0	25,9	17,3
Muut asiantuntijat	4,1	0,3	4,4	0,9	8,8	6,3	0	0	0	0	2,5	0
Luonnon/ eläinsuojelijat	4,4	2,0	0,3	0,3	2,5	0	1,1	0	0	0	3,7	0
Muut järjestöt	0,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3,7	0
Julkisuuden henkilöt	0,3	0,3	0,6	0,6	0	0	0	0	0	0	3,7	0
"Tavalliset kansalaiset"	2,7	1,7	2,3	1,5	0,6	0,6	0	0	0	0	2,5	0
Muut	7,5	0,7	2,3	0,3	9,4	2,5	6,7	0	7,0	1,8	7,4	0
Toimittaja	–	11,3	–	7,0	–	3,8	–	3,4	–	19,3	–	37,0
Epäselvä	–	16,4	–	13,8	–	8,8	–	18,0	–	17,5	–	9,9

TAULUKKO 4. Eri toimijoiden esiintyminen aktiivisina ja passiivisina toimijoina sekä ensisijaisina määrittelijöinä niissä jutuissa, joissa pääsevät esiin (= joissa vähintään mainitaan). (Vrt. Kuviot 12 ja 13, luku 8.3.3.)

	Aktiivisena toimijana %	Passiivisena toimijana %	Ensisijaisena määrittelijänä %
Eläinaktivistit	33,3	66,7	13,6
Turkistarhaajat	37,7	62,3	15,2
Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto, STKL	63,0	37,0	30,0
Turkiskauppa	57,1	42,9	28,6
Poliisi, Supo	62,7	37,3	44,6
Oikeuslaitos ja asianajajat	56,3	43,7	31,1
Politiikka	60,3	39,7	50,0
Valtion- ja paikallishallinnon viranomaiset/ virkamiehet	79,3	20,7	24,1
Elinkeinoelämä	50,0	50,0	31,8
Koe-eläinlaitokset ja -tutkijat	66,1	33,9	33,9
Muut tutkijat, tiedemaailma	89,8	10,2	37,5
Muut asiantuntijat	58,1	41,9	18,9
Luonnon- ja eläinsuojelijat, suojelujärjestöt	48,9	51,1	20,0
Muut järjestöt	41,7	58,3	0
Julkisuudenhenkilöt	60,0	40,0	30,0
"Tavalliset kansalaiset"	27,1	72,9	15,7
Muut	24,7	75,3	3,2